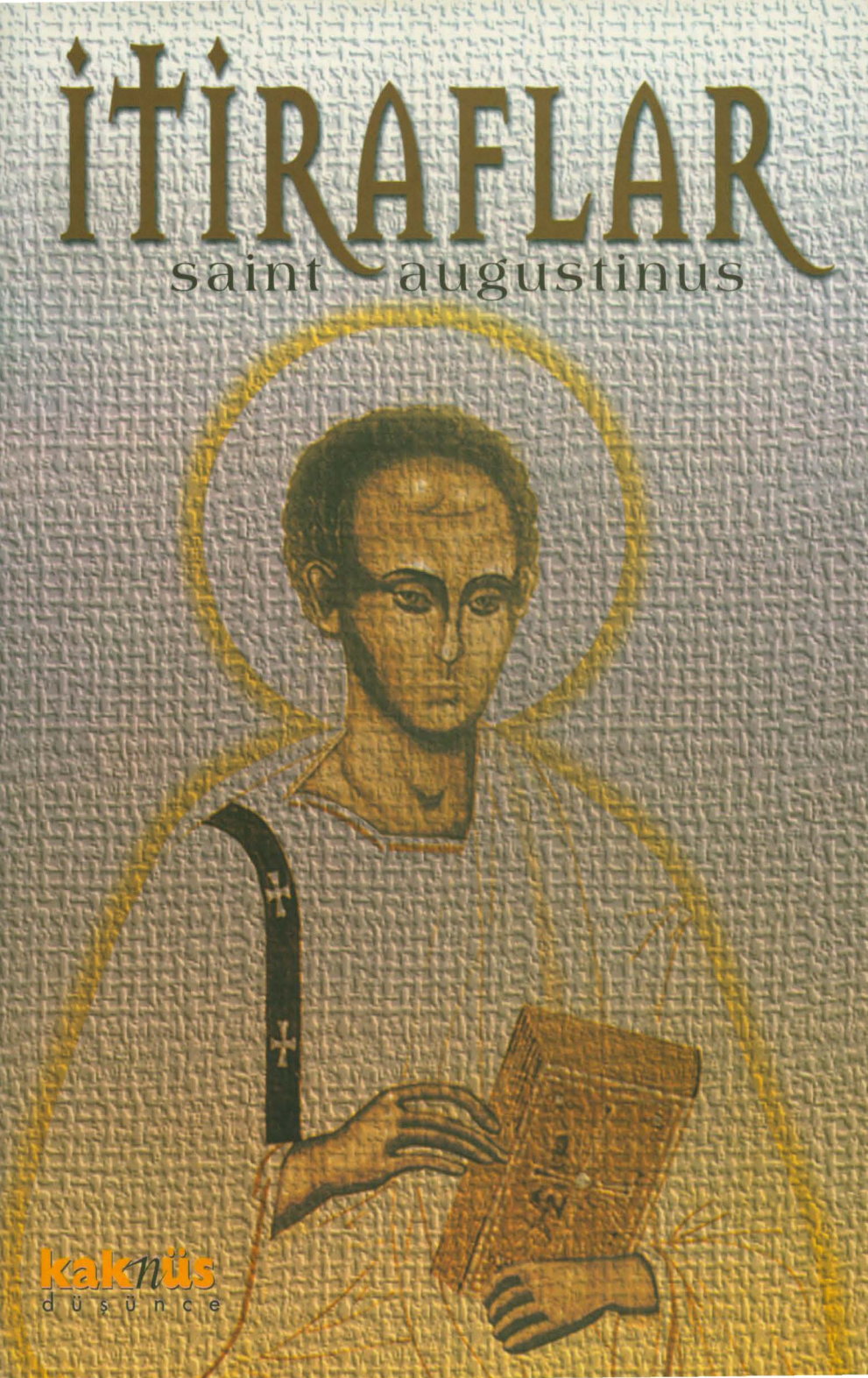
İTİRAFLAR

saint augustinus

kaknüs
düşünce

AURELIUS AUGUSTINUS

(13 Kasım 314/28 Ağustos 430)

Batı Kilisesi'nin ilk döneminin başlıca ilâhiyatçısı, M.S. 396-430 yılları arasında Roma Afrikası'nın Hippo piskoposu olan Augustinus ilkçağ Hristiyanlığının en büyük düşünürü sayılır. Yunan felsefesinin Platoncu geleneği ile Hristiyan öğretiyi kaynaştırmaya çalışmıştır.

Augustinus'un babası Patricius putperest, annesi Monica ise dinine bağlı bir Hristiyandı. Ondokuz yaşında Kartaca'da öğrenciyken, Çiçero'nun bugün kayıp olan *Hortensius* adlı denemesinin etkisiyle felsefeye ilgi duymaya başladı. Katolik Kilisesi'nin inançlarını felsefeye uzak bulduğu için Maniciliğe yöneldi. Çapkın bir gençlik döneminden sonra düşük tabakadan bir kadınla ilişki kurmuş olan Augustinus zaaflarına karşı duramadığı için evlenmesine göz yumulan sıradan Manici müritler arasına girebildi.

Augustinus'un bu "ışık dini"ne duyduğu ilgi uzun sürmedi. Yirmisekiz yaşında Kartaca'dan ayrılarak Roma'ya, oradan da Milano'ya gitti. Milano piskoposu Ambrosius ile tanıştıktan sonra Katolik öğretiye karşı beslediği önyargılar bir ölçüde sarsıldı. Ama Tanrı'nın varlığı, kötülüğün kaynağı ve niteliği gibi sorunlar, onda hâlâ çözüme kavuşmamıştı.

Yeni-Platonculukla tanışması bu sıralarda oldu. Yeni-Platoncu görüşler, Manicilikten aldığı, Tanrıya ancak bedenden uzaklaşarak dönülebileceği ilkesini pekiştirmişti. Onun için bu, öncelikle cinselliğin bağlarından kurtulmak demekti. Hristiyanlığa kesin dönüşü Milano bahçesinde kulağına gelen *al ve oku* (tolle, lege) buyruğuyla gerçekleşti. "Rab Isa Mesih'i giyinin ve şehvetler için bedenin tedarikini görmeyin" âyetini okuyunca son kuşkularından da kurtuldu ve 387'de Ambrosius tarafından vaftiz edildi.

Bazı Yapıtları: *Hristiyan Öğretisi; İnanç, Umut ve Sevgi Üzerine; Vaazlar; Mektuplar; Tekvin'in İlk Üç Bölümü Üzerine Yorumlar; Mezmurlar Üzerine Açıklamalar; Gerçek Din Üzerine; Özgür İrade Üzerine; Vaftiz Üzerine; Doğa ve Kayra Üzerine; İsa'nın Kayrası ve İlk Günah Üzerine.*

kaknüs yayınları: 65
düşünce serisi: 14

ısbn: 975-94832-62-X

1. basım
kasım, 1999
istanbul

özgün adı: *les confessions*
kitabın adı: *itiraflar*
kitabın yazarı: *augustinus*

editör: serkan özburun
türkçesi: dominik pamir
dizgi&iç düzen: betül biliktü
kapak düzeni: mustafa saldamlı/kaknüs ajans
kapak&iç baskı: aymat
cilt: dilek mücellit

Bu kitap, M. LAbbé Barral'ın "*Les Confessions de Saint Augustin*"; Arnauld d'Andilly'nin "*Les Confessions*"; Joseph Trabucco'nun "*Les Confessions*"; L.Moreau'nun "*Les Confessions de Saint Augustin, Evêque d'Hippone*"; Louis Mondadon'un "*Saint Augustin, Confessions*" adlı eserleri karşılaştırılarak Türkçe'ye çevirilmiştir.

kaknüs yayınları
kızkulesi kültür merkezi
selman ağa mah. selami ali efendi cad., no: 11 üsküdar, ist.
tel: (0 216) 341 08 65 - 492 59 75
faks: (0216) 334 61 48

İTİRAFLAR

AUGUSTINUS

Türkçesi
DOMİNİK PAMİR

İçindekiler

Önsöz 7
Birinci Bölüm 11
İkinci Bölüm 35
Üçüncü Bölüm 49
Dördüncü Bölüm 69
Beşinci Bölüm 91
Altıncı Bölüm 113
Yedinci Bölüm 137
Sekizinci Bölüm 163
Dokuzuncu Bölüm 189
Onuncu Bölüm 215
Onbirinci Bölüm 263
Onikinci Bölüm 293
Onüçüncü Bölüm 325
Dipnotlar 363

Önsöz

Önce Augustinus'un *İtiraflarının* Türkçeye çevrilmiş olmasını tebrik ederim, çünkü Augustinus bir yandan çağına, Afrika Kilisesine, damgasını vurmuş biridir; ayrıca Batı Hristiyan düşüncesini yüzyıllar boyunca da etkilemeye devam etmiştir, öte yandan çağdaş bir insandır, Hristiyan inanç yolunu bulmadan, Kilisenin yolunu bulmadan önce çeşitli dinsel, filozofik akımlarla, örneğin Manicilerle, astrologlarla düşüp kalktı. Augustinus'un, çağın gençleri üzerinde büyük etkisi olmuş moda "mezhepler"le de yakın ilişki içine girmiştir.

Augustinus Kuzey Afrika'da 354 yılında Tagaste'de basit bir ailede doğdu. Babası Patricius küçük bir çiftçi idi, pagandı, ancak son günlerinde Hristiyan oldu, annesi Monika ise Hristiyandı ve oğlu üzerinde çok büyük bir etkisi olmuştur. Augustinus doğar doğmaz vaftiz edilmedi, o zamanlar böyle bir âdet yoktu. Okudu, profesör oldu, büyük kültür adamıydı. Roma İmparatorluğu'nun büyük kentlerini dolaştı ve üniversitelerinde dersler verdi.

Son derece hareketli bir gençlik dönemi geçiren Augustinus büyük bunalımlar geçirdi. Tanrı'yı dertsiz kolay bir yaşantı ile aradı. Uzunca süre birlikte yasadığı bir kadından Adeodat adında bir oğlu oldu. Oğlunu kaybedince büyük üzüntü duydu.

Milano başepiskoposu Ambrosius ile karşılaşması hayatını tamamen değiştirdi. Milano başepiskoposu çok bilgili biriydi, imparatorluğun önemli görevlerinde bulunmuştu. Ambrosius'un konuşmaları onu çok etkiledi ve 387 yılının Paskalya gecesinde Milano'da Ambrosius tarafından vaftiz edilerek Hristiyan oldu. O sıra otuzüç yaşındaydı.

Kuzey Afrika'ya dönerek Hippon'a yerleşti ve otuzdört yıl boyunca bu kentte episkoposluk yaptı.

Augustinus yaşamını ve Tanrı ile olan ilişkisini dile getirdiği *İtiraflar* adlı kitabını kırküç yaşındayken yazmaya başladı. Hayatının dönüm noktasına gelmişti; daha önce öngörmediği yeni bir yaşam tarzına, önce papazlığa sonra da episkoposluğa uyum sağlamaya çalıştı. Augustinus geçmişini düşünmeye, şimdiki durumunu anlamaya çalıştı. Geçmişteki genç adamla şimdiki episkopos arasında bir diyalog kurdu. Burada Augustinus'un yaşamındaki çok önemli bir görünümüne değinmiş oluyoruz. Augustinus için geçmiş geçmiş değildir, geçmiş şimdiki zamanla bir olup onu geleceğe götürmektedir. Augustinus kendi yaşamıyla Kutsal Kitapları karşılaştırıyor; episkopos olarak Kutsal Kitapların en büyük yorumculardan biri olacaktır.

Onüç bölümden oluşan *İtiraflar* adlı kitabını dört yılda bitirebildi. Augustinus'un *İtirafları* çok büyük bir başarı kazandı. Hatta ilk kitaplarının daha kitap bitmeden halk arasında elden ele dolaştığı söyleniyor. Kimi kimseler *İtirafları* başka bir insanın yaşamına duydukları merak yüzünden okuyorlardı; kimileri de kitapta kendi hayatlarını, kendi dine dönüşlerini buluyorlardı.

Bu kısa izahtan sonra şu önemli noktayı anımsatmakta yarar görüyorum: *İtiraflar* sadece Augustinus'un anlattığı kendi yaşam öyküsü değildir; aynı zamanda bir şükran, bir yüceltme kitabıdır; Augustinus kendi yaşamıyla Tanrı'ya şükrediyor. Günah hariç

herşey Tanrı'dan gelir. Augustinus kendisinin de itiraf ettiği gibi belli bir kötümserlik içindeydi, bunun içindir ki *İtiraflar*ı doğru bir biçimde okumak isteyen kişi, bu kitabı, bir adamın hayatını anlatan basit bir kitap olarak görmesin, ancak inanmış biri gibi okursa kitaptan tinsel, tarihsel ve tanrıbilimsel yararlar elde edecek, ayrıca kitapta meditasyona konu olacak birçok konu bulabileceği gibi inancına destek olacak bir atılım bulacaktır; ve de Augustinus'un yaşamında kendi yaşamını...

"Yüreğim sende huzuru bulana dek kaygı içinde kalacaktır."

P. Alain Fontaine

Birinci Bölüm

Tanrı'nın Büyüklüğü

"Ey Rab, sen büyüksün[1] ve her türlü övgüye lâyıksın, gücün büyüktür ve bilgeliğinin sınırı yoktur."[2] Yarattığın evrenin küçük bir parçacığı olan insanoğlu seni övmek istiyor. Ölümlülüğü ve bu nedenle işlediği ölüm getirici suçu kendinde taşıyan, yarattığın evrenin küçücük bir parçası olan insan, kendini beğenmişlere karşı koyan[3] senin adaletin için, seni övmek istiyor. Ey Tanrım! Ona, bu düşünceyi esinleyen, sana sunduğu övgülerde ona gizli bir zevk tattıran sensin. İnsanı kendin için yarattın. Bu yüzden yüreğimiz sende huzur bulana dek huzursuzluklarla çalkalanıp duracaktır.

Ey Rab, sana önce yakarmak sonra şükretmek mi gerekiyor. Yoksa önce tanıyıp sonra şükretmek mi? Bunu bilmemi ve anlamamı sağla. Fakat tanıma olmaksızın şükür olur mu? Seni tanımadan sana yakarılırsa senin yerine bir başkasına yakarılabilir. Öyleyse insanın seni tanımak için mi sana fazlaca yakarması gerekiyor? Belli belirsiz bir imanla tanıdığımız seni daha açıkça tanımak için mi sana yakarıyoruz? Havarinin dediği gibi insanlar

tanımadıkları birine nasıl yakaracaklar? Kendilerine hiç bildirilmemiş birine nasıl inanacaklar?[4] Rabbi arayan ona şükredecektir.[5] Çünkü Rabbi arayan onu bulacak ve ona şükredecektir.[6] Öyleyse ey Tanrım, sana yakararak seni arayayım ve sana inanarak sana yakarayım. Ey Rab bana verdiğin, insan olan oğlunla ve habercinin aracılığıyla bana esinlediğin inançla sana yakarıyorum.[7]

Tanrı İnsandadır, İnsan Tanrı'da

Rabbim olan Tanrı'ya nasıl yakarmalıyım? Yakarmak demek onu kendi içime çağırmak demektir. İyi ama bende Tanrının gelebileceği bir yer var mı? Yeri ve göğü yaratan Tanrı bende nereye gelecektir? Ey Rab Tanrı, içime nasıl sığacaksın, bu mümkün mü? Yarattığın Yer ve Gök,[8] seni içinde mi taşıyor ve ben seni içimde mi taşıyorum? Ya da var olan hiçbir şey sensiz var olamayacağı için, var olan herşey seni içinde mi taşıyor? Madem ki varım öyleyse niçin bana gelmeni isteyeyim senden, bende olmasaydın var olmazdım ki. Henüz cehenneme gitmedim. Ama sen orada da mevcutsun, oraya gidince seni orada da bulacağım.[9]

Eğer bende mevcut olmasaydın ben var olmazdım, bir hiç olurdum. Herşey Sen'den, Sen'in aracılığınla ve Sen'in için var olur,[10] Sen'de olmasaydım hiç olurdum. Evet ey Rab sende olduğuma göre seni nereye çağıracağım? Bende nereye geleceksin? "Yeri ve göğü dolduran ben değil miyim?"[11] diyen Tanrımın bana gelmesi için gök ve yerin ötesine gitmem gerek. İyi ama bu mümkün mü?

Tanrı Her Yerdedir

Ey Rabbim! Yeri ve göğü doldurduğun için mi onlar seni içlerinde taşımış oluyorlar? Yoksa seni tam olarak içlerine alamadıklarından, senden geriye birşeyler mi kalıyor? Yeri ve göğü doldurunca senden geri kalanı nereye koyuyorsun? İyi ama herhangi birşeyin seni içine alması mı gerekir? Sen ki herşeyi içine al-

maktasın, onları içine alarak onları doldurmaktasın. Fakat bunlar seni sıkıca bir arada tutan ve seninle dolu olan vazolar gibi değildir. Vazolar kırılsa bile sen hiç dağılmazsın ve bizim üzerimize döküldüğünde akıp giden sen olmazsın; ama ortadan kalkan biz oluruz, dağılıp giden sen değilsin ama birleştirdiğin biziz.

Doldurduğun herşeyi, bütün varlığınla mı dolduruyorsun? Yoksa seni tam olarak içlerine alamadıklarından senden bir parçayı mı içlerine alıyorlar; hepsi de aynı parçayı mı yoksa daha büyük olanı daha büyüğünü, daha küçük olanı daha küçüğünü mü içine alıyor? Yani sende daha büyük parçalar ve daha küçük parçalar mı var? Yoksa bütünüyle her yerde misin? Seni bütünüyle içine alabilecek hiçbir yer yok mu yoksa?

Tanrı'nın Sözle Anlatılmaz Yüceliği

Öyleyse Tanrım sen nesin? Şunu soruyorum: Rab Tanrı'dan başka nesin? Rab'den başka bir Tanrı var mı? Taptığınız Tanrının dışında bir Tanrı var mı?[12] Tanrım, sen çok yücesin, çok güçlüsün, herşeye kadirsin, çok merhametlisin ve çok adilsin, görünmeyensin ve her yerde hazır bulunansın. Çok kudretlisin, kavranamayansın, değişmeyen ve herşeyi değiştirensin, yenilenmeden, eskimeden, gençleşmeden, yaşlanmadan herşeyi yenileyen, aynı zamanda "kendini beğenmişlerin güçlerini ve diriliklerini onlara fark ettirmeden yok edensin."[13] Her daim faalsin, her daim sonsuz bir huzur içindesin; hiçbir şeye gereksinim duymadığın halde ürünlerini toplarsın. Bizi destekleyen, bizi ruhunla dolduran, koruyansın. Bizi yeniden yaratan, kelâmla besleyen, kusursuzlaştıran sensin. Kaybolmuş olan bizleri, -sanki bizleri bulmakta bir kazancın varmış gibi- arıyorsun.

Seviyorsun Tanrım, ama tutkuya ve huzursuzluğa kapılmadan. Kıskanıyorsun Tanrım, ama kıskançlığın getirdiği kaygılardan uzak olarak; pişmanlık duyuyorsun ama kedere düşmeden. Plânlarını ve öğütlerini değiştirmiyorsun. Bulduğun herşeyi onu hiç kaybetmeden kaplıyorsun. Yoksul olmadığın hâlde kazancı

seviyorsun. Hiç cimri değilsin ama insanlara bahşettiğin lütufların kullanımı konusunda duyarlısın. Minnettar kalman için sana istediğinden fazlasını ödüyor onlar. Bununla birlikte hiçkimse senin olmayan birşeye sahip değil. Hiç kimseye borçlu olmadığın hâlde borçlarını ödüyorsun,[14] sana borçlu olanların borçlarını hiçbir şey ziyana uğramadan bağışlıyorsun. Ey benim Tanrım, ey benim hayatım, ey benim tatlı mutluluğum, senin hakkında ne söyledik ki? Konu sana geldiğinde insan ne söyleyebilir ki? Senden hiç bahsetmeyenler daha da zavallıdırlar. Çünkü Tanrım senden söz edenler ne kadar konuşurlarsa konuşsunlar dilsiz gibidirler.

Ey Rab, Yüreğimi Arındır!

Sende dinlenmemi kim bana sağlayacak? Dertlerimi unutmamı ve biricik mutluluğum olan seni kucaklayabilmemi, sevginle sarhoş ettiğin yüreğime gelmeni kim bana sağlayacak? Benim için ne ifade ediyorsun? Beni aydınlat ki bunu dile getirebileyim, benim seni sevmemi istediğine göre ben senin için ne ifade ediyorum? Seni sevmezsem öfkeleneceğini söylüyor, cezalandırmakla tehdit ediyorsun beni. Seni sevmemek yeterli bir ceza değil mi? Ne olur Tanrım, bana, benim için ne ifade ettiğini söyle! Ruhuma, "Ben senin esenliğinim"[15] de. Bunu de ki, duyayım. Yüreğimin kulağı sende! Onu aç ve ruhuma "Ben senin esenliğinim" de! Bu sözün peşinden koşarak seni yakalayayım. Yüzünü benden saklama. Seni görmek ve ölmemek için öleyim.

Canevim seni kabul etmek için çok dar, onu genişlet! Harabe hâlde, onu onar! Onun göz zevkini bozacak bir durumda olduğunu biliyor ve bunu kabul ediyorum. İyi ama onu kim temizleyecek? Senden başka kime seslenebilirim ki: "Ey Rab beni gizli günahlardan arındır ve başkalarının günahını üzerime yükleme!"[16] İnandığım için böyle konuşuyorum,[17] bunu biliyorsun. Daha önce de huzurunda günahlarımı itiraf etmedim mi, sen de yüreğimdeki inançsızlığı kovmadın mı?[18]

"Sen bizatihi hakikatsin. Seninle tartışmaya girmek istemiyorum." Günahlarım kendi kendini yalanlar[19] diye kendimi de kandırmak istemiyorum. Hayır, seninle yargı konusunda tartışmaya girmek istemiyorum. Çünkü ey Rab, insanların günahlarını yakından incelemek isteseydin adaletine kim tahammül edebilirdi?[20]

Bu Giz Ne Kadar da Derin

Toprak ve külden olan ben,[21] bırak da merhametine sığınarak seninle konuşayım. Bırak da konuşayım, çünkü konuşmam, beni alaya alacak bir insanla ilgili değil, senin iyiliğin ve merhametinle ilgilidir. Belki sen de sözlerime güleceksin ama sonunda zavallılığımı anlayacaksın. Sözlerime bu dünyaya nereden geldiğimi bilmediğimi söylemekle başlayayım Tanrım. Bu yaşama "ölen yaşam"mı yoksa "yaşayan ölüm" mü demek daha doğru olur bilmiyorum. Beni dünyaya getiren ebeveynimden öğrendiğime göre, çünkü bu konuda hiçbir şey anımsamıyorum, dünyaya ayak basar basmaz senin teselli veren iyiliğin[22] karşılamış beni.

Bebekken anne sütünden yararlanmışım. Annemin ve sütannelerimin memelerini sütle doldurup beni onların aracılığı ile, kurmuş olduğun düzen ve plân gereğince, sen besliyordun. Bana verdiğin miktardan fazlasını istemememi ve beni besleyenlere benim için verdiğin şeyi bana zevkle vermelerini sen sağlıyordun. Senden bolca aldıklarını doğaları gereği bana vermek istiyorlardı. Onlardan gördüğüm iyilik aslında onlar için de bir iyilikti. Bu onlardan değildi, yalnızca onlar aracılığıylaydı. Çünkü her iyilik Tanrım esenliğim olan senden gelir. Sonradan anladım ki ben seni kendi içimde ve dışımda rastladığım lütuflar aracılığıyla, bana kendini bildirdiğinde tanıdım. Eskiden meme emmekten, kendimi beni büyüleyen şeye vermekten, bir rahatsızlığım olunca ağlamaktan başka birşey bilmiyordum.

Sonra gülmeye başladım, önce uykudayken, sonra uyanıkken. Böyle yaptığımı bana söylediler, ben de öteki çocukların aynı şeyi yaptığını gördüğümde buna inandım. Çocukluğumun bu

evresi ile ilgili hiçbir şey hatırlamıyorum. Yavaş yavaş nerede olduğumu fark etmeye başladım, isteklerimi yerine getirebileceklere isteklerimi kabul ettirmek istiyordum ama bunu başaramıyordum. Çünkü isteklerim içimdeydi insanlarsa dışımda. Üstelik bu insanlar duyularıyla ruhuma giremiyorlardı. Bu nedenle ellerimi ayaklarımı oynatıyor, ağlıyordum, isteklerimi dile getirmek için işaretler yapıyordum, isteklerimi yansıtan işaretler yapmaya çalışıyordum ama pek başaramıyordum; çünkü işaretlerim gerçekleri yansıtmıyordu. Beni anlamadıklarında ya da bana zarar verme korkusuyla isteklerimi yerine getirmediklerinde bana tâbi olmayan ve benim kölelerim olmayı reddeden bu özgür büyük insanlara kızıyor ve onlardan gözyaşlarımla intikam alıyordum. İncelediğim bebeklerde gözlemlediklerim bunlar. Bebekler, ayırımında olmadıkları hâlde, onların yaşlarında iken ne olduğum hususunda beni yetiştiren ve beni tanıyan kimselerden daha çok şey öğrettiler bana.

Bebekliğim çoktan öldü gitti; oysa ben hâlâ yaşıyorum. Sen ise Rab, zatındaki hiçbir şeyi ölüme terketmeden daima yaşıyorsun, sen yalnız çağların başlangıcından önce değil, aynı zamanda "önce" denebilen herşeyden önce varsın, bütün evrenin Tanrısısın. Geçici tüm varlıkların nedeni sende var, değişen her varlığın değişmeyen temelleri sendedir; kendileri neden olmayan ve zamana tâbi akılsız varlıkların ebedi akıllı nedenleri sende bulunuyor. Yalvarırım sana Tanrım, söyle bana, sefil kuluna acı ve söyle, bebek olmadan önce, daha sonra yok olmuş bu yaşamım mı vardı, yoksa bir yaşam annemin karnında geçirdiğim yaşam mıydı? Hamile kadınları gördüm, bu konuda söylenenleri duydum. Ey mutluluğum olan Tanrım, daha önce neredeydim? Herhangi bir yerde miydim? Herhangi biri miydim? Bunu bana kim söyleyebilir? Hiçkimse, ne annem, ne başkalarının deneyimi, ne de belleğim. Bu soruları sana sorduğum için bana gülme. Yoksa yalnızca kendimde bulduklarım ve kendi kendime öğrendiklerim için sana övgüler sunduğumu itiraf etmemi mi istiyorsun benden?

Yerin ve göğün Tanrısı,[23] sana hamdediyorum, anımsamadığım çocukluğumun ilk zamanları için sana şükrediyorum. Sen insanın, yaşamının bu evresi hakkında, başkalarına dayanarak tahminde bulunmasını ve ayrıntıları öğrenmek için sıradan kadınların sözlerine dayanmasını istedin.

Bir varlıktım, hem de yaşayan bir varlık. Bebeklik yıllarımın sonunda izlenimlerimi başkalarına aktarabilmek için işaretlere başvuruyordum. Rab, böyle bir varlık senden başka nereden gelebilir? Bir kimse kendi kendini yaratabilir mi? Yaşamın senden başka bir kaynaktan bize gelmesi mümkün mü? Sende yaşamak ve var olmak iki ayrı şey değildir, çünkü sen özde aynı varlık ve yaşamsın. Çünkü sen yüce varlıksın ve değişmeyensin.[24] Günler senin için geçmez ama yine de sende geçer. Çünkü herşey sende geçmektedir, onları içermeseydin akıp gitmeyeceklerdi. Senin yıllarının sonu yoktur,[25] yılların hep bu günkü gündür. Senin bu gününde atalarımızın ve bizim iyi kötü sayısız günleri gelip geçti, daha başka iyi kötü günler de gelip geçecek. Ama sen hep aynı kalırsın.[26] Dünkü, yarınki ve gelecekteki bütün yapıtlarını bu günkü günde yaptın. Bu sözleri anlamayan varsa ne yapabilirim ki! Yine de o kişi "Bu giz ne kadar da derin!"[27] diyerek sevinsin. Yine de seni bulup da seni bulamamaktan ziyade seni bulamayıp da seni bulmaktan dolayı sevinsin.

Çocuklar Günahkârdır

Dinle beni Tanrım! Günahkâr insanın vay hâline! Ve bunu söyleyen bir insan ve sen ona acıyorsun; çünkü onu yaratan sensin ama onun içine günahı sokan sen değilsin. Çocukluğumda işlediğim günahları bana kim anımsatacak? "Gerçekte, hiçkimse. Bir günlük bir bebek bile, senin karşında günahsız değildir."[28] Onları bana kim anımsatacak? Yoksa karşılaştığım herhangi bir küçük çocuk mu?

O zamanlar ne gibi günahlar işliyordum? Ağlayarak meme emmek için ağzımı uzatmam mı günahtı? Aynı şeyi şimdi yap-

sam, memeye doğru değil de, ağzımı bir karış açıp, yaşıma uygun bir yiyeceğe uzatsam bana gülerler, haklı olarak da ayıplarlar. Demek ki o zamanlar ayıplanacak şeyler yapıyordum ama ayıbı anlayamadığım için ne görgü kuralları ve mantık beni ayıplamalarına izin vermiyordu. Gerçekten de bu kötü bir oburluktu, büyüdükçe bu oburluğu içimizden söküp atıyoruz. Biri kimsenin birşeyi düzeltirken iyi birşeyi bile bile yok ettiğini görmedim. İnsanın çocuk yaşta bile olsa isteklerini hemen yerine getirmeyen, kendisinden daha akıllı olan anne ve babasına kızması, zararı dokunacak kaprislerini yapmaya yanaşmadıkları için onlara vurması, onları bunu yapmaya zorlamak için elinden geldiği kadar kötülük yapması iyi bir şey midir?

Çocuğun narin vücudu masumdur ama istekleri masum değildir.[29] Küçük bir çocuğun kıskançlığını inceleme fırsatı buldum. Çocuk henüz konuşamıyordu. Sapsarı kesilmişti, haince bir bakışla meme emen kardeşine bakıyordu. Bu gerçeği kim bilmiyor ki? Anneler ve sütanneler çocuklardaki bu kusuru bilmem hangi yöntemle giderdiklerini ileri sürüyorlar. Zayıf, aç ve yaşaması bu besin kaynağına bağlı bir çocuğun bolca akan bu sütten yararlanmasına katlanamayan bir çocuğa masumdur denilebilir mi? Önemsiz oldukları için değil de yaş ilerledikçe kendiliğinden ortadan kalkacağına inanıldığı için bu kusurlar hoş görülür. Erişkin bir kişide bu kusurlar hoş görüyle karşılanmaz.

Rab Tanrım, öyleyse yaşam ve beden veren, bizim de gördüğümüz gibi, onları organlarla bezeyen, duyu organlarıyla donatan, güzel bir görünüşle süsleyen, bütünlük ve sağlamlıkları için gerekli olan herşeyi onlara bağışlayan sensin. Ey Yücelerin Yücesi, bütün bu iyilikler için sana şükretmemi, senin adını yüceltmemi, seni övmemi istiyorsun benden.[30] Senden başka hiçkimsenin yapamayacağı bu şeyleri yapmış olman bile senin herşeye kadir Tanrı olduğunu gösterir. Her tür varlığın kendinden geldiği biricik Tanrı, herşeye biçimsel güzelliği veren *yüce güzellik* yasasıyla evrensel düzeni sen sağlıyorsun.

Sadece başkalarının söylediklerine dayanarak ve başka bebeklerin yaşamlarını gözlemleyerek elde ettiğim sağlam tahminlere dayanarak varsaydığım fakat hiç anımsamadığım bu dönemdeki yaşamımı yaşanmış saymakta güçlük çekiyorum. Bu devreyi, annemin karnında geçirdiğim unutkanlık devresi kadar karanlık buluyorum. Anam bana kötülük içinde gebe kalmışsa, annemin karnında günahla beslenmişsem[31] nerede Tanrım, sana soruyorum, nerede Rab, nerede ve hangi zamanda masumdum? Bu zamanı bir yana bırakıyorum. Gerçekten de belleğimde hiçbir iz bırakmayan bu zamanla benim aramda ne gibi ilişki olabilir?

Konuşmayı Öğrenmek

Bebeklik çağından çocukluk çağına geçtim. Ya da daha doğrusu çocukluk çağı bebeklik çağının peşinden geldi. Bebeklik çağım herhangi bir yere gitmemesine rağmen artık mevcut değildi. Artık konuşamayan yeni doğmuş bebek olmaktan çıkmış konuşan bir çocuk olmuştum. Bunu anımsıyorum ama konuşmayı nasıl öğrendiğimi daha sonra öğrendim. Nitekim büyükler bana konuşmayı, daha sonra alfabedeki harfleri öğretmek için kullandıkları yöntemlere başvurmadan öğrettiler. Tanrım, bana verdiğin akılla kendiliğimden öğreniyordum. İstediklerimin yerine getirilmesi için duygularımı mızmızlanarak, bağırarak, inleyerek ya da çeşitli kol hareketleri ile ifade etmeye çalışıyor fakat tümünü anlatamıyordum. İnsanlar bir nesneyi adlandırdıklarında ve o nesneye adını söyleyerek yaklaştıklarında onlar tarafından söylenen bu sözcüğün bu nesneyi belirtmek için kullanıldığını belleğime işliyordum. Ne istedikleri vücut hareketlerinden ve tüm insanlığa özgü doğal dil olan yüz ifadelerinden, bakışlarından, ses tonlarından, el kol ya da baş hareketlerinden belli oluyordu. Bu şekilde sözcüklerin değişik cümlelerde kullanılışlarını işite işite hangi nesneleri belirttiklerini kavrıyor ve artık kendi isteklerimi de o işaretlere alışmış olan ağzımla dile getiriyordum.

Böylece çevremdeki insanlara, isteklerimi dile getiren işaretleri iletmeyi öğrendim. Anne ve babamın yetkesine ve erişkin insanların isteklerine uyarak insan yaşamının fırtınalı topluluğuna daha yüksek bir düzeyde katılmış oldum.

Oyun ve Dayak

Ey Tanrım, çocuk yaşımda bana, dünyada sivrileyim diye ve insanların sevgisini ve sahte zenginlikleri kazanmayı sağlayan konuşma sanatında başarılı olayım diye çalışmayı öğütlediklerinde ve bunun uymam gereken bir kural olduğunu söylediklerinde ne kadar da yanıltmışlar beni. Okumayı öğrenmem için beni okula yolladılar. Bunun bana ne gibi bir yararı olacağını bilmiyordum zavallı ben. Öğrenmede tembellik ettiğimde dövülüyordum. Büyükler bu yöntemi destekliyorlardı. Ademoğullarının[32] çalışmalarını ve acılarını artıran ve geçmek zorunda olduğumuz bu yoldan bizden önce geçenler bize bu acı dolu yolları çizmişler.

O sırada, Ya rab, sana dua eden insanlarla karşılaştım. Onlardan, anlayabildiğim kadarıyla duyularımızın hissedemediği ama bizi dinleyebilen ve bize yardım edebilen büyük birinin var olduğunu öğrendim. Böylece çocukken sığınağım ve desteğim[33] olan sana dua etmeye başladım; sana yakarmak için dilimin bağlarını çözdüm. Küçük bir çocuk olarak okulda dayak yemeyeyim diye büyük bir şevkle yardımını diliyordum. Duamı kabul etmediğinde de, bunu benim iyiliğim için[34] yapıyordun kuşkusuz. Başıma kötü birşey gelmesini istemeyen büyükler hatta anne ve babam yediğim sopalara gülüyorlardı, oysa yediğim sopalar benim için büyük üzüntü kaynağıydı.

Sana yeterince coşkulu bir sevgiyle bağlanan var mı? Sana olan dindarca bağlılığı yüzünden, yeryüzünde yaşayan birçok insanın dehşetle kaçtığı ve senden kendilerini korumanı istediği işkence sehpalarından, demir tırnaklardan ve sair işkence âletlerinden korkmayacak yürekliliği gösterebilecek benden başka bir

kimse var mı? Hem de işkenceden korkanlara gülecek kadar, aynen öğretmenlerimin bana verdikleri cezalara gülen anne ve babam gibi. Okulda uygulanan cezalardan korkuyorduk, bizleri bundan kurtarasın diye sana şevkle yalvarıyorduk. Ama verilen dersleri okumak, yazmak, çalışmak için yeterince çaba göstermediğim için kötü yapıyordum. Ya rab aklım ve belleğim yerli yerindeydi, yaşıma göre iyi bir belleğim vardı. Ama oyun oynamayı seviyordum, beni cezalandıranlar da oynamayı seviyorlardı. Ama büyüklerin oyunlarına "iş" deniliyordu; çocukların oyunları onlarınkine oldukça benzemesine rağmen onlar büyüklerce cezalandırılıyordu. Ve hiçkimse onlara acımıyordu, ne çocuklara ne büyüklere. Sağduyulu hangi yargıç öğrenime engel olacağı gerekçesiyle top oynadığım için yediğim dayakları onaylayabilir. Oysa ki bu öğrenim büyüyünce daha çirkin oyunlar oynamama neden olacaktı. Sanki beni döven kişi başka birşey mi yapıyordu? Önemsiz bir tartışmada rakibi kendisini alt edince, arkadaşlarımdan biri beni top oyununda yenince duyduğum kıskançlığın daha çoğunu duyuyordu.

Gösteri Sevgisi

Doğanın yaratıcısı ve düzenleyicisi, günahın ise sadece düzenleyicisi olan Tanrım, öğretmenlerimin ve ailemin buyruklarına karşı gelmekle günah işliyordum. Çünkü niyetleri ne olursa olsun bana kazandırmak istedikleri edebiyat bilgisini ileride iyi işlerde kullanabilirdim. Beni itaatsizliğe iten neden ondan daha iyi birşeyi seçmek istemekten ziyade oyun sevgisi idi; yarışmalarda kazanma zevkini seviyordum; kulağımı okşayan inanılmayacak masallar bende daha büyük istekler uyandırıyordu; bu merak gün geçtikçe artıyor ve gözlerimden belli oluyordu ve bu merak beni büyüklerin oyunlarına, gösterilerine ve bunların oynandığı yerlere sürükledi. Bu oyunları halka sunanlar öyle onure edilmişlerdi ki hemen hepsi çocuklarının aynı mesleği yapmasını diliyorlardı. Böyle gösteriler yüzünden eğitimden geri

kalmamaları için ceza görmelerini, ileride benzer gösteriler sunabileceklerinden iyi buluyorlardı. Bu zayıflıklara bağışlayıcı bir bakış fırlat Ya rab ve sana yakaran bizleri kurtar. Henüz sana yakaramayanları da kurtar ki, onlar da sana yakarsınlar ve sen de onları kurtarasın.

Vaftiz Üzerine

Küçüklüğümden beri Rab Tanrı'nın alçakgönüllülüğünden gururumuza kadar alçalarak bize vaat edilen ebedi yaşamdan söz edildiğini duydum. Sana o kadar güvenen annemin karnından çıkar çıkmaz kutsal tuzla ve haçla kutsandım.

Ya Rab, küçük bir çocukken birgün mide rahatsızlığından aniden ateşim yükseldi, neredeyse ölüyordum, sen bütün bunları gördün, o zaman benim koruyucum[35] değil miydin? Büyük bir coşku ve inançla annemden ve hepimizin annesi Kilise'den Rab ve Mesih adına vaftiz edilmeyi istedim. Annem alt üst olmuş bir vaziyetteydi. Sana olan inancıyla aydınlanmış temiz yüreği herşeyden önce ebedi esenliğimi düşünüyordu. Bir an önce kutsal suda yıkanarak günahlarımdan arınmam için hazırlıklara başlamıştı. Ama birden kendimi daha iyi hissettim. Yaşamım boyunca yeni günahlar işlemekten kaçınamayacağım için vaftizle arındırılmam ertelendi. Vaftizden sonra günaha düşmemin daha ciddi ve tehlikeli olacağı düşünülüyordu.

Böylece, o günden beri inanıyordum, bütün ailede babam hariç herkes inanıyordu. Buna karşın Mesih'e inanmayan babam annemin bana etki etmesine karışmadı ve benim inancıma engel olmadı. Annem ise kuşkusuz, Tanrım, sen, gerçek babamdan çok, babam olmak için elinden geleni yapıyordun. Ona bu konuda yardım ediyordun. Kocasından daha iyi olduğu hâlde ona tâbi idi. Bu konuda da sana bağlıydı, kadının kocasına itaat etmesini isteyen sana.

Senden bir ricam var Tanrım, eğer izin verirsen hangi amaçla vaftizimin ertelendiğini öğrenmek istiyorum. Günah işlemek

için dizginlerin bana verilmesinin mi yoksa verilmemesinin mi benim iyiliğime olduğunu bilmek isterim. Bazıları için şöyle dendiğini okuyorum: "Bırakın yapsın, daha vaftiz olmadı." Bununla birlikte söz konusu bedenimiz olunca, "Bırakın biraz daha yaralansın, henüz iyi olmadı" demiyoruz. Daha çabuk iyileşmem daha iyi olmaz mıydı? Ben ve ailem üzerine eğilseydik, beni kurtaracak olan Senin vasiliğine geçerek ruhumun esenliğini garanti altına almış olurduk. Evet bu daha iyi olurdu. Dindar annem çocukluktan çıkınca ne kadar korkunç ve sayısız günah denemelerinden geçeceğimi biliyordu. Annem vaftizin[36] bende bırakacağı Tanrısal imge[37] ile yeni bir insanın şekilleneceğini biliyordu. Bu nedenle çok sonraları ondan biçim alacağım bu taslağı oluruna bırakmayı yeğledi.

Edebiyat Öğrenimi Üzerine

Az korkak olduğum çocukluk çağında edebiyat öğrenmeyi sevmiyordum ve buna zorlanmaktan nefret ediyordum. Ama yine beni zorluyorlardı. Zorlamaları da iyi oldu, fakat ben iyi davranmıyordum. Gerçekte beni zorlamasalardı hiçbir şey öğrenemezdim. İstemeden yapılan birşey iyi birşey de olsa iyi birşey değildir. Beni zorlayanlar da aslında iyi davranmıyorlardı ama Tanrım sen onların çabalarından benim iyiliğimi çıkartıyordun. Beni buna zorlamaktaki amaçları, utançtan başka birşey olmayan şeref ve büyük yoksulluğun doyurulamaz tutkularını doyurmaktı. Başımdaki saçların sayısını[38] bilen Sen, beni çalışmaya zorlayarak yaptıkları hatayı benim yararıma ve çalışmak istememekle yaptığım hatayı da benim zararıma kullandın. Küçük bir çocuk ve büyük bir günahkârdım, cezalandırılmayı hak etmiştim. Bu insanların yaptıkları iyi şey değildi ama sen onların davranışlarını benim yararıma dönüştürmesini bildin. Günahlarımdan dolayı haklı olarak ceza görüyordum. Çünkü kuraldışına çıkmış olan her ruhun kendi kendinin cezalandırıcısı olacağına sen karar vermiştin.

Düşsel Şiir Sanatı Üzerine

Çocukken Yunan Dili ve Edebiyatını öğrenmekten neden nefret ettiğimi tam olarak bilmiyorum. Latin Dili ve Edebiyatını öğrenmekten ise son derece hoşlanıyordum; ilkokulda öğretilen biçimiyle değil de profösörlerin öğrettiği şekliyle. Şurasını itiraf edeyim ki ilkokullarda öğretilen Latince'nin ilksel kavramlarını yazmak, okumak ve hesap etmek Yunanca kadar beni sıkıyordu. Böyle bir duygu, gidip ve geri gelmeyen bir soluktan, boş ve günahkâr bir bedenden başka birşey olmayan benden geliyordu.[39] Gerçeği söylemek gerekirse o edebiyat daha geçerli olduğu için ilksel kavramları sayesinde bulduğum herşeyi okuyabiliyor, istediğim herşeyi yazabiliyordum. Bu öğrenim, daha pratik olduğu için bilmem hangi yazarın yazılarını ezberlemekten kendi hatalarımı unutarak Aeneas[40] diye birinin serüvenlerini aklımda tutmak ve aşkı yüzünden intihar eden Dido'nun ölümüne ağlamak zorunda kaldığım Latin Edebiyatından daha iyiydi. Zavallı ben, tanrım, yaşamım olan senden uzak gözlerimden bir tek yaş akmadan bu masallar içinde ölmeyi düşünüyordum.

Ey Tanrım, yüreğimin ışığı, ruhumun huzuru[41] olan, aklımla düşünceyi birleştiren ve onları verimli kılan Sana olan sevgisizliğin sürüklediği iç alemine dalıp ağlayan gerçekten de, Aeneas'i sevdiği için ölen Dido için gözyaşı döken ama kendi zavallılığının bilincinde olmayan bir zavallıdan daha zavallı kim olabilir! Seni sevmiyordum; senden uzaklarda zina işliyordum, zina işledikçe de kulaklarıma: "Çok güzel, bravo!" sesleri geliyordu. Evet, dünya arkadaşlığı bizi senden uzaklaştıran bir zinadır. Bundan utanç duymamamız için bizi "bravo!" diyerek cesaretlendiriyorlar. Kendi zavalılığıma[42] değil de umutsuzluğa kapılarak kendini bıçaklayan Dido'ya ağlıyordum; seni terk ederek en aşağılık yaratıklarına bağlanıyordum ve battıkça batıyordum. Böyle şeyleri okumayı yasaklasalardı beni kederlendiren şeyleri okuyamamaktan üzülürdüm. İşte böyle bir çılgınlık yüzünden okumayı ve yazmayı öğrendiğim şeyler bunlardan daha onurlu ve yararlı sayılır.

Ama bugün Tanrım ruhuma seslen ve gerçeği bana söyle! "Hayır, doğru değil, hayır doğru değil" de! Öğretilen ön bilgiler kuşkusuz önemliydi. Gerçekten de Aeneas'ın serseri hayatını ve buna benzer öyküleri unutmaya hazırdım. Okuma ve yazma sanatına hayır! Klâsik diller okulunun eşiğinde perdeler sarkar. Bu perdeler okulda öğretilen gizemli bilgilerden çok onların içerdiği yanlışları örtmeye yarar. Bu adamlar bana karşı zırlayıp durmasınlar, onlardan artık korkmuyorum. Şimdi ruhumun isteklerini sana itiraf ediyorum, doğru yolu daha çok sevdiğim için aldanışlarımdan dolayı cezalandırılmayı[43] seve seve kabul ediyorum. Edebiyat tacirleri bana karşı yükselttikleri seslerini kessinler! Onlara ozanın dediği gibi "Aeneas'ın Kartaca'ya geldiği doğru mu?" diye sorsam, az bilgili olanlar bilmediklerini, daha bilgili olanlar ise bunun doğru olmadığını söylerler. Ama onlara Aeneas'ın adının yazılışını sorsam, bu konuda bilgili olan herkes yazım kurallarına göre doğru yanıt verecektir. Yazma ve okuma sanatını mı yoksa bu şiirsel masalları mı unutmamın bu yaşam için daha büyük bir kayıp olacağını sorsam mantıklı bir insanın ne yanıt vereceği bellidir.

Demek ki çocukluğumda bu boş şeyleri daha yararlı bilgilere yeğ tuttuğumdan ya da birinden nefret ederken, ötekini sevdiğimden günah işlemiş oluyordum. "Bir bir daha iki eder, iki iki daha dört eder" gerçeği benim için kötü bir şarkıdan başka birşey değildi. İçi neferle dolu tahta bir at, Creusa'nın gölgesinde[44] Truva'nın yanışının hayali ise boş ama tatlı bir gösteriydi.

Yunan Dili ve Edebiyatı Üzerine

Öyleyse hep aynı teranelerden söz eden Yunan Edebiyatından neden nefret ediyordum? Homeros birbirine benzer masallarını ustaca işlemesini bilmiştir. Söylediği yalanlar hoş ve tatlıdır. Ama yine de çocukken onun kitaplarından hoşlanmıyordum. Vergilius'u öğrenmeye zorlanan Yunanlı çocuklar da benim Homeros'a karşı hissettiklerimi hissediyorlardı sanırım. Kuşkusuz

yabancı dil öğrenme zorluğu bir bakıma Yunanca yazılmış masalsı anlatıların tatlılığına bir tür acılık veriyordu. Orada geçen hiçbir sözcüğün anlamını bilmiyordum. Cezalandırmakla korkutarak onları öğrenmeye zorluyorlardı beni. Çocukluğumun ilk zamanlarında Latince sözcükleri de bilmiyordum. Fakat onları korkutulmadan, şiddet görmeden dadılarımın okşamaları, şakaları, gülüşleri, neşeleri ve oyunları arasında öğrendim. Ceza görmeden, zorlanmadan öğrendim onları.

Aklım düşüncelerimi gün ışığına aktarmakta zorluk çekiyordu. Bunu benimle konuşanlardan değil de bir öğretmenden dinleseydim öğrenemezdim. Kendi izlenimlerimi öğrendiğim kelimeler aracılığı ile onların kulağına söylüyordum. Burada da açıkça görülüyor ki, sözcükleri öğrenmek konusunda içten gelen bir merak zorlamadan daha etkilidir. Bununla birlikte aşırı merak duygusu zorlama ile senin buyruklarına boyun eğdirilmeli, Tanrım. Buyrukların, okuldaki dayak, din şehitlerinin hayatları bile bizi esenlikli acıların içine sokarak, seni bizden uzaklaştıran zehirli cazibeden uzaklaştırarak, sana geri dönmemizi sağlıyorlar.

Tanrı'ya Dua

Ya Rab duamı kabul et![45] Senin disiplinin altında cesaretimi yitirmiyeyim; izlediğim kötü yollardan beni kurtaran iyiliklerini itiraf etmekten bıkmayayım; bütün bunlar yüreğime beni sürükleyen bütün çekiciliklerden daha hoş gelsin! Seni bütün gücümle seveyim, bütün ruhumla elini sıkayım, ömrümün sonuna dek[46] beni her türlü günah eğiliminden uzak tut! Ya Rab, sen benim Tanrım ve Kralımsın.[47] Çocukluğumda yararlı ne öğrendimse, konuşmak, yazmak, hesap etmek, hepsi senin hizmetinde kullanılsın. Bütün bu boş şeyleri öğrendiğim sırada bana çok önemli birşey öğrettin ve bu boş şeylerin bana verdiği büyük yasak zevkini bağışladın. Bu çalışmalar sayesinde çok sayıda yararlı deyimler öğrendiğim bir gerçek. İnsan onları daha ciddi ders-

lerde de öğrenebilir. Bu çocukları eğitmenin en güvenilir yolu olurdu.

Mitolojide Kokuşmuşluk Üzerine

Ey gelenek görenekler nehri, vay hâline! Sana kim karşı koyabilir? Hiç kurumayacak mısın? Havva'nın çocuklarını, tahta parçasına tutunanların bile ancak aşabildikleri korkunç bir engin denize daha ne zamana dek sürükleyeceksin? Bu geleneklerin sunduğu kitaplarda Zeus'un hem şimşekler gönderdiğini hem de zina yaptığını okudum. Kuşkusuz ikisini birlikte yapamazdı. Ancak örnek alınacak gerçek bir zinaya izin vermek için böyle sahte bir gök gürültüsünü masalda uydurmuşlar. Cüppeli bir profesöre, kendisiyle aynı hamurdan yapılmış biri şu sözleri söylediğinde onu kızmadan dinleyebilir miydi? "Bunlar Homeros'un uydurmaları. İnsanların zayıflıklarını Tanrılara taşımış. Tanrıların erdemlerini insanlara mal etmesini yeğlerdim." Şöyle demek sanırım daha doğru olurdu: "Homeros bu masalları kokuşmuş insanlara Tanrısal bir karakter vermek için uyduruyordu.[48] Böylece insanların yaptıkları suçlar suç olmaktan çıkıyordu. İleride bu suçları işleyecek olanlar ahlâksız insanları değil de yüce Tanrıları örnek almış görünsünler diye bunu yapıyordu."

Ey cehennem ırmağı, yine de insanoğlu oğullarını sularına atıyor. Böyle şeyleri öğretsinler diye üstelik para da veriyorlar öğretmenlere. Forumlar düzenlenerek bunlar halka öğretildiğinde yasalar gereğince ek ücret de alıyorlar. Dalgaların gelip kayalara vuruyor, dalgaların sesi şunu demek istiyor: "Burada sözcükler öğrenilir, ikna etmek ve düşünceyi açıklamak için son derece zorunlu olan hitabet sanatı öğrenilir burada."

Terentius'un yapıtlarında geçen altın yağmuru, kadının göğsü, ayartma, gök tapınağı ve benzeri ifadeleri, eğer ozan Zeus'un Danae'ni kandırmak için göğsüne altın yağmuru yağdırdığını gösteren freskine bakarak Zeus'un hovardalığını örnek almaya

kalkan genç bir zamparayı anlatmamış olsaydı bunu öğrenemeyecektik. Göksel vaazlarla nasıl tahrik olduğuna bakın:

Gökleri gürleterek
Göksel tapınakları sarsan
Bu Tanrı da neyin nesi?
Buna zavallı bir insan da güç yetiremez mi?
Diledim ve yaptım işte
Tıpkı onun eylediği gibi[49]

Hayır, hayır, o sözcükler içerdikleri çirkinlikler yardımıyla bu şekilde daha kolay öğrenilmezler, tersine böyle ifadeler sayesinde bu türden rezillikler daha rahatlıkla yapılabilir. Seçilmiş ve değerli kaplar olan sözcükleri değil, sarhoş öğretmenlerin bu kaplarla sundukları gaflet şarabını suçluyorum. Bunu içmediğimizde bizi dövüyorlardı, ayık bir yargıca başvurma hakkımız da yoktu. Ama yine de Tanrım, huzurunda kaygılanmadan anımsadığım bu şeyleri seve seve gözden geçirebilirim. Zavallı ben bundan zevk alıyordum ve bu yüzden beni geleceği parlak bir çocuk olarak görüyorlardı.

Biçimsel Eğitim

Tanrım, izin ver de, bana vermiş olduğun akıl ve onu nasıl aptalca kullandığım konusunda birkaç söz söyleyeyim. Bana verilen bir çalışma övgüler alma veya sopa yeme ve utanç içine düşme olasılığı içerdiğinden bana epeyce sıkıntı verdi. Teucrosların[50] kralını İtalya'dan uzaklaştıramadığı için öfkeli ve üzüntülü durumda olan Iuno'nun söylevini tekrar etmem istenmişti. Oysa ben, bu sözlerin, Iuno tarafından söylenmediğini çok iyi biliyordum. Ne var ki bu şiirsel uydurmacaların peşinden gitmeye bizi zorluyorlardı. Ozanın mısra[51] hâlinde dile getirdiğini düzyazı biçiminde ifade etmemizi istiyorlardı. Betimlenen kişinin onuruna sadık kalarak, acısını ve öfkesini en güçlü biçimde, hâlet-i ruhiyesini en uygun sözcüklerle anlatan kişi daha çok övgüye lâyık bulunuyordu.

Ey gerçek yaşam, ey Tanrım, bütün bunların bana ne gibi yararı vardı? Aynı yaşlardaki okul arkadaşlarımın önünde yüksek sesle okuduklarımdan dolayı alkışlanmanın bana ne gibi bir yararı vardı? Bütün bunlar hava civa değil miydi? Aklımı ve dilimi kullanabileceğim daha başka alanlar yok muydu? Ya Rab, Kutsal Kitaplarda sana sunulan övgüler yüreğimin sarmalayıcı dallarını güçlendirdiler. Yüreğim bu boş havailiklere sürüklenerek karanlık dünyanın kuşlarına yem olmadı. Çünkü kötü meleklere kurban vermenin birçok yolu vardır.

Bu Tür Eğitimin Sakıncaları

Ey Tanrım, senden uzakta olunca, boş şeylere kendimi böyle kaptırmamın şaşılacak bir yanı yok. Bana örnek olarak gösterdikleri insanlar yaptıkları iyi işleri anlatırken bir söz dizimi yanlışı yaptıklarında ya da bir sözcüğü yanlış kullandıklarında utançtan yerin dibine geçiyorlardı ama aynı zamanda kendi hovardalıklarını düzgün bir dille, kibarca, kolay ve rahat bir şekilde anlattıklarında alkışlanmaktan gurur duyuyorlardı. Ya Rab, bağışlayan ve acıyan, hemen öfkelenmeyen, sevgi ve gerçek dolu[52] olduğun için bunları görüyor ve susuyorsun. Hep böyle susacak mısın? Seni arayan, kendisine verdiğin sevinçlere[53] susayan ruhumu şimdiden korkunç bir uçuruma[54] düşmekten kurtarıyorsun. Kalbim diyor ki: "Ya Rab, yüzünü aradım ve aramaya da devam edeceğim."[55] Nitekim senin yüzünden uzak olmak karanlık bir tutku içinde bulunmaktır. Senden uzaklaşmak ve sana yaklaşmak yürüyerek mesafe katederek olmaz. Senin oğlunun, savurgan oğlunun atlara, arabalara, gemilere ihtiyacı yoktu; o görünür kanatlarla uçmadı. Ey tatlı Baba, sefahat içinde bir yaşam sürerek servetini çarçur etmek için uzak bir ülkeye yaya olarak gitmek suretiyle mi senden uzaklaştı? Yokluk içinde ve perişan bir durumda geri döndüğünde ona daha da sevecen davrandın. Öyleyse hazlara düşkün olmak çalkantılı ve karanlık duygulara kapılmak senin "yüz"ünden uzak yaşamak demektir.

Rab Tanrım, bak da gör, insanlar kendilerinden önce gelenlerden aldıkları sözcüklerdeki harflerin ve hecelerin konumlarını düzenleyen kurallara uymak için o kadar özen gösteriyorlar da, senden aldıkları, kendi ebedî esenlikleri ile ilgili sözleşmeyi savsaklıyorlar. Eğer biri bizim eski telaffuz kurallarını öğretmeye kalkıp da tüm gramer kurallarına aykırı olarak "hominem" (insan) sözcüğünün ilk hecesini soluksuz "ominem" biçiminde okumuşsa, senin ilkelerine aykırı olarak, bir insan olduğu hâlde insandan nefret eden birinden daha çok insanların hoşnutsuzluğunu çekiyor üzerine. Sanki dışarıdaki bir düşman, içeriye dolan nefretten daha zararlıymış, ya da ona düşmanlık güden biri ona kendi kendine verdiği zarardan daha ağır zarar verebilirmiş gibi. Şurası kesin: Edebiyat vicdanda yazılı olandan daha çok içimizde değil. Bize yapılmasını istemediğimiz şeyi başkalarına da yapmamamızı söyleyen vicdanımız kuşkusuz dilbilgisinden daha derin bir şekilde içimizde.

Sessizlik içinde gökte oturan, biricik yüce olan Tanrım ne kadar da gizemlisin, bilgeliğinle bıkmadan insanların düzensiz duygularına haklı bir ceza olarak körlüğün karanlığını saçıyorsun. Hitabet sanatında ün arayan bir insanı ele alalım: Bir insan, yargıcın önündedir. Etrafında bir sürü insan vardır. O akıl almaz bir öfke ile düşmanına saldırır ve insanlar arasında hominem yerine ominem dememeye büyük özen gösterir. Fakat yüreğindeki öfke ile bir insanı toplum dışına atıp atmadığına bakmaz bile.

Çocukluk Kusurları

Zavallı ben, çocuk hâlimle böyle bir ahlâk eşiğinde duruyordum. Bu arenada mücadele veriyordum. Bir sözcüğü yanlış kullanmaktan korkmuyordum. Bir hata yaptığımda, hiç hata yapmayanları kıskanıyordum. Tanrım, bunları sana söylüyorum, zavallılıklarımı. Benim için onurlu bir yaşamın kuralının insanların gözüne girmek olduğunu sana anlatıyor ve itiraf ediyorum. Çünkü gözlerinden uzaklara atıldığım yerde[56] utancın derinliğini gö-

remiyordum. Yaşamımın bu devresinde benden daha zavallı kimse olamazdı. Çünkü böylesi yanlış görüşlerle insanları kötüleştirenleri bile memnun edemiyordum. Oyun sevgisi, lüzumsuz gösterileri görme tutkusu ve onları taklit etme arzusu yüzünden eğitimcime, öğretmenlerime, aileme sayısız yalanlar söylüyordum. Mahzenden ya da sofradan oburluğumu gidermek veya başka çocukların beni de içlerine almaları için onlara verilmek üzere birçok şey çalıyordum. Bu oyunlarda birinciliği elde etmek amacıyla çoğu kez hileye baş vuruyordum. Bununla birlikte başkalarını hile yaparken yakaladığımda buna sessiz kalacağım yerde bunu en sert biçimde protesto ediyordum. Oysa aynı şeyi ben de yapıyordum. Hile yaparken yakalandığımda bunu kabullenmektense dayak yemeyi yeğ tutuyordum.

Masum çocukluk bu muydu? Hayır, Ya Rab masum çocukluk diye birşey yoktur. Cevizlerden, bilyelerden, kumrulardan, eğitimcilerden ve öğretmenlerden yılların geçmesiyle yöneticilere, krallara, altına, çiftliklere, kölelere aktarılan bu şeyler, ağır suçları gerektiren suçlar gibidir, tutkular ise hep aynı kalacaktır. Ey Kralımız, "Göklerin egemenliği böylelerindir"[57] dediğinde sadece çocuğun küçük bedenindeki alçak gönüllülük simgesini övmek istedin.

Tanrı'ya Şükran Üzerine

Yine de Ya Rab, evrenin yetkin yaradanı olanı sana, Tanrımız olan sana, uzun süre çocuk gibi yaşamamı istememiş olsan bile şükürler olsun.[58] O yaşta da vardım, yaşıyordum, hissediyordum; çıkmış olacağım gizemli birliğin bir yansıması olan varlığımı korumaya ve içgüdümle duygularımın arı kalmasına özen gösteriyordum. En küçük düşüncede ve en küçük bir şeyde yanılgıya düşmek istemiyordum. Gerçek beni büyülüyordu. İyi bir belleğim vardı. Arkadaşlarla konuşmasını biliyordum. Acıdan, utançtan, bilgisizlikten kaçıyordum. Bütün bunların küçük bir çocukta bulunması şaşılacak ve şahane birşey değil mi? Ama bütün

bunlar bana Tanrı tarafından verilmişti. Onları ben kendim sağlamadım. Bütün bunlar iyi şeylerdi ve bütün bunları ben kazanmamıştım. Bunları bana veren iyi biridir. O benim iyiliğimdir. Çocuk varlığımı biçimlendiren bu iyilikler için ona sevincimi gösteriyordum. Günahım ise şuydu: Zevki, şöhreti, gerçeği onda değil de yarattıklarında, kendimde ve başkalarında arıyordum. Bu yüzden acıya, utanca ve hataya düşüyordum. Şükürler olsun sana, ey mutluluğum, ey onurum, ey Tanrım! Sana yalvarıyorum beni onlardan koru! Böylelikle beni korumuş olacaksın. İyiliklerin bende artacak ve yetkinleşecektir. Ben de seninle birlikte olacağım. Bu bana yapacağın en büyük iyiliktir.

İkinci Bölüm

Ergenlik Çağındaki Günahlar

Geçmişteki günahlarımı ve ruhumun cinsel ahlâksızlıklarını yeniden anımsamak istiyorum. Onları sevdiğimden değil ama seni daha çok sevmek için Tanrım. Bu işe senin sevgine olan sevgimin yüzünden girişiyorum. Onları düşünmek bana acı verse de bu çok kötü yollara sırf senin yanılmayan hoşluklarını tatmak için giriyorum. Senden uzaklaşarak dalmış olduğum sefahatlardan beni kurtararak, güvenilir ve mutlu hoşluklarınla beni kendine çektin. Ergenlik çağına girmiştim; aşağılık zevklerle kendimi tatmin etmek arzusuyla yanıp tutuşuyordum ve kendimi coşkuyla cinsel zevklere vermekten utanmadım. "Güzelliğim soldu."[1] Başkalarına ve kendime hoş görüneyim derken senin gözünde bir pislik oldum.

Onaltı Yaş Ahlâksızlıkları

En büyük zevkim sevmek ve sevilmekti. Ruhsal ilişkilerle sınırlı kalmıyordum. Arkadaşlığın aydınlık patikasında kalmadım. Ergenliğimden ve aşırı tensel isteklerimden yayılan sis yüreğimi

karartıyordu. Öyle ki temiz bir sevgi ile cinsel tutku arasındaki farkı anlayamıyordum. Bu iki duygu da içimde karma karışık biçimde kaynaşıyordu ve kendimi çılgınca aşkların eşiğinde ve günahların uçurumunda hissediyordum. Öfken üzerimdeydi ve ben bunu bilmiyordum. Kibirli ruhumun doğal sonucu olan ölümlülük zincirlerinin gürültüsü beni sağır etmişti. Senden daha da uzaklaşıyordum, sen de buna izin veriyordun. Yüreğim fıkır fıkır kaynıyordu. Kendimden geçerek sefahata dalıyordum, seni ise susuyordun. Sonradan tattığım ey sevinç! Ya Rab, sen susuyordun, ben ise gururdan küçülerek, huzursuz bir bitkinlikle kısır acıların ekildiği bu bölgelerde ilerleyerek seden uzaklaşıyordum.

Aşırı arzularımı kim frenleyebilirdi? Her yeni gördüğüm kadının geçici çekiciliğine karşı duyduğum arzuyu daha iyi yöne nasıl kanalize edebilirdim? Onların bana verecekleri zevklere nasıl sınır koyabilirdim? O yaştaki kaynayan kanımı ancak evlilik yatıştırabilirdi. Ya Rab, arzularım başka bir şekilde yatışamıyorsa, yasalarının buyurduğu gibi çocuk yaparak amacına ulaşabilirdi. Çünkü insan soyunun böyle devam etmesini istedin. Cennette bulunmayan[2] şehvetin dikenlerini yumuşak elinle köreltiyorsun. Böylelikle senden uzaklaşmış olsak bile herşeye kadir gücün bizden uzak değil. Bulutlardan gelen sözlerine kulak vermeliydim. "Evlenenlerin bu yaşamda sıkıntıları olacaktır. Ben sizi bu sıkıntılardan esirgemek istiyorum."[3] "Erkeğin evlenmemesi iyidir."[4] Evli olmayan erkek, Rabbi nasıl hoşnut edeceğini düşünerek Rabbin işleri için kaygı çeker.[5] Ama evli erkek karısını nasıl hoşnut edeceğini düşünerek dünya işleri için kaygı çeker. "İşte duyduğum sözler bunlardı, bunlara daha çok dikkat etseydim, kendimi Göklerin Egemenliği uğruna hadım ederek sevinçle senin okşayışlarını beklerdim."[6]

Ne yazık ki şehvetin ateşi ile yanıyordum. Seni terk ederek tutkularımın peşinden gittim, yasalarını çiğnedim ama senin darbelerinden kurtulamadım. Hangi ölümlü onlardan kaçınabilir ki? Her zaman yanıbaşımdaydın. Ciddi ve bağışlayıcı olarak beni üzüntünün bulunmadığı mutluluğu aramaya zorlamak

için, yasak zevklerime yakıcı üzüntüler veriyordun. Bu mutluluğu, öğretilerine acı katan,[7] iyileştirmek için vuran, senden uzaklarda olmayalım diye öldüren[8] senden başka nerede bulabilirdim ki, Tanrım.

Onaltı yaşımdayken insanlık onurumun izin verdiği ama yasaların yasakladığı bu şehvet çılgınlığı içinde senin evinin vereceği hoşluklardan uzaktaydım. Ailem beni evlendirerek bu yoldan kurtarmayı düşünüyordu. Ailemin bir tek kaygısı vardı, o da iyi konuşmayı öğrenip bir meslek sahibi olmam.

Okumaya Yollanış Üzerine

O yıl okumayı bırakmak zorunda kaldım. Edebiyat ve hitabet sanatı dersleri almak için gittiğim komşu kent Souk-Ahras'tan[9] geri çağırıldım. Ailem daha uzaklardaki Kartaca'da eğitimime devam etmem için gerekli parayı bulmaya çalışıyordu. Babam Tagaste'nin pek zengin olmayan bir sakini idi ve parasına göre değil de tutkusuna göre hareket ediyordu.

Bütün bunları niye anlatıyorum? Tanrım, senin için değil herhâlde. Ama bunları sana anlatırken, aslında bu satırları, okuyacak olanlar çok az sayıda olsalar da, kendi ırkımdan olan insanlar için yazıyorum. Bunları yazmamın amacı ne? Hem kendimin hem beni okuyanların sana yakarırken bulundukları derin uçurumu fark etmesi için yazıyorum.[10] Pişmanlık içindeki bir yüreğin ve inanç içinde yaşamak isteyen bir kimsenin sesi senin kulaklarına daha yakındır.[11] Babam bütçesini aşarak beni okumam için uzaklara gönderdi. O zaman babamı bu davranışından dolayı övmeyen kalmamıştı. Babamdan daha zengin bazı Tagaste sakinlerinin kendi çocukları için böyle bir özveri gösterdikleri hiç görülmemişti. Bununla birlikte babam için, senin gözünde nasıl gelişiyordum, iffetli miydim, yoksa değil miydim bunlar hiç önemli değildi. Onun için rahat ve iyi konuşan biri olmam önemliydi.[12] Ruhum senin bakımından çöle dönüşmüştü, sen ki yürek tarlamın gerçek ve biricik efendisisin Tanrım.[13]

Onaltı yaşımdayken babamın parası yetişmediğinden baba evine çağrılmam ve orada zorunlu olarak boş durmam şehvet duygularımın kafama vurmasına neden oldu ve beni bundan kurtaracak kimse yoktu. Babam hamamda uyanan erkekliğimi görünce torunları olacakmış gibi sevindi, gördüklerini anneme anlattı. Evet babam yaradanın yerine yaratılana tapanların,[14] alçalmış ve bozulmuş bir iradeyle görünmeyen bir şarap içerek sarhoş olanların seni unuttuğu sevinçle sarhoş olmuştu. Ne var ki annemin yüreğinde tapınağını ve sunak yerini inşa etmeye başlamıştın. Babamın Hristiyan dinine girmeye pek niyeti yoktu. Onun için annem dindarca bir korkuya kapılmıştı. Henüz Hristiyan olmadığım için, sana sırtlarını dönenlere, bunun neticesinde de yollarını şaşırarak dolambaçlı yollarda mahvolanlara benzememden korkuyordu.[15]

Ne yazık ki ben senden uzaklaştıkça sen susmaya devam ediyordun. O zamanlar bana birşeyler diyor muydun? Sadık kulun olan annemin ağzından bana birşeyler demek istiyordun. Acı ama gerçek, bu sözlerin hiçbiri davranışlarımı değiştirecek kadar yüreğime işlemedi. Bazı konularda ısrar ettiğini anımsıyorum. Kadınlarla yatıp kalkmamamı özellikle de başkalarının karılarını ayartmamamı gizlice benden istiyordu. Bütün bunları kadınların kuruntusu olarak görüyordum. Bunları yerine getirirsem utancımdan yerin dibine geçeceğimi sanıyordum. Ancak bu öğütleri veren sendin ve ben ise bunu bilmiyordum. Senin sustuğunu, sadece annemin konuştuğunu sanıyordum. Oysa onun ağzından konuşan sendin. Böylece kulunuzun ve hizmetkârınızın oğlu[16] olarak onun şahsında sana hakaret ediyordum. Bunu bilmiyordum ve kör bir coşku ile ahlâksızlığın içine atılıyordum. Rezillikte genç arkadaşlarımdan geri kalmak utanç verici birşeydi benim için. Çapkınlıklarıyla övünmelerini, sefih yaşantılarını anlatışlarını dinliyordum. Bunu sadece şehvetten değil de sırf övünmek için yapmaktan zevk alıyordum. Bu ahlâksızlıktan başka ayıplanmaya lâyık ne var? Ben ayıplanmayayım diye daha da ahlâksızlaşıyordum. Davranışlarım kadınlarla düşüp kalkanların yaptıkları

kadar ahlâksızca değilse, bunlara yapmamış olduğum ahlâksızlıkları da ekliyordum. Başkaları tarafından masum duruma düşerek alaya alınmamak için yapıyordum bunları.

Babilon sokaklarında işte bu tür arkadaşlarla dolanıyordum. Değerli parfüm ve tarçın kokularının[17] içindeymiş gibi çamurlarda yuvarlanıyordum. Görünmeyen düşman beni derinlere batırdıkça batırıyor[18] ve orada kalmamı sağlıyordu ve beni dünden razı olduğum baştan çıkartmalara sürüklüyordu. Babilon'un bağrından[19] kurtulmuştum ama çevresinin etkisinden kurtulamamıştım. Annem beni iffetli olmaya çağırıyordu ama eşinin kendisine ilettiklerine bakarak pek kaygı duymuyordu. Annem ahlâksızlıkların bana ne denli iğrenç geldiğini -özellikle sonradan ortaya çıkacak olumsuz etkileri- şimdiden hissediyordu. Bu duygular hepten atılamayacağına göre ancak evlilikle dizginlenebilirdi. Ancak bunun için hiçbir şey yapmadı. Evliliğin gelecekle ilgili tasarılarıma köstek olacağını düşünüyordu. Senin üzerine kurduğu umutlarla ilgili bir gelecek değildi bu. Annemle babamın tek amaçları edebiyatta başarılı olmamdı. Babamın senin hakkında en ufak bir fikri yoktu, benimle ilgili boş hayaller peşindeydi. Annem ise bu bilimsel eğitmin bana bir zararı dokunmayacağını hatta beni sana yaklaştırmada yardımcı olacağını düşünüyordu. Annemle babamın karakterleri hakkındaki izlenimlerim işte bunlar. Sağduyuyu kaybetmemem için dizginleri ellerinde tutmaları gerekirken bunu bana kaptırmışlardı. Ben de kendimi eğlenceye ve sefahat vermiştim. Her yanımı bir sis bulutu kaplamıştı. Bu, senin dingin gerçeğinin ışığını görmeme engel oluyordu Tanrım. Eş deyişle: "Kötülük içimden fışkırıyordu."[20]

Hırsızlık

Kusursuz yasaların hırsızlık yapmayı yasaklıyor. Bunu insan yüreğine işledin, günahlar onu oradan silip atamazlar. Hangi hırsız soyulmaya katlanır? Zengin bile yoksulluktan çalmak zorun-

da kalanı bağışlamaz. Ben hırsızlık yapmak istedim ve yaptım, yoksul değildim, ihtiyacım da yoktu, sırf can sıkıntısından ve kötülük olsun diye çaldım. Hem de bende en iyisi bolca bulunan birşeyi çaldım. Çaldığım şeyden değil de çalmaktan ve günahtan zevk almak istiyordum.

Bağımızın yakınlarında bir armut ağacı vardı. Armutlar öyle iştah açıcı da değillerdi. Ben ve bir sürü genç gece yarılarına kadar meydanda oynadık. Gecenin karanlığından yararlanarak armut ağacının yanına gittik ve ağacı silkeledik ve düşen armutları topladık. Armutlarla oradan uzaklaştık. Kendimize ziyafet bile çekmedik. Birkaç tane yedikten sonra gerisini domuzlara attık. Armutlar önemli değildi, önemli olan yasak birşeyi yapmaktı. İşte görüyorsun Tanrım, sonradan acıdığın batağın dibindeki yüreğimin hâlini. Yüreğim şimdi sana orada ne aradığını söylesin. Sana bunu sırf kötülük olsun diye hiçbir neden olmadan yaptığını söylesin. Bu kötülük iğrençti ve ben onu seviyordum. Kendimi mahvetmeyi seviyordum. Senin bulunmadığın yükseklikten aşağılara yuvarlanan, birşeyi utanma pahasına arzu etmeyi değil de utancı arzulayan ruhun rezilliği!

Nedensiz Günah Olmaz

Altının, paranın ve tüm güzel şeylerin kendilerine özgü bir çekicilikleri vardır. Ten ancak yakın eşyaya temastan zevk alır. Öyle ki duygularımız da doğal olarak hoşlarına giden şeylere yönelirler. Öte yandan yersel onurların, insanlara emretmek gücünün, başkalarını yenmek ve onlar üzerinde söz sahibi olmanın dayanılmaz bir çekiciliği vardır. Bu da insanda intikam ateşini körükler. Bunları elde etmek için Tanrım, ne senden uzaklaşmak, ne de yasalarından sapmak gerekir. Bu dünyadaki yaşamımızda bile bizi çeken birşeyler vardır. Çünkü bu dünyadaki şeylerin bütün güzelliklerle bir ilintisi olduğundan kendine özgü bir güzelliği vardır. Birçok insanı birleştirdiği için arkadaşlığın da çekici bir yanı vardır.

Bu ya da buna benzer şeyler için insanlar dizginsiz bir aşkla bunlara yöneldiklerinde genellikle günah işlerler. Bu aşağı zevkleri elde etmek için öylesine tutkulu olurlar ki, daha yüce ve daha iyi olanları Tanrım, seni, senin yasalarını ve gerçeğini terkederler. Dünyadaki bu şeyler insana zevk verirler ama bunlar evrenin yaratıcısı Tanrı'nın vereceği mutlulukla kıyaslanamaz. "Doğru adam mutluluğunu temiz ruhların biricik zevki olan Tanrı'da arar."[21]

Bir cinayetin nedeni araştırıldığında, suçlunun biraz önce sözünü ettiğimiz aşağılık zevklerden birine sahip olma isteği ya da onu kaybetme korkusu içinde olup olmadığına bakılır. Çünkü yukarıdaki iyiliklerle kıyaslandığında ne kadar iğrenç ve aşağı görünseler de bu şeylerin kendi güzellikleri, kendi bedelleri vardır. Bir insan bir cinayet işlemiştir. Neden işlemiştir? Ya öldürdüğü adamın karısını seviyordur ya da yaşamak için çalmak istemiştir ya da öldürdüğü kişinin kendisine bir kötülük yapmasından korkmuştur ya da hakarete uğradığı için intikam almak için öldürmüştür. Sırf cinayet işlemek zevki için bir adam öldürülür mü? Buna kim inanır? Bir insanın hiçbir neden olmadan vahşi ve kötü olması mümkün mü? Bir yazar[22] böyle çılgın ve zalim bir adamdan söz ediyor. Ama tarihçi yine de buna bir neden buluyor. Bu vahşi adam boş durarak adam öldürme alışkanlığını yitirmekten korkuyormuş.[23] Bu insanlık dışı davranışın amacı nedir? Adamın amacı kötülükle güçlenerek, Roma'nın hakimi olmak, şan ve şeref elde etmek, ordulara kumandanlık yapmak, büyük zenginlikler elde etmek, daha ziyade de yasaların boyunduruğundan kurtulmak, vicdanının sesini duymamak ve iflâsın eşiğinden dönmektir. Şu hâlde Catilino, cinayeti sırf cinayet işlemek için işlemiyordu. Ulaşmak istediği amaçlar uğruna kan akıtıyordu.

Hırsızlık İçin Hırsızlık

Ne zavallı biriymişim, onaltı yaşında, bu gece suçundan, bu hırsızlıktan ne zevk aldım? Çalmak, gerçekten de güzel birşey değildi. Çalmak, senin üzerinde konuşulacak kadar bir gerçekli-

ğin var mı? Çaldığımız o meyveler güzeldi. Herşeyin yaratıcısı, yüce iyilik ve benim gerçek iyiliğim olan ey iyi Tanrı, ey yüce güzellik, onlar senin eserlerin olduğu için güzeldi. Kuşkusuz bu meyveler güzeldi ama benim zavallı yüreğimi cezbeden onların güzelliği değildi. Daha iyilerine hem de bolca sahiptim. Onları sadece çalmak için topladım. Çünkü onları toplar toplamaz çalma zevkini tattıktan sonra attım. Birkaçının tadına baktımsa da, bana asıl zevki işlediğim suç verdi.

Tanrım, şimdi ise bu çalma olayında beni neyin çektiğini araştırıyorum. Güzelliği yoktu. Burada doğruluğun ve sakınımın içinde bulunan, insanın aklındaki, belleğindeki, duygularındaki ve bitkisel dünyadaki, evrendeki yıldızlardaki, içlerinde sürekli olarak oluşan canlılarla dolu olan yeryüzü ve denizlerdeki ve hatta bizi yanılgıya düşüren kötülükteki sahte güzellikten söz etmiyorum.

Gurur senin yüceliğini taklit ediyor. Çünkü Tanrım sen var olan herşeyin üstündesin. Yükseklerde gözü olan şan ve şeref peşinde koşar. Oysa yalnız sen sonsuza dek yüceltilmeye ve övülmeye lâyıksın. Güçlü olanların zalimlikleri korku uyandırır ama asıl korkulacak olan sensin. Senin gücünü kim azaltabilir ki? Buna nerede, ne zaman ve nasıl ulaşılabilir ki? Cinsel zevklere düşkün olanlar okşamalarla aşk elde etmek isterler ama senin sevgin kadar hoş ve lezzetli hiçbir şey yoktur. Hiçbir aşk, güzelliği ve parlaklığı her tür güzelliği aşan senin gerçeğin kadar esenlikli olamaz. Merak, bilime iten tutkudur. Ama yalnız sen her yaratığı tanıyabilirsin. Cahillik ve aptallık, sadelik ve saflığın arkasına gizlenirler. Senden daha sade, senden daha masum biri var mı? Kötülerin kendi yaptıklarından başka düşmanları yoktur. Tembellik ise kendi rahatlığını aramak eğilimindedir. Senin dışında rahatlık var mı? Lüks içinde olmak bolluk ve doygunluk içinde olmak demekmiş. Oysa sen bitmeyen, bozulmayan zevklerin kaynağısın. Savurganlık özgürlük maskesi altına sığınıyor. Oysa tüm iyilikleri cömertçe dağıtan sensin. Cimrilik herşeye sahip olmak ister. Oysa sen herşeye sahipsin. Kıskançlık birinci sırada olmayı ister. Senden daha önde kim vardır? Öfke intikam peşindedir. En hak-

lı biçimde intikam alan sensin. Sevdiklerinin güvence içinde olmalarını isteyen kaygı onları tehdit eden beklenmedik tehlikeler karşısında paniğe kapılır. Oysa senin için beklenmedik ne olabilir ki? Seni sevdiklerinden ne ayırabilir ki? Sarsılmaz bir güvence senin dışında bulunabilir mi? Aç gözlülüğünü doyuran zenginliklerin kaybından kendini yiyip bitiren üzgünlük, yalnızca senin ayrıcalığın olan hiçbir şeyin kendisinden alınmasını istemez.

İnsan ruhu senden uzaklaşınca ve senin dışında arı olanı aradığında zina işler. Bunu ancak sana dönünce bulabilir. Seni terk edenler ve sana karşı gelenler seni sapkınca örnek alırlar. Bu davranışlarıyla bile senin, doğanın yaradanı olduğunu ve senden ayrılmanın mümkün olmadığını gösterirler.

Bu hırsızlık olayında neyi sevdim? Yanlış ve sapkın bir şekilde Tanrımı nasıl örnek aldım? Güç kullanarak yapamadığımdan kurnazlıkla yasanı çiğnemek mi hoşuma gitmişti? Başıbozukluk zincirini taşıyarak kaçan bir köle gibi, yasak olanı yaparak bir bakıma senin Tanrısal gücüne özendim. İşte efendisinden kaçan ve onun gölgesini arayan kölenin durumu. Ey kokuşmuşluk! Ey rezil yaşam! Ey ölümün uçurumu! Yasak olanı, sadece yasak olduğu için yapmakla mutlu olabildim mi?

Bağışlanma ve Şükür

"Bana yaptığın iyilikleri nasıl ödeyeceğim Rabbim"[24] Bu üzücü olayları aklıma getirdiğimde içimde korku duymadığım için Tanrıya şükrediyorum. Seni seviyorum Tanrım, sana şükrediyorum, adını yüceltiyorum.[25] Hatalarımı ve iğrenç davranışlarımı bağışladığın için. Bağışlayıcılığın ve inayetinle günahlarımı güneşte eriyen buz gibi yok ettin. Yapmamış olduğum kötülükleri de senin iyiliğine borçluyum. Ben kötülüğü kötülük yapmak için seviyordum. Kim bilir neler yapardım?

Tüm günahlarımı bağışladığını kabul ediyorum; isteyerek yaptıklarımla sayende yapmadıklarımı. Kendi acizliğini gözönünde bulunduran biri kendi çabasıyla iffetli ve masum olduğu-

nu söyleyebilir mi? Kim; bağışlayıcılığına hiç gereksinmesi yokmuş gibi seni daha az sevmek konusunda bir bahane bulabilir. Senin çağrına sadık kalan, senin sözlerini dinleyen ve burada aklıma gelen hatalarımı okuyan kişi ruhunun sağlıklı olmasını ya da daha az hasta olmasını borçlu olduğu doktor tarafından iyi edildiğimi okuyunca beni alaya almasın. Tersine seni benim kadar sevsin, ya da günahların bende oluşturduğu iç çöküntüsünden beni kurtardığı ve onu, kendisini bu duruma düşmekten koruduğu için daha çok sevsin.

Hırsızlık Aşkı

Şimdi utanarak[26] anımsadığım o olaylardan, özellikle o çalma olayından sonra ne kazandım? Hiçbir şey, tamamen boş birşey olduğu için beni daha sefil duruma soktu. Bununla birlikte yalnız başıma olsaydım bunu yapmazdım. O zaman hissettiklerim anımsadığım kadarıyla bunlardı. Hayır, kesinlikle tek başıma iken bunu yapmazdım. Bu suçu işlediğim arkadaşlarımla birlikte olmayı seviyordum. O zaman bu hırsızlık olayında yalnız hırsızlığı sevdiğim doğru değildir. Evet doğru, başka şey sevmedim. Çünkü arkadaşlık da benim için birşey ifade etmiyordu.

Gerçek neydi? Yüreğimdeki karanlıkları dağıtan ve onu aydınlatan[27] senden başkası bana bunu öğretemez. Araştırmaya, tartışmaya ve derinlemesine incelemeye girdiğim bu sorun neydi? Çaldığım meyveleri sevmiş olsaydım ve onları yemek isteseydim, bu zevki elde etmek için bu işi yalnız başıma yapmam yeterdi, arkadaşlarımın beni buna teşvik etmelerine gerek yoktu. Bu meyveleri çalmaktan değil arkadaşlarla birlikte bu meyveleri çalmaktan zevk alıyordum.

Bu Zevkin Kaynağı

İçimde hissettiğim bu zevk ne biçim şeydi? Kesinlikle utanç verici[28] birşeydi. Bu hisse kendimi kaptırdığım için yazıklar ol-

sun bana! Bu his neydi? "Günahı kim anlayabilir ki?"[29] Böyle birşeyi yapamayacağımızı sanan ve bunu engellemek için güç kullananları kandırmak düşüncesi bizi katılırcasına güldürüyordu. Tek başıma yapmayacağım birşeyden neden zevk alıyordum? Belki insan tek başına olunca içten gülemeyeceği içindir. Bununla birlikte insan birşeyler düşünürse ya da gözünün önünde komik birşey olursa gülmekten kırılabilir. Bana kalsa, bir başıma bu hırsızlığı yapmazdım. İşte Tanrım senin huzurunda anılarımı tazeliyorum. Tek başıma olsaydım, çalmazdım. Çünkü çaldığım şeyi sevmiyordum. Aslında çalma zevkini arıyordum. Tek başıma bundan hiç zevk almazdım, bu nedenle de çalmazdım. Ey kişisel hiçbir çıkar ve intikam duygusu olmadan oyundan ve eğlenceden doğan zarar verme arzusu, ey insan ruhunun anlaşılmaz kandırmacası, ey zararlı arkadaşlık! "Hadi gidelim! Yapalım!" dendiğinde utanç duymaktan utanılır.

Tanrı En Yüce İyiliktir

Bu içinden çıkılamaz ve karmaşık sorunu kim çözebilir? Ne utanç verici! Artık bunu ne düşünmek ne de gözümün önüne getirmek istiyorum. Güzel ve göz kamaştırıcı ve hiçbir zaman doyulmayan zevklerle dolu olan saflık ve adaletin kendisi olan seni istiyorum. İnsan senin yanında değişmez bir huzur ve rahat bir yaşam bulur. Senin yanına giren Rabbin sevincine ortak olur.[30] Buradaki kişi yetkin iyilikte tam mutluluğu tadacak ve korkuyu tanımayacaktır. Akan su gibi senden uzaklaştım. Ergenlik çağımda senin sağlam desteğinden uzaklaşarak yanlış yola saptım ve kendim kıtlık çekilen bir bölge durumuna düştüm.[31]

Üçüncü Bölüm

Aşkın Kölesi

Kartaca'ya geldim. Her tarafta utanç verici aşkların kazanı fokurdayıp duruyordu. Henüz aşık olmamıştım ama aşık olmayı seviyordum. Beni gizli bir aşk gereksinmesi kemiriyordu ve daha fazla gereksinme duymadığına kızıyordum. Aşık olmayı sevdiğimden, güvenli sakin bir yaşantıdan, güçlükleri bulunmayan bir yolda yürümekten sıkılmıştım. Kendime bir aşk nesnesi arıyordum. İçten açtım, içsel gıdadan yoksundum. Kısacası Tanrım senden yoksundum. Ne var ki bu açlık beni çekmiyordu, bozulmayan yiyeceklere karşı herhangi bir iştahım yoktu; onları doymuş olmamdan değil, onlardan yoksun olduğumdan onlara karşı büyük bir tiksinti duyuyordum. Bu yüzden ruhum hasta durumdaydı.[1] Ruhum, her yanını ülser kaplamış olduğundan kendini dışa atarak, sefilce, duyarlı varlıkların temasını arıyordu. Bu varlıkların birer ruhları olmasaydı, sevilmezlerdi.

Aşık olmak ve sevilmek hoşuma gidiyordu. Özellikle de sevdiğim kişinin vücuduna sahip olduğumda. Arkadaşlığın temiz

duygularını şehvetin pislikleriyle kirletiyordum, duruluğunu ahlaksızlıkların kara sisleriyle karartıyordum; iğrenç ve utanç içinde olmama rağmen, aşırı bir kendini beğenmişlikle kibar ve terbiyeli görünmeye çalışıyordum. Kölesi olmayı arzuladığım aşka düştüm. Tanrım bana acıdın da, iyiliğinden, böylesi bir aşkın zevkini acıyla süsledin. Sevildim ve farkına varmadan zevkin ağlarına kapıldım ve acı dolu düğümlerini üzerime atmasını seve seve kabullendim ve kısa sürede kıskançlığın, kuşkuların, endişelerin, öfkelerin ve kavgaların kızgın demiriyle dövülmeye başlandım.

Tiyatrolar Üzerine

Tiyatroda sahnelenen oyunlar sefil durumumu ve içinde bulunduğum aşk ateşini körüklediği için bu oyunları çok seviyordum. İnsan neden, kendisinin yaşamak istemediği trajik ve üzücü maceraları seyrederek üzülmek ister ki? Bir izleyici olarak izlediği oyundan üzüntü duymak ister. Duyduğu bu üzüntü onun zevkidir. Bu, acınacak bir çılgınlıktan başka nedir ki? Bu tutkulardan ne kadar az kurtulmuşsak bu olaylar bizi o kadar çok duygulandırır. İnsanın kendisi acı çekince buna *dert* ama o başkasının acısına katılınca buna *acıma* deniyor. Sahnedeki hayalî talihsizliklere duyulan merhamet hissi ne türden bir merhamet hissidir? İzleyiciden yardıma koşması istenmez, sadece duygulanması istenir. Rolünü oynayan oyuncu izleyicilere acıyı ne kadar çok hissettirirse o kadar başarılı olur. Antik çağda ya da yeni yazılmış bu trajik felâketler izleyiciyi üzmezse, izleyici tiyatroyu memnun olmadan ve eleştirerek terk eder. Duygulanırsa, o zaman pür dikkat yerinde kalarak zevk veren gözyaşlarını döker.

Burada insanın aklına gözyaşı dökmeyi ve acı veren izlenimleri mi seviyoruz sorusu gelebilir? Kuşkusuz her insan mutlu olmak ister. Hiçkimse mutsuz olmak istemez. Ne var ki insan acıma duymak ister, acıma da acı çekmeden duyulmaz. Belki de

acı çekmeyi bundan dolayı seviyoruz. Bu olayın kaynağı insanların birbirlerine karşı duyduğu arkadaşlıkta yatar. Peki bu duygu nereye gider? Nereye akar? İnsanlar, neden iğrenç ahlâksızlıklarından oluşan kaynar zift seline kapılarak kaynaklarının yüce duruluğunu yitirip, bozulup, dönüşüyorlar? Acıma duygusunu bir kenara atmalı mıyız? Hiç de değil! İnsan bazen acıları sevebilir. Ruhum dikkat et, çağlar boyunca övülecek ve yüceltilecek[2] atalarımızın Tanrısının koruyuculuğu altında kendini kirletme!

Bugün de acımayı tanımamazlıktan gelmiyorum. Tiyatroda sevgililerin, sahnede hayali canlandırma yapılmasına karşın, birbirlerinden utanılacak şekilde zevk almalarını zevkle seyrediyordum. Birbirlerinden ayrıldıklarında, bir tür acıma duygusuna kapılarak üzülüyordum. Bu değişik iki duygu da beni büyülüyordu. Şimdi sefih bir mutluluğu kaybedip zararlı bir şehvet ilişkisinden yoksun kaldığı için acı çeken kimseden daha çok mutluluğu utanılacak şeyde bulan kişi için acıma duyuyorum. Bu acı duygusu kuşkusuz daha doğru; her ne kadar bizim hoşumuza giden acı olmasa da. Nitekim zavallı kişilere merhamet duymak her ne kadar sevgi gereğiyse de kardeşçe acı duyan kimse bu duyguyu hissetmeyi tercih edecektir. Merhametin kasıtlı bir iyi yüreklilik olması, gerçekten ve içten merhametli birinin merhamet duyması, acınacak insanların olmasını arzu etmesi kadar imkânsızdır. Bazı acı veren duygular kabul edilse bile, sevilmemeliler. Ruhları seven sen Rab Tanrım, onlara karşı bizimkinden sonsuz derecede, daha temiz ve bozulmaz bir merhamet duyuyorsun. Çünkü hiçbir acı sana ulaşamaz. Ne var ki kim bunu yapabilir?[3]

Ne yazık ki, o zamanlar, bu acı veren izlenimleri seviyordum. Onlarda acıma duygumu artıracak şeyler arıyordum. Başka birinin mutsuzluğunun, hayali mutsuzluğunun sahneye konulduğu tiyatroda oyuncunun rolü beni ağlattığı oranda hoşuma gidiyor ve beni büyülüyordu. Bunda şaşılacak birşey yok. Senin çoban değneğine sabır gösteremeyerek sürüden ayrılmış bir ko-

yun olarak utanç verici bir cüzzama yakalandım.[4] Acıya duyduğum hevesim buradan kaynaklanıyor. Ruhumun derinliklerine işleyecek acıya değil! Çünkü gerçekte, sahnede gördüğüm ve hoşuma giden felâketleri yaşamak istemiyor, sadece gerçekdışı bu sözleri işitmeyi seviyordum. Bu duygulanmalar, sanki ruhumdaki yakıcı tümörü zehirli bir tırnakla tırmalayarak kanlı irin ve cerahat akıtıyorlardı. Yaşantım işte böyleydi. Buna yaşamak mı denir Tanrım?

Sözbilim Okulu

Sadık merhametin uzaktan kanatlarını benim üzerime geriyordu. Hangi günahları işlemedim ki? Beni senden uzaklaştıran günaha varan bir merak içinde, iğrenç çirkeflerde, şeytanların sahte köleliklerinde kötü davranışlarımı kurban olarak sunuyordum. Ama her yerde kırbacını yiyordum.[5] Hatta senin için düzenlenen törenlerde, kilisenin dört duvarı arasında, ölüme götüren meyveleri aşırı bir istekle arzuluyor[6] ve onları elde etmenin yollarını arıyordum. Kendinden emin bir adam edasıysa senden uzaklaşarak senin yollarını değil de kendi yollarını benimseyerek kaçan kaçak bir kölenin özgürlüğünü tadarak atıldığım bu büyük tehlikelere karşı sığınağım olan ey benim çok yüce bağışlayıcım, bunlar için beni ağır bir şekilde cezalandırıyordun. Ama bunlar işlediğim günahlar yanında hiç kalır.

Kendimi verdiğim liberal olarak sınıflandırılan bu dersler beni avukat yapacak ve baroya sokacaktı. Ne kadar çok yalan söylenirse o kadar başarı elde edilen bu meslekte sivrilmek istiyordum. İnsanlar ne kadar da kör oluyorlar! Hatta kendi körlükleriyle övünüyorlar. Belagat okulunda birinciydim. Bu da beni çok mutlu kılıyordu ve bundan şişiniyordum. Bununla birlikte Tanrım biliyorsun, etrafı velveleye veren ve kendilerine sanki bir kibarlık ünvanıymış gibi şeytanî ve yaman bir isim olan "Yıkıcılar"ı yakıştıranlardan daha usluydum. Utanmaz bir yüzsüz lükle onlarla birlikteydim, ama onlara benzemiyordum. Onlarla

birlikte yaşıyordum, hatta bazen arkadaşlıklarından hoşlanıyordum. Davranışlarını ve yarattıkları olayları hiç tasvip etmedim. Yeni gelen acemilere eğlence olsun diye yaptıkları ve onları herhangi bir neden olmadan aşağıladıkları ve korkuttukları kötü şakaları hiç tasvip etmedim. Bunlara tam şeytani davranışlar diyebiliriz. Onlara "Yıkıcılar" adından daha çok uyan bir başka ad da bulunamazdı zaten. Fakat onlar da, daha önceden kendilerine gizlice gülen ve kendilerini alaya alan kötü insanlar tarafından aşağılanmışlardı.

Hortensius

Böyle arkadaşlar arasında henüz genç sayılacak bir yaşta belagat dersleri alıyordum. Bu sanat dalında başkaları tarafından beğenilmek istiyor, boş ve zararlı bir niyetle sivrilmek istiyordum. Okulun ders programı beni, yüreğinden ziyade herkesin diline hayran olduğu Çiçeron denilen birinin bir kitabına götürdü. Bu kitap felsefeye çağrı kitabıydı; adı "*Hortensius*"du.[7]

Bu kitap zevklerimi değiştirdi. Dualarımı sana yöneltmemi sağladı. Eğilim ve arzularım tamamen değişti. Bütün boş umutlarım birden benim gözümde değerlerini yitirdi. İnanılmaz bir coşku ile ölümsüz bilgeliği arzulamaya başladım. Ayağa kalkıp sana doğru gelmeye başlamıştım bile.[8] Ondokuz yaşlarındaydım ve babamın vefatının üstünden ardından iki yıl geçmişti. Evet annemden aldığım parayla güzel konuşmak amacıyla satın aldığım bu kitabı belagat sanatında ilerlemek için incelemedim. Bu kitapta beni kitabın yazıldığı üsluptan çok içindeki şeyler ilgilendiriyordu.

Tanrım, ne kadar coşku içindeydim; dünyevi şeylerden sana uçmayı ne kadar da istiyordum! Bende yaptığın işleri bilmiyordum. Zira bilgelik sendedir.[9] Oysa felsefenin Yunanca anlamı bilgelik aşkıdır. Bu kitap işte beni bu aşka yönlendirdi. Bazı kişiler felsefeyi etkileyicilik aracı olarak kullanırlar. Kendi yanlışlarını allayıp pullamak için bu saygıdeğer ve çekici adı kullanırlar. Çi-

çeron kendi çağındaki bu gibi filozoflardan ve onların seleflerinden bahsediyor bu kitabında. Onları eleştiriyor ve yöntemlerini gözler önüne seriyor. Ayrıca dindar ve aziz kulunun kaleminden duyurduğu esenlikli uyarıya tanıklık ediyor. "Hiçkimse sizi, Tanrının bedenlendiği İsa'nın yolundan döndürmesin. İnsanların geleneğine ve bu dünyanın temel ilkelerine dayanan felsefeyle, boş ve aldatıcı sözlerle kandırmasın."[10]

Yüreğimin nuru, biliyorsun ki, o zamanlarda Havari'nin bu sözünden haberim yoktu. Yine de bu davette beni çeken yan, beni bu ya da şu öğretiyi kabul etmeye değil de olduğu gibi bilgeliğin kendisini sevmeye çağırmasıydı. Onu aramamı, ona sahip olmamı, onu kavrayarak ona cesaretle sarılmamı istemesiydi. Yüreğim tutuşmuş ateş gibiydi. Bu heyecanımı sadece bir tek şey soğutuyordu: O da İsa'nın adının bu kitapta yer almamasıydı. Gerçekten de, bağışlayıcılığın sayesinde Rab, bu ad,[11] Oğlunun, Kurtarıcımın bu adı, çocuk yüreğim anne sütünü sevgiyle emmişti ve bu gönlümde yer etmişti. Bu ad olmadan hiçbir eser, ne kadar bilgi dolu olursa olsun, ne kadar iyi yazılmış olursa olsun, ne kadar gerçeğe uygun olursa olsun beni hiç çekmiyordu.

Kutsal Kitapların Can Sıkıcılığı

Bunun üzerine Kutsal Kitapları tanımak için incelemeye karar verdim. Bugün biliyorum ki, Kutsal Kitaplarda çocukların ve kendini beğenmişlerin kavrayamayacağı, alçak bir girişle basamak basamak yükselen ve gizemini açığa vuran birşeyler var. Henüz ne oraya girecek boydaydım, ne de orada ilerlemek için başımı eğmeye uygun durumdaydım. Gerçeği söylemek gerekirse şimdi söylediklerim Kutsal Kitapları okuduğum zamanki hislerimi yansıtmıyor. Kutsal Kitaplar o zaman bana Çiçeron'un diliyle kıyaslanmayacak kadar yavan görünmüştü. Kitabın sadeliğini küçümsemiştim, aklım Kitabın öğretisinin derinliğine inemiyordu. Bununla birlikte kitap küçük olanlarla

birlikte büyümek için yazılmıştı, ben ise küçük olmak istemiyordum. Kendini beğenmiş kasıntılı hâlimle kendimi büyük görüyordum.

Manici Öğretinin Etkisi

Böylelikle aşırı derecede kendini beğenmiş, geveze, şehvetli insanların arasına düştüm.[12] Bu adamlar dilleriyle tecellicimiz Paraclet olan Kutsal Ruh'un ve Mesih İsa'nın adlarının ve senin adının hecelerinden oluşmuş ökse gibi bir karışımla şeytani tuzaklar kuruyorlardı.[13] Bu adları dillerinden düşürmüyorlardı. Ne var ki bu sadece ağızdan çıkan bir ses, bir gürültüden başka birşey değildi; yürekleri gerçekten sana uzaktı. Durmadan gerçekten, gerçekten söz ediyorlardı. Benimle bu konu hakkında uzun uzun konuşuyorlardı ama gerçek onlarda değildi. Sadece Hakikatin ta kendisi olan senin hakkında değil, yarattığın dünya ögeleri hususunda da yanılıyorlardı. Bu konuda bazı filozoflar gerçeği belirtmiş olsalar da, bütün güzelliklerin güzelliği ve son derece iyi olan sen, ey Baba, senin aşkın uğruna onların düşüncelerinden vazgeçtim.

Ey Hakikat! Ey Hakikat! Bu insanlar senin adını sadece ağızla ve kalın kitaplarla sık sık ve değişik biçimde bana aktardıklarında bile sana can atıyordum. Aç ruhuma sundukları yemekler, bir ay, bir güneşti, bir sanat şaheseriydi, ama sen değildin, sadece senin eserlerindi, hatta en güzelleri bile değildi. Çünkü tinsel yaratıkların, gökte parıldayan o ışıklı cisimlerden daha üstündür. Ne var ki ben yaratmış olduğun bu en iyi varlıklara değil, sadece sana, hiçbir değişimin, hatta değişimin gölgesinin bile uğramadığı Hakikate susamıştım.[14]

Bana bu tabaklarda göz kamaştırıcı fanteziler sunuluyordu. Güneşini, aklı yanılgıya düşüren bu hayallerden daha çok sevmek daha doğru olurdu. Güneş hiç olmazsa gözlerimle gördüğüm gerçek bir cisimdi. Bununla birlikte bunların sen olduğunu sanarak bunlarla besleniyordum ama aç gözlülük göstermeden.

Çünkü ağzım onlarda senin tadını bulamıyordu. Bu boş hayallerin seninle en küçük ortak noktası yoktu. Bunlar beni besleyeceği yerde beni bitkin düşürüyordu.

Düş görürken alınan yiyecekler, uyanıkken alınanlara benzerler ama bu yiyecekler uyuyanları, onlar uyku hâlinde oldukları için besleyemezler. Şimdi bana tanıttığın kadarıyla bu hayallerin seninle hiçbir benzerliği yok. Bu cismanî hayaller, bu sahte hayaller bedenimizin gözleriyle gördüklerimizden son derece daha az gerçektir. Bunları, hayvanları ve kuşları nasıl görüyorsak öyle görüyoruz. Evet, bunlar hayal ettiklerimizden daha gerçektirler. Ayrıca bu hayaller hiçbir şekilde var olmayan, sonsuz, daha büyük, öteki cisimlere göre var olan cisimler üzerinde kurduğumuz tahminlerden daha gerçektirler. O zamanlar bu tür hayallerle kendimi doyuruyordum ama beslenemiyordum. Ancak sen ey aşkım, güç bulmak üzere sende yok oluyordum. Sen ne gökte ne de yerde gördüklerimize benzersin, ne de gözümüzden kaçanlara. Çünkü onları sen yarattın. Onlar yaratabileceğin en harika yapıtların değil. Sen eskiden var olmayan cisimler üzerinde kurduğum hayallerden ne kadar da uzaksın. Gerçek cisimler üzerinde kurulan hayaller daha gerçektir. Ama sen bu hayaller de değilsin. Hatta sen bedene yaşam veren ruh bile değilsin. Oysa vücutların hayatı vücutların kendisinden daha iyidir. Sen ruhların hayatı, hayatların hayatısın. Ey ruhumun hayatı, sen değişmeden yaşayan hakikatsin.

O zaman benden uzak neredeydin? Ben de senden uzak domuzların yediği keçiboynuzlarından bile yoksun olarak serseri serseri dolaşıyordum.[15] Edebiyat profesörleri ve şairlerin masalları bile aklın düştüğü bu tuzaklardan daha iyidir. Nitekim bu mısralar, ritim ve uçan medea, değişik biçimde dönüşümlere uğrayan beş elementin beş karanlıklar inine karşı sürdürdüğü savaştan daha yararlıdır. Bunlar var olmayan, inancı da öldüren boş hayallerdir. Oysa mısralar ve ritim ruhumun gerçek gıdasıydılar. Medea'nın uçtuğunu dile getirdiğimde, bu maceranın doğru olduğunu iddia etmiyordum, bunun anlatıldığını duyduğumda da

buna inanmıyordum. Ama öteki aptalca yöntemlere inandım. Ne yazık ki uçurumun epeyce dibine düşmüşüm. Gerçeği ele geçirmeye can atarken seni arıyordum Tanrım. Bunu, henüz itiraf etmedim. Ancak bana acıyan sana itiraf ediyorum. Seni, beni hayvanlardan üstün kılan aklımla değil de bedenimin duyularıyla arıyordum. Oysa sen içimde, varlığımın en derinlerinde ve en üst bölgelerindeydin. *Süleyman'ın Meselleri*'nde sözü edilen o bilgelikten yoksundum ve cesur kadına rastladım: Kentin girişinde bir sandalyeye oturmuştu: "Aşırdığım su tatlıdır, için; bu gizemli ekmekleri seve seve yiyin"[16] diyordu. Kadın beni ayarttı. Çünkü beni, kendi dışımda, oturarak bedenimin gözleriyle gördüğüm şeyleri oburcasına yerken buldu.

Manicilerin Saçma Doktrinleri

Başka gerçeklerden haberim yok. Öyleyse, bana kötülük nereden geliyor? Tanrı'nın bedensel bir biçimi var mı? Saçları, aynı zamanda tırnakları var mı? Aynı zamanda birçok kadına sahip olanları, kendi hemcinslerini katledenleri ve hayvanları kurban olarak sunanları haklı mı görmeli? Buna benzer sorular soran yalancı aptallara yaranmak amacıyla ben de kafa yoruyordum. Cahilliğim yüzünden bu sorular beni rahatsız ediyordu. Hakikate gittiğimi sanarken ondan uzaklaşıyordum. Çünkü kötülüğün iyilikten yoksun kalmak olduğunu bilmiyordum. İyilikten yoksun kalmak hiçliğe götürür. Ben, maddi olandan ötesini göremeyen gözlerimle, hayallerin ötesini göremeyen aklımla bunu nasıl görebilirdim? Tanrı'nın ruh olduğunu, genişliğine ve uzunluğuna ölçülebilen uzuvları, kütlesi olmadığını bilmiyordum. Nitekim kütlesi olan herşeyin bir bölümü bütününden daha küçüktür, sonsuz olsaydı o zaman belirlenmiş bir uzayda tanımlanmış bir bölümü sonsuz olandan daha küçük olacaktı. O zaman da Tanrı gibi ruhuyla her yerde bütünüyle olmayacaktı. Ve varlığımızın temel nedeni olan ve Kutsal Kitaplarda yazılan "Tanrı'nın suretinde"[17] yaratıldık sözünden hiç haberim yoktu.

Gelenek ve göreneklere göre değil de, gücü herşeye yeten Tanrı'nın çok doğru yasasına göre, mekânlar ve zamanlar arasından ülkelerin ve çağların ahlâk anlayışını düzenleyen, her zaman ve her yerde aynı kalan, bir yerden bir yere değişmeyen, bir çağda başka bir buyruk başka bir çağda başka bir buyruk buyurmayan, sayesinde İbrahim'in, İshak'ın, Yakub'un, Musa'nın, Davud'un ve Tanrı'yı ağızlarıyla yücelten bütün bu insanların Tanrıca makbul kimseler sayıldığı bu yasanın gerçek içsel adalet olduğunu bilmiyordum. Bu insanlar, insanlığın evrensel ahlâk anlayışını kendi çağları ve kendilerini kişisel ahlâk anlayışına göre değerlendiren kimseler tarafından haksız bulundular.[18] Bu kimseler, bir zırh takımını oluşturan parçaların vücudun hangi kısmına geleceğini bilmeyen, başını kalça zırhıyla örtmeye, başlığı ayağına geçirmeye çalışan sonra da hiçbir şeyin kendisine uymadığından yakınan kişilere benzerler; ya da bir pazarda mallarını sabah sergilemesi gerekirken, öğleden sonra sergilemeye kalkan, kendisine izin vermediklerinde ise öfkelenen kişilere benzerler. Bir evde içki içmeye yarayan nesnelere dokunması yasaklanan bir hizmetçinin onlara dokunduğunu, ya da ahırda yapılmasına izin verilen birşeyin yemek odasında yapılmasına izin verilmediğini ve aynı çatı altında aynı aile içinde herkesin, her yerde aynı haklara sahip olmadığını gören biri bunları doğru bulmayabilir.

İşte bu nedenledir ki eski çağlarda Tanrıca makbul kişilerin bazı şeyleri yapmalarına izin varken yaşadığımız çağda bunların yasaklanması insanları öfkelendiriyor. Çağın göreceli nedenlerine göre Tanrı kimilerine bunu, kimilerine de şunu buyurmuş. Oysa herkes aynı adalete tâbidir. Bununla birlikte bu insanlar görüyorlar ki, aynı insanda, aynı gün içinde, aynı evde, ailenin bir bireyine uygun olan şey başkasına uygun olmuyor, bir saat öncesinde yapılmasına izin verilen şey bir saat sonra yasaklanıyor, şu köşede yapılmasına izin verilen şey hemen yanındaki bir başka köşede yasaklanıyor ve bunu yapan cezalandırılıyor.

Tanrı'nın adaleti değişken ve gelişken mi? Hayır, zira yön verdiği zamanlar, zaman olduklarından birbirlerine benzemezler. Yeryüzünde kısa bir yaşamı olan insan da düşüncesiyle geçmiş yüzyılların ve kişisel deneyimleriyle tanımadıkları başka ülkelerin özel durumlarını aklıyla bağdaştıramaz. Öte yandan, bir vücudun, bir günün, bir evin karşısında kolayca çeşitli kimselere, değişik yerlerde, çeşitli zamanlarda, bir uzuvda nelerin gerektiğini görebilir. Bu nedenle, birinci duruma ifrit oluyor, ikinci durumu ise kabulleniyoruz.

O sıralar bunları bilmiyordum, daha doğrusu bunlara önem vermiyordum. Bunlar her yandan gözlerime çarpıyordu ama ben onları göremiyordum. Yüksek sesle şiir okuduğumda kafiyeleri istediğim yere koyma özgürlüğüm yoktu; vezinlerine göre onları değişik biçimde kullanmam ve bir mısrada aynı kafiyeyi her yere yerleştirmemem gerekiyordu. Buna karşın, şiir okurken uygulanması gereken bu ritm sanatı burada ve şurada değişik kurallar içermiyor ama bir bütün oluşturuyordu. İyi ve kutsal insanların tâbi oldukları yasanın da içerdiği kurallarla bir bütün oluşturduğunu, daha iyi ve daha yüce biçimde, göremiyordum. Yasa (adalet) her yerde aynıydı, değişmiyordu. Bununla birlikte, her kuralını her çağa benimsetmiyor, ama kuralları değişik durumlara göre uygun bir şekilde dağıtıyordu. Körlüğümden, sadece Tanrı'nın esinlerini ve buyruklarını zamanlarına uygulamakla kalmayıp aynı zamanda Tanrı'nın kendilerine açınladıklarına dayanarak gelecekten haberler veren dindar peygamberleri kınıyordum.

Manicilerin Yanlışları

İnsanın, Tanrısını bütün yüreğiyle, bütün canıyla, bütün aklıyla ve hemcinslerini de kendisi gibi sevmesinin[19] neresi yanlış? İnsan doğasına karşı işlenmiş ahlâksızlıklar her zaman ve her yerde iğrenç bulunmuş ve Sodomluların örneğinde olduğu gibi cezalandırılmıştır. Bu ahlâksızlıkları bütün bir halk işliyorsa,

hepsi Tanrı yasası karşısında suçlu durumundadır. Tanrı insanları bu şekilde davranmaları için yaratmadı. Tanrı'nın yarattığı doğamız cinsel ahlâksızlıklarla bozulduğunda, onunla sürdürmemiz gereken birliğimiz de kopar.

İnsanların gelenek ve göreneklerine karşı törelerin çeşitliliğinden dolayı suç işlememek gerekir: Gelenek ve göreneklerle ya da yasayla sağlanan bir ülkenin, bir kentin genel huzuru bir vatandaşın ya da bir yabancının kaprisi ile bozulmamalı. Bütüne uyum sağlamayan bütüne ait bir parça bozulmuştur. Ancak yasalar kimi insanların gelenek ve göreneklerine ya da antlaşmalarına ters düşen birşeyler buyuruyorsa, Tanrı'nın buyurduğu hiç yapılmıyorsa, bu yapılmalı; unutulmuş ise yeniden hayata geçirilmeli; kurulmamışsa, kurmalı. Gerçekten de bir kentte hüküm süren bir kralın, kendisinden önce hiç kimsenin ve hatta kendisinin bile yayınlamadığı bir buyruğu yayınlaması nasıl uygun kaçıyorsa; krala itaat etmek kentin statüsüne ters düşmüyorsa, ya da topluluğun yaptığı antlaşma kralına itaat etmek ise, ona itaat etmemek bu statüyü yıkmak anlamına gelir. Bütün varlıklara egemen olan Tanrı'nın buyruklarına hayda hayda tereddüt etmeden itaat etmek gerekir. İnsanları idare eden iktidarların silsilesinde, en güçlü iktidarın bir alt güçteki iktidara sözü geçer, altı da ona itaat etmek zorundadır. Aynı şekilde Tanrı'nın hakkı herşeyin ve herkesin üstündedir.

İnsanlara karşı gerek hakaret ederek gerekse şiddet uygulayarak suç işleyenlere geçelim. Kimi zaman düşmanca hakaret etmenin ve şiddet göstermenin nedeni intikam alma duygusudur; kimi zaman da yolculara saldıran haydutlar gibi başkasının malına göz dikmektir; kimi zaman da şanssızlığa uğramış birinin şanslı birini kıskanmasıdır; kimi zaman da herhangi bir işte başarı kazanıldığında, birinin kendine rakip olacağına katlanamamaktır; kimi zaman da sırf başkasının kötülüğünü istemektir, aynen glâdyatörlerin mücadelesini, insanlarla alay edilmesini ve onlara hakaretler yağdırılmasını seyretmeye giden insanları harekete geçiren kötülük gibi.

İşte kötülüğün temel nedenleri: Kendini beğenmişlik, merak duygusu ve şehvet.[20] Kötülükler bunların birisinden ya da ikisinden ya da üçünden birden çıkabilir. Ey çok tatlı ve yüce Tanrım! Günah içinde yaşamak, bir santurun on teli[21] gibi On Emri oluşturan ilk üç buyruğunla son yedi buyruğun arasındaki harmoniyi bozup zavallı bir yaşam sürmek demektir. Seni hiçbir şeyin bozamaz. Öyleyse hangi pislik sana kadar ulaşabilir? Hiçbir günah sana zarar veremez. İnsanların birbirlerine karşı işledikleri suçları cezalandırıyorsun. Sana karşı günah işlediklerinde bile kendi ruhlarına zarar vermiş oluyorlar. Çünkü işlenilen kötülük kendilerine yalan söyler.[22] Çünkü kötülük yaratmış olduğun ve düzenlediğin insan doğasına ters düşer. Gerek kullanılmasına izin verilen şeyleri kötüye kullanarak, gerek yasaklanmış şeyleri doğaya aykırı bir şekilde[23] kullanarak doğayı bozarlar. Yüreklerinden sana isyan ve küfür ederek, üvendireye karşı teperek[24] kendilerine zarar verirler; ya da toplum kurallarını hiçe sayarak bölücülük ve nifak tohumları ekerek kendilerini tatmin etmek amacıyla terör estirirler. İşte, yaşamın kaynağı evrenin efendisi ve biricik ve gerçek yaratıcısı olan seni terk edince insanın başına neler geliyor. Ve bencilce bir kendini beğenmişlikle bütünün bir parçası sanki bütünün kendisiyimiş gibi seviliyor. Ancak alçakgönüllü bir dindarlıkla sana dönülebilir. Sen bizi kötü alışkanlıklarımızdan temizlersin. Sana günahlarını itiraf edenlere karşı bağışlayıcısın. Sen zincire vurulmuş[25] mahkumların iniltilerini duyar ve zincirlerimizi kırarsın. Yeter ki, daha fazlasına sahip olmak duygusuyla kendi iyiliğimizi Yüce İyilik'e tercih ederek daha fazla sahte özgürlük[26] elde etmek amacıyla başımızı dikleştirmeyelim.

Tanrı ve İnsanın Yargıları

Bununla birlikte bütün pislikler, günahlar ve suçlara rağmen iyilik yolunda yürüyenlerin günahlarını ayrı değerlendirmek gerekir. İyiyi yargılayanlar tarafından bu günahlar bir yandan kusursuzluk kuralı adına yeriliyor, öte yandan oluşacak başaklar-

dan ürün alma umuduyla yüceltiliyorlar. Günaha benzeyen ama günah olmayan şeyler ne seni, Rab Tanrım, incitir, ne de topluma zarar verirler. Örneğin, açgözlülükten kaynaklanmayan fakat durumların gerektirdiği ve yaşam için gerekli bazı şeyleri elde etme çabası gibi; ya da yargıçların doğru yola sokmak amacıyla insanlara ceza vermeleri gibi. Bunları insanlara zarar vermek olarak görmemek gerek.

Bunun içindir ki, insanların gözünde mahkum edilen birçok davranış senin tarafından tasvip görür ve insanlar tarafından övülen birçok davranış da senin tarafından yerilir. Dıştan görünen bir davranış çoğu kez kişinin gerçek niyetini ve bunu hangi koşullarda gerçekleştiğini yansıtmaz. Ama o zamana kadar yasaklamış olduğun birşeyi beklenmedik ve alışılmadık bir şekilde buyurduğunda, hatta bu buyruğun nedenlerini bir süre gizli tutsan da, toplumdaki bazı insanların yapmış oldukları antlaşmaya aykırı olsa da, buna boyun eğmekte kim tereddüt edebilir ki? Çünkü bir toplum ancak sana itaat ederse adil olabilir. Kullarının gerçekleştirdiği her davranışın amacı çağın gereklerini yerine getirmek ya da geleceği görmek olmalıdır.

Manicilerin Saçmalıkları

Bu gerçeklerden haberim olmadığından, aziz kullarınla ve peygamberlerinle dalga geçiyordum. Onlarla dalga geçerken senin gözünde komik duruma düşüyordum. Farkına varmadan yavaş yavaş incir ağacından kopartılan incirlerin süt gözyaşları döktüğüne inanacak kadar aptallıklara düştüm. Manes'e göre eğer bir "aziz" kişi kendi eliyle değil de, başkasının suçlu elleriyle toplanan bu incirden yerse, meditasyon yaparken inlemeleri ve geğirmelerinden sonra yüce aziz İlyas'ın[27] dişleri ve midesi sayesinde kurtarılamamış olsalardı, melekler hatta yüce ve gerçek Tanrı'dan parçacıklar çıkarılmamış olacak ve bu meyvenin içinde tutsak kalacaklardı. Zavallılığımdan insanlardan çok, insanlar için yetişen yeryüzü meyvelerine daha fazla dindarlık

gösterilmesi gerektiği inancındaydım. Manici olmayan bir aç insan benden yiyecek birşey isteseydi, ona bir parça yiyecek vermek, öyle sanıyorum ki, idam cezasını hak etmiş olmak demek olurdu.

Annesinin Düşü

"Sen ise yukarıdan bana elini uzattın[28] ve ruhumu bu derin karanlıklardan çıkardın.[29] Senin sadık kulun annem, çocuklarının cesetleri önünde ağlayan anneler gibi ağlıyordu. Senden aldığı inanç ve aydınlanmayla beni ölmüş görüyordu. Onun duasını kabul ettin ya Rab, onun duasını kabul ettin, dua ettiği yeri, o yeri suladığı gözyaşlarını hor görmedin. Evet, onun duasını kabul ettin. Kendisini yatıştıran o düşü de bu şekilde gördü. O düşten sonra birlikte kalmama ve sofrasına oturmama izin verdi, daha önce ise yanlış yolda olmamın oluşturduğu tiksintiden ve dehşetten buna izin vermiyordu. Düşünde kendisini bir çeşit tahtadan bir çubuğun önünde ayakta dururken, kendisine, üzüntüsüne ve kederine gülen parlak, neşeli genç bir adamın yaklaştığını gördü. Genç adam kendisine neden her gün ağladığını ve üzüldüğünü sordu. Genelde soru soranların öğrenmek için değil de öğretmek için yaptığı gibi onu bu konuda aydınlatmak istiyordu. Benim mahvolmama ağladığını söylediğinde genç adam bu konuda içinin rahat olmasını ve bulunduğu yere bakmasını söyledi. Arkaya bakınca aynı çubukta kendisinin yanında ayakta beni gördü. Bu düşü nasıl açıklamalı? Ey iyi ve herşeye gücü yeten Tanrım, kulağın onun yüreğindeydi. Sen her birimize sanki tek başınaymışız gibi, hepimize de sanki her birimiz gibi bakarsın!

Şimdi söyleyeceklerimi nasıl açıklamalı? Bana düşünü anlattığında, düşüne başka bir anlam vermeye çalışıyordum ve birgün benim gibi olacağını söylüyordum; ama o hiç tereddüt etmeden hemen: "Hayır, bana, onun olduğu yerde sen de olacaksın denmedi, ama senin olduğun yerde, o da olacak dendi" dedi. Rab sana itiraf ederim ki, anımsadığım ve çoğu kez yinelediğim gibi bu

düşten ve onu yüzeysel ve yanlış yorumlamamdan annem rahatsız olmadı. Görülmesi gerekeni görmek konusundaki hazır cevaplığı bende bu düşten daha fazla etki yaptı. Bu düşle bu dindar kadına, endişelerinden kurtarılacağı, çok sonraları tadacağı bir mutluluğu çok önceden bildirilmişti.

Nitekim hatalı karanlık yolun çamurlarında[30] yuvarlandığımdan bu yana yaklaşık dokuz yıl geçti. Birçok kez ayağa kalkmaya çabaladım ama bu çabam daha ağır bir şekilde düşmeme neden oldu. Bununla birlikte bu iffetli, dindar ve azla yetinen dul kadın, böylelerini seversin, umudunu yitirmeyerek şimdiden daha sevinçli ama hayatını hep gözyaşı dökerek ve inliyerek geçiriyor ve senin huzurunda dua saatlerinde benim için ağlamayı ihmal etmiyordu. Onun duasını kabul ettin[31] ancak bu karanlıklara dalmama ve onlar tarafından yutulmama izin veriyordun.

Bir Episkoposun Peygamberimsi Sözleri

Burada, o yıllarda bana vermiş olduğun ikinci bir cevaptan söz etmek istiyorum. Bu olayın birçok ayrıntılarını es geçerek, birçoklarını da zaten unuttum, sana itiraf etmekte sabırsızlanıyorum. Evet bana bu öteki cevabı, bir papazın, Kilise'de pişmiş ve Kutsal Kitaplar konusunda uzman bir episkoposun aracılığıyla verdin. Beni yanlış düşüncelerimden kurtarması ve bana kötü doktrinleri unutturup yerine iyilerini öğretmesi için annem ona benimle bu konuda tartışmasını rica etmiş. (Annem bu işi becerebilecek herkese aynı teklifi götürürdü.) Annemin bu ricasını reddetmiş. Sonradan neden böyle davrandığını anladım. Ona göre sapkın mezhebin yeniliklerinden başım dönmüş olduğundan henüz eğitilmeye hazır değildim. Annemin ona anlattığına göre bazı sorularımla tecrübesiz birçok insanın kafasını karıştırmışım. "Onu rahat bırakın, Rabbe onun için dua etmekle yetinin. Okuyarak nasıl bir hataya ve sapkınlığa düştüğünü kendisi anlayacaktır" dedikten sonra aynı zamanda anneme çocukluğunda, Maniciler tarafından kandırılmış annesi tarafından Manicilere teslim

edilişini, nasıl onların bütün kitaplarını okuduğunu, hatta bu kitapların kopyalarını bile çıkardığını ve kendisini ikna etmelerine gerek kalmadan bu sapkın mezhebi terk etmek gerektiğinin nasıl farkına vardığını anlatmış. Annem onunla aynı fikirde olmadığından daha çok ısrar etmiş, benimle görüşüp konuşması için yalvarıp yakarmış, gözyaşı dökmüş. Episkopos en sonunda sabırsızlanarak anneme şöyle demiş: "Huzur içinde gidin, oğlu için bu kadar gözyaşı döken bir annenin çocuğu mahvolamaz."

Annem de görüşmelerimizde sık sık bu sözlerden, sanki onlar gökten gelmişler gibi söz ederdi.

Dördüncü Bölüm

Dokuz Yıl Yanlış Yolda Yürümek

Ondokuzumdan yirmisekiz yaşıma kadarki yaşamımda çeşitli tutkularımın kölesi oldum, baştan çıkardım, baştan çıkarıldım, kandırdım, kandırıldım. Topluluk önünde "liberal" denilen öğretileri öğretiyor, gizli olarak da sahte bir dinin yalanlarıyla halkı kandırıyordum. Orada gururlu, burada boş inançlı, her yerde kendini beğenmiş olarak. Bir yandan halkın boş beğenisine kapılarak tiyatrolardaki, şiir yarışmalarındaki, aşırı tutkulu oyunların havailiklerindeki alkışları arar hâle geldim. Öte yandan bu pisliklerden kurtulmaya çalışıyordum, midelerindeki laboratuvarlarında beni kurtaracak melekler ve tanrılar yapsınlar diye "kutsal" ve "yüce" diye adlandırılanlara yiyecekler getiriyordum. Bu hayallerin peşinde koşuyor ve bunları benim tarafımdan benim gibi kandırılmış arkadaşlarımla uyguluyordum.

Tanrım, esenlikleri için henüz devirmediğin ve kırmadığın bu kendini beğenmiş insanlar bana gülerse gülsün. Ben senin şanını yüceltmek için utanç verici bu şeyleri sana itiraf edeceğim.[1]

Sana yalvarıyorum, izin ver de, geçmişteki bütün hatalarımı bugün hatırlayabileyim ve sana kurban olarak övgülerimi sunabileyim.[2] Nitekim, sensiz ben, kendimi uçuruma sürükleyen bir kılavuzdan başka neyim ki? Ruhum sağlığını kalıcı ekmek[3] olan seni yiyerek ve sütünü emerek devam ettirmiyor mu? Ve insan, ne olursa olsun insandan başka nedir ki? Güçlü olanlar bizle alay etsinler. Ama biz zavallı ve yoksullar sana günahlarımızı itiraf edeceğiz.[4]

Belagat Dersi, Yasak İlişki ve Büyücülük

O yıllarda belagat dersi veriyordum. Tutkularımın kölesi olan ben, gevezelikle başkalarına üstün gelme sanatını satıyordum. Bununla birlikte Tanrım, biliyorsun, iyi öğrencilerim olsun istiyordum. Onlara, hileye başvurmadan, daha sonraları kullanmaları amacıyla, masum birine karşı değil de suçlunun lehine kullanacakları şeyleri öğretiyordum. Sen ise Tanrım uzaktan kaygan bir yolda ayağımın sürçebileceğini gördün. Kalın bir sis[5] tabakasının ardından, benim gibi yalanın peşinden koşan,[6] boş şeylerin aşkı ile yanan kişilere bunları öğrettiğim sıralarda bendeki iyi niyet kıvılcımlarını gördün.

O sıralar evli olmadığım bir kadınla yasak ilişki içindeydim. Ateşli isteklerim onu arayıp bulmuştu. Bir tek kadınla ilişkim vardı, ona sadıktım. Bu kadınla birlikte yaşarken, çocuk yapmak ve cinsel bir aşkı sürdürmek için yapılan evlilikle bu tür ilişkilerin arasındaki farkı anladım. Bu ilişkilerde de istek dışı çocuklar doğabilir. ama bir kez doğduktan sonra, sizi kendilerini sevmeye zorlarlar.

Bir de dramla ilgili bir şiir yarışmasında bir kâhin, kazanmam durumunda kendisine ne kadar rüşvet verebileceğimi sordu. Ben ise bu iğrenç teklifi tiksinti ile karşılayarak ona ödülün altından mı ve de ölümsüz mü olduğunu sordum. Ona bu ödülü elde etmek için bir sineğin öldürülmesine bile izin vermeyeceğimi söyledim. Nitekim bu adam hayvanları kurban etmek niyetin-

deydi. Bu kurbanlar sayesinde şeytanları benim yanıma çekmeyi düşünüyordu. Ama bu iğrenç teklifi, yüreğimin Tanrısı senin arılığına olan saygımdan dolayı kabul etmedim.[7] Sadece göz kamaştırıcı maddi parlaklıkları görebilen ben, henüz seni sevmesini bilmiyordum. Böyle yalanlara özlem duyan ruh senden uzak zina işlemez mi[8] ve yanlışa güvenerek yel otlamış olmuyor mu?[9] Kuşkusuz benim için şeytanlara kurban vermelerini istememiştim ama boş inançlarımla onlara ruhumu kurban olarak sunuyordum. "Yel otlamak" şeytanlarla beslenmek ve hatalarımızla onların alay konusu olmaktan başka nedir ki?

Astroloji

Astrolog denilen bu düzmeci adamlara başvurmaktan da geri kalmıyordum. Bu insanlar geleceği okumak için ne dua ediyor ne de kurban sunuyorlardı. Bununla birlikte Hristiyan dindarlığı, geçer dindarlık, bu ilkeleri kabul etmekle birlikte uygulamalarını reddediyor ve onları mahkum ediyor. Gerçekte sana itiraf ederek, sana şöyle demek iyidir:[10] "Bana acı; ruhumu iyileştir, çünkü günah işledim."[11] Hiç kuşkusuz günah işleyerek senin bağışlayıcılığını istismar etmemek ve Rabbin şu sözlerini anımsamak iyidir: "Artık iyileştin; başına daha kötüsü gelmemesi için bir daha günah işleme."[12]

Astrologlar bu esenlikli doktrini şu sözlerle yıkmaya çalışıyorlar: "Günahın önlenemeyen nedeni Gökyüzünden geliyor" ya da "Bu davranışınızın nedeni Venüs, Satürn ya da Mars'tır." Bu da hiç kuşkusuz kandan, etten ve gururdan oluşmuş pislikten başka birşey olmayan insanı her türlü suçun sorumluluğundan kurtarmak için yapılıyor. Astrologlara göre bundan sadece göğün ve yıldızların Kralı ve Yaradanı sorumludur. Herkese yaptıklarına göre veren,[13] mütevazı pişman bir yüreği hor görmeyen,[14] tatlılık ve hakkın kaynağı olan sen değil misin?

Aklı başında, çok becerikli ve doktorluk mesleğinde çok ünlü bir adam vardı.[15] Konsül yetkisiyle yarışma ödülü tacını

hasta başıma eliyle koydu. Ama bir doktor olarak beni iyileştirmedi. Çünkü bu hastalığı "kibirlilere karşı olan ve alçak gönüllülere lütfeden"[16] sen iyileştirebilirsin ancak. Ama yine de bu yaşlı adamla yardımıma koştun ve ruhumu tedavi etmeye devam ettin.

Onunla samimi oldum. Söylediklerini daima büyük bir dikkatle dinlerdim. Süslü cümleler kurmadığı için keskin düşünceleri hoş ve eğiticiydi. Ona yıldız falıyla ilgili kitapları incelediğimi söylediğimde, bana babaca bir tavırla bu kitapları bir kenara bırakmamı ve yararlı işlerde kullanabileceğim zamanımı boş hayaller peşinde koşarak harcamamamı öğütledi. Kendisinin de astroloji üstünde çalıştığını hatta gençliğinde bununla hayatını bile kazanmayı düşündüğünü söyledi. Hippocrat'ı anladıktan sonra bu türden kitapları da anlayabileceğini dile getirdi. Bununla birlikte tıp eğitimi görmek için onları bırakmış; onları terk etmesinin tek nedeni tamamen yanlış olduklarını keşfetmesi olmuş. Ciddi biri olarak hayatını insanları kandırarak kazanmak istememiş. "Ama sen, sözbilimci olarak hayatını zaten kazanıyorsun. Bu gibi yalan şeylerle ihtiyaçtan değil de zevk için uğraşıyorsun. Bu konudaki çalışmalarımı bundan ekmek kazanacak kadar ileriye götürdüğüm için bana bu konuda güvenebilirsin" dedi. Ona "astrolojiyle bazen nasıl oluyor da gerçekler bilinebiliyor" diye sordum. Bunu bana açıklamasını istedim. Elinden geldiğince açıklamaya çalıştı. Bunun nedeninin doğada her yerde bulunan tesadüfün gücü olduğunu söyledi. Herhangi bir ozanın kitabının sayfalarını şöyle bir karıştırırken, şair bambaşka bir düşünceyle bir konuyu işlemişken, birden kafanızı meşgul eden bir konuya çok iyi uyan bir mısrayla karşılaşabilirsiniz. Bu o kadar da şaşırtıcı birşey değil, üstün bir içgüdüye sahip insan ruhundan bazen kendisine rağmen, beceriden değil de tesadüfen, kendisini sorgulayanın davranışlarına ve durumuna uygun bir yanıt çıkabilir.

Bu bilgin sayesinde daha doğrusu onun aracılığıyla bana işte bunları öğrettin. Böylece daha sonra kendiliğimden arayaca-

ğım şeylerin ilk izlerini belleğime kazımış oldun. Çünkü o zamanlar, ne yaşlı adam ne akıllı ne de bilgili olan ve her türlü falcılıkla alay eden sevgili genç arkadaşım Nebridius bunları terk etmek konusunda beni ikna edemedi. Beni en çok etkileyen şey astroloji kitaplarını yazanların nüfuzlarıydı. Kendilerine başvurulan astrologların doğru çıkan sözlerinin bir tesadüf mü yoksa yıldızları gözlemenin bir sonucu mu olduğunu hâlâ kesin olarak öğrenmiş değilim.

Bir Arkadaşın Ölümü

Doğduğum kentte ders vermeye başladığım devrede iş camiasından benim yaşlarda, henüz gençliğinin baharında bir gençle samimi bir arkadaşlık kurdum. Çocukluğumuz birlikte geçti; aynı okula gidiyorduk, birlikte oynuyorduk. Ama o zamanlar daha sonra olacağımız gibi henüz samimi değildik. Daha sonra samimi olduğumuzda da bu, Kutsal Ruh sayesinde bize verilmiş senin sevginin ruhlara dökülerek[17] oluşan, sana bağlı yüreklerin kendi aralarında kurduğu birlikte var olan gerçek arkadaşlık değildi. Bununla birlikle bu arkadaşlık aynı çalışmayı, aynı zevkleri paylaştığımız için bana çok hoş geliyordu. Hatta arkadaşımı, gençliğinden dolayı kendisinde iyice kök salmamış inancından da saptırmıştım. Onu, annemin benim için ağladığı boş inançlara sürüklemiştim. Bu genç adam yanılgı içinde olan benim gibi düşünmeye başlamıştı. Ruhum da onsuz hiçbir şey yapamıyordu. Kaçanları yakından izleyen sen, ey hakkı yerine getiren Tanrım,[18] sen aynı zamanda merhamet kaynağısın ve şaşırtıcı yollarla bizi kendine çekiyorsun. Bir yıldan beri benim için hayatta herşeyden daha tatlı olan bir arkadaşlık içindeyken, bu genç adamı bu hayattan aldın.

Tanrım kim, sadece senden aldığı iyiliklerle sınırlı kalsa bile, iyiliklerini sayabilir ki?[19] O zaman ne yapıyordun Tanrım? Yargılarının derinliği kavranılamaz![20] Arkadaşım hastalandı ve ateşler içinde uzun süre kendini bilmeden, ecel terleri dökerek yattı. Ha-

yatından umudu kestiklerinden, onu haberi olmadan vaftiz ettiler. Buna karşı çıkmadım. Onun kafasına iyice yerleştirdiğim şeyleri koruyacağından emindim; bilinci yerinde olmadan vücuduna yapılan bir törenin herhangi bir etkisi olabileceğini düşünmüyordum. Düşündüğümün tersi oldu. Kendisini daha iyi hissetti ve herkes artık tehlikeyi atlattığını düşündü. Onunla konuşma imkânım oldu, hem de konuşabilecek duruma gelir gelmez, çünkü onu hiç terk etmiyordum, öylesine birbirimize bağlıydık ki! Ona şaka yapmak istedim, benimle birlikte bilinci yerinde olmadan vaftiz olmasını alaya alacağını sandım. Vaftiz olduğunu öğrenmişti. Bana bir düşmana bakar gibi kızgınlıkla baktı ve beni şaşırtıcı bir açık yüreklilikle aniden uyardı. Arkadaşı olarak kalmak istiyorsam kendisiyle böyle konuşmamam gerektiğini söyledi. Şaşırmış ve bozulmuştum, yüreğimden yükselen duygularımı ona belli etmemeye çalıştım. İlk önce eski gücüne ve sağlığına kavuşmasını bekleyecek, ancak ondan sonra bu konuyu onunla daha rahatça konuşacaktım. Ne var ki çılgınlıklarımdan kurtuldu ve benim mutluluğum için senin yanında korumaya alındı. Gerçekten de birkaç gün sonra, benim yokluğumda, yeniden ateşi yükseldi ve öldü.

Ölümünden dolayı duyduğum acı yüreğimi kararttı.[21] Her yerde ölümü görüyordum. Ana vatanım bana bir işkencehane, baba evim ise can sıkıcı bir yer gibi geliyordu. Onunla ortak noktalarımızın hepsi onsuz korkunç bir işkence hâlini almıştı. Gözlerim her yerde onu arıyordu ama onu bulamıyordu. Herşey bana iğrenç gözükmeye başlamıştı, çünkü hiçbir yerde onu bulamıyordum ve hiçbir şey, hayattayken bulunmadığı zamanlarda olduğu gibi bana "Gelecek!" demiyordu. Kendi kendime büyük sorun olmuştum. Ruhuma neden böyle şaşkın ve üzgün[22] olduğunu soruyordum, o ise bana cevap veremiyordu. Ona "Tanrı'ya güven" dediğimde ise, haklı olarak bana itaat etmiyordu. Çünkü kaybetmiş olduğu değerli insan, güvenmesini istediğim hayalden daha gerçek ve daha iyiydi. Tek tesellim gözyaşlarımdı ve yüreğimde arkadaşımın yokluğunun yerini dolduruyorlardı.[23]

Tatlı Gözyaşları

Şimdi ise, Tanrım, bütün bunlar geçti, zaman yarama merhem oldu. Yüreğimin kulağını ağzına yaklaştırabilir ve gerçeğin ta kendisi olan senden, gözyaşlarının neden zavallılara hoş geldiğini sorabilir miyim ? Her yerde hazır olduğun hâlde, sefaletlerimizi kendinden uzaklaştırdın mı? Kendi içine kapanmış bir halde mi duruyorsun, bizler ise kendimizi olayların akışına kaptırmış gidiyoruz muyuz? Eğer gözyaşlarımızı sana duyuramıyorsak, o zaman güvenebileceğimiz hiçbir şey kalmamış demektir. İnlediğimiz, ağladığımız, iç çektiğimiz, yakındığımız hayatın acılarından elde ettiğimiz bir tür hoşluk nereden kaynaklanıyor? Bu hoşluk, dileğimizin senin tarafından kabul olunacağına olan umuttan mı ileri geliyor? Bu, dua sırasında dökülen gözyaşları konusunda doğrudur, çünkü dua sana kadar yükselme isteğini içerir. Peki ama içinde bulunduğum yasta, kaybedilen bir nesnenin acısında nasıl bulunabilir? Onun yeniden yaşayacağını görmeyi umut etmiyordum ve gözyaşlarım bunu istemiyorlardı; zavallı bir durumda olduğum için ağlıyor ve inliyordum. Gözyaşları aslında kendiliklerinden acı şeylerdir, acaba gözyaşları, önceleri bizleri büyüleyen şeyleri, şimdi iğrendiğimiz şeylerin oluşturduğu can sıkıntısıyla kıyaslayınca mı tatlı gözüküyorlar?

Ölüme Duyulan Acı

Bu kadar konuşmaya ne gerek var. Yakınma zamanı değil, ama sana itiraf etme zamanı. Zavallı durumdaydım; ölümlü varlıkların arkadaşlıklarına bağlanan herkes zavallıdır. İnsan dostlarını kaybedince kendini yaralanmış hisseder; o zaman, hatta onları kaybetmeden önce bile, nasıl zavallı durumda olduğunu görür. O zamanlar işte bu durumdaydım; acı acı ağlıyor ve kederleniyordum.[24] Evet zavallı durumdaydım, ama yine de bu mutsuz yaşamı sevgili arkadaşımdan daha çok seviyordum. Kuşkusuz

hayatımı değiştirmek isterdim ama onu, arkadaşımı kaybettiğim gibi kaybetmek istemezdim. Ayrı yaşamanın ölümden de beter olduğunu düşünen ve birbirleri için ölmeye hazır olan *Oreste ve Plyade*'de anlatıldığı gibi, bu öykünün bir masal olmadığını varsayarak, onun uğruna hayatımı verir miydim bilmiyorum. Bu duygunun tersi bir duygu içimde yükseliyordu; hayattan bıkmıştım ama aynı zamanda ölmekten korkuyordum. Arkadaşımı ne kadar çok sevdimse, öyle sanıyorum ki, benden onu alan ölümden, zalim bir düşman gibi o kadar nefret ediyor ve korkuyordum, aynı zamanda arkadaşımı yok ettiği gibi birden bütün insanları da yok edebileceğini düşünüyordum. O zamanki ruh hâlim anımsayabildiğim kadarıyla böyleydi.

Ey Tanrım işte yüreğim, onu yokla! Bu tür sevgi bağlarından beni kurtaran sen, benim umudumsun, gözlerim daima, ayaklarımı takılı olduğu ağdan kurtaracak[25] olan sana dönüktür. Anlatmakta olduğum anılarıma bir bak. Başka ölümlülerin hâlâ nasıl yaşayabildiklerine hayret ediyordum. Çünkü hiç ölmeyecekmiş gibi sevdiğim kişi ölmüştü; onun ölümünden sonra hâlâ nasıl yaşadığıma şaşıyordum, çünkü ben bir başka oydum. Bir ozan, arkadaşından söz ederken, onu "ruhumun yarısı"[26] olarak çok güzel ifade etmiş. Onun ruhuyla kendi ruhumun iki vücutta tek bir ruh oluşturduklarını hissetmiştim. Yaşam bana çok ağır bir yük gibi geliyordu, bu yüzden yaşamak istemiyordum. Çünkü yarım yaşamak istemiyordum. Buna karşın o kadar sevdiğim kişinin tamamen öleceği korkusuyla ölmekten de korkuyordum!

Kartaca'ya Yolculuk

Ey insanları insanca sevmesini bilmeyen çılgınlık! Mantıksız biri gibi kendime ölçüsüz bir biçimde acı çektiriyordum. Kendime kızıp sinirleniyor, inliyor, ağlıyordum; huzursuzdum, ne rahatım vardı, ne de doğru dürüst bir karar alabiliyordum. Yalnızca kendim tarafından desteklenen ve artık bana katlanamayan

yaralı ve iç parçalayıcı bir ruh taşıyordum[27] ve onu nereye koyacağımı bilemiyordum. Ne ormanın, ne tiyatronun, ne de şarkıların güzellikleri, ne büyük ziyafetler, ne de parfüm kokulu yerler, ne de odada ve yatakta geçirilen şehvetli dakikalar artık beni çekiyordu, hatta ruhum kitaplarda ve şiirlerde bile huzur bulamıyordu. Herşey bana iğrenç geliyordu, hatta ışık bile. Onun olmadığı herşey, gözyaşlarım ve inleyişlerim dışında, bunlar beni kötü ediyor ve yoruyordu. Ancak onlarda biraz huzur bulabiliyordum. Kendimi ağlamaktan alıkoyduğum zamanlar ise zavallılığımın ağır yükü üstüme çöküyordu.

Yükümü hafifletmek ve ondan kurtulmak için onu sana havale etmem gerekirdi; bunu biliyordum ama bunu yapacak ne gücüm, ne de isteğim vardı. O zamanlar bana sağlam ve sarsılmaz bir varlık olarak görünmüyordun. Seni görmüyordum; senin yerine boş bir hayal koymuş ve sadece onu görüyordum; tanrım benim yanılgım olmuştu. Huzura kavuşsun diye bu tanrıya ruhumu emanet ettiğimde, ruhum kendini boşlukta hissediyor ve yeniden bana çullanıyordu. Ben, kendim için, ne kalabildiğim, ne de çıkabildiğim berbat bir yer olmuştum. Yüreğim, yüreğimden başka nereye kaçabilir ki? Kendimden uzak nereye kaçabilirim? Kendimi izlemekten nasıl kurtulabilirim? Ama yine de ülkemden kaçtım. Gözlerim onu görmediğim yerlerde daha az arıyordu. Böylelikle Tagaste'yi terk ettim ve Kartaca'ya geldim.[28]

Zaman ve Dostluklar Acıyı Dindirir

Zaman durmuyor, insan ruhunda harikalar yaratıyor; duygularımızın zincirlerini açarak onların üzerinden geçmesi boşuna değil. Günler birbiri ardına gelip geçiyordu,[29] ruhumda yeni umutlar yeni hayaller uyandırıyordu; yavaş yavaş beni kendime getirdi, acılarımı bırakarak eski zevklerden yeniden tat almamı sağladı. Acılarımın yerini alanlar, başka acılar değilse bile başka acıların tohumlarıydı. Acının ta derinliğime kadar kolaycana

girmesine neden, ölümlü birini hiç ölmeyecekmiş gibi severek ruhumu kuma sermemdi. Teselliyi ve gücü benim gibi senin yerine başka şeyi seven arkadaşlarımla yaptığım sohbetlerde buluyordum. Bu da büyük hata ve büyük bir yalandı, kulaklarımıza hoş gelen bu sözlere[30] kendimizi veriyorduk. Bu hatalı yoldan arkadaşlarımızdan biri öldüğünde de vazgeçmiyorduk. Beni bu ilişkileri sürdürmeye iten nedenler şunlardı; birlikte gülüyor ve sohbet ediyorduk, birlikte hoş kitaplar okuyorduk, birbirimize yardım ediyorduk, birbirimize saygılı davranıyorduk, şakalaşıyorduk, bazen karşı görüşler olduğunda sertliğe başvurmadan, bir insanın kendisiyle olabildiği gibi çok ender duygu ve düşünce ayrılıkları da iyi geçinmenin tadı tuzu oluyordu, bunun anlamı eğitmek ve sırasıyla eğitilmekti; toplantıya gelmeyenlere duyulan sitem, gelenleri sevinçle karşılamak... İyi dostların yüreklerinden, yüzlerinden, dillerinden, gözlerinden ve daha binbir şekilde ortaya çıkan bu ve bunun gibi işaretler insanları birbirleriyle kaynaştıran ve onları bir bütün hâline getiren bir yuva gibidir.

Dostluklar ve Tanrı Dostluğu

İnsanlararası dostluklarda, insanlar birbirlerine karşı öyle yakınlıklar duyarlar ki, insan kendisini seven birini sevmediğinde ya da onun sevgisine karşılık vermediğinde vicdan azabı çeker. Bir dost öldüğünde duyulan yasın, iç karartıcı kederlere kapılmanın, yüreğin hoşluk yerine acı gözyaşlarında boğulmasının ve yaşayanların ölenlerin kayıplarından dolayı ölü hâle gelmelerinin nedeni bunda yatıyor.

Ne mutlu seni sevenlere,[31] arkadaşını sende ve düşmanını da senin yüzünden sevenlere! Sadece bu kimseler sevdiklerini yitirmezler, çünkü sevdikleri Yitirilmeyen Varlık'tadır. Bu Varlık yeri ve göğü yaratan,[32] bütün varlıkları kaplayandır; nitekim onları kaplayarak var etti. İnsan seni ancak seni terk ederek yitirebilir; peki seni terk eden nereye gider, nereye kaçar? İyilik ister senden

öfkeli sana gider. Gerçekte Yasanı cezasıyla birlikte bulmayacak mı? Aslında yasan gerçek, gerçek de sensin.[33]

Geçici Varlıklar Bize Mutluluk Veremezler

Ey iyilikler Tanrısı! "Bizi doğru yola ilet, bize yüzünü göster ki, biz de kurtulalım!"[34] İnsan ruhu senin olmadığın hangi yöne dönerse dönsün, buralarda kendi dışında ve senin dışında güzellikler olsa bile acılar çekecektir. hem zaten bu güzellikler senden gelmemiş olsalardı güzel olmazlardı. Bu güzellikler doğar ve ölürler; doğarken var olmaya başlarlar; yani olgunluğa ulaşmak için gelişirler, bir kez olgunluğa eriştikten sonra yaşlanmaya ve ölmeye başlarlar. Hepsi yaşlılığa ulaşmaz ama hepsi ölürler. Şu hâlde doğduklarında ve var olmaya çaba gösterdiklerinde, var olmak için daha çabuk gelişirler ve daha çok var olmamak için acele ederler. Bu onların doğa yapısıdır. Onlara tanıdığın var olma olayı böyledir, çünkü doğanın bir parçasıdırlar ve hep birlikte her zaman var olamazlar. Evrensel bütünün elementleri olduklarından birbiri ardına yok olup birbiri ardına gelirler. Seslerden oluşan bir konuşmayı örnek olarak alalım, sözcükler hecelerini duyurduktan sonra kaybolup yerine bir başkası gelmezse konuşma meydana gelemezdi.

Tanrım, evrenin yaradanı! Ruhum seni bütün bu şeyler[35] için yüceltiyor[36] ama duyularım aracılığıyla bunlara bağlanmamamı sağla. Gerçekten de bu şeyler yok olmak amacıyla gidecekleri yere giderler, bunları seven ve bunda ısrar eden kişinin ruhu da çok sakıncalı arzular içinde kıvranır durur. Bunlarda huzur yoktur, sabit değildirler, akıp giderler. Kim onları duyularıyla izleyebilir ya da yakınında olduklarında kim onları yakalayabilir ve kucaklayabilir ki? Tensel duyular, tensel olduklarında yavaştırlar, doğaları böyledir. Ancak yaratıldıkları amaca hizmet ederler ama geçen ve belirli bir başlangıçtan gerekli bir sona doğru giden şeyleri tutamazlar. Bu geçici varlıklar kendilerini yaratan senin Sözünün dediği "Buradan oraya kadar"ı duyarlar.

Geçici Olmayan Yalnızca Tanrıdır

Ey ruhum, kibirli olma, kendini beğenmişliğin gürültüsü yüreğinin kulağını sağırlaştırmasın. Sen de, kulak ver: Söz kendisine geri gelmen için sana bağırıyor; orası huzuru bozulmamış bir yerdir; orada aşk, kendisi terk etmedikçe terk edilmez. Elementleriyle bu dünyayı oluşturan bu şeyler başkalarına yer açmak için geçip giderler. Tanrısal Söz "Ben bir yerden başka bir yere gidiyor muyum?" diyor. Yalanlardan yorgun düşmüş ruhum, onda yerleş, ondan aldığın herşeyi ona emanet et. Gerçekten edinmiş olduğun herşeyi Gerçeğe emanet et, böyle yaparsan hiçbir şey kaybetmiş olmazsın. Ruhunun kokuşmuş bölümleri yeniden canlanacak, bütün bitkinliklerin geçecektir,[37] vefasız aşkların düzeltilecek, yenilenecek ve sana sıkı sıkıya bağlanacaktır; artık seni düşürmüş oldukları aşağılık durumlara sokmayacaklardır, ancak ebediyyen değişmeyen Tanrı'nın huzurunda seninle birlikte değişmeden kalacaklardır.[38]

Neden, yasadan uzaklaşarak, bedeninin içgüdülerini izliyorsun? Bırak da, arınmış bedenin seni izlesin! Onun aracığıyla hissettiğin herşey kısmî olarak mevcuttur, bu kısmî olarak var olan parçaların ait oldukları bütünden haberi yok, oysa senin mutluluğunu o bütün sağlıyor. Tensel duyuların herşeyi kavrayabilselerdi, o zaman cezalandırılma pahasına evrenin bir parçasıyla yetinmez, bütünden daha iyi bir şekilde mutluluk tatmak için şimdi var olan herşeyin geçmesini isterdin. Ağzımızdan çıkan sözleri yine bu duyular sayesinde duyuyorsun, konuşmanın bütününü bir an önce anlayabilmek için hecelerin durmayıp da birbiri ardına uçup gitmesini istiyorsun. Bir bütünü oluşturan parçalar her zaman mevcuttur, ancak birlikte mevcut değillerdir. Aynı anda var olabilselerdi, bizi her birinin tek tek mutlu ettiğinden daha fazla mutlu ederlerdi. Bütün bu şeyleri yaratan, bütün bu şeylerden daha iyi değil midir? Bu bizim Tanrımızdır ve o geçmez, çünkü ondan sonra hiçbir şey gelmez.

Huzur Tanrıdadır

Vücutlar hoşuna gidiyorsa, bu vücutlar için Tanrı'ya şükret ve sevgini onları yaratana doğru çevir ki hoşuna giden şeylerde onu hoşnutsuz kılmayasın. Ruhlar hoşuna gidiyorsa onları Tanrı'da sevmelisin, çünkü onlar da kendiliklerinden değişkendirler ve ancak sende yoğunlaşarak sabit olabilirler, tersi durumda onlar da geçecek ve yok olacaklardır. Öyleyse onları onda sev! Alabileceklerini beraberinde al ve onlara: "Onu sevelim! Onu sevelim! Bu şeyleri o yarattı; o bizden uzakta değil"[39] de! Onları terk etmek için yaratmadı; ancak ondan geldikleri için, ondadırlar. O gerçeğin hissedildiği yerdedir. O yüreğin derinliklerindedir, ancak yürek ondan uzak yanlış yollara saptı. Günahkârlar, yüreğinize geri dönün,[40] sizi yaratana bağlanın. Onunla sıkı durun, o zaman sarsılmayacaksınız; onda dinlenin, o zaman huzur bulacaksınız. Bu tehlikeli yollarda nereye doğru gidiyorsunuz? Hoşlandığınız bütün iyilikler ondan geliyor; bu iyilikler ne kadar onunla bağlantılı ise o kadar hoş ve tatlıdırlar. Ancak bu iyilikler acı olabilirler, çünkü onları yaratanı terk ettikten sonra onları sevmek doğru değildir. Neden hâlâ zor ve sıkıntılı yollarda yürümeye devam ediyorsunuz?[41] Huzur, onu aradığınız yerde değildir. Nerede ararsanız arayın ama o aradığınız yerde değildir. Yaşamın olmadığı yerde, mutlu yaşam bulunur.

Yaşamımız olan kişi yeryüzüne geldi,[42] ölümü tattı, kendi bol yaşamıyla onu yendi; gök gürültüsünü andıran bir sesle yanlışlarımızdan sıyrılıp, bize çıkıp geldiği o gizli yerine doğru gelmemizi haykırıyor. İlk önce hep ölümlü olmamak için bakire bir kadının karnında insan doğasıyla bir olarak ölümlü beden aldı. Oradan gerdek gecesinden çıkan bir güvey gibi, görevini yerine getirmek amacıyla bir yiğit gibi atıldı.[43] Gecikmedi; ama sözleriyle, davranışlarıyla, ölümüyle, yaşamıyla, cehenneme inişiyle, göğe çıkışıyla haykırarak, bize kendisine geri dönmemizi haykırarak koştu. Yüreğimize dönerek[44] onu orada bulmamız için kendisini gözlerimizden sakladı. Uzaklaştı ama yine de burada.[45] Bi-

zimle uzun süre birlikte olmak istemedi ama bizi de terk etmedi. Hiç terk etmediği bir yere gitti, çünkü "dünya onun aracılığıyla yaratıldı."[46] "O bu dünyada idi ve dünyaya günahkârları kurtarmak amacıyla geldi."[47] Ruhum itirafını ona yapıyor, o da ruhumu iyileştiriyor, çünkü ruhum ona karşı günah işledi.[48] Ey insanlar ne zamana dek boş şeyleri seveceksiniz?[49] Yaşam size kadar geldi, siz ise çıkmak ve yaşamak istemiyorsunuz? Kendini beğenmişliğin doruklarında durduktan ve ağızlarınızı göklere çıkardıktan sonra nereye çıkabilirsiniz ki?[50] Çıkmak, Tanrı'ya çıkmak için inin, çünkü Tanrı'ya karşı çıkmakla düştünüz.

Ruhum, bütün bunları onlara söyle ki, gözyaşı vadisinde ağlasınlar;[51] böylelikle, onları seninle birlikte Tanrı'ya doğru sürükle, çünkü o sözleri sevgi ateşiyle yanarak söylediğinden aslında seni böyle konuşturan Tanrı'nın Ruhu'dur.

Güzellik Sorunu

O zamanlar bu gerçekleri bilmiyordum; aşağı seviyedeki güzellikleri seviyordum, yıkımıma doğru gidiyordum. Arkadaşlarıma şöyle diyordum: Güzelden başka birşey mi seviyoruz? Güzel nedir? Güzellik nedir? Sevdiğimiz nesnelerde bizi çeken, bizi büyüleyen nedir? Onlarda güzellik ve cazibe olmasaydı, bizi hiçbir şekilde çekemezlerdi. İnceledim ve gördüm ki, nesneleri tek tek ele aldığımızda, bir yandan hepsi kendilerine göre bir bütün oluşturuyorlar (güzel olmaları da bundandır), öte yandan uyum da nesneler arasındaki doğru ilişkilerden kaynaklanıyor; örneğin, bir uzvun bedenin tümüyle uyum sağlaması ya da ayakkabının ayağa uyması gibi ya da buna benzer durumlarda olduğu gibi... Yüreğimin derinliklerinden bu konuyla ilgili aklıma binbir düşünce geldi. Bunun üzerine "Güzel" ve "Uygun Düşme" üstüne kitap yazdım. Kitap öyle sanıyorum ki iki üç ciltten oluşuyordu; Tanrım kaç tane olduğunu sen biliyorsun,[52] ben ise sayısını unuttum. Kitaplar bende değil, nasıl kayboldular bilmiyorum.

Hierius'a İthaf

Bu kitapları Romalı bir konuşmacı olan Hierus'a adamaya beni iten sebep neydi Tanrım! Bu adamı tanımıyordum, onu hiç görmemiştim, ama ününden dolayı ve bana aktardıkları bazı sözleri hoşuma gittiğinden ona karşı sempati duyuyordum. Ama daha çok başkaları tarafından beğenilmesi ve göklere çıkarılması, bir Suriyelinin önce Yunanca hitabette usta olduktan sonra Lâtince hitabette de ustalaşması benim dikkatimi çekmişti. Ayrıca çok bilgili biri olması herkesi şaşırtıyordu. İşte böyle, sizden uzakta olduğu hâlde, övüldüğünü duyduğunuz kişiyi seversiniz. Acaba böylesi bir sevgi, öven birinin ağzından onu dinleyenin yüreğine girer mi? Hiç de değil, ama birinin sevgisi bir başkasının sevgisini ateşleyebilir. Övülen kişi bu şekilde sevilebilir, övgüyü yapanın içtenliğine inanılırsa, kısacası o kişi övgüyü sevgisinden yapıyorsa...

O zamanlar insanları, kimseyi yanıltmayan senin yargına göre değil de, insanların yargılarına uygun bir şekilde seviyordum. Niçin Hierius'u, bir anfiteatrda ünlü bir sürücü ya da bir avcı halk tarafından nasıl seviliyorsa öyle sevmeyecektim, onu daha ciddi, daha başka bir şekilde, kısacası kendim nasıl övülmek istiyorsam öyle seviyordum. Övmüş ve sevmiş olmamama rağmen tarihçiler gibi övülmek ve sevilmek istemiyordum; onların sahip olduğu üne sahip olmaktansa gizlide yaşamayı yeğlerim, onlar gibi sevilmektense benden nefret etmelerini yeğlerim. Bu kadar çeşitli ve değişik zevkler bir tek ruhta nasıl dengeleniyor? Nasıl oluyor da başkasında takdir ettiğim bir yetenek bende olursa nefret ediyorum, oysa ikimiz de insanız. Mümkün olsaydı bile sevdiğim iyi bir "at" olmayı istemezdim, aynı şeyi benzerimiz olan tarihçi durumunda söyleyemeyiz. Öyleyse insan olmama karşın, başkasında kendimde olmasından nefret ettiğim şeyi seviyorum. Ah insan denen yaratık ne karmaşık! Tanrım sen insanın başındaki saçların sayısını biliyorsun, bir tek saç teli bile senin iraden dışında düşmüyor;[53] ancak insanın kendi saçlarını sayması tutkularını ve yüreğinin hareketlerini saymasından daha kolay.

Bu konuşmacı, benzemeye can attığım türden insanlardan biriydi. Kendini beğenmişliğin yeline kaptırmış gidiyordum,[54] ama sen gizlice beni yönlendiriyordun. Taraftarlarının bu adamı övme nedenlerinden çok ona karşı duydukları sevgi yüzünden bu adamı sevdiğimi nereden biliyor ve bunu sana kesinlikle nasıl şöyleyebiliyordum? Aynı kişiler, onu övmek yerine onu kınasalardı, aynı şeyleri onu hor görerek ve kınayarak anlatsalardı, ona karşı en küçük bir sempati ve beğeni hissetmeyecektim. Oysa bu adam ve onun yaşamı hep aynıydı, değişen bana ondan söz eden insanların görüşleri olacaktı. Gerçeğin sağlamlığına dayanmayan ruhun zavallı durumu böyledir. Kendi görüşlerini belirten insanların göğüslerinden çıkan soluğa göre bir o yana bir bu ayna döner durur, ışık onun için bulutlarla kaplıdır ve gerçeği göremez. Oysa gerçek önümüzdedir.

Çalışmalarımı ve stilimi bu adama göstermek benim için çok önemliydi. Onları onaylarsa, çalışmalarımı artıracaktım, onaylamazsa, sarsılmaz dayanağından yoksun yüreğim yara almış olacaktı. Ona adamış olduğum kitabın konusu "Güzel ve Uygun Düşme" üzerinde derin düşünmek en büyük zevkimdi, düşüncelerimin bu abidesine, bir başkasının benimle birlikte bunu övmesine gerek kalmadan hayranlık duyuyordum.

Anlayamamak

Bütün bu harikaları[55] yaratan, ey herşeye kadir, hâlâ sanatındaki bu büyük yapıtların sırrını göremiyordum; aklım maddesel biçimler arasında dolaşıp duruyordu. "Güzel"i kendiliğinden beğenilen "Uygun Düşen"i de başka birşeye olan uyumu ile beğenilen olarak tanımlıyor ve ayırt ediyordum. Bunu da maddesel örneklerle açıklıyordum. Daha sonra ruhun doğası sorununa el attım, ne yazık ki tinsel konulardaki yanlış görüşlerim gerçeği görmemi engelliyordu. Gerçeğin gücü beni oldukça etkiliyordu; düşüncemi başka yöne çevirerek maddî olmayan gerçekleri çizgilere, renklere ve boyutlara indirgemeye çalıştım, çünkü aklım-

da bunlara benzer şeyler göremiyordum, ayrıca ruhumu kavramanın da olanaksız olduğunu düşünüyordum. Huzuru erdem olarak seviyordum, kötülük içindeki karışıklıktan nefret ediyordum. Bu nedenle birincisine birliği, ikincisine de bölünmeyi yakıştırdım. Bana öyle geliyordu ki, bu birlik akıllı bir ruhtan, gerçeğin doğasından ve yüce iyilikten oluşuyordu. Tersine irrasyonel yaşamın bu bölünmesinde, herşeyin senden gelmesine rağmen[56] senden gelmeyen sadece cevher değil ama aktif yaşam olan ama zavallı durumda olan yüce kötülüğün bilmem hangi doğasını ya da bilmem hangi özünü görüyordum. Birine *monat* dedim, cinsiyeti olmayan bir ruhu belirtmek için, ötekine de *dyade* dedim; cürümlerde öfkeyi, utanılacak davranışlarda şehvetperestliği ifade etmek için; ne var ki ne dediğimi bilmiyordum. O zamanlar kötülüğün hiçbir şekilde gerçek bir cevher olmadığını ve aklımızın da yanılmaz ve yüce bir iyilik olmadığını bilmiyordum.

İnsan suç işlediğinde, o hareketi başlatan içten gelene, his bozuk olursa şiddete ve aşırılığa kendini kaptırır; aynı şekilde bedensel zevklerini kontrol altına alamayan biri sefahate düştüğü gibi, insanın akıllı yanı bozulmuşsa yanlış görüşler ve hatalar da insanın hayatını kirletir. O zamanlar ruhum işte bu durumdaydı. Ruhumun, gerçeğe katılabilmesi için, kendisi bu gerçeğin özü olmadığına göre, başka bir ışıkla aydınlatılması gerektiğini bilmiyordum. "Bana ışık veren sensin; ey Rab, Tanrım, karanlıklarımı aydınlat!";[57] "Hepimiz senin doluluğundan lütuf üzerine lütuf aldık"[58] çünkü "sen dünyaya gelen her insanı aydınlatan gerçek ışıksın",[59] "sende ne değişiklik ne kararma vardır."[60]

Sana yaklaşmaya çalışıyordum, ölümü tatmam[61] için beni iteliyordun, "çünkü sen kibirlilere karşısın."[62] Şaşırtıcı bir çılgınlıkla varlığının özünün seninkiyle aynı olduğunu iddia etmekten daha büyük kendini beğenmişlik olabilir mi? Değişkendim ve bu benim için çok doğal birşeydi, daha iyi olmak için bilgili olmak istiyordum. Seninle aynı özden gelmediğimi kabul etmektense senin değişken olmanı daha çok istiyordum. Beni bu nedenle ite-

liyordun, beynimden çıkan boş şeylere karşı geliyordun. Bedensel şekiller hayal ediyordum, tensel olarak teni suçluyordum; "serseri ruhum"[63] hâlâ sana doğru gitmiyordu. Ne sende, ne bende, ne herhangi bir nesnede bulunan, ne de gerçeğin tarafından bana açınlanan ama nesnelerden yarattığım gerçek dışı hayallerin peşinden gidiyordum. Sana inanan alçakgönüllü, şimdi vatandaşlarım olan ve bilmeden onlardan uzaklaştığım insanlara aptal bir geveze gibi şöyle diyordum: Tanrı'nın bir eseri olan ruhum nasıl hata içinde olabilir? Bana: Nasıl, Tanrı hata içinde mi? diye karşılık vermelerine katlanamıyordum. Kendi değişken, isteyerek hataya düşmüş ve kendi suçunun bedeli olarak hatada kalmaya devam eden kendi doğamın hatasını kabul edeceğime senin değişmez doğanın hata içinde olduğunu iddia ediyordum.

O kitapları yazdığımda yirmialtı-yirmiyedi yaşlarındaydım.[64] Yüreğimin kulağı dibinde vızıldayan bu materyalist hayalleri kafamdan geçiriyordum. Yine de, "*Güzel ve Uygun Düşen*" adlı kitap üstünde düşünürken bu kulakları, ey tatlı Gerçek, senin içsel melodine uzatıyordum. Arzum senin yanında olmaktı; "güveyin sesini işiten ve sevinen gelin"[65] gibi seni dinlemek ve sevinmek istiyordum; ama yapamıyordum, çünkü yanlışın sesi beni dışarıya sürüklüyor ve kendimi beğenmişliğimin ağırlığı beni uçuruma itiyordu. "Kulağıma neşe ve sevinç şarkıları söylemiyordun"; "kemiklerim de ezilmediklerinden henüz sevinemiyorlardı."[66]

Aristo ve Hataları

Aristo'nun *On Kategori*[67] adlı kitabı yirmibeş yaşlarındayken elime geçtiğinde ve tek başıma onu okuyup anladığımda elime ne geçti? Kartacalı sözbilimci hocam bu kitaptan gururla söz ederdi, bilim adamı geçinen başkaları da ilgimi çekerek içimde bu kitaptan olağanüstü ve tanrısal birşeyler beklememi sağladılar. Bu kitap hakkında başkalarıyla yaptığım konuşmalarda bana, çok bilgili kimselerin sadece sözlü açıklamalarla değil ama kum üstüne çizdikleri şekillerin yardımıyla bile kitabı zor anladıklarını ifade

ettiler; bana yalnız başıma okuyup da öğrendiklerimden daha fazla birşey söyleyemediler.

Anladığımı kadarıyla bu kitap açık bir şekilde gerek tözlerden (cevher), örneğin insandan, gerekse tözlerin içindeki ilineklerden yani insanın şeklinden, niteliğinden, boyundan, ne kadar uzun olduğundan, kimin kardeşi ya da akrabası olduğundan, şimdi nerede bulunduğundan, ne zaman doğduğundan, oturuyor ya da ayakta duruyor olmasından, silâhlı mı yoksa ayakkabısını giymiş mi olduğundan, birşeyler yapıp yapmadığından ve yukarıda bazı örneklerini verdiğim bu dokuz çeşit ve töz çeşidi içinde bulunan sayısız ilişkilerden söz ediyordu.

Bu bilgilerin bana ne gibi yararı oldu? Ya da en azından zararı dokundu mu? Var olan herşey her açıdan bu on kategoriye girdiğine göre, değişmeyen ve son derece sade olan seni Tanrım, sanki güzelliğin ve büyüklüğün sana eklenmiş birer özelliklermiş gibi düşünerek seni kavramaya çalışıyordum; oysa sen güzelliğin ve büyüklüğün kendisisin, onlar bir töze eklenen ilinekler gibi değildir. Tersine, bir cismin cisim özelliği güzelliğine ve büyüklüğüne bağlı değildir; zira cisim daha az büyük ve daha az güzel olduğunda daha az bir cisim mi olacaktır? Senin hakkında düşündüklerim doğru değildi, hepsi yanlıştı. Bunlar senin yüceliğini göstermekten uzak kendi zavallılığımın boş düşünceleriydi. Toprağın bana diken ve çalı[68] vermesini ve ekmeğimi alnımın teriyle kazanmamı istedin ve öyle de oluyor.

Kendi kötü tutkularımın tutsağı olduktan sonra güzel sanatlar üstüne yazılmış hoşgörülü kitapları tek başıma okumuş ve anlamış olmam neye yarar? Bu kitapları okumayı seviyordum, içerdikleri doğru ve gerçek şeylerin nereden geldiklerini bilmiyordum. Sırtımı ışığa dönmüş, yüzümü de ışığın aydınlattığı şeylere dönük tutuyordum. Bu aydınlatılmış şeylere bakarken yüzüm ışık almıyordu. Konuşma ve tartışma sanatı, geometri, müzik ve sayılar üstüne yazılanları hiç kimsenin yardımı olmadan kolayca anlayabiliyordum. Tanrım bunu biliyorsun,[69] pırıl pırıl zekâ olması ve derinlemesine kavrama yeteneğim senin bana ver-

diğin lütuflardı. Bu yeteneklerimi senin için kullanacağıma, onları kendi zararıma kullandım. Böylece kendi varlığımın en iyi yanına sahip olabilmek için pek birşey yapmadım ve senin yanında gücümü koruyamadım,[70] ancak seni terk edip uzak bir ülkeye gittim ve sefahat içinde bir yaşam sürdüm.[71] Bu kadar kötü kullandıktan sonra bu yeteneklere sahip olmak neye yarar? Bu sanatları açıklamaya çalıştığımda, bunları çalışkan ve yetenekli öğrencilerin bile anlayabilmelerinin zor olacağını göremiyordum. Bir de aralarından en iyilerinin beni izlemekte en çok zorluk çekenler olduğunu fark ettim.

Tanrım, seni çok büyük ışıklı bir gövde, kendimi de bu gövdenin bir parçası olarak görüyordum. Aşırı soysuzluk durumu. Ben böyleydim. Tanrım, insanların önünde profesör olarak sana karşı küfürler savururken nasıl kızarmadımsa bana karşı yaptığın iyilikleri anlatmaktan da utanmayacağım.[72] Hiçbir öğretmenin yardımı olmadan içinden çıkılamaz bu kitapları çözebilmem, utanç verici hakarete varan bir bilgisizlik beni dindarlık öğretisinden uzaklaştırdıktan sonra benim ne işime yaradı ki? Sana inanan alçakgönüllü insanların senden uzaklaşmadıkça, güvenlikte tüylerinin geliştiği[73] yuvadaki kuşlar gibi, kilisende kaldıkça, sağlam bir inançla beslenerek sevgi kanatları büyüdükçe kafalarının yavaş çalışmalarının ne zararı olabilir ki?

Ey Tanrım beni kanatlarının gölgesine çek ve koru.[74] Küçük çocukları çekeceksin; onları en genç yaşlarında alıp saçları aklanana dek bizi taşıyacaksın,[75] çünkü gücümüz senden gelince gerçek güce dönüşüyor, kendinden gelince de zayıf oluyor. Mahvolmamak için sana dönmemiz gerekiyor, iyiliğimiz sende olmakta yatıyor, yolumuzu sana yüz çevirdiğimizde şaşırırız. Yıkılmamak için sana geri dönmeliyiz Tanrım. İyiliğimiz sendedir ve bunu yitirmeyeceğiz, çünkü iyiliğimiz sensin. Yanlış yola saptığımızda, geriye döndüğümüzde barınacak bir yer bulamayacağız diye korkmayalım, çünkü senin ebediyetin olan evimiz yokluğumuzda yıkılmaz.

Beşinci Bölüm

Tanrı'ya Dua

Yaratmış olduğun dilimle yapmakta olduğum bu itirafları kabul et, senin adını övmek için beni isteklendir. "Bütün kemiklerimi iyileştir ki"[1] "Rab sana kim benzer ki?"[2] desinler. Sana itirafta bulunan kişi kendi içinde geçenler konusunda sana yeni hiçbir şey öğretemez, çünkü senin gözünden, kapalı bir yüreğin içindeki bile birşey kaçmaz, insanın katılığı da senin elini geri çeviremez; gerek bağışlayıcılığınla gerekse intikamınla onu istediğin zaman kırabilirsin ve "hiç kimse senin sıcaklığından kaçınamaz."[3]

Ruhum seni sevmek için yüceltsin ve iyiliklerini seni yüceltmek için itiraf etsin.[4] Bütün evren seni yüceltiyor; akıllı yaratıklar ağızlarıyla, hayvanlarla cansız varlıklar da onları seyredenlerin ağızlarından sana övgüler düzüyorlar; böylece ruhumuz da yarattıklarına dayanarak tembelliğinden uyanıp, bütün bu harikaları yaratan sana kadar gelmeye çalışıyor; orada kendisini yenileyip gerçek gücüne kavuşuyor.

Tanrı'dan Kaçılmaz

Kötüler ve endişe içinde olanlar senden uzağa gitsinler.[5] Onları görüyorsun ve bakışlarınla karanlıklarını deliyorsun ve işte onlara rağmen çevrelerindeki herşey güzel kalıyor; kendileri ise iğrenç.[6] Sana hangi konuda zarar verebildiler ki? Ya da hep adil ve dokunulmaz kalan göklerin en üst sınırlarına kadar uzanan krallığına bir halel mi getirebildiler? Senden kaçarak nereye kaçabildiler ki? Senin onları bulamayacağın bir yer yok, nereye kaçabilirler ki? Senin onları gördüğünü görmemek için kaçtılar ve körlüklerinde yine sana rastladılar; çünkü sen yarattığın hiçbir varlığı terk etmezsin. Evet bu doğru olmayan insanlar adil bir şekilde cezalandırılmak üzere senin eline düştüler, senin tatlılığından kaçarken kendi isyankâr gururları yüzünden senin sertliğine yakalandılar. Kuşkusuz onların, senin her yerde, senden uzaklaşanların yanında bile olduğundan haberleri yok. Öyleyse geriye dönüp seni arasınlar. Onlar kendi Yaratıcılarını terk ettiler ama sen yarattığını terk etmiyorsun.[7] Kendilerine dönsünler, seni arasınlar; sen sana itirafta bulunan, senin kollarına atılan, bütün zorluklardan geçtikten[8] sonra senin bağrında ağlayan kişilerin yüreğindesin. Sen tatlılıkla onların gözyaşlarını siliyorsun; bunun üzerine onlar daha çok gözyaşı döküyorlar, ama ağladıkları için mutlular, çünkü onları etten ve kandan olan bir insan olarak değil, sen Rab, ikinci kez yaratıyor ve onları teselli ediyorsun. Ya ben, seni aradığımda neredeydim? Sen, benim önümdeydin. Ne var ki ben kendimi kaybetmiştim, kendimi bulamadığım gibi seni hiç bulamıyordum.

Faustus ve Manikeizm

Tanrı'nın huzurunda yirmidokuzuncu yaşımdan söz edeceğim. Kartaca'ya Faustus[9] adında bir Manici episkopos gelmişti, güzel konuşmasıyla birçok kişiyi ağına düşürmüş şeytan gibi kurnaz biriydi. Ben ise güzel konuşmasını takdir etmeme rağmen

gerçekleri öğrenmeye can attığımdan, konuşmasındaki gerçekleri birbirine karıştırmıyordum; bu ünlü Faustus'un konuşmasının dış kabından çok içerdiği bilgiler beni ilgilendiriyordu. Daha önceden duyduğuma göre birçok bilim dalında özellikle de liberal sanatlar konusunda çok bilgiliymiş.

O zamana dek birçok filozofu ve öğretilerini okumuş ve incelemiştim, onların öğretileri aklımda kaldığından bunları Manicilerin bitmek bilmez palavralarıyla karşılaştırmak olanağını buldum ve dünyanın düzenini, onu Yaratanı[10] keşfedemeden, tanıyacak kadar dehaya sahip olan öğretilere daha çok şans verdim. "Çünkü Rab, sen yücesin, alçak gönüllü olana bakıyorsun, kendini beğenmişi ancak uzaktan tanıyorsun,"[11] sen sadece "yüreği kırılmış"[12] olanlara yaklaşırsın. Kibirli kimseler gökteki yıldızları ve kum tanelerini saysalar, uçsuz bucaksız ovaları ölçseler ve gezegenleri keşfetseler bile seni bulamazlar.

Bu araştırmalarını onlara verdiğin akılla, dehayla gerçekleştiriyorlar; birçok buluşta bulundular, yıllar öncesinden güneş ve ay tutulmalarının gününü, saatini, derecesini belirlediler; hesaplarında yanılmadılar; önceden söyledikleri gerçekleşti. Bulduklarını yasaları kaleme aldılar. Bu yasaların yardımı ile hangi yılda, yılın hangi ayında, ayın hangi gününde, günün hangi saatinde, hangi açıda bir ay ya da bir güneş tutulmasının gerçekleşeceğini bilebiliyoruz. Ve dedikleri gibi de gerçekleşiyor. Bu yasaları bilmeyenler bu olaylar karşısında hayranlıklarını ve şaşkınlıklarını gizlemiyorlar, yasaları bilenler ise bununla övünüyor ve gurur duyuyorlar. İnançsız gururları onları senin güçlü ışığından mahrum kılıyor ve uzaklaştırıyor; gelecekte olacak bir güneş tutulmasını önceden bilebiliyorlar ama şimdi içinde bulundukları tutulmayı göremiyorlar. Araştırmalarını sayesinde yaptıkları dehanın, kendilerine nereden geldiğini dürüstçe aramıyorlar. Senin kendi Yaratıcıları olduğunu anlasalar bile, eserini koruyabilmen için kendilerini sana vermiyorlar; sanki kendileri kendilerini yaratmış gibi, sana kendilerini vermek istemiyorlar; uçurumun gizli patikalarında ne "kuşlar gibi" yükselen gururlarını, ne kendile-

rine "denizdeki balıklar" gibi yol gösteren meraklarını, ne de kendilerini ovadaki hayvanlarla[13] bir tutan sefahatlerini feda ediyorlar, ta ki, Rab senin ateşin[14] bu ölümcül tutkuları yakarak yok edip onları ölümsüz yaşama yeniden doğurana dek.

Ama onlar, "yol"[15] olan kişiyi, yani Sözünü tanımıyorlar; ölçtükleri şeylerin, onları ölçen kendilerinin, hesap ettikleri şeyleri ayırt etme yetisinin, hesap etmeye yarayan aklın o Sözün aracılığıyla yaratıldığını bilmiyorlar. "Senin aklın sayıların da ötesindedir."[16] Ancak biricik Oğlun "bizim bilgeliğimiz, doğruluğumuz, kutsallığımız ve kurtuluşumuz oldu"[17] bizden biri sayıldı ve Sezar'a vergisini ödedi. Onlar gururlarından aşağılara ona kadar inmeleri ve onun aracılığıyla ona kadar çıkmaları gereken bu yolu tanımadılar. Kendilerinin yıldızlar kadar parlak ve onlar kadar yüksekte olduklarını sanıyorlar, oysa yere kadar alçalmış sağduyudan yoksun yürekleri kararmış durumda. Yaradılış hakkında doğru birçok şeyler söylüyorlar ama bütün varlıkları yaratan o Gerçek'i içten aramıyorlar. Bu nedenle de onu bulamıyorlar; ya da bulsalar bile, onun Tanrı olduğunu kabul ediyor ama ona Tanrı gibi davranmıyorlar; ona şükretmiyorlar; kendi düşüncelerinde yitip gidiyorlar ve sana mal etmeleri gereken şeyleri kendilerine mal ederek kendilerine bilge süsü veriyorlar; üstelik de ahlâksız bir körlükle kendilerine ait bazı şeyleri de sana yamalamaya kalkıyorlar, gerçeğin ta kendisi olan sana yalanlar sokmaya çalışıyorlar, ölümsüz Tanrı'yı ölümlü insan şekline, kuşlara, dört ayaklılara ve yılanlara dönüştürmeye çalışıyorlar; böylece senin gerçeğini yalana çeviriyor, Yaradana hizmet etmek yerine kula hizmet ediyorlar.[18]

Yaratılmış dünya üstüne yaptıkları çalışmalarda söyledikleri birçok doğru iddia aklımdaydı: Bunların doğrulukları yapılan hesaplarla, zamanların düzeniyle ve gezegenlerin saptanmış hareketleriyle kanıtlanmıştı. Bunları Manes'in söyledikleriyle karşılaştırdım. Manes bu konular hakkında saçma sapan çok şey yazmıştı; ne var ki, yazılarında ne gündönümleri, ne ekinokslar ne de güneş ve ay tutulmaları hakkında akılcı bir açıklama buldum,

kısacası çağımda yazılmış bilim kitaplarından edindiğim bilgilerin hiçbirini bulamadım. Bana inanmamı buyuruyorlardı; ancak bu inanç hiçbir şekilde ne yaptığım gözlemlerle ne de matematik hesaplarla bağdaşıyordu. Hatta tamamen farklıydı diyebilirim.

Sadece Tanrı Bilgisi İnsana Mutluluk Verebilir

Ey Rabbim, ey gerçek Tanrısı,[19] senin hoşuna gidebilmek için bu şeyleri bilmek yeterli midir? Bütün bilimleri bilmesine rağmen seni bilmeyen insana ne yazık; bilimlerden haberi bile olmayan ama seni tanıyan insana ne mutlu! Hem bilimleri bilen hem de seni tanıyan insan, mutluluğunu bilimleri bilmeye borçlu değildir, seni tanıyarak, seni bir Tanrı gibi yüceltiyorsa, sana şükrediyorsa ve boş düşüncelerinde kendini kaybetmiyorsa o zaman mutluluğu sadece senden gelecektir.[20]

Bir ağaca sahip olan ve bu ağaçtan elde ettiği meyvelerden dolayı sana şükreden kimse, bu ağacın boyunun ve kalınlığının ne kadar olduğunu bilmese bile ağacı ölçebilen, ağacın ne kadar dalı olduğunu hesaplayabilen ama ağaca sahip olmayan, üstelik onu yaratanı tanımayan ve sevmeyenden daha iyi durumdadır. Sana inanan biri dünyaya bütün zenginlikleriyle birlikte sahip olsa bile sanki hiçbir şeye sahip değilmiş gibi[21] olmasına karşın herşeyin sana bağlı olduğu sana bağlanırsa herşeye sahip demektir. O kişi Büyük ile Küçük Ayı'nın gökyüzündeki gidişatını bilmese bile, gökyüzünü ölçmesini, yıldızları saymasını, elementleri tartmasını bilen ama "herşeyi ölçüsüyle, ağırlığıyla ve sayısıyla"[22] düzenleyen Seni ihmal edenden daha değerlidir.

Manes'in Cehaleti

Bu Manes denen adamdan dindarlıkla ilgisi olmayan konular hakkında yazmasını kim istedi? Çünkü sen insana; "gerçek bilgelik dindarlıktır" dedin. Manes dindarlık konusunu bilemeyebilir ama dinle ilgisi olmayan bilim dallarında yeterince bilgi sahi-

bi olabilirdi; ancak o onları bilmeden öğretmeye kalkmak yüzsüzlüğünü gösterdi; dindarlık bilgisine nasıl sahip olabilirdi ki? Doğru da olsa dinle ilgisi olmayan bilgiyi sergilemek boş şeydir; dindarlık ise seni yüceltmeye dayanır. Manes bu kuralı gözardı ederek bu konular hakkında epey söz söyledi ve gerçek bilim adamları tarafından bilgisizlikle suçlandı. Buradan, daha karanlık konularda ustalığının ne olacağı açıkça görülebiliyor. Kişiliğine sıradan bir saygı gösterilmesinden yana değildi; hatta sana inanan kişileri teselli eden ve zenginleştiren Kutsal Ruh'un bütün kişiliğiyle kendisinde oturduğunu iddia etti.[23] Gökyüzü, yıldızlar, ayın ve güneşin hareketleri konusunda yalanları yüzüne vurulduğunda, her ne kadar bu konular dinle ilgili değilse de, cesareti hakarete varacak dereceye çıkıyordu, çünkü sadece bilmediği şeyleri değil, ama tamamen yanlış bildiği şeyleri söylüyordu ve bunu da öyle arsız bir kibir ve kendini beğenmişlikle yapıyordu ki, bütün bu doktrinleri sözde kendisinde bulunan tanrısal bir kişiliğe mal etmek istiyordu.

Bu kounularda bilgisiz ve bir konuyla bir diğerini karıştıran herhangi bir Hristiyan kardeşimin konuşmasını dinlediğimde, görüşlerine sabır gösteriyorum. Bunlar onun ilerlemesine engel oluşturmazlar. Yaratılmış şeylerin maddî doğası ve yeri hakkındaki bilgisizliğinin, herşeyi Yaratan[24] seni hor görmedikçe hiçbir sakıncası yoktur. Kötülük, insanın bunları dindarlığın temel doktrinleri ile özdeşleştirirse ve bilmediği şeyi iddia etmekte diretirse çıkar. İmanın beşiğinde bu narin bebek kendisini destekleyen annenin sevgisinde gelişerek "her öğretinin yeliyle öteye beriye sürüklenmeyen"[25] olgun insan olacaktır. Kendisini doktor, yol gösterici, öğüt verici, şef olarak gösteren bu kişi, kendisini izleyenlere, izledikleri kişinin bir insan değil, Kutsal Ruh'un kendisi olduğuna inandırmaya çalışıyordu. Böylesi bir çılgınlığın bir noktada yanlış olduğuna kanı getirilirse hemen saçmalık olarak görülmesi ve bir kenara atılması çok normaldir.

Bununla birlikte başka kitaplarda okuduğum en uzun ve en kısa gece ve gündüz, gece ve gündüzün birbiri ardına gelmeleri,

güneş ve ay tutulmaları ve daha başka olayları onun teorilerine göre açıklamanın mümkün olup olmadığına hâlâ karar veremedim. Açıklaması mümkün olsa bile, olayların onun dediği gibi mi yoksa başka türlü mü gerçekleştiği konusunda kuşkularım vardı. Yaygın ününden dolayı nüfuzuna inandım.

Faustus'a Dair

Yaklaşık dokuz yıldan beri serseri ruhum Manicileri dinleyip durdu, büyük bir sabırsızlıkla Faustus'un gelmesini bekliyordum. Sözünü etmiş olduğum konular hakkında sorduğum sorulara cevap veremeyen onun yandaşları, onun gelmesiyle ve onunla yapılacak bir görüşmede bütün sorularıma, hatta bulabileceğim daha zor sorulara bile cevap bulabileceğimi söylediler.

Gelince, tatlı, hoş sohbet, sevimli biri olduğunu gördüm. Başkalarının durmadan yinelediği şeyleri o daha bir hoşça ifade ediyordu. Bu kibar adam değerli kupalarda sunduğu içecekle susuzluğumu giderebilecek miydi? Kulaklarım bu tezlerle dolmuştu bile; daha iyi ifade edildikleri için onları daha iyi bulmuyordum; belagatla söylenmiş olmaları onları daha gerçek kılmıyordu; benim gözümde yüz ifadesinin anlamlı ve konuşmasının düzgün olması Faustus'u bilge yapmıyordu. Onu bana övmüş olanlar iyi gözlemci değillermiş; konuşmasıyla onları büyülediği için onlara bilge ve akıllı görünüyordu.

Bu gerçek onlara süslü ve güzel sözlerle sunulmuş olsa bile bunu kuşkuyla karşılayacak başka türden insanlar da tanıdım. Beni ise Tanrım, çok gizli ve harika yollarla eğitmiştin bile; bu öğreti gerçek olduğundan beni senin eğittiğine inanıyorum; gerçeği, nerede ortaya çıkarsa çıksın her yerde sadece sen öğretirsin. Senden öğrenmiş olduğum kadarıyla ne dil uzluğu ile söylenmiş birşeyin gerçek olacağına ne de kötü ifade edildiği için yanlış olacağına inanıyorum. Öte yandan bir düşünce ne basit bir dilde ifade edildiği için doğru ne de çok şahane bir biçimde ifade edildiği için yanlıştır. Bilgelik ile çılgınlık iyi ile kötü yemeklere ben-

zerler; bu iki tür yiyeceği güzel sözlerle ya da kabaca, yani değerli ya da basit kaplarda sunmak mümkündür.

Faustus'u dört gözle beklemiştim. Tutkulu konuşmaları, sözcükleri yerinde kullanması, düşüncesini kolayca ifade edebilmesi beni memnun etmişti. Büyülenmiştim, başkalarıyla birlikte hatta onlardan daha çok onu övüyor, göklere çıkarıyordum. Bir tek şey beni üzüyordu; etrafını çevreleyen dinleyiciler yüzünden ona yaklaşamıyor ve beni rahatsız eden sorunları herhangi bir karşılıklı soru cevap ortamında ona danışamıyordum. En sonunda bu fırsatı yakaladım, arkadaşlarımla birlikte, kendisini rahatsız etmeyecek bir fikir alışveriş ortamını elde ettim. Kafama takılan bazı hususları ona ilettim. Liberal sanatlar konusunda bilgisiz biriydi, dilbilgisi ise normal seviyedeydi. Çiçero'nun bazı yapıtlarını okumuş, Seneka'nın ise belli bir stilde Lâtince yazılmış birkaç küçük eseriyle şiirini okumuştu. Her gün konuşma alıştırması yapıyordu, işte başkalarını etkileyen bu büyüleyici yeteneğini bu şekilde elde etmişti.

Vicdanımın hakemi olan Tanrım, inşallah yanlış anımsamıyorumdur?.. Yüreğim ve anılarım[26] senin önünde, Tanrım bana gizli yollarla gizemli inayetinle yol gösteriyordun, nefret edeyim diye, utanç verici hatalarımı[27] o zamanlar gözler önüne seriyordun.

Hayal Kırıklığı ve Manicilerden Ayrılış

Eşsiz olduğunu sandığım bir alanda bu kişinin bilgisiz olduğunu öğrenince, kafamı kurcalayan sorunları çözebileceğine ve onları aydınlatacağına olan inancımı yitirdim. Kuşkusuz, bu sorunlardan haberi olmamasına karşın, dindarlık konusunda bilgili olabilirdi, Manici olmamak koşuluyla. Bu filozofların kitapları gökle, yıldızlarla, güneşle, ayla ilgili masallarla dolu. Faustus'un, başka kitaplarda okumuş olduğum matematiksel ispatları, Manicilerin kitaplarında yer alan teorilerle açık bir şekilde kıyaslamasını isterdim. O zaman Manicilerin kitaplarındakilerin daha iyi

olup olmadığını ya da en azından eşit değerde olduklarını anlamış olurdum. İsteğimi yerine getirecek seviyede değildi.

Buna karşın kafamı kurcalayan soruları incelemesini ve eleştirmesini ondan istedim; ama o gerçek bir alçakgönüllükle, bu yükü sırtlanmayı reddetti. Bu konuda bilgisiz olduğunun bilincindeydi ve bunu da itiraf etmekten utanmadı; beni bu konular üzerinde eğitmeye çalışırken bana hiçbir şey öğretmeyen, katlanmak zorunda kaldığım o geveze insanlara benzemiyordu. Yürekli bir insandı, senin gözünde doğru yolda değilse bile kendisine hakim biriydi.[28] Bilgisizliğinden tam olarak emin olmamasına karşın, bir sonucun çıkmayacağı, içinden kolaycana çıkamayacağı bir tartışmaya girmek istemedi. Bu açık yürekliliği onu benim gözümde daha sevimli kıldı. Çünkü kendi zayıflığını itiraf eden bir insanın alçakgönüllülüğü, öğrenmek istediğim bu şeylerden daha güzeldi ve bütün zor ve ince sorunlarda onu hep aynı şekilde davranırken gördüm.

Manici doktrinlere olan ilgim bu sayede azalmaya başladı. Aralarından en ünlüsünün yetersizliğini görünce öteki uzmanlardan umudumu gitgide yitirdim. Sözbilimci olarak Kartacalı Faustus'la görüşmeye devam ediyordum. Onunla birlikte gerek duymak istediği, gerekse onun gibi birini ilgilendireceğini sandığım kitapları okuyorduk. Hem zaten, bu adamı tanıdıktan sonra bu mezhepte ilerleme şevkim tamamen kırıldı; bununla birlikte Manicilerden tamamen ayrılmadım. Daha iyisini bulamadığımdan, gözü kapalı olarak atıldığım bu maceradan bir süre daha, daha iyisini bulana dek ayrılmamaya karar verdim.

Böylece birçokları için ölümcül tuzak[29] olan bu Faustus, istemeden ve bilmeden içinde bulunduğum düğümleri çözmeye yaradı. Senin ellerin Tanrım, inayetinin gizliliğinde beni kurtarıyordu; anneciğim de gece ve gündüz benim için kanlı gözyaşlarını sana sunuyordu. Bana olan davranışın gizli ve harikaydı.[30] Evet Tanrım, bunları sen yaptın, çünkü insanın adımlarını tanrı yönlendirir ve ona yolunu gösterir.[31] Yarattığı şeyleri yeniden yaratandan başka kim bize esenlik verebilir ki?

Roma'ya Gidiş

Kartaca'daki mesleğimi icra etmek için Roma'ya gitmem senin isteğindi.

Bu kararı almamdaki nedeni gecikmeden anlatacağım, çünkü bu şeylerde bile senin derin plânlarını ve bizleri hiç yalnız bırakmayan inayetini görmek ve yüceltmek gerekir.

Roma'ya gitmeye karar vermem, bana bu yolculuğu tavsiye eden arkadaşlarımın daha fazla para ve daha iyi bir mevki sözü vermelerinden olmadı. Hiç kuşkusuz bunlar karar almamda etkili oldular ama asıl ve tek neden oradaki öğrencilerin daha çalışkan, disipline ve cezaya karşı daha duyarlı olduklarını ve bu sayede başka öğretmenlerin sınıflarına gelişigüzel dalmadıklarını, hatta öğretmenin izni olmadıkça hiçbir sınıfa kabul edilmediklerini işitmiş olmamdı. Kartaca'da ise öğrenciler arasındaki başıbozukluk had safhadaydı. Küstahça bir şekilde sınıflara dalarak her öğretmenin öğrencilerinin yararı için sağladığı düzeni bozuyorlardı. Hayret verici aptallıklarla, gelenekler izin vermemiş olsaydı yasalarca cezalandırması gereken binbir çeşit zarar ziyan yapıyorlardı. Zaten bu gelenekler, bu gençlerin ağlanacak durumlarını gün ışığına çıkarıyordu; senin ebedi yasanın hiçbir zaman izin vermeyeceği şeyleri meşru şeylermiş gibi yapıyorlardı. Bunları yaparken cezalandırılmayacaklarını sanıyorlardı, oysa kendilerini buna iten körlüğün kendisiyle cezalandırılıyor ve kıyaslanamayacak kadar büyük acılar çekmeye zemin hazırlıyorlardı.

Bu ahlâksızlıkları, öğrenci iken yapmadım; profesör olunca da bunlara başkalarında katlanmak zorunda kaldım. Bu nedenle başkalarından öğrendiğim kadarıyla böyle başıbozuklukların bulunmadığı başka bir kentteki bir okula gitmekten memnundum. Tanrım "sen yaşayanların toprağı üzerindeki nasibimsin, sen umudumsun."[32] Ruhumun esenliği için yerimi değiştirdin, Kartaca'dan kopmam için orada bana sıkıntılar verdin, ayrıca beni Roma'ya çekmek için o kentin güzel şeylerini gözler önüne serdin. Bunu gerçekleştirmek amacıyla da burada çılgınlar gibi dav-

ranan, orada ise bana kandırıcı hayaller sunan ölümlü yaşama bağlı insanları seçtin, beni doğru yola[33] sokmak için gizlice benim ve onların ahlâksız davranışlarından yararlandın. Benim huzurumu bozanlar aptalca bir kudurganlığa düşmüşlerdi, yer değiştirmemi isteyenlerin sadece dünyevî bir bilgelikleri bulunuyordu; ben ise Kartaca'daki zavallı yaşamıma lânet okurken, orada sahte mutluluk peşinden gidecektim.

Tanrım sen, Kartaca'yı terk edip neden Roma'ya gittiğimi biliyordun, bunu benden ve annemden gizledin. Annem gitmeme çok üzüldü ve benimle sahile kadar geldi. Gitmeme engel olmak için epey ısrar etti, ayrıca benimle birlikte gelmek istedi, onu kandırdım, yelkenlerin fora edilebilmesi için rüzgâr çıkana kadar orada bir arkadaşımı bekleyeceğimi söyledim. Anneme, sevgili anneme yalan söyledim ve oradan uzaklaştım. Beni bunun için de inayetinle bağışladın; beni arındırmak amacıyla lütfunun sakin sularına götürdün ve annemin her gün senin huzurunda benim için döktüğü gözyaşı pınarları kuruyana dek beni o sularda yıkayacaktın.

Bir başına geri dönmeyi reddetti. Geminin yakınlarında bulunan çok mutlu Kiprianus[34] adına yapılmış bir küçük kilisede geceyi geçirmesi konusunda onu çok zor ikna edebildim. O gece gizlice yola çıktım. Annem ise dua etti ve ağladı. Annem onca gözyaşı dökerek senden ne dilemişti: Yolculuğa çıkmama izin vermemeni. Ama sen, derin görüşe sahip olduğu için, annemin benimle ilgili senden her gün durmadan istediği temel isteğini yerine getirirken, o günkü isteğini yerine getirmedin.

Rüzgâr çıktı, yelkenlerimizi şişirdi, kıyı gittikçe gözden kayboldu. Ertesi sabah, annem acıdan deliye dönmüş bir durumda sahile geldi ve senin kulaklarını seni hiç etkilemeyen sızlanma ve yakınmalarla doldurdu. Çünkü tutkularıma bir son vermek amacıyla tutkularımdan yararlanıyordun. Annemin dünyevî sevgisini de acıların kırbacı ile cezalandırıyordun. Çünkü annem her anne gibi hatta daha büyük bir istekle beni yanında istiyordu, oysa yokluğumun ona daha çok mutluluk vereceğini bilmiyordu. Bunu bilmiyordu; ağlamasının, sızlanmasının ve acılarının nedeni

buydu; çektiği acılar inleyerek doğuran,[35] inleyerek arayan Havva Anamızdan kalan mirasın bir göstergesiydi.

Beni yalancılıkla ve zalimlikle suçladıktan sonra sana dönüp dua etti, sonra normal yaşantısına döndü, ben de Roma'ya vardım.

Hastalık

Roma'ya varınca hastalandım; sana karşı, kendime karşı ve başkalarına karşı, Adem'in soyundan geldiğimiz için ölümü[36] tadacağımız, Adem'le bize miras kalan "ilk günah"a ek olarak işlediğim tüm günahlarımla cehenneme[37] kadar indim. Henüz İsa'da hiçbir günahımı bağışlamamıştın, İsa henüz haçıyla, sana karşı günahlarımla olan içli dışlılığımı bozmamıştı.[38] O zamanki inancım haçı bir hayal olarak görüyordu, İsa bu haçla günahlarımdan beni nasıl kurtardı? Nasıl İsa'nın ölümü bana yanlış görünüyorduysa ruhumun ölümü de o kadar gerçekti; onun ölümü gerçek olduğu kadar ona inanmayı reddeden ruhumun yaşamı da o kadar yanlıştı.

Ateşim yükseldikçe yükseliyordu, ölüp ölüp diriliyordum. O anda ölseydim nereye giderdim, kurmuş olduğun düzene uygun olarak davranışlarımdan dolayı hak ettiğim ateşe ve işkencelere giderdim[39] herhâlde. Annem hastalığımı öğrenmemişti, bununla birlikte yanımda olmadığı hâlde benim için dua ediyordu. Ama sen onun bulunduğu her yerde hazır bulunduğundan, dualarını yerine getiriyordun, bana acıdın ve beni sağlığıma kavuşturdun; ancak günah içindeki yüreğim hâlâ hastaydı.

Böylesi büyük bir tehlike içindeyken bile vaftizi düşünmüyordum; çocukken daha iyiydim, o zamanlar bunu daha önce belirttiğim ve itiraf ettiğim gibi annemden istemiştim. Utancımla büyüdüm, böyle duygular içinde iki kez[40] ölmeme izin vermeyen doktorca tavsilerinle alay ediyordum. Annemin yüreği böyle bir yara almış olsaydı iyileşemezdi. Beni çok seviyordu, beni doğururken çektiği doğum sancısından daha beterini beni ruhsal olarak doğururken çekiyordu.[41]

Böyle bir durumda ölmüş olsaydım gönlümün bağrına saplanan kılıcın açtığı yara nasıl iyileşirdi bilemiyorum. Peki sürekli olarak yinelenen bütün o dualar nereye gitmiş olacaktı? Sadece sana, sadece sana değil mi? Ey merhametli Tanrım, özentisiz ve iffetli, sadaka veren, azizlerini seven ve sayan sunağında kurbanını bir gün bile kaçırmadan veren, kocakarılar gibi gevezelik etmeye değil gözyaşları içinde seni dinlemeye gelen ve yaptığı duaları senin duyman için kiliseni sektirmeden biri sabah biri akşam olmak üzere günde iki kez ziyaret eden, yüreği pişman olmuş ve kırılmış[42] bir dulu hor görebilir miydin? Senden ne altın, ne para, ne de geçici bir iyilik dileyen bir annenin döktüğü gözyaşlarını hor görebilir miydin? Ne olduğunu sana borçlu olan bu kadından yardımını esirgeyebilir miydin? Hayır Tanrım; tam tersine, onun yanındaydın, onun isteklerini önceden gerçekleşmesini plânladığın şeylere uygun olarak yerine getiriyordun. Yüreğinde saklayarak sana senin elinle imzalanmış bir taahhüt gibi dualarında sunduğu vizyonlarında onu yanıltmış olabilir miydin? Ebedi[43] inayetinle, sana borçlu olanları bağışlıyor ve onları, verdiğin sözlerin alacaklısı olarak kabul etmek istiyorsun.

Manikeizm'den Uzaklaşış

Beni sağlığıma yeniden kavuşturdun; kulunun oğlunu[44] ileride daha iyi ve daha emin bir şekilde kurtarmak için önce hastalığından kurtardın. Roma'da beni kandıran Manikeizm'in sahte azizleriyle ilişki içindeydim. Sadece "dinleyici"leriyle değil -evinde hasta düştüğüm ve iyileştiğim adam da dinleyicilerden biriydi- seçkinleriyle de sık sık görüşüyordum.

Hâlâ günah işleyenin biz değil de, bizim içimizdeki bilmem hangi yabancı doğa olduğuna inanıyordum. Kendi günahıma yabancı kalmaktan gururum okşanıyordu, herhangi bir kötülük yapınca da, sana karşı günah işleyen[45] ruhumun sağlığa kavuşması için bu kötülüğü kendimin yaptığını itiraf etmeme gerek kalmıyordu, kabahati ben olmayan ama bende bulunan bir başka şeye

yüklemekten hoşlanıyordum. Ancak bütün bunlar bendim ve beni bana karşı bölen sadece inançsızlığımdı. Bu da günahkâr olduğuma inanmamaktan daha onanılmaz bir günahtı. Ey herşeye kadir Tanrım,[46] iğrenç kötülüğümden yıkımım pahasına bende bozguna uğramanı, esenliğim pahasına bende zafere ulaşmana tercih ediyordum. Gerçekte kötülük yapanların[47] yaptıkları gibi günaha bahane arayarak yüreğimin kötülüğe sürüklenmesine izin vermeyesin diye henüz ağzıma bir bekçi, dudaklarımın çevresine de bir gözetleme kapısı koymamıştın. İşte bu nedenle onların "seçkinleriyle"[48] görüşmeye devam ediyordum.

Bu sahte doktrinden herhangi bir yarar sağlama konusunda umudumu yitirmiştim, ama yine de bunlara lakayt ve soğuk bir biçimde öylesine bağlı kalıyordum. Hatta aklıma herşeyden kuşku duyulması gerektiğini ve insanın hiçbir gereği kavrayamayacağını[49] söyleyen Akademyacı filozofların haklı olduklarını düşünmeye başladım. Gerçek düşüncelerinin ne olduğunu bilmediğimden genel kanıya göre yargılayarak böyle düşündüklerini sanıyordum. Ev sahibimi, Manici kitaplardaki masallara olan aşırı inancından döndürmeye çalışmadım. Bununla birlikte onlarla, onların sapkın mezheplerine inanmayan insanlardan daha sıkı ilişkiler içindeydim. Bu sapkın mezhebi eskiden olduğu gibi büyük bir ateşlilikle savunmuyordum, ama onlarla olan samimiyetim (Roma içinde birçoklarını barındırıyordu) başka bir inanca yönelmeme engel oluşturuyordu. Ey yerin ve göğün Efendisi,[50] görünen ve görünmeyenlerin Yaratanı,[51] saptırdıkları gerçeği senin Kilisende bulabilmekten umudu kesmiştim. Senin bir insan bedenine büründüğüne, bizim gibi bir beden biçimine hapsolmana inanmayı utanç verici olarak görüyordum. Tanrımı düşünmek istediğimde, onu sadece maddî bir kütle olarak düşünüyordum, bana göre sadece maddi olan şeyler vardı, içine düştüğüm kaçınılmaz hatanın tek ve en önemli nedeni de buydu.

Kötünün maddesel bir cevher olduğuna olan inancım da buradan kaynaklanıyordu. Kötü maddi, korkunç ve şekilsiz bir var-

lıktı; kimi zaman ağır ve kalın, Maniciler ona yeryüzü diyorlardı, kimi zaman da hava gibi akışkan ve ince, onlara göre bu basit dünyaya süzülmüş kötü ruhtu. İçimdeki bir tür dindarlık iyi Tanrı'nın kötü hiçbir şey yaratmadığına inanmaya zorluyordu, birbirine karşıt ve düşman iki cevher düşündüm, ikisi de sonsuzdu ama iyi olan kötüden daha büyük bir sonsuzluktu.

Bütün küfürlerim bu çekinceli ilkeden çıkıyordu. Gerçekten de, evrensel Hristiyanlık inancına gelmeye her çabalayışımda, itildiğimi hissediyordum, çünkü evrensel Hristiyan inancı tahmin ettiğim gibi değildi. Tanrım böylelikle sana karşı daha dindarlık gösterdiğimi sanıyordum, seni her bakımdan ebedi görüyordum, yalnız bir noktada, kötünün karşıtı olarak sende bir sınır olduğunu kabul etmek zorunda kalıyordum, sanki senin her bir bölümün bir insan bedenindeymiş gibi.

Benim için en iyisi, seni kötünün doğası olarak görünen şeylerin sahibi olarak görmektense, senin kötüyü yaratmadığını kabul etmek olacaktı, bilgisizliğimden kötüyü sadece herhangi bir cevher olarak değil de aynı zamanda maddi bir cevher olarak, ruhu da uzaya yayılan ince bir cisim olarak görüyordum. Senin biricik Oğlunu, Kurtarıcımızın kendisini bile bizim esenliğimiz için senin ışıklı cisminin bir yayılması olarak görüyordum ve çılgın hayalgücümün gösterebileceği kadarına inanıyordum. Böylesi bir cevherin tene karışarak bir bakireden nasıl doğabileceğini göremiyordum; böyle bir karışımı lekesiz olarak kabul edemiyordum. Bir bedenden doğduğuna göre, o beden tarafından lekeleneceğinden korkuyordum.

Bugün senin ruhsal insanların itiraflarımı okuyorlarsa bunlara hoşgörüyle ve sempatiyle güleceklerdir; ne var ki o zamanlar işte böyleydim.

Dinsel Tartışma

Hem sonra Manicilerin Kutsal Kitap'ta eleştirdikleri şeyleri savunulamaz diye düşünüyordum. Ama yine de kendi kitapları

hakkında çok bilgili biri ile, görüşlerini almak için, bu hususların her biri üstünde görüşmek istiyordum.

Kartaca'da iken, Elpidius[52] adında biri, herkesin önünde Manicilere karşı konuşup tartışırken beni huzursuz kılmıştı. Kutsal Kitaplardan kolayca yanıtlanamayacak bölümler zikrediyordu. Bana göre Manicilerin verdikleri yanıtlar oldukça zayıftı. Maniciler bunu açıkça yapmıyorlardı, bize bu yanıtları gizlice veriyor ve Yahudi yasasını Hristiyanlık inancına sokmak isteyen bazı kimseler tarafından İncil'in tahrif edildiğini ileri sürüyorlardı. Gerçeğe uygun bir belge de gösteremiyorlardı. Bana gelince bu maddi düşünceler beni tutsak tutuyor, bir bakıma beni boğuyorlardı, ruhum bunları ağırlığında eziliyordu, senin gerçeğinin temiz ve canlı havasını soluklanamıyordum.

Romalı Öğrencilerin Hainlikleri

Roma'ya geliş nedenimi büyük bir istekle uygulamaya koydum; sözbilimi hocası olarak çalışmaya başladım. Önceleri sayelerinde tanınmaya başladığım birkaç öğrenciyi evimde toplamaya başladım. Bu sayede Afrika'da hiç duyulmamış bazı alışkanlıkların Roma'da geçerli olduklarını öğrendim. Kuşkusuz küstah öğrenciler daha önce sözünü ettiğim şiddet olaylarına benzer olaylara karışmadıklarına dair bana güvence vermişlerdi. Ama birden bana, bir profesöre ders ücretini ödememek için öğrenciler kendi aralarında birleşerek topluca, verilen söze aldırmadan, para aşkı için, adaleti hiçe sayarak başka bir profesörün dersine gideceklerini söylediler. İçimden bu kötü insanlara karşı bir nefret doğdu, bu duyduğum nefret doğru değildi.[53] Belki de onlara duyduğum nefret herkese karşı yaptıkları haksızlıktan çok bana yapabilecekleri zarardan kaynaklanıyordu. Bununla birlikte böyle gençler iticiydiler, senden uzakta dokunanın elini kirleten geçici zevkler peşinde koşan;[54] geçici dünyaya kucak açan, geçmeyen seni hor gören, sen ki insanı kendine çağırıyorsun ve yaptığı rezilliklerden sonra sana geri döneni bağışlıyorsun, bu gençler iğ-

rençtiler. Bugün de ahlâken çökmüş bu gençlerden hoşlanmıyorum; düzelmeleri için onları seviyorum da, yeter ki parayı kendilerine öğretilen bilime, bilimi de sana, ey Tanrım, ruhun huzuru, sonsuz mutluluk olan sana tercih etsinler. Bana karşı yapacakları kötülüklere aldırmamaya kararlıydım ve sana karşı iyi davranmalarını istiyordum.

Aziz Ambrosius İle Karşılaşma

Milano, Roma valisinden bir sözbilim profesörü göndermesini istedi. Yolculuk masrafları devletçe karşılanacaktı. Bu göreve Manikeizm'in saçmalıklarına kendilerini kaptırmış o arkadaşlar aracılığıyla başvurdum, onları bir daha onlarla görüşmemek üzere terk ediyordum; ama bunu ne onlar ne de ben biliyorduk. Vali Symmaque önerilen bir konu üzerinde konuşmamı istedi. Konuşmam beğenilince de beni Milano'ya gönderdi.

Milano'ya varınca dindarlığı dünyaca tanınmış episkopos Ambrosius'u görmeye gittim. Konuşmasıyla halkı "senin has buğdayınla,[55] yağlarının neşesiyle,[56] şarabının yalın sarhoşluğuyla" besliyordu. Haberim olmadan beni ona götürdün, o da beni bilinçli olarak sana götürsün diye. Bu Tanrı adamı beni babaca[57] karşıladı ve episkoposa yaraşır biçimde benimle tanışmaktan memnun kaldı. Onu, gerçeğin hocası olarak değil de (gerçeği Kilisende bulacağımı sanmıyordum) bana karşı nazik davranan biri olarak sevmeye başladım. Halka vaaz verirken söylediği sözlerin ruhuna bakmadan konuşması gerçekten ününe lâyık mı ya da onun hakkında söylenenler abartılmış mı yoksa az mı söylemişler, bunları öğrenmek için onu sık sık dinlemeye gittim. Konuştuğu konuya aldırmadan hatta hor görerek sadece sözlere takılı kalıyordum. Faustus'unkinden daha bilgili ama daha az hoş ve çekici olmasına rağmen, belagat açısından, diline hayran kalmıştım. Anlamı açısından ise hiçbir kıyaslama yapılamaz. Biri Manikeist hayalleri, öteki ise esenliğin doğru doktrinini öğretiyordu. Ne var ki esenlik, benim gibi günahkâr-

lardan o zamanlar uzaktı.[58] Ama yine de farkında olmadan yavaş yavaş ona yaklaşıyordum.

Manicilerden Ayrılış

Anlattığı gerçeklerden yararlanmak gibi bir derdim yoktu; beni ilgilendiren sadece onları nasıl bir belagatla söylediğiydi. Sana doğru götüren açık bir yolun varlığına olan umuttan yoksundum ve bana yalnızca boş bir heves kalmıştı. Bununla birlikte hoşuma giden bu sözlerle ruhum benim için önemsiz şeyleri alıyordu; onları birbirinden ayıramıyordum; o kadar güzel bir biçimde ifade edilen sözlere yüreğimi açtığımda, bu söylevlerin çok doğru doktrinleri de onlarla birlikte yüreğime giriyorlardı, ama derece derece. Birincisi, bu doktrinler bana savunulabilir geldi. Manicilerin saldırılarına karşı gelemeyeceğini düşündüğüm bu evrensel Hristiyanlık inancının geçici olmadığını öğrendim. *Eski Ahit*'in, kelime kelimesine ele alındığında, ölü metinler[59] olarak kabul ettiğim bazı karanlık bölümlerinin açıklamalarını duyduğumda aydınlandım. Bu bölümlerin tinsel anlamlarıyla ortaya konulduğunu işitince Şeriat Yasasını ve Peygamberleri reddeden ve onlarla alay edenlerin saldırılarına hiçbir şekilde karşı konulamayacağına olan cesaretsizliğimi kınadım.

Yine de kendimi evrensel Hristiyanlık yoluna girmeye zorunlu hissetmiyordum. Onlarda, yapılacak eleştirilere saçmalamadan hem de mantıklı bir şekilde karşılık verebilecek eğitimli kimseler bulunuyordu. Hem savunma ve saldırı silâhları eşit olduğu için inancımı da inkâr edecek değildim. Evrensel Hristiyanlık inancı bana göre zafer kazanmış olarak görünmese de yenik düşmüş de değildi.

Manicileri hatalarından döndürecek sağlam kanıtlar bulunamaz mı diye kafa yormaya başladım. Ruhsal cevher hakkında herhangi bir düşünceye sahip olabilseydim, bütün icatları bir anda yıkılacak ve kafamdan silinecekti. Yine de vücudumuzun duyularının algıladığı bu dünyanın maddi oluşumu üzerinde, doğa

üzerinde ne kadar çok düşünsem ve kıyaslama yapsam, filozofların birçoğunun Manicilerin görüşlerinden daha geçerli görüşleri olduğu sonucunu çıkardım. Akademyacılık yöntemlerini uygulayarak, yani herşeyden kuşku duyarak, görüşlerin hepsinin arasında gidip gelerek Manicileri terk etmeye karar verdim. Kuşku içinde iken bazı filozofları tercih ettiğim bu mezhepte daha fazla kalamazdım. İsa'nın esenlikli adına yabancı olan bu filozoflara da iç çöküntümü emanet edemezdim.

Akrabalarımın tavsiyesine uyarak, yolumu gösterecek bir ışık gelene dek Evrensel Hristiyan Kilisesine girmeye hazırlanan biri olarak kalmaya karar verdim.

Altıncı Bölüm

Azize Monika Milano'ya Oğluna Gidiyor

Ey umudum, gençliğimden[1] beri neredeydin, nerede saklanıyordun?[2] Beni yaratan, bana dört ayaklılardan farklı bir doğa veren ve gökyüzündeki kuşlardan daha çok akıl veren sen değil misin? Buna rağmen karanlıklarda çamur içinde[3] yürüyordum, seni kendimin dışında arıyordum ve gönlümün Tanrısını bulamıyordum;[4] denizin derinliklerine kadar inmiştim.[5] Güvenimi yitirmiştim; ve gerçeği bulmaktan umudu kesmiştim. Annem beni görmeye gelmişti bile, her türlü tehlikeyi göze alarak ve sana tam olarak güvenerek beni karada ve denizde izledi. Genelde ilk kez deniz yolculuğuna çıkmış olanlara cesaret vermeleri gereken denizcilere bile fırtınalarda cesaret veriyordu. Onlara sahile sağ salim varacaklarını söylüyordu, çünkü sen ona görünüp bunu ona söylemiştin.

Gerçeği bulmaktan umudunu kesmiş ruhumu ciddi bir şekilde hasta durumda buldu. Ona artık Manicilerin tarafını tutmadığımı ama aynı zamanda Hristiyan Katolik de olmadığımı söylediğimde, beklemediği bir haberi duymuş gibi sevinçten havalara

uçmadı. Zavallılığımın sadece bir tek noktasında rahatlamıştı: Sanki ölmüşüm gibi benim üzerime ağlıyordu, beni hayalinde bir tabutun içinde sana gösteriyor ve dul kadının oğluna dediğin gibi, onun yeniden hayata dönmesi, konuşması ve yeniden annesine iade edilmesi için "genç adam, sana emrediyorum, kalk!"[6] demeni bekliyordu. Gözyaşları içinde her gün senden dilediği şeyin büyük bir bölümünün gerçekleşmiş olduğunu görünce aşırı bir sevince kapılmadı. Henüz gerçeğe erişememiştim, ama hiç olmazsa hatadan dönmüştüm. Üstelik ona herşeyi vereceğine söz verdiğine göre, gerisini de ona bağışlayacağına kesin emin olduğumu söyledim, bana yüreği güvenle dolu olarak sakin bir şekilde İsa'ya olan inancının tam olduğunu, beni Katolik olarak görmeden bu dünyayı terk etmeyeceğini söyledi. Benimle işte böyle konuştu.

İnayetlerin kaynağı olan senin huzurunda beni karanlıklardan aydınlığa çıkarman[7] ve bana yardımda acele etmen için gözyaşlarını ve dualarını artırıyordu. Daha bir şevkle kiliseye koşuyor ve ebedi yaşama[8] kadar fışkıran pınar suyu gibi Ambrosius'un dudaklarına takılı kalıyordu. Bu adamı Tanrı'nın bir meleği[9] olarak görüyordu. Bu kuşkulara, bu kararsızlıklara onun sayesinde geldiğimi biliyordu; bundan sonra da doktorların dedikleri gibi bir buhrandan, yani daha büyük bir tehlikeden sonra hastalığı atlatıp iyileşeceğimden emindi.

Afrika Hristiyanlarının Bir Âdeti

Günün birinde, Afrika'da âdetlere göre azizlerin mezarlarına bulamaç, ekmek ve şarap götürmek isteyince kapıcı girmesine izin vermedi. Episkoposun bu âdeti yasakladığını öğrenince, bu yasağa öyle büyük bir dindarlıkla uydu ki, her zaman yerine getirdiği bu âdetten vazgeçmesi, Ambrosius'un bu yasaklamasına hiç karşı çıkmaması beni hayrete düşürdü. Yeme içmede ölçüyü kaçırmazdı, şarabı sevmesi onu, ölçülü olma nakaratını duyduklarında sarhoşların bir bardak su karşısında nasıl mideleri bu la-

nıyorsa öyle mideleri bulanan birçok kadın ve erkek gibi gerçekten nefret etmeye yöneltmiyordu. Ama o, sepetiyle getirdiği bu yiyecek ve içecekleri törende hem tadıyor, hem de dağıtıyordu, kendisi çok az miktarda ölçüyü aşmamak koşuluyla alıyordu. Aynı gün içinde birden fazla mezarda ölüleri anmak gerektiğinde aynı küçük sürahide sulandırılmış ılık şarabı her kabirin önüne götürüyor, orada şaraptan hem kendisi alıyor, hem de orada hazır bulunanlara ikram ediyordu, bunu da zevk için değil de dinî bir görev olarak yapıyordu.

Bu ünlü konuşmacı, dindar episkoposun sarhoşlara sarhoş olma olanağı sağlayan ve putperest âdetleriyle[10] büyük bir benzerlik gösteren bu âdeti ölçülü bir biçimde yerine getirenlere bile yasakladığını öğrenince bu âdetten isteyerek vazgeçti; sepetini yeryüzü meyveleriyle dolduracağına, mezarlardaki ölülere temiz dileklerle dolu yüreğini sunmayı bildi. Yoksullara elinden geldiğince yardımda bulunuyor ve kilisede, İsa'nın haçının yolunda giderek kendi canlarını feda ederek taçlanan din şehitleri adına yapılan âyinlere katılıyordu.

Bununla birlikte, Tanrım, bana öyle geliyordu ki -yüreğim senin huzurunda böyle düşünüyor-[11] annem bu âdetten, Ambrosius'dan daha az sevdiği biri tarafından yasaklanmış olsaydı kolayca vazgeçmeye razı olmazdı. Annem onu benim esenliğim yüzünden çok seviyordu, o da, dindarca yaşamı ve yaptığı hayır işlerinden[12] ve kiliseye sık sık gitmesinden dolayı anneme karşı sevgi besliyordu. Benimle karşılaştığı her defasında annemi övüyor ve böyle bir anneye sahip olduğum için beni tebrik ediyordu. Ama onun, benim bütün bu büyük gerçeklerden kuşku duyan ve yaşam yolunun[13] bulunabileceğine inanmayan, ne kadar hayırsız bir evlât olduğumdan haberi yoktu.

Ambrosius'un Konuşmaları

Yakarışlarımla ve dualarımla henüz seni yardımıma çağırmıyordum; ama kafam sürekli arıyordu ve durmadan tartışıyor-

dum. Ambrosius'a dünyanın en önemli şahsiyetleri saygı gösterdiğinden, onu çağın mutlu insanlarından sayıyordum. Bana sadece onun bekarlığı zor geliyordu. Kendine olan güvenden, kendi ününün ayartmalarına karşı gösterdiği savaşımlardan, ters talihinden duyduğu tesillilerden, yüreğinin derinliklerinden çıkan o gizemli sesle tadı güzel yaşam ekmeğini çiğnemekten duyduğu o mutluluklardan hiç haberim yoktu, böyle şeyleri tecrübe etmemiştim.

Öte yandan o da, dertlerimden ve içine düşmekte olduğum uçurumun tehlikelerinden haberdar değildi. Çünkü istediğim şeyi istediğim gibi konuşarak ondan isteyemiyordum. İşi düşen birçok kimse ona başvurduğundan onunla görüşmem pek mümkün olmuyordu. Onlarla olmadığı boş zamanlarında ise vücuduna gerekli yiyecekleri alıyor ve okuyordu.[14]

Okuduğu zamanlar gözleri satırları tararken aklı da okuduğu şeyin anlamını çıkarmaya çalışıyordu, bu zamanlarda diliyle sesini dinlendiriyordu. Kapısını açtığımda, -kapısı her zaman açıktı; huzuruna çıkmak için önceden bildirmek gerekmiyordu- onu hep sessizce kitap okurken buluyordum. Oturup uzun süre onu bekliyordum, (kim onun dikkatini dağıtmak cesaretini bulabilirdi ki), sonra da çekip gidiyordum, onca uğraşın arasında kafasını dinlendirdiği bu zamanlarda rahatsız edilmek istemediğini düşünüyordum. Belki de yüksek sesle okumamasının nedeni, onu duyan meraklı ve dikkatli biri karanlık bazı bölümlere rastgelirse, ondan bazı zor konularda açıklamalar istemesinden çekindiği içindir, böylece amaçladığı kitaplara ayıracağı zamanı bu gibi şeylere harcıyordu; ayrıca en küçük bir zorlamada bozulan sesini de dinlendirmesi gerekiyordu, içinden okumasının gerçek nedeni bu olabilirdi. Hem zaten nedeni ne olursa olsun onun gibi bir adamın nedeni haklı olurdu.

Yüreğinde yaşayan bu bilge kişiye sormak istediklerimi sormak fırsatını bir türlü bulamadım, sadece bazı sorularıma tek kelimelik yanıtlar dışında... Beni rahatsız eden sıkıntılarımdan ona söz edebilmem için onu tamamen boş olarak yakalamam

gerekiyordu; hiç boş kalmıyordu ki! Her pazar gerçeğin sözünü[15] halka açıklarken onu dinliyordum, yalancıların, -ben de onların tuzaklarına düşmüştüm- Kutsal Kitaplara karşı hazırladıkları ince düşünülmüş hakaretlerin düğümlerinin çözülebileceğine ilişkin kanım gittikçe artıyordu. Nurunla Katolik Kilisesinin bağrında ikinci kez doğmalarına izin verdiğin tinsel çocukların "insan senin suretinde yaratılmıştı"[16] dediklerinde, bununla seni insan bedeni içinde hapsolmuş olarak anlamamak gerektiğini anladım; tinsel bir cevherin özünde bulunan doğası hakkında hiçbir fikrim, düşüncem olmamasına karşın... Onca yıl Evrensel Hristiyan inancına karşı değil de, materyalist kavramlardan doğan hayallere karşı köpek gibi havladığıma utandım ama yine gereken bir doktrini eleştirmekte acele etmiş ve bu konuda insafsız davranmıştım. Ama, bize hem çok uzak, hem çok yakın, hem gizli, hem de mevcut, kimisi uzun, kimisi kısa uzuvları bulunmayan ama bütünüyle her yerde var olan ve bütünüyle hiçbir yerde bulunmayan sen, düşündüğüm gibi maddî bir biçimi olan bir varlık değildin. Bununla birlikte sen insanı kendi suretinde yarattın, o ise tepeden tırnağa kadar bir mekân içinde.

Kilisenin Gerçek Düşüncesi

İnsanın nasıl senin suretin olabileceğini bilmiyordum. Küstahça; "işte inandığınız şey!" demeden bunu nasıl anlamak gerektiğini sorup öğrenmek istedim. Bazı kesin doğruları öğrenme isteği ruhumu kemirdikçe, bana doğruları göstereceklerine söz verenlerin oyuncağı olduğuma ve kandırıldığıma o kadar utanıyordum ki, bir hatanın ya da zararlı bir hıncın etkisiyle birçok kuşkulu şeyi itiraz kabul etmez şeyler olarak öne sürdüm. Bu doktrinlerin bel bağlanamaz oldukları belliydi, senin Evrensel Kilisene karşı gözüm kapalı suçlamalarda bulunduğumda, onların bazılarını kesin doğru gerçekler olarak görüyordum. Kilisenin gerçeği öğrettiği bana kesin olarak ispat edilmemişti, bildi-

ğımı tek şey, onu şiddetle suçladığım şeyi öğretmiyordu. Bir mahcubiyet içindeydim, düşüncemde değişiklikler oluşmaya başlamıştı. Mesih adının çocuk başımın üstünde yakarıldığı Biricik Oğlunun[17] vücudu olan biricik Kilisenin bağrında böyle gülünç hayallere yer yoktu; Kilisenin sağlam doktrinindeki hiçbir maddesinde, herşeyin yaratanı olan seni ne kadar büyük ve ne kadar engin olursa olsun sınırlı bir uzayda bir yere insan şeklinde hapsederek sana hakarette bulunmuyor.

Aynı zamanda Eski Yasa'dan ve Peygamberlerden söz eden kitapları, onlarda bulunmayan düşünceleri dile getirdikleri için aziz kişilerine sitemde bulunurken, bunları saçma bulduğum şekilde okumamı benden istemedikleri için seviniyordum. Halka verdiği vaazlarında Ambrosius'un sık sık yinelediği; "Yazılı Yasa öldürür, ruh ise yaşatır"[18] cümlesini duymaktan mutluluk duyuyordum. Sözcük sözcük bağlı kalınarak yapılan açıklamaları, hatalı görünen bazı bölümlerin, onları kaplayan mistik perdesini kaldırarak yaptığı açıklamalarda beni şoke edecek hiçbir şey söylemedi, ama ben hâlâ onun gerçeği söylediğinin farkında değildim. Uçuruma yuvarlanmaktan[19] korktuğum için yüreğim hiçbir şeyi onaylamıyordu, böylece askıda kalmıştım. Bu ise benim için ölümden beterdi. Gözümden kaçanlardan 7+3=10 kadar emin olmak istiyordum. Böyle bir aksiyomun bile akıl tarafından kavranamayacağını düşünecek kadar çılgın biri değildim. Ama herşeyi, gerek duyularımın ulaşamadığı nesneleri, gerekse maddi bir kavramını oluşturmasını bilmediğim tinsel gerçeklikleri, onu kavradığım gibi kavramak istiyordum. Bununla birlikte inanarak iyileşebilirdim; inanç sayesinde arınan aklım bir bakıma senin değişmez ve bozulmaz[20] gerçeğine yönelebilirdi. Ancak kötü bir doktordan dolayı acı çeken biri iyi doktora da güvenmez duruma gelir, benim hasta ruhum ancak inançta iyileşebilecekken, hataya düşmek korkusuyla, iyi olmayı reddediyordu. Tanrım, ruhum, ellerinle hazırladığın ve evrende oldukça etkili olan inanç ilâçlarını almayı reddediyordu.

İnsanın İnanmadığı Şeye İnanma İhtiyacı

O zamandan itibaren Evrensel Hristiyan doktrinini tercih ettim. Doktrin akla aykırı olmadığı hâlde ispatını anlayamayacak birine öngörüldüğü için ya da bu gerçek hiç kimse tarafından kavranılamaz olduğundan daha bir yalınlıkla ve içtenlikle ispat edilememiş şeylere inanmayı öngörüyordu ondan. Maniciler ise insanların inancıyla alay ediyorlardı; iyice düşünüp taşınmadan bilimi vaat ediyor, sonra da ispat edemedikleri bir sürü saçma masallara insanların inanmalarını istiyorlardı.

Tanrım, yavaş yavaş, çok merhametli ve çok tatlı ellerinle yüreğim üzerinde çalışarak yüreğimi hazırladın. Ve bana görmediğim hâlde ve gerçekleştiklerinde hazır bulunmadığım onca olaya inanmakta olduğumu gösterdin. Çeşitli kentlerde, ülkelerde ve ülkelerin tarihlerinde gerçekleşmiş onca olay var, onlara tanık olmadığım hâlde inanıyorum. Arkadaşlarımın, doktorların ve daha birçok insanın sadece sözlerine dayanarak kabul ettiğim onca şey var; aksi takdirde bu dünyada hiçbir şey yapamazdık: Anne babamın çocuğu olduğuma olan inancım!..

Bu örneklerle, beni, suçlu olanların hemen hemen tüm halklar üzerinde otorite kurduğun Kutsal Kitaplarına inananlar değil, ama onlara inanmayanların olduğuna ikna ettin. "Bu kitapların insanlığa Gerçeğin kendisi olan tek gerçek Tanrı tarafından verildiği ne belli?" diye soru soran insanları dinlememeliydim. Özellikle buna inanmalıydım; aldatıcı sorularla yapılan bu safsata mücadelelerindeki, okuduğum kitaplardaki filozofların bu anlaşmazlıklarındaki hiçbir şey doğasını bilmediğim varlığın ne olursa olsun, senin var olduğuna olan inancımı içimden söküp alamadı. İnsanların idaresi senin elindedir.[21]

Kuşkusuz kimi zaman daha çok, kimi zaman da daha az inanıyordum; ama her zaman senin varlığına ve koruyuculuğuna inandım. Senin doğan ile ilgili herhangi bir bilgiye sahip değildim. Sana giden ve sana götüren yoldan da haberim yoktu. Sırf akılla gerçeği keşfedemeyeceğimize[22] kanı getirdim, Kutsal Ki-

tapların yardımına gereksinmemiz var. Onlar aracılığıyla seni aramamızı ve sana inanmamızı istemeseydin, onlara bütün dünyada bu kadar seçkin bir yetki vermezdin. Çok sayıdaki zor bölümlerin makul açıklamalarını dinledikten sonra Kutsal Kitaplarda beni şaşırtan saçmalıkları gizemlerin derinliğine bağladım. Kutsal Kitaplar herkes tarafından okunabilir ama yüce sırları, en derin anlamları gizli kalır; bu nedenle otoritesi bana saygın ve inanmaya lâyık geliyordu. Kutsal Kitaplar açık diliyle, yakın stiliyle herkese açıktır, ama "hafif yürekli"[23] olmayanları düşündürür. Herkesi geniş bağrına kabul eder, ama ancak küçük sayıda[24] kişiyi dar yollardan sana götürür, böylesi yüce bir otoriteye sahip olarak kutsal alçakgönüllülüğünün kucağına insanlığı toplamasaydı, bu sayı daha az olurdu.

Düşüncelerim böyleydi ve sen benim yanımdaydın, iç çekiyordum ve sen beni duyuyordun; sallantıda idim sen beni yönetiyordun; çağın geniş yolunda gidiyordum[25] ve sen beni terk etmiyordun.

Bir Dilencinin Uyandırdığı Düşünceler

Ünlü olmayı, zengin olmayı, evlenmeyi çok istiyordum; sen ise bana gülüyordun. Bu tutkular bende çok büyük üzüntülere neden oluyordu, senden olmayan şeylerden daha az tat almamı sağlayarak bana yardımcı oluyordun.

Bu anıları anımsatarak sana itiraf etmemi sağladın Tanrım, yüreğime bak! Bundan böyle ölüm bataklığından çekip çıkardığın ruhum sana sıkıca sarılsın. Ne kadar da zavallıydı! Herşeyi terk edip, herşeyin üstünde[26] olan ve sensiz hiçbir şeyin var olmayacağı sana dönerek iyileşmesi için, onun yarasını daha da deştim. O zamanlar ne kadar da mutsuzdum! İmparatoru övücü bir konuşma yapmaya hazırlanıyordum, konuşmam yalanlarla doluydu, gerçeği çok iyi bilen dinleyiciler tarafından bile bu yalanlar takdir topladı. O gün bana ne kadar zavallı biri olduğumu hissettirdin. Kaygılıydım, yüreğim hızla çarpıyordu, kafama

üşüşmüş düşüncelerin pençesindeydim. Bu hâlde iken Milano'nun bir caddesinden geçerken sarhoş olduğunu tahmin ettiğim zavallı bir dilenciye rastladım, dilencinin neşeli bir hâli vardı, gülüyordu. İçimi çektim ve yanımda bulunan arkadaşlarıma dönerek yaptığımız çılgınlıkların bize nelere mal olduğunu söyledim. O sıra içine girdiğim çabaya benzer yapacağımız tüm çabalar, tutkuların dürtüsüyle gitgide ağırlaşan mutsuzluğun yükünü çekerken bu dilencinin yaşadığı ve belki bizim hiçbir zaman yaşayamayacağımız mutluluğa ulaşmaktan başka birşey istemediğimizi söyledim. Dilenerek eline geçen birkaç kuruşla elde ettiği geçici mutluluğu ben bin dereden su getirerek zorlukla elde etmeye çalışıyordum. Doğrusu, bu dilenci gerçek mutluluğa sahip değildi, ama ya ben, kendini beğenmiş büyük bir istekle bu mutluluğu ararken daha yanlış yola girmiyor muydum? Dilencinin en azından neşesi yerindeydi, benim ise kaygılarım vardı; o özgürdü, ben ise kaygılar içindeydim. Bana neşe içinde mi yoksa üzüntü içinde mi olmak istersin diye sorsalardı; neşe içinde olmak isterdim, derdim. Ama bu soru yerine bana bu adam gibi mi yoksa kendin ne isen öyle mi olmak istersin diye bir soru yöneltselerdi, tüm kaygılarıma ve dertlerime karşın kendim gibi kalmayı seçerdim. Tanrım ne körlük! Haklı mıydım acaba! Bu dilenciden daha bilgili olduğum için kendimi onun üstünde görmemeliydim, çünkü bilgili olmakla daha fazla mutlu olamıyordum; bilgimden de insanları eğitmek için değil de sadece onların hoşuna gitmek için yararlanıyordum. Bunun içindir ki disiplin sopasıyla kemiklerimi kırıyordun.[27]

"Mutluluk var, mutluluk var" diyenler benden uzaklaşın! Bu dilenci, mutluluğunu sarhoşlukta bulmuştu, sen ise yüce umutlara bağlamışsın mutluluğunu. Sana bağlanmamış umutlar ne biçim umutlarsa! Onun mutluluğu nasıl gerçek mutluluk değildiyse benim umutlarım da gerçek umutlar değildi. Bunlar ruhumu daha çok sıkıntıya sokuyorlardı. Bu sarhoş, o gece sarhoşluğundan uyanacaktı; ben ise o gece uyudum ertesi sabah sarhoşluğumla kalktım, kaç gün böyle yatıp kalkacağımı biliyorsun. Çe-

şitli mutluluklar olduğunu biliyorum, yüce umutların sevinci bu boş mutluluktan son derece ötede birşeydir. Dilenci ile benim aramda başka bir fark daha vardı. O benden daha mutluydu, her tarafa neşe saçıyordu, ben ise kaygılarla boğuşuyordum, o herkese hayır dua ederek şarabını satın almış içiyordu; ben ise yalanlarımla boş üne kavuşmayı umut ediyordum.

Arkadaşlarımla bu şekilde uzun uzadıya konuştum. Durumumu çoğu zaman bu şekilde inceliyordum ve kötüye doğru gitttiğimi görüyordum. Bu yüzden acı çekiyordum, üzüntüm daha da artıyordu, talih yüzüme gülmeye başladığında da, ona elimi uzatamıyordum, çünkü daha ulaşmadan uçup gidiyordu.

Alypius

Aynı yaşantıyı paylaştığım arkadaşlarımla yakınmalarımız aynı konuda birleşiyordu. Bu konuları samimi bir şekilde özellikle arkadaşlarım Alypius[28] ve Nebridius ile konuşuyorduk. Alypius benimle aynı eyalettendi ve kentin en iyi ailelerinden geliyordu. Benden daha gençti. Tagaste'de, sonra da Kartaca'da ders vermeye başladığımda benim öğrencimdi. Ona göre bilgili ve iyi biri olduğumdan dolayı beni seviyordu. Ben de onu seviyordum, genç olmasına rağmen karakter sahibi biriydi. Kartacalıların yaşama biçimlerinin gerektirdiği gösteri zevki onu glâdyatör oyunları çılgınlığına itmişti. O kendini bu oyunlara verdiği sıralarda ben de halka açık bir okulda retorik dersi veriyordum. Babasıyla benim aramdaki bir anlaşmazlık yüzünden derslerimi izlemiyordu. Glâdyatör oyunlarına olan bu dokuncalı tutkusundan haberim vardı, geleceği parlak bir gençti, bunları yitireceğini, -belki de yitirmişti bile- düşünerek son derece endişe duydum. Onu iyi bir arkadaşlığın hatırına, ya da öğretmen sıfatıyla uyaramıyor ya da paylayamıyordum; çünkü onun da babası gibi düşündüğünü sanıyordum. Oysa hiç de öyle düşünmüyordu, babasına aldırmadan beni selâmlamaya başladı, dinleyicilerin arasına gelip bir süre beni dinledikten sonra gidiyordu.

Gereksiz oyunlara olan kör tutkusu nedeniyle şahane yeteneklerini körletmesine engel olmak amacıyla yapacağım girişimleri tamamıyla unutmuştum. Yarattığı bütün varlıkları yöneten Tanrın, Alypius'un daha sonraları çocukların arasından papazın olarak çıkacağını unutmadın. Benim haberim olmadan benim aracılığımla onu doğru yola soktun.

Günün birinde her zamanki yerimde oturmuş önümdeki öğrencilere ders verirken, geldi, beni selâmladı, oturdu ve dediklerimi dikkatle dinledi. Elimde kitap, dersi anlatırken, birden glâdyatör dövüşleriyle ilgili bir benzetme yapmamın burada uygun düşeceğine karar verdim. Düşüncemi daha açık ve anlaşılır kılmak için bu oyunun tutsağı durumuna gelmiş olanları alaylı bir dille eleştirdim. Biliyorsun Tanrım,[29] o sıra Alypius'u bu belalı hastalığından kurtarmaya çalışmıyordum. Söylediklerimi kendi üzerine aldı ve özellikle onu hedef alarak konuştuğumu sandı. Bir başkası olsaydı bana kırılırdı, o ise dürüst bir genç adam gibi suçu kendisinde bularak bana daha candan bağlandı. Eskiden dediğin ve Kutsal Kitaplarda yazdığın gibi: "Bilge adamı azarla, o seni sevecektir."[30] Onu ben düzeltmedim. Bilsinler ya da bilmesinler, senin tarafından bilinen bir düzen içinde her varlıktan bir araç gibi yararlanan sen, onu düzelttin. Bu düzen doğrudur, bozulmakta olan bu iyi niyetli ruhu yakarak iyileştirmek için yüreğimi ve dilimi kızgın kömürler[31] hâline soktun. Yüreğimin derinliklerinden dile getirmeye çalıştığım iyiliklerini göremeyenler sana şükranlarını sunmasınlar.

Sözlerimi işittikten sonra Alypius isteyerek içine düştüğü bu derin çukurdan ve gözleri kör eden bu zevkten kurtuldu, büyük bir cesaretle silkindi, glâdyatör oyunlarının pisliklerinden kendini kurtardı ve bir daha da düşmedi. Sonra babasının bütün karşı çıkmalarına da göğüs gererek beni öğretmeni olarak seçti; babası da rıza göstererek buna izin verdi. Yeniden benim dinleyicim oldu. Manicilerin doğal ve gerçek görünen dıştan sıkı görünen yaşantılarına kapılarak benimle birlikte Manicilerin boş inançlarına bağlandı. Aslında bu, henüz erdemin derinliklerine inemeyen,

yapmacık ve sahte erdemi maskeleyen görünüşlere kolayca kapılabilen değerli ruhların içine düştükleri çekici bir çılgınlık ve bir tuzaktı.

Alypius'un Glâdyatör Dövüşlerine Duyduğu Tutku

Alypius benim ardım sıra Roma'ya, ailesinin kendisi için seçtiği mesleği bırakmayı hiç düşünmeden, hukuk okumaya geldi, ne var ki burada glâdyatör dövüşlerine inanılmaz bir tutkuyla bağlandı.

Önceleri böyle gösteriler ona iğrenç geliyordu. Ama bir yemekten çıkan okul arkadaşları tesadüfen caddede onunla karşılaştılar; ne kadar itiraz ettiyse ve kararlı bir şekilde karşı koyduysa da, samimi bir şekilde zorlayarak onu o gün yapılacak ölümcül ve vahşi oyunları seyretmeye anfiteatra götürdüler. Arkadaşlarına, "Vücudumu oraya götürüp oturtabilirsiniz ama gözlerimi ve ruhumu bu gösterilere bakmaya zorlayamazsınız. Orada sanki yokmuş gibi davranacağım, böylece hem sizi, hem de oyunları yenmiş olacağım" diyordu. Bu sözlere rağmen onu beraberlerinde götürmekte direttiler; belki de söylediklerini gerçekleştirip gerçekleştirmeyeceğini görmek istediler.

Anfiteatra geldiler ve buldukları yerlere oturdular. Bütün anfiteatr çılgınca bir histeri nöbeti içindeydi. Alypius gözlerini kapatarak ruhunun bu tüyler ürpertici olaya katılmasına engel olmaya çalıştı. Keşke kulaklarını da tıkasaydı! Birden bir dövüş sırasında her taraftan çıkan muazzam bir uğultu onu yerinden sıçrattı. Merakına yenilerek, manzara ne olursa olsun, ona aldırmayacağını ve gözlerine hakim olacağını sanarak gözlerini açtı ve gözüyle gördüklerinden ruhu büyük yara aldı; yerine çöktü, düşüşü uğultuya neden olan glâdyatörün düşüşünden daha berbat oldu. Bağırtı ve çağırtı kulaklarından girmiş, ona gözlerini açtırmış, sonra da sana güvenmesi gerekirken kendine güvendiği[32] için daha zayıf duruma düşen, güçlü olması gerekirken gözüpek davranan yüreğini yaralayarak yıkmıştı. Dökülen kanı görür gör-

mez vahşilik kanını da içmiş oldu. Gösteriden gözünü ayırmadı, tersine gözlerini dört açarak dövüşçüleri seyretmeye başladı. Öfkelerini içine sindiriyor ve bilmeden, bu kanlı dövüşleri zevkten dört köşe olmuş bir şekilde seyrediyordu. Artık oraya istemeden gelmiş o adam değildi, içine karışmış olduğu o kalabalıktan biriydi, onu oraya getiren arkadaşlarına lâyık biriydi. Daha fazla ne söyleyebilirim ki? Seyretti, bağırdı, coştu ve oradan, onu oraya sürükleyen arkadaşlarıyla birlikte hatta onlardan da önce bu kez onları sürükleyerek getirecek çılgın bir hevesle çıktı. Onu bu aşırı düşkünlüğünden, senin herşeye kadir ve son derece inayetli elin kurtardı ve ona kendine değil de sana güvenmesi gerektiğini öğretti. Ama bu dediklerim çok sonraları gerçekleşti.

Alypius Hırsızlıkla Suçlanıyor

Bununla birlikte bu olay ileride iyileşmesine yardımcı olacak şekilde belleğinde iyice yer etti. Anlatacağım bir başka olay da aynı şekilde Kartaca'da benim derslerime katıldığı birgün öğleye doğru Forum'da yüksek sesle ve uygun eda ile okuyacağı derse hazırlanırken oldu. İşte orada Forum bekçileri tarafından bir hırsız gibi tutuklanmasına izin verdin. Öyle sanıyorum ki Tanrım, buna izin vermenin nedeni, ileride önemli biri olacak bu adamın bir davada bir insanın acele bir kararla ve kolaycana bir başkasını mahkum etmemesini öğrenmesini istemiş olmandı.

Elinde levhaları ve kaması olmak üzere Mahkeme önünde tek başına dolaşıp dururken, gençten bir öğrenci, -gerçek hırsız oydu- saklamış olduğu bir balta ile Alypius farkına varmadan Bankacılar caddesinin üstündeki camekanın kurşundan trabzanına yaklaştı ve kurşunu sökmeye başladı. Balta seslerinden aşağıda bulunan bankacılar rahatsız oldular ve hırsızı yakalamaları için adamlar gönderdiler. Bu bağırtı çağırtıyı duyan adam âletini bırakarak kaçtı. Onun girdiğini fark etmeyen Alypius ise acele ile onu kaçarken gördü. Neden böyle kaçtığını öğrenmek amacıyla kaçan adamın çıktığı yere girdi ve orada bal-

tayı buldu. Ayakta şaşkınlıkla baltayı incelemekle meşguldu. O sırada bankacılar tarafından gönderilen görevliler onu tek başına ve elinde, oraya koşuşturmalarına neden olan balta ile buldular. Onu yakalayıp Forumda çalışanların gözü önünde götürdüler. Onu suçüstü yakaladıklarını söyleyerek hakimin önüne çıkarmak istediler.

Onu eğitmek amacını güden bu deneme daha ileriye gitmedi. Olayın tek tanığı olan sen, hemen suçsuzluğunun yardımına geldin. Onu tutukevine ya da işkence yapmaya götürürlerken, özellikle kamu binaları konusunda usta bir mimara rastladılar. Bu adamlar mimara rastladıkları için sevindiler, çünkü mimar Forumda kaybolan birçok nesneden onları sorumlu tutuyordu. Mimar en sonunda hırsızlıkları kimin yaptığını öğrenecekti. Oysa bu adam Alypius'u kendisinin de sık sık görüştüğü bir senatörün evinde görmüştü. Alypius'u hemen tanıdı, onu kalabalıktan ayırarak, bu ciddi suçlamanın nedenini sordu. Olayı tam olarak öğrenince, öfkeli ve tehditler savuran bu gürültücü insanlara kendisini izlemelerini söyledi. Hırsızlığı yapan genç adamın evinin önüne geldiler. Kapıda genç bir köle duruyordu, adam öyle gençti ki, efendisine zarar vereceğini bilmeden herşeyi itiraf etti: Efendisini Forum'a kadar izlemişti. Alypius onu tanıyarak mimara gösterdi. O da elindeki baltayı göstererek bunun kime ait olduğunu sordu. Çocuk, "Bize" dedi. Sonra sorguya çekildi, o zaman herşeyi itiraf etti.

Alypius'u yakaladıklarına sevinen kalabalığın büyük şaşkınlığı arasında suçlamalar bu ev üzerinde yoğunlaştı. Kilisendeki birçok davaya bakacak ve ilerde senin sözünden bahsedecek olan kişi bu olaydan büyük tecrübeler edinerek çıktı.

Alypius'un Dürüstlüğü ve Nebridius'un Gelişi

Onu Roma'da bulmuştum, orada bana çok sıkı bağlarla bağlandı. Hukuk bilgisini kullanabilmek ve beni terk etmemek için benimle birlikte Milano'ya geldi. Hukuk konusunda kendi iste-

ğinden çok ailesinin isteğini yerine getirmek istiyordu. Hatta üç kez yargıç yardımcılığı görevini bütün arkadaşlarını hayrete düşüren bir lakaytsızlıkla yaptı. Onu en çok şaşırtan şey yargıçların altını namusluluğa tercih etmeleri oldu. Karakteri denemelerden geçti, sadece açgözlülükle değil aynı zamanda baskılara maruz kalma endişesiyle de Roma'da iken bir kontun İtalya'daki finans işlerinin yardımcılığını yapıyordu. O sıralar zenginlikleriyle ve kredisiyle herkesi eline geçirmiş güçlü bir senatör vardı. Bu senatör gücüne güvenerek yasaya uygun olmayan bir iş yaptırmaya kalktı. Alypius buna karşı çıktı. Ona rüşvet teklif ettiler. Alypius buna gülüp geçti. Bunun üzerine onu tehdit etmeye başladılar. Bunlara da pabuç bırakmadı, sayısız yollarla kişilere yardım edebileceği gibi onlara zarar da verebilecek bu kadar güçlü ve yetkili kişiye karşı çıkma cesaretini göstermesi, ona herkesin hayranlığını kazandırdı. Müşavir olarak çalıştığı yargıç bile, bu haksız iddiaya karşı olmasına karşın, bunu açıkça da reddedemiyordu. Yargıç, "O buna izin vermiyor" diyerek herşeyi Alypius'un sırtına yükledi. Ödün vermeye kalktığında da Alypius istifasını vereceğini söylüyordu.

Okul çalışmaları için mahkemeden elde edeceği parayla kitapları kopya ettirmeyi düşünüyordu; ama adalete başvurdu ve fikrini değiştirdi. Fırsatın kendisine yarattığı güçlülüğü reddederek ahlâkının bozulmasına neden olmayacak dürüstlüğü seçti. Bu küçücük birşeydi; ama "küçük şeylerde güvenilir olan büyük şeylerde de güvenilir kalır." Senin ağzından çıkan şu sözler boşuna söylenmemiş: "Dünyanın aldatıcı serveti konusunda güvenilir değilseniz, gerçek serveti kim size emanet eder? Başkasının malı konusunda güvenilir değilseniz, kim kendi malını size emanet eder?"[33] Bana bağlanmış arkadaşım işte böyle biriydi, hem onun, hem benim seçeceğimiz hayat tarzımız hakkında tereddütlerimiz vardı.

Nebridius da Kartaca yakınlarındaki memleketini, sonra sık sık ziyaret ettiği Kartaca'daki babasının büyük topraklarını, evini ve kendisinin peşinden gelmek istemeyen annesini terk ede-

rek, benimle birlikte yaşamaya ve gerçeği ve bilgeliği aramaya karar vermişti. Benimle birlikte iç çekiyor, benimle birlikte tereddüt ediyor, en zor problemlere derinlemesine nüfuz ederek onları deşmesini biliyor ve mutlu yaşamı arıyordu. Kendi açlıklarını birbirlerine ileten üç aç insan vardı ve senden elverişli bir zamanda yiyeceklerini kendilerine vermeni bekliyorlardı.[34] Yaşantımızdaki dine yabancı olan her davranışımızdan sonra karşılaştığımız her acıda, senin inayetinle neden acı çektiğimizi bilmek istiyorduk, ama hep karanlıklarla karşılaşıyorduk. "Bu talihsizlik daha ne kadar sürecek?" diye sorarak iç çekiyorduk. Bu sözleri sıkça yineliyor ama yaşantımızdan vazgeçmiyorduk, çünkü onu terk edecek olsak emin bir şekilde bağlanabileceğimiz başka birşey göremiyorduk.

Tanrı İle Dünya Arasında Bocalayış

Bilgeliği aramaya başladığım ondokuzuncu yaşımdan itibaren geçen anıları, onları sorgulayarak aklımdan geçirdim. Onu bulur bulmaz boş tutkuların boş umutlarını ve sahte çılgınlıkları terk etmeye kararlıydım. Otuz yaşıma geldim, hâlâ aynı çamurun içindeyim ve varlığım geçmekte olan şimdiki zamandan zevk almakla meşgul. Kendi kendime şöyle diyorum: Yarın aradığım şeyi bulacağım; gerçek bana açıkça görünecek ve onu elimden kaçırmayacağım. Faustus gelecek, o bana herşeyi anlatacaktır. Ey Akademiyacıların büyük adamları! Hayatımızı yönlendirmek konusunda kesin birşeyler bulmalıyız. Ama daha bir özenle arayalım ve umutsuzluğa kapılmayalım. Kilise Kitaplarında bana saçma gelen şeyler artık saçma gelmemeye başlamıştı; onlara değişik ve mantıklı bir anlam verilebilirdi. Ailemin çocukluğumdan beri beni koydukları bu yolda, gerçeği bulana dek, adımımı atacaktım. Ama gerçeği nerede aramalı? Ne zaman aramalı? Ambrosius'un beni dinlemeye vakti yoktu, benim de okumaya; hem sonra gerekli kitapları nereden bulmalı? Onları hangi parayla ve ne zaman satın almalı? Onları kimden ödünç almalı? Zamanımızı

ayarlayalım, saatlerimizi ruhumuzun esenliğine ayıralım. Büyük bir umut doğmuştu. Katolik Kilisesi bizim düşündüğümüz ve onu suçladığımız şeyleri öğretmiyordu.

"Uzman olanlar Tanrı'nın bir insan bedeni biçimiyle sınırlanmış olduğuna inanmanın büyük bir suç olduğunu belirtiyorlardı. Bize daha başka zorlukları açıklamaları için kapılarını vurmaya hâlâ tereddüt ediyoruz. Öğlene kadarki zamanımı öğrencilere ayırıyorum; peki öteki zamanlarımı nasıl kullanıyorum? Bu zamanı bu araştırmaya ayıramaz mıyız? Peki destekleri benim için önemli olan güçlü arkadaşlarımı ne zaman ziyarete gideceğim? Bana para ödeyen öğrencilere vereceğim derslere ne zaman hazırlanacağım? Bunca çalışmadan sonra ne zaman kafamı dinleyeceğim?

"Bunların hepsi batsın! Bu boş ve değersiz şeyleri bir kenara bırakalım. Kendimizi sadece gerçeği aramaya adayalım. Bu hayat zavallı bir hayattır, ölüm saati ise belli değildir. Ya aniden gelirse bu dünyadan çıkarken hangi durumda olacağız. Burada öğrenmem gerekirken öğrenmediğim şeyleri nerede öğreneceğim? Bu savsaklığımı ağır ödemeyecek miyim? Ölüm hayatla birlikte endişelerime de bir son veriyorsa ne olacak? Bunu da açıklamak gerek.

Bu düşünceyi bir kenara bırakalım. Hristiyan inancının çok yüksek ve saygın bir şekilde bütün dünyaya yayılmış olması boşuna ve nedensiz değildir. Beden ölürken ruhun hayatını da yok etmeye götürüyorsa Tanrı bu kadar büyük ve harika şeyleri bizler için yapmazdı. Çağın bize vereceği umutları reddederek bütün gücümüzü Tanrı'ya ve mutlu yaşamı aramaya vakfetmekte neden gecikiyoruz?

Biraz daha bekleyelim: Bu dünyanın zevkleri hoştur, bu zevkleri hor görmeyelim; Bu zevklere olan bağlarımızı hemen kesmeyelim, sonra onlara geri dönmemiz ayıp olur. Belki de iyi bir mevki edinmek üzereyim. Daha fazla ne isteyebilirim ki? Güçlü birçok arkadaşım var; çok sıkışırsam sarayda kendime bir iş bulabilirim, bütçemi sarsmamak için parası olan bir kadınla

evlenebilirim; bu, arzularımı yatıştırmanın yolu olacaktır. Örnek alınacak büyük insanların birçoğu evli oldukları hâlde kendilerini bilgeliğe adamışlardı."

Bu şekilde konuşuyordum, bu zıt rüzgârların sıra ile gelen esintileri yüreğimi bir oraya bir buraya itip duruyorlardı; zaman geçiyordu, Tanrı'ya dönmekte gecikiyordum. Sende yaşamayı da günden güne erteliyordum[35] ama her gün kendimde ölmeyi ertelemiyordum. Mutlu yaşamayı seviyordum ama mutluluğun bulunduğu yere gitmekten çekiniyordum, mutluluğu mutluluktan kaçarak arıyordum. Bir kadının öpüşlerinden, kucaklamalarından mahrum kalırsam çok mutsuz olacağımı sanıyordum; bu hastalığı iyi eden bir ilâcın olduğunu aklıma bile getirmiyordum. Aklıma getirmiyordum, çünkü bunu tercrübe etmemiştim. Cinsel perhizi kendi gücümüzle kazanabileceğimizi sanıyordum, bunun için de yeterli gücüm olmadığını düşünüyordum. Kutsal Kitaplarda yazılı olan şu sözleri bilmeyecek kadar çılgındım: "Tanrı tarafından verilmedikçe hiç kimse cinsel perhiz tutamaz." Bunu, yürekten çıkan yakarışlarımla senden dilemiş ve kendi bakımımın kaygılarını sağlam bir imanla sana havale etmiş olsaydım bunu bana verirdin.

Evlilik Düşüncesi

Alypius bana evliliği tavsiye etmiyordu; durmadan bana bir kadınla evlenirsek şimdi yaptığımız gibi rahatça kendimizi bilgelik aşkına veremeyiz, diyordu. Alypius son derece iffetli bir insandı, bu şaşırtıcıydı, çünkü ergenlik çağında biriyle karı koca hayatı yaşamıştı, ama ona bağlanmamıştı. Hatasını kabul etmiş ve bundan pişmanlık duymuştu, o günden beri de cinsellikten uzak bir yaşam sürüyordu.

Ona bu konuda itiraz ederek, evlilikle birlikte bilgelikte ilerleyen, Tanrı'ya hizmet eden ve arkadaşlarına sadık kalan ve onlar tarafından sevilen insanları örnek gösterdim. Doğrusunu belirtmek gerekirse, onunkisi gibi bir ruh gücüne sahip olmaktan çok

uzaktım. Tenin tutsağıydım, ten hastasıydım ve kendi zincirimi sürüklemekten ölümcül zevkler duyuyordum. Ondan kurtulmaktan korkuyordum. Bir yaralının taze yarasına vurmuşlar gibi iyi öğütler veren arkadaşımın sözlerini, beni bağlarımdan kurtaracak eli bir kenara ittim. Üstelik şeytan benim ağzımla Alypius'a hitap ederek onu kendi ağına düşürmeye çalışıyordu.[36] Dilim aracığılıyla onun yoluna namuslu ve özgür ayaklarını yakalayacak ince tuzaklar kuruyordu.

Çok saygı duyduğu bir insanın bu şehvet çamurunda[37] yapışıp kalmasını bir türlü anlayamıyordu. Bu konu hakkında yaptığımız bütün görüşmelerde bekar olarak yaşamaya dayanamayacağımı söylüyordum. Beni anlayabilmesi için geçmişte gizli olarak ve şöyle bir yaşadığı ve şimdi zorlukla anımsadığı ve bunu kendisine fazla birşeye mal olmadan kolaylıkla hor görebileceği bir aşk macerasıyla benimkisi gibi artık alışkanlık hâline gelmiş ilişkiler arasında büyük bir fark olduğunu açıklamaya çalışıyordum. Bu ilişkileri bir de saygıdeğer evlilikle noktalayabilsem, bu tür bir yaşam tarzını hor göremeyeceğimden dolayı şaşırmamalıydı. Alypius sözlerimden sonra, cinsel zevkin çekiciliğinden değil de sırf meraktan evliliği arzulamaya başladı. Bana, benim için yaşamdan çok işkence olan, bende beğendiği bu yaşam tarzını, bu mutluluğun ne olduğunu öğrenmek istediğini söyledi. Bu zincirlere bağlı olmadığından, benim köle durumumdan şaşkına dönmüştü, şaşkınlıktan bunu tecrübe etmek istiyordu, tecrübe ettikten sonra kendisini şaşırtan bu köleliğe kaymak istiyordu belki. Çünkü o "ölümle bir antlaşma yapmak"[38] istiyordu. "Tehlikeyi seven tehlikeye düşecektir."[39]

Ne o, ne ben, evlilikte bulunan birlikte sürdürülen ortak yaşam, çocukları yetiştirmek gibi güzelliklere pek önem veriyorduk. Beni evliliğe çeken şey, beni tutsak kılan ve çok rahatsız eden doymak bilmez şehvetimin tatmin edilmesiydi; onu ise bu köleliğe şaşkınlığı itiyordu. Ey yücelerden Yüce, zavallılığımıza gizli ve harika çarelere başvurarak geldin.

Eş Arayışı

Israrla evlenmemi istiyorlardı. Bir kızı istemiştim bile, bu konuda söz bile kesmiştik. Annem bütün gücünü bu işe ayırmıştı, evlenince, vaftizin esenlikli suyuyla arınmış olacaktım. Her gün, daha çok vaftize yaklaştığımı görerek seviniyordu; inancımın ilerlemesinde senin vaatlerinin ve kendi dileklerinin etkilerini fark ediyordu.

Benim ricam ve kendi isteğiyle her gün senden yürekten gelen coşkulu bir çığlıkla gelecekteki evliliğim konusunda düşte birşeyler göstermeni diliyordu. Bu dileğini hiç gerçekleştirmek istemedin. Aklı bir düşünceyle meşgul olunca bazı hayaller ve boş şekiller görünüyordu; daha sonra bunları bana anlatıyordu, bunları, ona gösterdiğin bazı vizyonlarda hissettiği güvenle değil de hor görerek anlatıyordu. Senin açınlamalarınla kendi düşleri arasındaki farkı, aralarındaki bilmem hangi sözle anlatılamaz tatla ayırt edebildiğini söylüyordu. Bununla birlikte bu işin peşini bırakmıyorlardı; genç kız istetilmişti, kızın evlenme çağına gelmesine daha iki yıl vardı. Kız beğenildiği için, beklemeye karar verilmişti.

Birlikte Yaşama Kararı

Birçok arkadaş toplanarak bir grup oluşturduk, insan yaşantısının sıkıntılarından kaygılarından bıkmıştık. Kalabalıktan uzakta sakin bir hayat sürme projemizi hemen hemen durdurmuştuk. Bu sakin yaşamı şu şekilde organize etmeyi plânlamıştık: Herkes sahip olduğu mal varlığını ortaya koyacaktı, böylelikle ortaya konan bu mal varlıklarında herkese ait ortak bir zenginlik çıkacaktı; birbirimize duyduğumuz güvenden dolayı bir mal bir kişiye olmayacaktı, herkesin malı olacaktı, malın bütünü her bireye, malın parçası da herkese ait olacaktı. Bu grupta on kişi kadar olacaktık. Aramızda çok zengin olanlar da vardı, özellikle hemşehrim Romanianus çok zengindi ve bazı ciddi iş sorunları onu saraya sürüklemişti. Çocukluktan beri samimi bir arkadaşımdı. Bu plânın hayata geçirilmesinde en hevesli de o görünüyordu, aramızda en zenginimiz olduğundan sözleri de etkisini gösteriyordu.

Her yıl aramızdan iki kişi ihtiyaçları karşılamak amacıyla yargıçlığa devam edecekti, diğerleri de bu arada huzur içinde yaşayacaklardı. Kadınlarımız böyle bir uygulamaya rıza göstereceklerler miydi acaba? Çünkü aramızdan bazıları evli durumdaydı, biz de evlenmeyi düşünüyorduk, bu yüzden, bu güzel proje suya düştü. Ahlara, vahlara, sızlanmalara geri dönmek zorunda kalarak çağın o geniş ve çetin yoluna[40] girdik. Kafamızda binbir düşünce vardı, ancak senin plânların sonsuza dek hep aynı kalır.[41] Bilgeliğinin tepesinde yaptığımız plânlara gülüyordun, besinimizi gerektiği zamanda vermek, elini açarak ruhlarımızı lütuflarınla doldurmak[42] üzere kendi plânlarını hazırlıyordun.

Nikahsız Yaşam

Günahlarım çoğalıyordu;[43] evliliğime engel oluşturmasın diye, birlikte yaşadığım kadını benden uzaklaştırdıklarında, ona bağlı olan yüreğim parçalandı, yaralandı ve uzun süre bu kanlı yarayı üzerinde taşıdı. Kadınım, bir daha hiçbir erkekle ilişkiye girmeyeceğine söz vererek ve bana verdiği oğlumu bende bırakarak Afrika'ya geri döndü. Bu kadını örnek almaktan çok uzak olan zavallı ben ise, evlilik taraftarı olarak değil de cinsel arzularımı tatmin için evleneceğim kızı daha iki yıl bekleyecekti. Bunun üzerine bir başka kadın buldum, nikahsız olarak onla yaşamaya başladım ve evlilik yaşamına kadar kökleşmiş alışkanlıklarımı sürdürerek adeta hasta ruhumu daha da berbat duruma getirmeye çalıştım. Bir önceki kadından ayrılmamın açtığı yara geçmiyordu; ama çok acılı ve yakıcı yaralardan sonra yaram kangrenleşiyordu, durumum umutsuzdu.

Ölüm ve Yargılanma Korkusu

Ey iyilikler çeşmesi, şükürler olsun sana! Ben daha zavallı olurken, sen bana yaklaşıyordun. Beni çamurdan[44] çıkaracak ve yıkayacak elin buradaydı, ben ise bunu bilmiyordum. Cinsel ar-

zuların çukuruna daha fazla dalmama ölüm ve yargılanma korkusu engel oldu. Bütün kötü düşüncelerim arasında bu düşünce aklımdan hiç çıkmadı.

Arkadaşlarım Alypius ve Nebridius ile iyilerle kötülerin sonlarının ne olacaklarını tartışıyorduk, ölümden sonra ruhun yaşadığına ve yaptığı davranışların kaldığına inanmamış olsaydım, yüreğim Epikür'ün felsefesi yanında olacaktı; Epikür bunları kabul etmiyordu. Şöyle diyordum: "Ölümsüz isek ve sürekli duyularımızın şehveti ile onları kaybetmek korkusu olmadan birlikte yaşıyorsak, o zaman neden mutsuz olacağız? Daha fazla ne arayabiliriz ki? "İçinde bulunduğum sefil durumumdan dolayı, hataya batmış ve kör olmuş hâlde, baş gözlerinin göremeyeceği ve sadece içimizde görebileceğimiz kendisi için sevilmeye lâyık bir güzellikteki erdem ışığını göremiyordum. Bu şeyleri ayıp olmasına karşın arkadaşlarımla konuşurken, beni buna iten tatlı eğilimin kaynağını göz önüne almıyordum. En büyük cinsel zevkler arasında bulunmuş olsam bile, arkadaşlarımın meclisi olmadan mutlu olabileceğimi düşünemiyordum bile. Arkadaşlarımı gütmeden seviyordum, onların da beni aynı şekilde sevdiklerini hissediyordum.

Ey dolambaçlı yollar! Gözünü budaktan sakınmayan, senden uzaklaşarak daha iyi bir talihi olacağını sanan ruha[45] ne yazık! İster sırt üstü yatsın, ister yan yatsın, ister karın üstü yatsın her şey ona sert gelir; sadece sen ona rahatlık verebilirsin. İşte sen hazır bekliyorsun, bizi zavallı hatalarımızdan kurtarıyor, bizi senin yoluna[46] koyuyor ve bizi teselli ederek bize şöyle diyorsun: "Koşun, size destek olacağım, sizi hedefe ulaştıracağım, oradan da daha ötelere götüreceğim!"[47]

Yedinci Bölüm

Tanrı'yı Saf Bir Ruh Olarak Kavrayamayış

İğrenç ve kötü ergenlik çağım ölüp gitmişti; olgunluk çağına giriyordum, yaşım ilerledikçe boş hayallere kapılmaya devam ediyordum. Zira gözlerimle görmediğim bir varlığı kavrayabilmekten uzaktım. Bilgelik derslerine kendimi daha dikkatlice verdiğimden beri artık seni de Tanrım, bir insan şeklinde görmemeye başladım; tinsel anamız Evrensel Hristiyan Kilisesinin inancına ters düşen böyle bir hataya düşmekten daima kaçındım. Peki ama seni başka nasıl düşünebilirdim ki? Ben bir insan olarak, -hem de ne insan- seni yüce, tek ve gerçek Tanrı[1] olarak kavramaya çalışıyordum. İçten, senin bozulmaz, değişmez ve dokunulamaz olduğuna inanıyordum. Bu kesin inancın nasıl ve nereden geldiğini bilmiyordum ama kesin olarak bildiğim birşey vardı: bozulabilen bir varlık bozulmayandan daha aşağı bir varlıktır. Dokunulmaz da dokunabilir olandan üstündür ve hiçbir değişime uğramayan da değişebilenden daha iyidir. Yüreğim şiddetle kafamdaki hayallere isyan ediyordu. Kafamın içinde uçuşup duran bu sayısız itici hayalleri bir hamlede uzaklaştırmaya çalışıyor-

dum. Henüz dağılmışlarken göz açıp kapayıncaya[2] kadar yeniden toparlanıyor ve yeniden yaklaşıp gözümün önüne geliyor ve gözlerimi kör ediyorlardı. O zaman sana bir insan şekli giydirmek değil de, en azından sana gerek dünyada, gerek uzayda, gerek dünya ötesinde sonsuzlukta yayılmış, ancak bozulmaz, dokunulamaz ve değişmez bir insan şekliymişsin gibi bakmak zorunda kalıyordum; bunu da bozulabilene, değişebilene, dokunulabilene tercih ediyordum. Bir uzayda bulunmayan bu varlık bana bir hiçlikmiş gibi geliyordu. Ne var ki bu hiçlik, bir yerden bir nesneyi kaldırdığınızda geriye dünyayla, su ve hava ile ilgili ve de gök ile ilgili hiçbir şeyin kalmadığı, ama yine de uzaya ait bir hiçlikten birşeyler kalmış boş bir yerden daha hiç olan mutlak bir hiçlikti.

Bu şekilde yüreğim ağırlaşmış olarak[3] kendimi tanımadan, uzayda yayılmamış, serpiştirilmemiş ve toplanmamış ya da bu durumlardan birinde bulunmayan herşeyi mutlak bir hiçlik olarak görüyordum. Gözlerimle takip edebildiğim şekillerin oluşturduğu hayallere düşüncemi verebiliyordum. Oysa bu hayalleri oluşturduğum gücün bu hayallerle aynı doğadan olmadığını göremiyordum. Bu güç onlardan bir bakıma daha büyük olmamış olsaydı, onları oluşturamazdı.

Yaşamımın yaşamı olan seni de, sonsuz uzaylara yayılmış ve bütün evrenin kütlelerine her yanından girmiş büyük bir varlık olarak düşünüyordum, öyle ki dünya seni kapsıyordu, gök seni kapsıyordu, herşey seni kapsıyordu ve herşey sende sınırlanıyordu, sen ise hiçbir şeyle sınırlanmıyordun. Güneşin ışığına bir engel oluşturmayan onun geçmesine, onun girmesine onu kırarak ve parçalayarak değil de onu tamamen doldurarak izin veren hava gibi, dünyanın üzerindeki bu hava tabakası gibi sadece göğün değil ama havanın, denizin hatta dünyanın bile en küçük parçasına kadar girerek varlığınla, gizli nefesinle yaratmış olduğun herşeyi içte ve dışta denetliyordun. İleri sürdüğüm varsayımım buydu; daha başka kavramlar üretemiyordum; ama bu bir hataydı. Bu varsayıma göre dünyanın büyük bir bölümü senin daha büyük bir parçana sahip olmuş oluyor, oysa daha küçük bir par-

çada daha küçük bir parçana sahip oluyor gözüküyordu; herşey seninle dolu olduğuna göre bir filin vücudu daha büyük ve daha fazla yer kapladığından senin varlığına bir serçeninkinden daha fazla sahip olacaktı. Böylece evrenin bölümlerine göre parçalara bölünerek evrenin büyük bölümlerinde daha büyük parçalar, küçük bölümlerinde de küçük bölümler olarak mevcut olacaktın. Oysa gerçek hiç de böyle değildir. Ama beni henüz karanlıklardan aydınlığa çıkarmamıştın.[4]

Manikeizm'e İtiraz

Bu aldanmış ve aldatan, geveze oldukları hâlde dilsiz olan[5] (senin sözünü ağızlarına almıyorlardı) bu insanların düşüncelerinin yanlış olduğunu ortaya koymak için Nebridius'un daha Kartaca'da iken, kendisini dinleyen herkesi sarsan kanıtlarını göstermek yeterlidir diye düşünüyordum. Bir düşman ordusu gibi sana karşı çıkan bu karanlık güç, sen onunla mücadeleye girmiş olmasaydın sana ne yapabilirdi ki? Sana kötülük yapabileceğini söyleseler, o zaman sen dokunulamaz ve bozulamaz değilsin demektir. Sana kötülük yapamayacağını söyleseler, o zaman da bu mücadelenin bir anlamı olmaz. Bu mücadelede senin bir bölümün, uzuvlarından biri, öz cevherinin bir oluşumu senin yaratmamış olduğun bu zıt güçlere katılacak, böylelikle kendi mutluluğunu sefilliğe dönüştürecek, kurtarılmaya ve arıtılmaya ihtiyaç duyacak şekilde seviyesi düşecek ve bozulacaktır. Onların dediklerine inanacak olursak, senin bir parçan olan insan ruhu da, özgür, arı ve değişmeden kalan Söz'ün tarafından köleliğinden kurtarılacak. Ama o zaman aynı başlangıçtan ve aynı cevherden geldiğine göre o da bozulabilir olacaktır. Şu hâlde Manes'in yandaşları, sen ne olursan ol, yani seni oluşturan cevherin ne olursa olsun, sana bozulamaz dediklerinde, bütün bu öneriler yanlış ve iğrenç hatalardır; yok eğer sana bozulabilir olarak bakıyorlarsa bu da hatalı ve en büyük küfürdür. Bu kanıt ruhumu boğan bu adamları içimden atmaya yetti; çünkü senin hakkındaki böylesi

görüşlere ve böylesi duygulara sahip olmakla hem dilleriyle hem de yürekleriyle sana hakaret ediyorlardı.

Tanrı ve Kötülük

Ben ise, bir yandan senin bozulamaz, dokunulamaz ve her türlü değişimden uzak olduğunu belirtirken ve senin gerçek Rab ve Tanrı olarak sadece ruhlarımızı değil ama vücutlarımızı, sadece ruhlarımızı ve vücutlarımızı değil ama akıllı ya da cansız bütün varlıkları yarattığına kesin inanırken hâlâ kötülük sorununu çözebilmiş ve açıklayabilmiş değildim. Bununla birlikte, bu neden ne olursa olsun, bu nedeni değişmez bir Tanrı'nın değişir olduğunu göstermeye çalışan yolda aramamam gerektiğini hissediyordum; çünkü peşinde olduğum sorun tarafından gafil avlanabilirdim. Bu nedenle tüm ruhumla kaçtığım bu adamların sözlerinin yanlış olduğuna kesin emin olarak soruna ihtiyatla yaklaşıyordum. Kötülüğün nereden geldiği sorununu, onların görüşlerine göre kötülüğe kendilerinin etken olmasından çok senin cevherinin uğradığı yönünde kötü niyetle[6] çözmeye çalışıyorlardı.

Dile getirilen tezi anlamaya çalışıyordum, işlediğimiz kötülüğün nedeni kendi cüzi irademiz, çektiğimiz acıların nedeni de senin yargılamalarındaki hakkaniyetti. Ancak bunu açık bir şekilde anlayamıyordum. Bu karanlıklar uçurumundan kendimi çekmeye çalışsam bile yeniden içine düşüyordum; yaptığım sayısız girişimler düşüşlerimi çoğaltmaktan başka bir işe yaramadı. Bir yandan yaşama içgüdüsü kadar güçlü bir iradeyle ışığına doğru yükseliyordum. Birşeyi istediğim ya da istemediğimde, bunu isteyenin ya da istemeyenin bir başkası olmadığından emindim, buradan yola çıkarak gittikçe günahın nedenine yaklaşmaya başladım. Kendime rağmen yaptığım birşeyde ise, buna maruz kaldığıma inanıyordum, bunu yapılmış bir hata olarak değil de kabul etmem gereken bir ceza olarak görüyordum, dürüst biri olduğunu bildiğimden, bunu hak ettiğimi düşünüyordum. Öte yandan da şöyle diyordum: "Beni yaratan kim? Yalnız iyi değil

ama iyiliğin de kendisi olan Tanrım değil mi? Kötülüğü istemem ve iyiliği istememem nereden geliyor? Haklı cezalara çarpılmak için mi bu böyle oluyor? Ben çok tatlı Tanrı'mın bir eseri değil miyim? Bu acı tohumları[7] kim içime ekti? Beni şeytan yarattıysa, o zaman şeytanın kendisi nereden geliyor? Bu iyilik meleği kendi iradesiyle aldığı kötü bir kararla şeytan olmuşsa, peki o zaman onu şeytana dönüştüren bu kötü irade nereden geliyor, çünkü o çok iyi bir Yaratıcı tarafından tamamıyla melek olarak yaratılmamış mıydı?" Bu düşünceler kafama üşüşüyor ve beni boğuyorlardı ama hiç kimsenin artık seni anmadığı,[8] kötülüğü insanın işlediğini kabul etmektense seni kötülüğün kölesi durumuna sokmayı yeğleyen o suç cehennemine kadar inmiyordum.

Tanrı Bozulabilir Olamaz

Bozulmazlığın bozulabilirlikten daha iyi olduğunu keşfettikten sonra başka gerçekleri de keşfetmeye çalıştım. Bu nedenle, senin cevherin, doğası ne olursa olsun, bozulamazdı. Bir kimse en üstün ve en yüce iyilik olan senden daha iyisini ne kavramıştır, ne kavrayacaktır. Bozulmazlığı bozulabilirliğe tercih etmek çok doğru, çok kesin birşey olduğuna göre, bozulamaz olmasaydın, senden daha iyi bir varlığı göz önüne getirebilirdim. Bozulmazlık bozulabilirliğe tercih edildiğine göre, önce seni bozulmazlıkta, sonra da buradan kötülüğün nereden geldiğini, yani senin cevherinin hiçbir şekilde ulaşamayacağı bozulmuşluğun nereden geldiğini aramalıydım. Bizim Tanrımız, ne kendi iradesiyle, ne gereksinmeyle, ne de beklenmedik bir tesadüfle bozulabilir; çünkü o Tanrı'dır, istediği şey iyidir, kendisi iyiliğin kendisidir. Bozulabilir olmak iyi birşey demek değildir. Sen, isteğine karşı birşeyi yapmaya zorlanamazsın; çünkü iraden gücünden daha büyük değildir. Daha büyük olabilmesi için, kendinden daha büyük olman gerekirdi. Tanrı'nın iradesi ve gücü Tanrı'nın kendisidir. Herşeyden haberi olan senin için bunda umulmadık ne olabilir? Bütün varlıklar sen onları tanıdığın için varlar. Tanrı cevherinin

bozulmaz olduğunu belirtmek için onca söze ne gerek var, bozulabilir olsaydı o zaman zaten Tanrı'nın cevheri olmazdı.

Kötülüğün Kökeni

Kötülüğün nereden geldiğini araştırıyordum, ama onu yanlış yolda arıyordum ve kötülüğü kendi araştırmalarım içinde göremiyordum.[9] Yaratılmış olan herşeyi; önce görebildiğimiz yeryüzünü, denizi, havayı, gezegenleri, ağaçları, ölümlü hayvanları, sonra da göremediğimiz gökkubbeyi, tüm melekleri ve yüce ruhları gözümün önüne getirmeye çalıştım. Gözümün göremediklerini hayalimde -sanki birer bedenleri varmış gibi- bir yerlere yerleştirdim. Tüm yarattıklarınla çeşitli türlerden nesnelere bölünmüş, gerek gerçek bedenlere sahip nesnelerden, gerek hayalimin bedenler giydirdiği ruhlardan büyük bir kütle oluşturdum. Bu kütleyi, gerçekten olduğu kadarıyla değil de, çünkü ne kadar büyük olduğunu bilemezdim, ama kendime göre her yüzüyle sonlu çok büyük bir kütle olarak düşündüm. Seni ise Tanrım, bu kütleyi her yanıyla çevreleyen, her yanından ona giren ama her açıdan sonsuz kalan olarak görüyordum. Enginliğiyle sınırsız bir şekilde her yere ve her yana uzayan bir tek deniz ve içinde de istediğiniz kadar büyük ama sınırlı büyüklükte bir sünger düşünün. Bu süngerin bütün gözenekleri sınırsız denizle kaplanmış olacaktır. Kendiliklerinden sonlu yarattıklarının sonsuzlukla böyle kaplandıklarını düşünüyor ve şöyle diyordum: "İşte Tanrı, işte Tanrı'nın yarattığı yaratıkları; Tanrı iyidir ve yarattıklarından çok daha değerlidir; Tanrı iyi olduğu için iyi varlıklar yarattı ve onları nasıl da çevreliyor ve kaplıyor. Peki öyleyse kötülük nerede? Nereden geliyor? Kökeni nedir? Tohumu nereden geliyor? Hiç varolmadı mı acaba? Peki varolmayan birşeyden neden korkuyoruz? Kendimizi neden ondan sakınıyoruz? Korkumuz boşuna ise, bu korkunun kendisi de kuşkusuz kötüdür, çünkü yüreğimize boşuna işkence çektiriyor ve onu huzursuz kılıyor; bu kötüden de öte birşey, çünkü korkacak birşey olmamasına karşın, yi-

ne de korkuyoruz. Şu hâlde, ya korktuğumuz kötü vardır, ya da korkumuz kötüdür. Peki, iyi olan Tanrı iyi şeyler yarattığına göre kötü nereden geliyor? Herşeyin üstünde olan yüce İyilik kuşkusuz kendisinden daha az iyi olan şeyler yarattı; bununla birlikte, Yaratan da yaratıklar da hepsi iyiler. Kötü nereden geliyor? Evreni yaratırken kullandığı malzeme mi kötüydü, maddeye şekil ve düzen verirken, iyiye dönüştürmediği bir element mi bıraktı arkada? Peki niçin? Herşeye kadir olduğuna göre, kötü hiçbir şey kalmayacak şekilde onu tamamen değiştiremez miydi? Hem sonra bu maddeden birşeyler yapmayı neden istedi? Onu herşeye kadir gücüyle yok etmesi daha doğru olmaz mıydı? İradesine karşı var olmaya devam edebilir miydi? Ebedi idi ise, oluşumundan önceki sonsuz zaman parçalarında var olmasına izin verdikten sonra, o kadar zaman sonra ondan birşeyler yapmaya neden karar verdi? Dışta aniden hareket etmeye karar verdiyse, neden herşeye kadir gücü, maddeyi yok etmedi ve neden tek başına gerçek İyilik, yüce İyilik, sonsuz İyilik olarak kalmadı? İyi olduğu için, iyi birşeyler yapmak, iyi birşeyler yaratmak kendisine uygun düşünüyorduysa, o zaman bu kötü maddeyi yok ederek yerine içinden bütün varlıklarını çıkaracağı iyisini yaratamaz mıydı? Kendisinin yaratmadığı bu madde aracılığı olmadan iyi birşeyler yaratamıyorsa o zaman herşeye kadir olamazdı."

Zavallı yüreğimden böyle düşünceler geçiyordu, ayrıca ölüm korkusunun ve gerçeği boşuna aramış olmanın getirdiği kaygılar yüreğimi tedirgin ediyordu. Bununla birlikte yüreğim Kurtarıcımız[10] ve Rabbimiz Mesih İsa'nın Evrensel Hristiyan Kilisesine tam olarak inanıyordu. Bu inanç, öğretisel kuralların dışında yalpalayan ve henüz birçok noktada belirsiz kalan bir inançtı; ama aklım onu terk etmiyor ve gün be gün daha fazla içime işliyordu.

Astroloji

Astrologların yanlış kehanetlerini ve tanrıtanımaz yanılınalarını terk etmiştim. Tanrım, bu iyiliklerin için de seni yüreğimin

derinliklerinden anmak istiyorum. Beni yanılgıdan ve ölümcül hataya düşmekten kurtaran sensin, yalnızca sensin. Bu, ölümü bilmeyen Yaşamdan başka, hiçbir ışığa ihtiyaç duymadan gerektiğinde akılları aydınlatan, ağaçlardan dökülerek uçuşan yapraklara kadar dünyayı idare eden Bilgelikten başka kim olabilir ki! İnce zekâlı yaşlı Vindicianus'a ve şahane bir yüreğe sahip genç Nebridius'a karşı inatçı karşı koymalarıma sen bir son verdin. Birincisi kesin bir şekilde, ikincisi ise birtakım kuşkularıyla bana durmadan geleceği bilmenin hiçbir yolu yoktur diyorlardı. İnsanların tahminleri çoğu zaman tesadüflere dayanır, farkında olmadan söz edilen gelecekle ilgili birçok şeyden bazıları gerçekleşebilir, kehanetlerin bazıları tam yerine oturabilir. Astrologlara danışan bir arkadaşla beni tanıştırdın. Bu arkadaş astrolojiden pek anlamazdı, ama belirttiğim gibi astrologlara danışmaktan hoşlanıyordu. Ancak babasının kendisine anlattığı bir olaydan haberi vardı, bu olay astrologlara olan inancını sarsacak nitelikteydi, ama o buna pek aldırmıyordu.

Bu adamın adı Firminus idi; liberal eğitim görmüştü, güzel konuşma sanatında uzmanlaşmıştı; beni çok sevgili bir dostu olarak görüyordu; birgün bana dünyayla ilgili büyük umutlar bağladığı bazı iş konularında danışmaya geldi ve onların bu burçlar[11] hakkında söyledikleri konusunda ne düşündüğümü sordu. Nebridius gibi düşünmeye başlamıştım; bununla birlikte ona yıldızlara bakarak kendi tahminlerimi, tereddütlü aklıma gelenleri söyledim, bunların gülünç ve boş inanışlar olduğuna hemen hemen inandığımı da söylemeden edemedim. O zaman babasının astrolojiyle ilgili kitaplara meraklı olduğunu, aynı zamanda bir arkadaşının da aynı şekilde meraklı olduğunu söyledi. Babasıyla onun arkadaşı aynı heyecanla bu saçmalıkları incelemeye başlamışlar. Bunu o kadar ileriye götürmüşler ki, hayvanları, yavrularken yıldızların durumunu gözlemlemişler ve gözlemlerini bu sözde sanat dalında yararlanabilecekleri bir kitapta toplamışlar.

Firminus babasından şunları işitmiş; annesi kendisine hamile iken, babasının hizmetçisi de aynı zamanda hamileymiş, bu

olay köpeklerinin yavrulamasını bile gözlemleyen efendinin gözünden kaçmamış. Her ikisi de, biri eşinin, diğeri hizmetçinin hamileliğini gününe, saatine, dakikasına kadar gözlemlemeye devam etmişler, öyle ki ikisi de aynı zamanda doğum yapmışlar, biri kendi oğlu için, biri hizmetçisinin çocuğu için en küçük ayrıntısına kadar aynı yıldız falını çıkarmışlar. Gerçekten, her iki kadın da ilk sancıları duymaya başladığında, bizim kafadarlar karşılıklı olarak birbirlerine evlerinde olup biteni aktarmaya başlamışlar; emirlerinde çocuklar doğacağı zaman birbirlerine haber verecekleri, gönderecekleri adamları varmış; evlerinin efendisi olduklarından bunu da başarıyla yapmışlar. Firminus'un anlattığına göre, her iki arkadaşın adamları her iki eve eşit uzaklıkta bir yerde karşılaşmışlar. Her iki arkadaş da, yıldızlar arasında en küçük bir fark ve bir zaman aralığı farkı tespit edememiş. Bununla birlikte Firminus, büyük bir aileden gelme biri olduğundan geleceği parlak oldu, zenginliğine zenginlik kattı, en yüksek mevkilere çıktı, hizmetçinin oğlu ise bir türlü boyunduruktan kurtulamadı, hep efendilerine hizmet etti. Bana bu olayı anlatan onu çok iyi tanıyordu.

Bu olayı dinledikten sonra, bu olaya, bana bunu anlatanın dürüstlüğünden emin olduğumdan inandım ve böyle şeylere inanmak konusundaki inadımdan vazgeçtim. Önce Firminus'u bu merakından kurtarmaya çalıştım. Yıldızların gidişatını inceleyerek kendisine önceden doğru tahmin yapabilmem için, önce ailesinin kentin soylu ailelerinden gelmiş olmasını, özgür bir aileden doğmasını, iyi bir eğitim almış olmasını ve liberal bilimleri öğrenmiş olmasını bilmem gerektiğini söyledim. Aynı koşullar altında dünyaya gelmiş köle durumundaki adam da tıpatıp aynı olan Yıldız falına bakmamı benden istemiş olsaydı, ona doğruyu söylemek için aşağı tabakadan geldiğini, köle olduğunu, birincisinden oldukça farklı yazgısını görmem gerekiyordu. Demek ki aynı yıldızları inceleyerek doğruyu söylemek için birbirine zıt iki yıldız falı çıkarmış oluyorum. Aynı şeyleri çıkarmış olsaydım o zaman hata yapmış olurdum. Buradan şu sonuca varıyorum,

yıldızları inceleyerek söylenen şeylerin doğru çıkması astroloji bilimine değil sadece tesadüfe mal edilebilir. Yanlış söylenen şeyleri de astrolojiye değil de tesadüfün yalanlarına mal etmek gerek.

Bu öykü yolumu açtı. Böylesi bir mesleği icra eden delilerin yapacakları itirazlara karşılık vermek için yanıp tutuşuyordum, onlara saldırmak, onlarla alay etmek ve iddialarını boşa çıkarmak istiyordum. Acaba Firminus beni kandırmış mıydı, yoksa kendisi babası tarafından kandırılmış mıydı? Bunun üzerine ikiz doğan çocuklar üzerinde düşünmeye başladım. Çoğu zaman annelerinin karnından çok kısa bir zaman aralığıyla çıkarlar, bu kısa aralığa doğa yasalarında ne kadar önem verilirse verilsin bunun, insan gözlemlerinde pek değeri yoktur ve hiçbir şekilde bir astrologun doğru bir yıldız falı oluşturmasında gerekli işaretlere sahip olduğu söylenemez. Çünkü aynı işaretleri gözlemleyerek İşaya'yla Yakub'un aynı alınyazısına sahip olduğunu belirtilecektir. Ama gerçek tamamen başkadır. Demek ki fal doğru çıkmamıştır, doğru çıksaydı, o zaman astrolog aynı yıldızların gidişatını gözlemlemesine rağmen her birine aynı şeyi söylemesi gerekirdi. Yıldız falının doğru çıkması da astrolojiden değil de raslantı sonucu olacaktır.

Evrenin adil düzenleyicisi olan sen, başvurulan astrologların ve onlara başvuranların haberi olmadan, gizli bir esinle, başvuranın ruhundaki gizli kalmış liyakatlarına göre haklı yargılarının uçurumunda[12] duyması gerektiği şeyi duymasını sağlıyorsun. Ve insan şöyle dememeli: "Bu nedir?" ya da "Niye böyle?" Hayır, hayır, böyle dememeli, çünkü insan sadece bir insandır.[13]

Kötülüğün Kökeni Üzerine Yeni Düşünceler

Ey Tanrım, desteğim benim, beni bu bağlardan kurtarmıştın; buna karşın hâlâ kötülüğün nereden geldiğini araştırıyordum, araştırmalarım bir sonuca ulaşmıyordu. Düşüncelerimin bu kararsızlığının beni, senin var olduğuna, cevherinin değiş-

mez olduğuna, insanlara dikkat ettiğine ve onları yargıladığına olan inancımdan uzaklaştırmasına izin vermiyordun. Ölümden sonraki yaşamda insanın esenlik yolunu, Oğlun, bizim Rabbimiz Mesih'te ve Evrensel Hristiyan Kilisesince tanıtılan Kutsal Kitaplarda kurdun. Bu gerçekler ruhumda el değmemiş ve sarsılmadan dururken coşkuyla kötülüğün nereden kaynaklandığını araştırıyordum. Tanrım, bu düşüncelerin ortaya çıkması yüreğimde öyle acılar, öyle sıkıntılar oluşturdu ki! Kulakların beni dinliyordu, ne var ki benim bundan haberim yoktu. Sessizce araştırmalarımı sürdürürken, yüreğimden sana doğru bunaltıcı çığlıklar yükseliyordu. Neler çektiğimi sadece sen biliyordun, bundan hiç kimsenin haberi yoktu. En samimi arkadaşlarıma ağzımla aktardıklarım bunun yanında hiçti. Zamanın ve dilimin anlatmaya yetersiz kaldığı ruhumdaki fırtınayı işitebiliyorlar mıydı? Ama yüreğimden sana kadar çıkan yakınmalarımdan ve sızlanmalarımdan haberin vardı, isteğim hep önündeydi, gözlerimin ışığını bile kaybetmiştim.[14] Çünkü o ışık bendeydi, ben ise, kendi dışımdaydım. O bir mekânda değildi, oysa ben aklımı ancak uzayda yer tutan şeylere verebiliyordum, onlarda ise huzur bulamıyordum. Bu şeyler kendilerini bana gösterdiklerinde bana şu sözleri dedirtmiyorlardı: "Yeter artık, iyiyim." Ama bunlar kendimi yeterince iyi hissettiğim yere dönmeme izin vermiyorlardı. Onlardan üstündüm, ama senden aşağıydım. Senin boyunduruğun altına girmiş olsaydım, benim gerçek sevincim sen olurdun. Benden daha aşağı seviyede yarattığın bu şeyleri benim emrime verdin. Bu esenliğimin ortalama bölgesi ve doğru ölçüsüydü; böylelikle sana hizmet ederek senin suretinde kalmış ve vücuduma hakim olmuş olacaktım. Ama sana karşı kibirle dikilerek, kalın yumrulu kalkan[15] gibi sert ensem ile sana saldırıyordum, o zaman da bu aşağı şeyler benden üstün oluyor ve belimi büküyorlardı, beni durmadan her yandan sıkıştırıyorlar ve bana nefes aldırmıyorlardı. Kalabalık ve sürüyle her yandan bana üşüşüyorlardı, düşüncemin önüne yolumu tıkayan cismani hayaller koyuyorlar ve şöyle diyorlardı: "Pis iğrenç

adam, nereye gidiyorsun?" Bu sözler kendi yaramdan çıkıyordu, çünkü sen kibirli insanı yaralı bir insan gibi alçattın;[16] gururdan şişinmiş yüreğim beni senden ayırıyor ve yüzümdeki şişler de gözlerimi kapatıyordu.

Tanrının Acıması

Tanrım sen ebediyyen yaşayansın,[17] ama öfken ebedi değildir,[18] çünkü kül ve topraktan oluşan bana acıdın, kendimde bozduğum şeyleri düzeltmek lütfunda bulunudun.[19] İçsel bir görüşle seni olduğun gibi görünceye dek beni, endişelerimi beslemek amacıyla gizli dürtülerle uyarıyordun. İyileştirici elinle şişlerimi indiriyor, bulanıklaşmış ve kararmış görüşümü de gün geçtikçe sert ve esenlikli acılar veren göz damlası sayesinde iyileştiriyordun.

Neo-Platonculuk

Herşeyden önce "kendini bilmezlere karşı çıktığını ve alçakgönüllülere lütfunu esirgemediğini"[20] bana göstermek istedin ve insanlara sonsuz iyiliğinle alçakgönüllülük yolunu, bedenlenen ve insanlar arasında yaşayan Söz'ün[21] aracılığıyla dünyaya gösterdin. Son derece boş bir kendini beğenmişlikle şişinip duran bir adam aracılığıyla, Neo-Platoncuların Yunan dilinden Lâtinceye[22] çevrilmiş kitaplarını bana ulaştırdın. O kitaplarda tam olarak şu terimlerle olmasa da, aynı anlamın pek çok ve değişik temellendirmelerle gösterilmeye çalışıldığını okudum: "Başlangıçta Söz vardı ve Söz Tanrı'nın yanında idi ve Söz Tanrı idi; O başlangıçta Tanrı'nın yanındaydı; herşey onun aracılığıyla oldu ve onsuz hiçbir şey olmadı. Yapılan şey ondaki yaşamdır, yaşam da insanların ışığı idi. Işık ise karanlıklar içinde parlar; ve karanlıklar onu anlamadı. Bu kitaplar insan ruhunun her ne kadar ışığın kanıtı olduğunu söylese de, insan ışığın kendisi değildir; dünyaya gelen her insanı aydınlatan hakiki ışık Tanrı'nın kendi Söz'üdür. O bu dünyada idi, dünya onunla oldu, ama dünya onu tanımadı." Ne

var ki bu kitaplarda şunları okumadım: "Bizzat kendisi geldi ve kendinden olanlar onu kabul etmedi, ancak kendisini kabul edip adına iman edenlerin hepsine Tanrı'nın çocukları olma hakkını verdi."[23]

Yine orada Tanrı'nın Sözü'nün etten kandan değil; bir adamın isteğinden ya da bedenin isteğinden değil, tersine Tanrı'dan doğduğunu okudum. Ancak orada, "Söz beden oldu ve aramızda yaşadı"[24] sözcüklerini görmedim. O kitaplarda değişik ifadelerle ve değişik biçimde ifade edilen şu sözlere rastladım: "Baba'yla aynı özden olan Oğul, doğal olarak ondan başkası olmadığından, Tanrı'ya eşitliğini çalmış değildir." Ne yazık ki o kitaplarda şu sözlere yer verilmemiş: "Köle biçimini kabul edip kendini alçalttı; kendini insanlara benzer kıldı; insan gibi göründü; ölümüne kadar, hem de haçta gerilene dek boyun eğerek kendini alçalttı; bu yüzden Tanrı onu ölüler arasından diriltti ve ona her adın üstünde bir ad verdi. Öyle ki, İsa adı anıldığında gökte, yerde ve cehennemde herkes diz çöksün ve her dil Baba Tanrı'nın yüceltilmesi için İsa Mesih'in Rab olduğunu açıkça söylesin."[25]

Senle aynı ebedilikte olan biricik Oğlun bütün zamanlardan önce, bütün zamanlardan sonra, seninle aynı değişmezlikle durmaktadır, ruhlar mutlu olabilmek için tamlığından[26] lütuf üzerine lütuf alır, bilge olmak için de kendiliğinden süregelen bilgeliğine katılırlar. İsa bir zaman aralığında dinsizler uğruna öldü, sen biricik Oğlunu esirgemedin ve hepimiz için onu kurban ettin.[27] Bu sözler kitaplarda bulunmuyor. Nitekim bunları bilgelerden sakladın, onları sıradan insanlara açınladın, acı çekenler dertten bunalanlar ona gitsinler, o onları güçlendirecektir, çünkü o tatlı ve alçakgönüllüdür,[28] yumuşak başlı olanları adil biçimde yönetir, boyun eğenlere yollarını gösterir,[29] zayıflığımızı ve acılarımızı görerek günahlarımızı bağışlar.[30] Oysa sanki yüce birşey öğretecekmiş gibi kendilerini Cothurnus ile yükseltenler şu sözleri işitmek istemiyorlar: "Nasıl yumuşak başlı ve alçakgönüllü olduğuma bakın, o zaman ruhlarınız huzur bulacaktır;[31] Tanrı'yı bil-

seler bile onu Tanrı gibi yüceltmiyorlar; ona şükretmiyorlar; ama kendi düşüncelerinde kaybolup gidiyor, çılgın yürekleri de kararıyor, bilge olduklarını söylerken aptallaşıyorlar."[32]

Bu kitaplarda, senin ölümsüz doğanın yüceliğinin yerine ölümlü insana, kuşlara, dört ayaklılara ve sürüngenlere benzeyen putları[33] yeğlediklerini görüyordum. Esaü'ye en büyük evlât olma hakkını kaybettiren Mısır yiyeceği böyleydi, nitekim ilk halkın sana tapacağı yerde bir dört ayaklının başına taptılar, Mısır'a dönmeyi özler oldular,[34] senin suretin olan kendi ruhunu eğerek, otunu yiyen buzağı biçimindeki bir puta tapıırdılar.[35]

Bu kitaplarda işte bunları buldum,ama kitapların sunduğu bu yiyeceklerden yemedim. Nitekim yazılmış olduğu gibi Rab, Yakub'un utancını[36] kaldırdın ve en büyüğünü en gencine tâbi tuttun; ve ülkeleri mirasına ortak olmaya çağırdın. Ben de, yabancılar arasından gelmiştim, arzularım halkının Mısır'dan getirdiği altınlarda idi, çünkü nerede olursa olsunlar sana aittiler. Havarinin ağzından Atinalılara şöyle demiştin: "Sende yaşıyor, sende deviniyoruz, ve sende varız."[37] Onların bazı filozofları da aynı şeyi söylüyorlardı, gerçekte onların kitaplarını okuyordum. Mısırlıların putlarına, senin altın vazolarından yararlanarak Tanrı'nın hakikatini yalana dönüştüren ve Yaradanın yerine yaratığa tapıp kulluk eden[38] bu çılgınlarla birlikte kurbanlar sunmak istemedim.

Tanrı'nın Keşfi

Dikkatimi çeken bu okumaların ardından, Rabbim, senin kılavuzluğunda yüreğimin derinliklerine daldım; bunu sen yardımıma koştuğun için yapabildim.[39] İçine girdim ve ruhumun bakışıyla, her ne kadar kavrayışı kıt olsa da, ruhun bu bakışının üstünde, aklımın üstünde sürekli ışığı gördüm. Bu ışık herkesin görebileceği olağan bir ışık değildi. Gittikçe daha fazla parlayacak ve her yeri kaplayacak türden bir ışık da değildi. Hayır, bu ışık böyle bir ışık değildi, tamamen değişikti. Tıpkı zeytinyağının su-

yun üstünde yüzmesi ya da gökyüzünün yeryüzünü kaplaması gibi, aklımın üstünde değildi. Beni yarattığı için benim üstümdeydi; onun tarafından yaratıldığım için onun aşağısındaydım. Gerçeği bilen bilir, gerçeği bilen de ebediyeti bilir. Bunu bilen sevginin kendisidir!

Ey ebedi gerçek, ey gerçek sevgi, ey sevgili ebediyet! Sen benim Tanrımsın, gece gündüz seni özlüyorum.[40] Seni tanımaya başladığımda, görülmesi gereken bazı şeylerin var olduğunu bana göstermek için beni kendine doğru kaldırdın, ama henüz onu görmeye hazır değildim. Zayıf bakışını parlaklığının gücü ile kamaştırdın; aşk ve dehşet içinde ürperdim. Senden uzakta yabancı bir yörede bulunuyordum, gökten gelen sesini duyar gibi oldum: "Güçlülerin besiniyim; büyü, sonra beni yiyeceksin. Bedeninin besini gibi beni kendinde değiştirmeyeceksin, ama sen bende değişeceksin."

O zaman insanları kendi günahlarıyla eğittiğini ve ruhumu bir örümcek ağı[41] gibi kurumaya bıraktığını öğrendim ve kendi kendime şöyle dedim: "Gerçek sonlu ve sonsuz uzayda yayılmadığından bir hiç midir?" Bunun üzerine bana uzaktan şöyle seslendin: "Gerçek vardır, ben ben olanım."[42] Ve bunu, insan, yüreğinde nasıl duyarsa öyle duydum; artık kuşku duymuyordum. Kendisini görünen varlıklarla belli eden gerçeğin varlığından kuşku duymaktansa kendi varlığımdan kuşku duyarım.[43]

Tanrı Mutlak Varlıktır

Bakışlarımı senin altındaki varlıklara çevirdim ve onları mutlak olarak ve mutlak olmayan varlıklar olarak görmemek gerektiğini anladım. Senden geldikleri için mutlak, sen olmadıkları için mutlak değiller. Çünkü değişmeden kalan gerçekten var olandır. Sadece Tanrı'da var olduğuma göre, iyiliğim ona bağlanmakta yatıyor,[44] kendi kendimde var olamam. Oysa Tanrı kendiliğinden varlığını sürdürür ve herşeyi yeniler.[45] Tanrım sen Rabbimsin, çünkü benim iyiliklerime ihtiyacın yok.

Var Olan Herşey Tanrı'nın Eseri Olduğundan İyidir

Bozulan şeylerin iyi bir tarafı olduğuna emin oldum. Mutlak iyi olsalardı ya da içlerinde iyiliğin zerresi olmasaydı, o zaman bozulmayacaklardı. Gerçekten de, mutlak iyi olsalardı, bozulmayacaklardı; kendilerinde herhangi bir iyilik olmasaydı, o zaman da onlarda bozulabilecek hiçbir şey olmayacaktı. Çünkü bozulma zarar verir, iyi olan hiçbir şeye ulaşamayınca da zarar veremez olur. Öyleyse ya bozulma zararsızdır, ki bu olamaz; ya da -bu kesin olarak doğrudur- bozulan herşey iyiden yoksundur. Ve bir nesneden her türlü iyi şeyini yitirerek daha iyi duruma geldiğini söylemek kadar korkunç birşey olamaz. Şu hâlde her türlü iyiden yoksun olmak demek, mutlak hiçlik demektir. Nesneler var oldukça iyidirler. Şu hâlde var olan herşey iyidir; kökenini aramakta olduğum kötü ise bir töz değildir, çünkü bir töz olsaydı, iyi olurdu. Ya bozulmaz bir töz olacak, o hâlde büyük bir iyi olacaktır; ya da iyi olmadığından bozulamayan, bozulan bir töz olacaktır.

Konuyu böyle görüyordum ve bu benim için gerçekti. Bütün varlıkları iyi olarak yarattın, yaratmış olduğundan başka bir töz de yoktur. Herşeyi eşit yaratmadığından, hepsi bir bütün olmaya yönelir: Her varlık iyi olduğundan bütünü daha iyidir, çünkü Tanrı herşeyi iyi olarak yarattı.[46]

Var Olan Herşey Tanrı'yı Yüceltir

Senin için kötü yoktur, yalnız senin için değil ama bütün evren için de; çünkü onun dışında senin kurmuş olduğun düzeni bozacak ve dağıtacak hiçbir şey çıkmaz. İşin ayrıntısında, bazı ögeler başkalarıyla uyum içinde olmadıklarından, onları kötü olarak sayarız. Oysa bu aynı ögeler daha başkalarıyla uyum içinde olurlar, bu yüzden de iyi olurlar. Bunlar kendilerinden de iyidirler. Kendi aralarında uyum sağlayamayan bu ögelere, rüzgârlarla ve bulutlarla kaplı göğüyle dünya diyoruz. "Bu şeyler olmamalı" demiyorum. Bununla birlikte onları ayrı

ayrı incelediğimde, daha iyi olmalarını isteyebilirim yine de seni bu şeyler için bile yüceltmeliyim. Çünkü herşey seni yüceltmemiz gerektiğini bağırıyor: "Yeryüzündeki ejderhalar, uçurumlar, ateş, buz, kar, dolu, sözünün aracı olan fırtınalar; dağlar ve bütün tepeler, meyve ağaçları ve bütün selviler, hayvanlar ve bütün sürüler, sürüngenler ve bütün kanatlı kuşlar, yeryüzü kralları ve bütün halklar, prensler ve dünyanın bütün yargıçları, delikanlılar ve bakireler; yaşlılar ve gençler herkes adını yüceltsin! Tanrım, bütün güçler seni yüceltsin, güneş ve ay, bütün yıldızlar ve ışık seni yüceltsin,[47] göklerin gökleri ve göklerin altındaki sular da adını yüceltsinler."[48] Bütünüyle ele aldığımdan varlıkların daha iyi olmasını arzu etmiyordum; kuşkusuz yukarıdaki ögeler aşağıdakilerden daha iyi geliyordu bana; ama sağlıklı düşününce bütün, tek tek ele alındığında yukarıdaki ögelerden daha iyi geliyordu.

Tanrı Hakkındaki Hatalı Düşüncelerden Dönüş

Yaratıklarından herhangi birini beğenmeyen bir kimse sağlıklı kafa yapısına[49] sahip değildir, ben de böyleydim, çünkü yarattıklarının birçok şeyinden hoşnut değildim. Ruhum hoşuna gitmeyenin Tanrı olduğunu söyleyecek kadar cesaret sahibi değildi. Hoşlanmadığı onca şeyin senden gelebileceğini kabul edemiyordu. İşte bu nedenledir ki, iki ayrı tözün varlığına inanmıştım, ama içim rahat değildi, başkalarının yinelediği hataları yinelemekten başka birşey yapmıyordum. Bu sapkınlıktan kurtulduktan sonra kafamda sonsuz uzaya yayılmış bir Tanrı yarattım ve bunun sen olduğunu sandım ve onu yüreğime yerleştirdim, yüreğim senin gözünde iğrenç olan bir putun tapınağı durumuna düştü. Ancak benim haberim olmadan kafamı eline alarak, bir daha boş şeylere takılmasın diye gözlerimi kapatınca,[50] biraz kendimden uzaklaştım, çılgınlığım yatıştı. Sende uyandım, seni hayal ettiğimden başka bir şekilde sonsuz olarak gördüm,bu vizyon bedenden gelmiyordu.

Gerçek ve Yanlış

Bundan sonra bakışlarımı öteki varlıklara çevirdim, varlıklarını sana borçlu olduklarını gördüm, herşey sende bitiyor, bir yerde olduğu gibi değil de başka şekilde; onları elinle gerçeklerinin kökünden tutuyorsun; ve herşey var olduğundan gerçektir. Var olmayan ama var olduğuna inandığımız şeyin dışında hiçbir şey yanlış değildir. Herşeyin yalnız uygun yerde değil ama uygun zamanda da var olduğunu gördüm. Tek ebedi varlık olan sen, işe koyulmak için yüzyıllarca beklemedin, çünkü geçmiş ve gelecek bütün yüzyıllar, kalıcı varlığının eylemi ile harekete geçirilmiş olmasalardı, ne biterlerdi, ne de doğarlardı.

Kötülük, Tanrı'dan Yüz Çevirmek Demektir

Damak zevki bozulmamış birine lezzetli gelen ekmek, damak zevki bozulmuş birine lezzetli gelmeyebilir; gözleri sağlıklı birine ışık hoş gelirken hastalıklı gözlere acı verebilir. Aynı şekilde senin hakkaniyetin dürüst olmayan kişilere hoş gelmez; haydi haydi iyi olarak yaratmış olduğun ve aşağı seviyedeki yaratıkların bir bölümü ile uyum içinde bulanan bir engerek ve bir küçük yer solucanı da hoş gelmez. Kötüler bu aşağı bölgelere daha çok uyum sağlayarak sana olan benzerliklerini yitirirler; tersine sana daha çok benzemeye çalışanlar ise, üstün yaratıklarınla daha çok uyum içine girerler. Kötünün ne olduğunu aradım ve onun bir töz olmadığını keşfettim, kötülük yüce tözden yani Tanrım, senden yüz çeviren, bu içten zenginlikleri reddeden,[51] daha aşağı seviydeki şeylere dönerek dışarıda gururla şişinen bir iradenin ahlâk bozukluğudur.

Tanrı'yı Tanıma

Daha şimdiden senin yerine bir hayali değil de seni sevdiğime şaşıyordum. Ama henüz Tanrımdan zevk alacak kadar is-

tikrar içinde değildim. Beni sana çeken senin güzelliğindi, ancak kısa sürede kendi dertlerim beni senden uzaklaştırıyordu; inleyerek dünyevî şeylere atılıyordum. Bu dertler cinsel alışkanlıklarımdı. Ancak senin hatıran hep benimle birlikteydi. Bağlanmam gereken bir varlığın var olduğu gerçeği, o varlığa bağlanacak gücüm henüz olmadığı hâlde, aklımdan hiç çıkmıyordu. "Çünkü ölümlü vücut ruhu ağırlaştırır ve bu çamurdan ev, verimli bilinci zora koşar."[52] "Senin görünmeyen güzelliklerinin, bunun yanında ebedi gücünün ve Tanrılığının, evrenin yaratılışından beri"[53] yapıtların aracılığıyla gözler önüne serildiğine inanıyorum. İster göksel, ister dünyevî olsun, bir nesnenin güzel olup olmadığına nasıl karar verdiğimi ve geçici şeyler hakkında "bu böyle olmalı, bu böyle olmamalı" diyerek hemen nasıl yargıya vardığımı araştırıyordum. Bu şekilde yargılarken, neden böyle yargıladığımın nedenini araştırırken değişken düşüncemin dışında kalan gerçeğin ebediliğini ve değişmezliğini keşfettim.

Böylelikle, derece derece, vücuttan, organlar aracılığıyla hisseden ruha kadar çıktım, oradan da, duyu organlarının dış nesneler hakkında bilgi sahibi oldukları, hayvanların da sahip olduğu o içgüdüye geldim. Sonunda da duyu organlarının algıladıklarını yargılayan ve onları kabul eden akıl gücüne eriştim.

Bu güç, değişime maruz kaldığımı kabul ederek, hiç kuşku duymadan değişmezliğin değişkenliğe tercih edileceğini açıkça ilân ederken kendisini hangi ışığın aydınlattığını keşfetmeye çalışmak için aklını alışkanlığın ve fantezinin huzur bozucu eğlencelerinden uzak tutarak saf akıla kadar çıktı. Peki bu değişmezliği o nereden biliyordu? Değişmez hakkında herhangi bir bilgisi olmasaydı, onu değişkenliğe tercih etmezdi. Böylelikle Varlığın kendisine titrek bir göz atmayı başarmış oluyordu. Ancak bundan sonra senin görünmeyen niteliklerin benim için yapıtların aracılığıyla anlaşılarak açıkça görülmeye başladı.[54] Ama onlara dikkatimi vermek mümkün olmadı; acizliğimden geri çekildim, yeniden alışkanlıklarıma döndüm. Henüz yiyecek durumda ol-

madığım yiyeceklerin mis gibi kokusuyla dolu bir sevginin anısı hep benimle birlikte kaldı.

Alçakgönüllülüğü ve İsa'yı Tanımayış

Seninle mutlu olmanın yollarını arıyor ama bulamıyordum. Bunu, Tanrı ile insan arasında arabulucu durumunda olan herşeyin üstünde ve yüzyıllar boyunca yüceltilmiş[55] ve beni "Ben yol, gerçek ve yaşamım"[56] diyerek çağıran insan Mesih-İsa'ya[57] inanarak bulabileceğimi keşfettim. Yememin imkânsız olduğu gerçeğin besinini bedene karıştıran oydu. Herşeyi yarattığın bilgeliğinin sütüyle beslenelim diye Söz'ün vücut buldu.[58]

Alçakgönüllü olmadan alçakgönüllü Tanrı'ya sahip olamazdım. Zayıflığının bize öğretmek istediklerinden henüz haberim yoktu. Çünkü evrenin yukarı katlarına egemen olan ebedî gerçek olan Söz'ün, alçalanları kendisine kadar çıkarır; ama aşağı katlarda kendisine tâbi olmalarını ve kendisine çekmek istediklerini, onları gururlarından kurtarmak ve sevgide beslemek amacıyla bizim çamurumuzla kendisine basit bir konut inşa etti. Söz, insanların kendilerine olan aşırı güvenlerinin artık kendilerini yoldan çıkarmasını, bizim vücut giysisini[59] ödünç alan Tanrılığı ayaklarımızın dibinde görerek alçalmamızı ve onun önünde secde kılmamızı, böylelikle insanlara kendisini göstererek onları kaldırmasını istedi.

İsa'nın Tanrı Olduğunu Bilmeyiş

Böyle düşünmüyordum. İsa'yı kimseyle kıyaslanmayacak kadar bilge biri olarak görüyordum. Özellikle bir bakireden mucizevi bir şekilde, özel bir lütufla ve bizim yararımıza doğmuş olmasını, ölümsüzlüğü elde etmemiz açısından geçici şeylere önem vermememiz konusunda örnek alınacak büyük bir ders olarak görüyordum. Ama "Söz insan oldu"[60] sözlerinin arkasındaki gizemi anlayabilecek durumda değildim. Sadece Kutsal Ki-

tapların yazdıklarını, yemek yemiş, içmiş, uyumuş, yürümüş, sevinmiş ve üzülmüş, konuşmalar yapmış olduğunu biliyordum. İsa senin Söz'üne ancak insan aklı ve ruhu aracılığıyla bağlı olabilirdi.[61] Bunu anlayabilmek için Söz'ünün değişmezliği konusunda biraz bilgi sahibi olmak yeterlidir; bu bilgiye de yeterince sahiptim. Bu nedenle bu konuda en küçük bir kuşku duymuyordum. Gerçekten de, kimi zaman iradeyle vücudun uzuvlarını hareket ettirmek, kimi zaman da onları hareketsiz tutmak, bir duyguyla etkilenmek sonra onu duymamak, bilgece düşünceleri sözlere çevirmek sonra da susmak, bütün bunlar değişime tâbi bir ruhla bir akılın kendilerine özgü nitelikleridir. Kutsal Kitaplar'daki İsa'ya mal edilen bu noktalar yanlış olsaydı, o zaman içindekilerin hepsi yalan olarak kabul edilebilir ve bu kitaplar insanların esenliğini gösteren kitaplar olmaktan çıkarlardı. Gerçeği bildirdiklerine göre, İsa'da eşsiz bir insan görüyordum; sadece vücudu ya da vücutla birlikte akıldan yoksun bir ruhu değil ama onu gerçek bir insan olarak görüyordum. Gerçek kişiliğiyle değil de, üstün insan doğasıyla ve bilgeliğe mükemmel katılımıyla onun bütün insanlardan üstün olduğuna inanıyordum.

Alypius'un düşüncesine göre, "insan olan Tanrı" konusunda Hristiyanlar İsa'da sadece Tanrı'yı ve bedeni görüyorlar, onlara göre İsa'da ne insan aklı ne de insan ruhu bulunuyordu. İsa'ya atfedilen davranışların da ancak canı ve aklı olan bir varlığın eseri olabileceğine inanıyordu. Hristiyanlık inancına yavaş adımlarla gidiyordu. Ama daha sonra bu görüşün Apollinaristlerin sapkın görüşü olduğunu anladı ve mutlulukla Evrensel Hristiyan inancına bağlandı.

Ben ise, "Söz insan oldu" sözlerinin ne anlama geldiğini ondan sonra anladığımı itiraf ederim. Hristiyan inancı Plotin'in hatalı inancından farklıydı. Sapkın mezheplerin saldırıları Kilisenin düşüncesini ve içerdiği sağlıklı doktrini daha iyi bir şekilde ortaya çıkartıyor. Tanrı'nın beğenisini kazananların ortaya çıkması için aranızda bölünmeler olması gerekiyor.[62]

Bilgi ve Gurur

Ancak Platoncu filozofların kitaplarını okuduktan sonra, gerçeği görünen nesnelerin dışında aramayı öğrendim ve senin görünmeyen niteliklerini yapıtların aracılığıyla gördüm.[63] Senden uzakta, ruhumun karanlıklarının görmemi engellediği bu gerçeğin ne olduğunu anladım. Sonlu ya da sonsuz bir alana yayılmadan, senin sonsuz olduğuna emindim; gerçekten hep olduğu gibi kalan, hiçbir yandan, hiçbir şekilde değişime uğramayan, var olan Kişisin, sen olmayan herşey de senden geliyor ve var olmalarının da biricik ve tartışmasız nedeni de budur. Evet bütün bu şeylerden emindim ama, senden mutluluk duyamayacak kadar da zayıftım. Bu konular hakkında çok bilmiş gibi konuşuyordum; bununla birlikte senin yolunu Kurtarıcımız İsa'da[64] aramamış olsaydım, eğitilmemiş olacak ve mahvolacaktım. Cezamı da içimde taşıyarak kendimi bilge gibi göstermeye çalışıyordum; ağlamıyordum, üstelik bilgimden dolayı gurur duyuyordum.[65] Temeli, alçakgönüllülük üstüne, kısacası Mesih İsa[66] üstüne inşa edilen sevgi neredeydi? Bu kitaplar bana bunu öğretebilir miydi? Ama sen; ileride kitaplarında iç huzuru bulunca, yaralarım da iyileştirici parmakların sayesinde iyileşince, kendini beğenmişlikle suçlarını itiraf etme arasındaki farkı ve nereye gideceklerini gördükleri hâlde sadece seyretmekle kalmayıp ikamet etmemiz gereken mutluluklar diyarına götüren yolu göremeyenleri ayırt edebileyim diye bu kitapların, Kutsal Kitapları incelemeden önce elime düşmesini ve belleğimde bende bıraktıkları izlenimlerinin kalmasını istedin.

Önce Kutsal Kitaplarınla eğitilmiş ve onlarla içli dışlı olmuş, sonra da filozofların bu kitaplarına rastlamış olsaydım, belki bu kitaplar dindarlığımın temellerini sarsmış olacaklardı; ya da Kutsal Kitaplardan elde ettiğim esenlikli sevgi konusunda ısrar etmiş olacak ve bu kitapların, başka kitaplar okumamış olanlara da aynı şeyi kavratacağını düşünecektim.

Alçakgönüllülük ve Esenliğe Götüren Yol

Doymak bilmeden Kutsal Ruh'un tarafından esinlenmiş kutsal sözleri, özellikle havari Paulus'un yazdıklarını okudum. Benim için Peygamberlerin ve Şeriatın belirttikleriyle uyum içinde gözükmeyen hatta çelişkili görünen birçok sorun kendiliğinden çözüldü. Açıkça gördüm ki, bu vahiyler aynı ve tek gerçeği dile getiriyorlardı, bunun üzerine sevinçten titremesini[67] öğrendim. Bunları okumaya başladım ve gördüm ki, Neo-Platoncu filozoflarda okumuş olduğum gerçekler burada da ifade ediliyor, ama herşey, -gerçeği gören insan, sanki vahiy ve görme yeteneğini almamış[68] gibi davranarak kendi kendisiyle gururlanmasın diye- senin lütfuna mal ediliyordu. "Tanrı'dan almadığın neyin var ki?"[69] Hiç değişmeden kalan seni görmek konusunda insanın sadece uyarılmasını değil, ama aynı zamanda sana sahip olabilmesi için iyileşmesini de istedin. Senden uzakta olduğu için seni göremeyen kişi, sana götüren yolda yürüsün, sana ulaşsın ve sana sahip olsun. İnsan Tanrı'nın yasasından iç varlığında mutluluk duysun. Peki ama bedeninin uzuvlarında, aklının onayladığı yasaya karşı savaşan ve onu bedeninin uzuvlarındaki günah yasasına tutsak kılan bu öteki yasaya karşı ne yapsın?[70] Tanrım sen adilsin, günah işledik, kötülük yaptık, dinsizler gibi davrandık, elin üzerimize çöktü[71] ve bizler haklı olarak, ölüm prensesine, o eskil günahkâra teslim edildik, o senin gerçeğine vefasızlık[72] ederek, bizim irademizi kendi iradesine benzetmeye çalışıyor. Bu zavallı insan ne yapacaktır? Onu bedenin ölümünden, yollarının başında[73] yarattığın ve birlikte ebedî olarak dünyaya getirdiğin Rabbimiz Mesih İsa'dan başka kim kurtaracaktır?[74] Bu dünyanın prensi[75] onda ölümü hak edecek[76] birşey bulamadı, buna karşın onu çarmıhta mıhlayarak öldürdü. Böylece kurallarıyla bize karşı olan yazılı antlaşmayı bozmuş oldu.[77]

Filozofların kitaplarında ne bunlardan ne itiraf gözyaşlarından, ne senin fedakârlığından, ne ruhsal üzüntülerden, ne pişman olmuş o kırgın yürekten[78] söz ediliyor, ne de halkının esen-

liğinden, ne vaat edilen kentten,[79] ne de Kutsal Ruh'un[80] güvencesinden, ne kurtuluşumuzu içeren kadehten söz ediliyor. O kitaplarda şu şarkılar söylenmiyor: "Ruhum Tanrı'ya tâbi olmayacak mı? Çünkü beni o kurtaracaktır. O benim Tanrım, benim kurtarıcımdır, sarsılmayacağım."[81] Şu sesi kimse duymak istemiyor: "Acı çeken sizler bana gelin."[82] Yüreği yumuşak ve alçakgönüllü olduğundan kimse ondan akıl almak istemiyor. Çünkü bu şeyleri bilgeler ve bilginlerden saklayıp küçük insanlara açınladın.[83] Vahşi bir beldenin tepesinden huzur beldesine götüren yolu bulmadan görmek, balta girmemiş yerlere girmek için boşuna çaba sarfetmek, aynı zamanda aslan ve ejderha[84] durumunda olan liderlerinin eşliğinde kaçakların saldırılarına ve tuzaklarına uğramak başka şeydir; cennet prensinin korumacılığı altındaki, cennet milisini terk edip kaçan kaçakların haydutluklarını gösteremedikleri,-çünkü bundan cezadan kaçar gibi kaçınırlar- huzur beldesine götüren yola çıkmak başka şeydir. Havarilerinden en küçüğünün[85] yazdıklarını okurken aklıma üşüşen düşünceler işte bunlardı. Yapıtlarını inceledim ve hayran kaldım.

Sekizinci Bölüm

Simplicianus'u Görmeye Gidiş

Tanrım, sana şükretmek amacıyla anılarımı anımsayacağım ve bana yapmış olduğun iyilikleri anacağım. Sevgin iliklerime kadar işlesin ve içten şöyle sesleneyim: "Tanrım, kim sana benzer?"[1] Beni bağlarımdan kurtardın: Sana övgüler sunacağım.[2] Beni bağlarımdan nasıl kurtardığını anlatacağım ve sana tapan insanlar bunları işitince şöyle diyecekler: "Gökte ve yeryüzünde Tanrı'ya şükürler olsun! Onun adı yüce ve harikadır!"[3]

Senin sözlerin yüreğime işlemişti, her yandan kendimi senin tarafından kuşatılmış gibi görüyordum. Ebedi yaşamından kuşku duymuyordum ama -onu görmediğim hâlde- bana aynadan yansıyan bir muamma gibi geliyordu.[4] Ne senin bozulmaz tözünden ne de bütün tözlerin o tözden çıktığından kuşku duyuyordum. Senin hakkında daha çok emin olmayı aramıyordum ama sana daha çok güvenmek istiyordum. Ancak ölümlü yaşantımda herşey sallantıdaydı; yüreğimin eski mayadan temizlenmesi gerekiyordu.[5] Kurtarıcının kendisi olan Yolda yürümek hoşuma gidiyordu, zorlukları nedeniyle hâlâ o yolda yürümeye korkuyordum.

Birden aklıma çevresine senin nurunu saçan iyi kulun Simplicianus'u ziyaret etme fikrini soktun.[6] Duyduğuma göre gençliğinden beri yaşamını sana adamıştı; şimdi yaşlanmıştı, övgüye lâyık bir şekilde geçen bir uzun ömür, herhâlde bilgisini ve tecrübesini artırmış olacaktı. Gerçekten de öyleydi. İçimdeki sıkıntıları ona anlattım. Ondan, fikirleri ile beni aydınlatmasını ve senin yolunda[7] yürümemi sağlayacak, benim durumuma uygun bir yaşam tarzını önermesini istedim.

Kilisede inananların kimisi yaşamlarını bir yönde, kimisi de başka yönde sürdürüyordu. Dünyada sürdürdüğüm yaşam tarzı hoşuma gitmiyordu; böyle bir yaşam bana yük oluyordu, eskiden olduğu gibi mevki ve para peşinden koşmuyordum, böylesi ağır bir köleliği kaldıramazdım. Beni bu tutkuların cazibesinden uzaklaştıran, sevmiş olduğum[8] evinin güzelliği ve senin tatlılığın olmuştu. Ama kadına olan bağlılığımdan kurtulamamıştım. Aslında, havari Paulus bana evliliği yasaklamıyor, buna rağmen daha iyi bir yaşam tarzını seçmemizi,[9] özellikle herkesin kendisi gibi olmasını istiyor. Ancak henüz çok zayıftım, daha tembel çözümü seçmiştim, geri kalan şeylerdeki kararsızlığımın başlıca nedeni buydu, kendimi zorunlu hissettiğim ve bana katlanmak istemediğim şeyleri benimsetmeye çalışan evlilik hayatından kaynaklanan sinir bozucu kaygılar beni tüketiyordu.

Gerçeğin kendisinin ağzından şu sözleri öğrenmiştim: "Göklerin Egemenliği uğruna kendilerini hadım saymış insanlar vardır. Ancak bunu kabul edebilen, kabul etsin."[10] Görülen iyi şeylerden Var Olan O'yu bulamamış ve Tanrı bilgisine sahip olamamış insanlar aptaldır.[11] Ben artık bu durumda değildim. Bu devreyi aşmıştım, evrenin tanıklığında, Yaratıcımız seni, sende de herşeyin sayesinde yaratıldığı seninle ve Kutsal Ruhla bir olan aramızda bulunan Sözü'nü bulmuştum.

Tanrı'yı tanıyan, amaTanrı'yı Tanrı gibi yüceltmeyen ve ona şükranlar sunmayan[12] dinsiz insanlar da vardır. Bu hataya ben de düştüm, ama sağ kolun bana yardımcı oldu[13] ve beni bu hatadan

kurtararak elverişli duruma soktu. İnsana şöyle dedin: "Dindarlık bilgeliktir."[14] "Bilge görünmeyi istemeyin, çünkü bilge olduklarını iddia edenler deli oldular."[15] "Değerli inci"yi[16] bulmuştum. Sahip olduğum bütün mal varlığım pahasına onu satın almalıydım. Ama hâlâ tereddüt içindeydim.

Victorinus'un Hristiyan Oluşu

Simplicianus'u görmeye gittim. Episkopos Ambrosius için Simplicianus nur içinde bir baba idi. Ambrosius onu gerçekten bir baba gibi görüyordu.[17] Ona hatalarımın karmaşık durumlarını anlattım. Hristiyan olarak ölmüş olduğun bildiğim, eskiden Romalı bir konuşmacı olan Victorinus'un[18] Lâtince'ye çevirmiş olduğu Platoncu filozofların kitaplarını okuduğumu söyleyince, dünya görüşü[19] ile yazılmış yalan ve yanlışlarla dolu başka filozofların kitaplarını okumadığımdan dolayı beni tebrik etti. Oysa Platoncu doktrin bize Tanrı'yı ve Sözü'nü her yanıyla anlatmaya çalışır. Daha sonra beni, Tanrı'nın, bilge ve akıllı kişilerden gizleyip küçük olanlara açtığı[20] İsa'nın alçakgönüllülüğüne davet etmek amacıyla, Roma'da bulunduğu sırada samimi arkadaş olduğu Victorinus'dan söz etti. Bana anlattıkları konusunda sessiz kalamayacağım. Bu yaşlı okumuş insana yaptığın iyilikleri anlatmak seni yüceltmek demektir. Bu yaşlı adam çok bilgili biriydi, bütün liberal bilimler konusunda bilgisi vardı; birçok filozofu okumuş, eleştirmiş ve aydınlatmıştı; birçok soylu senatörün hocası olmuştu; onun şerefine Roma'da, Forum'da bir heykelini diktiler. İleri yaşına kadar putlara taptı, putlar için düzenlenen âyinlere katıldı. O devirde Roma'nın bütün soylu kesimi halkı tanrılaştırılmış canavarlara tapınmaya zorluyordu, köpek Anibus'a bile. Bu tanrılar eskiden Neptün'e, Venüs'e, Minerve'ye[21] karşı savaşmışlardı. Roma onları yendikten sonra, şaşırtıcı konuşmalarıyla onları savunmuş olan yaşlı Victorinus'tan medet umuyordu; ancak bu yaşlı adam birden Mesih'in kölesi olmaktan ve vaftiz olarak yeniden doğmaktan, başını alçakgönüllülüğün

boyunduruğu altına, gururlu alnını da haçın utancına sokmaktan utanmadı.[22]

Tanrım, Tanrım, sen gökleri indirdin ve sen de indin; dağlara dokundun, onlar da ateş aldı,[23] yüreklere nasıl girdin? Simplicianus'un bana dediğine göre, Victorinus İncil'i okuyormuş, Hristiyan kitaplarını büyük bir özenle derinlemesine inceliyormuş ve Simplicianus'a herkesin içinde değil de kendi aralarında yaptıkları konuşmada "Biliyor musun artık Hristiyan oldum" demiş. O da ona şöyle karşılık vermiş: "Buna ancak seni Hristiyan olarak Mesih'in Kilisesinde görürsem inanırım." O da gülerek şöyle demiş: "Hristiyanı Hristiyan yapan duvarlar mı?" Hristiyan olduğunu ona birçok kez yineledi, Simplicianus da ona hep aynı cevabı veriyordu, o da şaka yoluyla duvarlarla karşılık veriyordu. Şeytanın gururlu tapınıcıları olan arkadaşlarından çekiniyordu. Lübnan selvilerinin[24] tepelerine benzeyen Babil kulesinden[25] yakın dostlukların ağır yükünün kendi üzerine çökmesinden korkuyordu. Bu harika kitapları okuyarak ve onlar üzerinde derin düşünerek güç elde ettikten sonra, insanlar önünde Mesih'ten utanırsa, kutsal melekler önünde[26] onun tarafından reddedilmekten korkuyordu; senin Sözü'nün alçaldığı gizemlere katılmaktan utanç duyduğunu, oysa gururlu şeytanların kutsal olmayan âyinlerine, onların gururlarını örnek alarak katılmaktan utanç duymadığını düşünerek büyük bir suç işlediğinin bilincine vardı. Boş utançlardan sıyrılarak, sadece gerçekten kaçtığı için yüzü kızardı. Ani bir kararla Simplicianus'u şaşırttı: "Haydi kiliseye gidelim, Hristiyan olmak istiyorum" dedi. Simplicianus sevincini tutamayarak onunla birlikte kiliseye gitti. İnançla ilgili ilk bilgileri aldıktan sonra vaftizde yenilenmek[27] üzere kaydoldu. Roma şaşkındı, Kilise sevinçliydi. Bu olay karşısında kibirli insanlar dişlerini gıcırdattılar, öfkelendiler, kudurdular.[28] Ancak kulun Tanrım sana güvenerek artık arkasında bıraktığı yalan ve geçici şeylere gözlerini kapamıştı.[29]

Sonunda inanç ilkelerini açıkça söylemek zamanı gelmişti. Genelde bu sözler, senin nurunu almaya hazırlanan kişi tarafın-

dan yüksekteki bir kürsüye çıkılarak Romalı Hristiyanların önünde ezbere söylenirdi. Simplicianus'un bana ilettiğine göre, papazlar Victorinus'tan inanç ilkelerini gizlide söylemesini istemişler. Gerekçeleri de, karışıklığa neden olmak istemeyişleriydi. Ama o inanç ilkelerini açıkça büyük bir kalabalık önünde ilân etmeyi tercih etti. Retorik kürsüsünden öğrencilerine insanların esenliği hakkında ders vermedi ama bunu halk önünde açıkça ilân etti. Sağduyudan yoksun dinliyicilerine ders anlatmaktan çekinmeyen biri olarak senin barışçıl sürüden, senin sözlerinden söz etmekten neden çekinecekti ki?

Kürsüye çıktı; adı onu tanıyanlar arasında ağızdan ağıza dolaşarak, topluluk arasında sevinçli bir mırıltının çıkmasına neden oldu. Bu toplulukta onu tanımayan var mıydı? Herkes bir ağızdan sevinç içinde "Victorinus! Victorinus!" diye bağırdılar. Onu görünce mutluluklarını coşkuyla belli ettiler, sonra birden onu dinlemek için sustular. İnanç ilkelerini büyük bir inançla söyledi, herkes onu kucaklayıp bağrına basmak istedi; onu ellerde taşıdılar, coşku ve sevinçlerini böyle ifade ettiler.

Tanrı'yı En Çok Sevindiren Şey

Ey iyi Tanrım! Bir insan büyük bir tehlike içinde bulunan ve kurtulma umudu olmayan birinin kurtulmasına daha az tehlike içinde bulunan ve kurtulma umudu bulunan birinin kurtulmasından daha çok neden sevinir? Sen de, ey merhametli Baba, tövbe eden tek bir günahkâr için, tövbe etmelerine gerek olmayan doksandokuz kişi için duyulandan daha büyük bir sevinç duyuyorsun.[30] Biz de, kaybolan koyunu omuzlarında taşıyan çoban, komşularının tebrikleri arasında bulduğu drahmiyi senin hazinene koyan kadın öykülerini büyük bir zevkle dinliyoruz. Ölmüş olup, yaşama dönen, kaybolup yeniden bulunan[31] en küçük evlât öyküsü kilisende okunduğunda ve evde şölen yapıldığını duyunca gözyaşlarımızı tutamıyoruz. Kutsal sevginle kutsallaştırılmış meleklerinle birlikte biz de seviniyoruz. Çünkü sen hep ay-

nısın, doğaları gereği değişken ve ölümlü olan şeylerin hepsini, hem de hep aynı şekilde, biliyorsun.

İnsanın, yeniden bulduğu birşeye, hep sahip olduğundan daha çok sevinmesinin nedeni nedir? Herşey bunun böyle olduğunu doğruluyor. Bir imparator kazandığı zaman büyük sevinç duyar; savaşmadan kazanamazdı, savaşta tehlike ne kadar büyük olursa, zafer kazanmanın sevinci o kadar büyük olur. Fırtına gemicilerin hayatını tehdit eder, batma tehlikesi geçirirler; ölümün karşısında hepsinin beti benzi atar.[32] Sonra Gök ve deniz sakinleşir, aşırı korkuları aşırı sevince dönüşür. Sevdiğimiz biri hastadır; nabız atışları hastalığının ciddi olduğunu gösterir; onun sağlığına kavuşmasını isteyen herkes onunla birlikte yüreklerinden acı çekerler; hasta iyileşir ama henüz bütün gücüne kavuşmamıştır, iyi ve sağlam olduğu zaman ona karşı duyulmayan bir sevinç içindedir herkes. İnsanlara özgü bazı zevkleri bile bazı sıkıntıları isteyerek ve önceden hazırlamak pahasına elde ediyoruz. Açlığı ve susuzluğu tanımadan yemenin ve içmenin hiçbir tadı olmazdı. İçkiciler damaklarını tahriş eden tuzlanmış yiyecekler yerler, içki bunu dindirir, bu da onlara zevk verir. Göreneklere göre, nişan yapıldıktan sonra, nişanlıların kendilerini birbirlerine vermesi istenmez; güvey bekleyip iç çekmezse, kendisine sunulan armağanı hor görebilir.

İğrenç ve utanç verici zevklerde olduğu gibi yasal ve izin verilen zevklerde de, dürüst, namuslu bir arkadaş ilişkisinde olduğu gibi ölmüş sonra yaşama dönmüş, kaybolmuş sonra bulunmuş[33] adamın maceralarında da, büyük bir mutluluktan önce çok büyük acılar yaşanıyor.

Tanrım bütün bunlar niye,oysa sen, evet sen kendin ebedi mutluluğun kendisi değil misin? Seni çevreleyen varlıklar da mutluluklarını senden almıyorlar mı? Niçin senin yaratıklarından biri olan insan yoksunluklar ve bolluklar, uyum ve uyumsuzluklar çemberinden geçmek zorunda kalıyor? Bu insanların doğasından gelen birşey mi? Göklerin en yukarısından yeryüzünün dibine kadar,[34] yüzyılların başlangıcından sonuna kadar, her

çeşit iyiliği ve doğru yarattığın herşeyi, her birini yerli yerinde sıralamış ve her birini zamanına göre ayarlamışsın. Ne yazık bana! Yücelerde olduğun kadar uçurumların derinliklerine[35] de nüfuz ediyorsun! Bizden hiç uzaklaşmıyorsun, oysa biz sana ne zorluklarla geliyoruz!

Victorinus'un Hristiyan Oluşu ve Büyük Sevinç

Haydi, Tanrım, davran; bizi uyandır, bizi kendimize getir, bizi canlandır, bizi kendimizden geçir, bizi ateşinle tutuştur, bizi büyüle; biz de sevelim, koşalım. Victorinus'un içinde bulunduğu körlükten daha derin körlük içinde bulunanlardan birçoğu senin ışığında aydınlatılarak sana geri gelmediler, sana yaklaşmadılar mı? Senin ışığını kabul edenlere Tanrı'nın çocukları olma hakkını vermedin mi?[36] Ne var ki, dünya tarafından tanınmamış biriyse, Hristiyan oluşlarının uyandırdığı sevinç, onu tanıyanlar için bile pek büyük olmaz. Kalabalıkla birlikte paylaşılan sevinç herkeste ayrı ayrı daha belirginleşir, çünkü coşku ve heyecan insanlarda birbirlerine geçer. Hem sonra çok ünlü kişiler örnek davranışlarıyla birçok kişiye esenlik kapısını açmışlardır, kişiliklerinden gelen yetke, davranışlarını daha anlamlı kıldığından peşlerinden birçok kişiyi sürüklerler. İşte bu nedenledir ki, iman yolundaki selefleri bile onların Hristiyan olmalarından büyük mutluluk duyarlar, onları daha birçoklarının izleyeceğini görürler.

Kilisende zenginlere fakirler üzerinde, soylulara da soylu olmayanlar üzerinde öncelik hakkı tanındığını belirtmek istemiyorum. Tersine sen, dünya gözünde güçlü görünenleri utandırmak amacıyla dünya gözünde zayıf görünenleri, dünyanın gözünde önemli görünenleri hiçe indirmek amacıyla da dünya gözünde önemsiz, soysuz ve değersiz görünenleri seçtin.[37] Bununla birlikte, kendini havarilerin en küçüğü olarak gören, bu sözleri duyurduğun o aynı Havari,[38] inancın silâhlarıyla kendini beğenmiş prokonsül Paulus'u yenerek onu, kralların en büyüğünün[39] bayrağı altında Mesih'in tatlı boyunduruğu altına geçirdi,

eskiden dünya kralının bir subayı iken, böylesi parlak bir zaferin anısına Saul adını bırakarak Paulus adını aldı. Şeytanın bozguna uğratılması, ona egemen olan, böylelikle başkalarını da daha çok sayıda tutmaya çalışan kişiyi yenmekle mümkündür. Bu özelliğe soyluluklarından ileri gelen kendini beğenmişliklerinden dolayı soylular daha çok sahiptirler, bunun sonucu olarak nüfuzu altındaki, onlara bağlı çok sayıdaki insan da bu durumdadır. Çocukların, Victorinus'un yüreğinin, şeytan tarafından ele geçirilemez bir kale konumuna sokulduğuna ve dilinin de birçok kişiyi ölüme götüren güçlü ve zehirli olduğuna inanıyordu; ama daha sonra çocuklarının sevinci büyük oldu; çocukların, Kralımız "güçlü olanı" zincire bağlamış ve onun elinden fethedilmiş kadehlerin arınmış, onurlu amaçlara uygun olarak kutsal kılınmış, Tanrı'ya yararlı ve her türlü hayırlı işe hazır hâle getirilmiş[40] olduğunu görüyorlardı.

Alışkanlıkların Baskısı

Kulun Simplicianus bana Victorinus'un Hristiyan oluşunu anlatır anlatmaz hemen onu örnek almak için yanıp tutuştum. Simplicianus bana bu öyküyü bu nedenle anlatmıştı. Simplicianus'un, İmparator Julianus zamanında çıkartılan bir yasa gereğince Hristiyanlara edebiyat ve retorik[41] dersi vermenin yasaklanmış olduğunu hatırlatması üzerine, bu yasaya uymak zorunda kalan Victorinus, boş sözlerin sarfedildiği okulunu bırakarak bebekleri bile konuşturan[42] senin Sözünü seçti. Bana mutluluğu cesaretinden daha az görünmedi, çünkü kendini sırf sana verme fırsatı eline geçmişti. Böyle bir özgürlüğe kavuşmaya can atıyordum, ama ben zincirlenmiş bir durumdaydım, zincirlerim demirden halkalardan değil, ama demirden irademin halkalarından oluşuyordu. Şeytan irademin efendisiydi, orada oturuyordu, benim için beni tutsak kılan bir zincir yapmıştı. Gerçekten de tutku soysuzlaşmış bir iradeden çıkar, tutkuyu da alışkanlık izler, önüne geçilemeyen alışkanlıktan da gereksinmeler doğar. Birbiri-

ne geçmiş bu halkalardan da beni ağır bir kölelik içinde tutan zincir çıkıyordu. Yeni yeni bende oluşmaya başlayan, sana çıkar gözetmeden hizmet etmeyi, tek güvenilir mutluluk olan sende tanrım, mutluluğu tatmak isteyen yeni irade, henüz eski kaşarlanmış iradeyi kontrol altına alabilecek durumda değildi. Böylelikle iki irade, -biri eski, biri yeni, biri tene düşkün, biri ruhsal- birbirleriyle mücadele ediyorlardı, anlaşamamazlıkları ruhumu mahvediyordu.

Kendi tecrübeme dayanarak, okuduğum şu sözleri anlıyordum: "Tenin ruha karşı arzuları, ruhun da tene karşı arzuları vardır."[43] Kimi zaman birinde, kimi zaman ötekindeydim; ama daha çok beğenmediğimde değil beğendiğimde oluyordum; hatta bu son tarafta olduğumu da söyleyemem, ona isteyerek itaat etmekten çok çoğunlukla ona katlanıyordum. Bununla birlikte benden güçlü olan bu alışkanlık benden doğmuştu, gelmiş olmayı istemediğim bu noktaya isteyerek gelmiştim. Günahkâr haklı olarak cezalandırıldığında kim buna karşı çıkabilir ki? Günahı izleyen haklı ceza değil midir? Eskiden, sana hizmet etmek için dünyayı hor görmüyorduysam, bunun nedeni gerçek hakkında belirsiz bir bilgiye sahip olmamda yatıyordu gibi bir özürün arkasına sığınıyordum: Şimdi ise bu gerçeği kesin olarak biliyordum. Ne var ki hâlâ dünyaya bağlı olduğumdan senin hizmetine girmeyi reddediyordum; köleliklerinden korkulması gereken engellerden kurtulmaktan korkuyordum.[44]

Çağın yükü, uyku gibi üzerime tatlı bir şekilde çöküyordu; senin hakkında derin düşündüğümde, kafamdan geçen düşünceler uyanmak isteyen insanın gösterdiği çabaya benziyordu, ne var ki düşünceler yenilerek yeniden derin uyuşukluğa kapılıyorlardı. Sürekli uyumak isteyen hiç kimse yoktur, sağduyulu insanların dediğine göre uyanık kalmak daha iyidir. Buna rağmen insanın uzuvlarına ağırlık çökünce, uykudan silkineceğine insan, uyuya kalmasına sinirlenmesine rağmen kendini isteyerek uykuya verir, kalkma saati gelmiş olsa bile. Aynı şekilde tutkularıma boyun eğmektense kendimi senin sevgine vermek daha iyi-

dir diye düşünüyordum. Birincisi hoşuma gidiyordu, yüreğime hakimdi, öteki ise beni büyülüyor, beni sürüklüyordu.[45] Bana şöyle dediğinde sana verecek hiçbir yanıtım olamazdı. Ey uyuyan sen, kalk, ölüler arasından kalk, Mesih seni aydınlatacaktır.[46] Her şekilde sözlerinin gerçekliğini bana gösterdiğinde, gerçek olduklarına kanı getirdikten sonra uyuşuk ve uykulu şu sözlerden başka bir söz bulamıyordum: "Şimdi! Hemen! Bir dakika bekleyin!" "Şimdi" bir türlü gelmek bilmiyordu, "hemen" de sürüncemede kalıp duruyordu. Yasanı içsel insana göre boşuna seviyordum, ne var ki bedenimin uzuvlarında, aklımın onayladığı yasaya karşı savaşan ve beni bedenimin uzuvlarında bulunan günah yasasına sürükleyen, tutsak kılan başka bir yasa görüyordum. Günahın yasası alışkanlıkların şiddeti ile ruhum, kendi isteğinin tersine, isteyerek onun boyunduruğuna girdiğinden, bütün suç kendisinde olmak üzere, sürükleyerek özgürlüğünü elinden alıyordu. "Ne zavallı bir insanım! Ölüme götüren bu bedenden beni Rabbimiz Mesih İsa aracılığıyla gelen nurun dışında kim kurtarabilir ki!"[47]

Pontinianus'un Anlattıkları

Beni çok sıkı şekilde tutsak tutan cinsel arzularımın bağlarından, geçici görevlerimin tutsaklığından beni nasıl kurtardığını desteğim ve Kurtarıcım olan[48] senin şanın için itiraf ederek anlatacağım.

Alışılmış yaşantımı sürmeye devam ediyordum, kaygılarım, korkularım gün geçtikçe artıyordu; her gün senin özleminden ah vah ediyordum, beni bunaltan işlerimin izin verdiği kadarıyla kilisene gidiyordum. Alypius da üçüncü kez savcı yardımcılığına atandıktan sonra hukuk çalışmalarından kurtulmuş olarak benimle birlikte geliyordu. Kendisine danışmak için başvuracak kimseleri bekliyordu, ben de güzel konuşma sanatını parayla öğretmeye çalışıyordum, sanki bu sanat öğretilebilirmiş gibi. Nebridius, arkadaşlığımız hatırına, hepimizin samimi arkadaşı Mila-

nolu gramerci Verecundus'un derslerine yardımcı oluyordu; Verecundus arkadaşlık hatırına bizlerden birinin derslerine yardımcı olmasını rica etmişti, buna çok ihtiyacı vardı.

Nebridius ona gitmeye para yüzünden karar vermedi; edebiyat dersi vermeye karar vermiş olsaydı daha çok para kazanabilirdi. İyiliksever olduğundan, bu iyi ve tatlı arkadaşımız, bizim ricamızı kırmayarak isteğimizi yapmayı bir görev bildi. Bu görevi, dünyanın ileri gelenleri tarafından tanınmadan[49] ve kafasını dinç tutabilmek ve boş saatlerini okumaya, araştırmaya ya da bilgelik konusunda birşeyler dinlemeye ayırmak amacıyla kafasından her türlü sıkıntıyı uzaklaştırarak çok büyük bir ihtiyatla yerine getiriyordu.

Nebridius'un bulunmadığı bir gün, Afrika'da hemşehrimiz olan ve sarayda askeri bir görevde bulunan Pontinianus, Alypius ile beni ziyarete geldi. Bizden ne istediğini hatırlamıyorum. Konuşmak üzere oturduk. Tesadüfen oyun masasının üzerinde bulunan bir kitabı aldı, açtı, kitap havari Paulus'un mektuplarıydı. Bunu beklemiyordu. Mesleğimle ilgili bir kitap olduğunu sanmıştı. Bunun üzerine gülümsedi, bana baktı, sonra beni tebrik etti, etrafta bir tek bu kitabı bulduğuna şaşırdığını ifade etti. Sadık bir Hristiyandı, kilisede senin huzurunda Tanrım, secde kılarak uzun dualar ediyordu. Ona bu kitabın araştırmalarımın temelini oluşturduğunu söyledim, konuşmalarımız Mısırlı ermiş Antonius'un[50] yaşamına kadar uzandı; o zamana kadar onunla ilgili bir bilgimiz olmamıştı. Pontinianus bunu fark edince bu konu üzerinde durdu; ve bu büyük adamı hayranlıkla bize anlatmaya başladı. Neredeyse çağdaş sayılabilecek, Katolik Kilisesinin bağrında gerçek inanç içinde gerçekleşmiş olan bu doğru olduğu tartışma götürmez harikalarını[51] duyunca hayranlıktan şaşırıp kaldık; o bu olağanüstü olayları anlatmaktan tamamen şaşkına dönmüştü, biz de bunları öğrenmekten...

Buradan konuşmanın konusu, verimli çoraklıklarla dolu bu ıssız yerleriyle, güzel kokularının sana kadar yayıldığı azizce yaşantılarıyla bu sayısız manastırlara geldi. Milano'da, Ambrosi-

us'un korumacılığında, duvarların ötesinde iyi biraderlerin yaşadığı bir manastır varmış, ama bizim bundan haberimiz yoktu. Pontinianus anlatmaya devam ediyordu, biz de sessizce onu dinliyorduk. Bir gün, Treves'te, imparator öğleden sonra glâdyatör dövüşlerini seyrederken, üç arkadaşıyla birlikte kent surlarına bitişik bahçelerde gezinmeye çıkar. Çift olarak, biri Pontinianus'la birlikte, diğer ikisi birlikte dolaştıklarından, birbirlerinden ayrılarak ayrı yönlere giderler. Son ikisi, gezintileri sırasında, göklerin ülkesine sahip olacağı söylenen yoksulluk ruhuna sahip[52] kişilerden bazılarının yaşadığı bir kulübeye girer, orada ermiş Antonius'un Yaşamı'nı anlatan kitaba rastlarlar. İçlerinden biri kitabı alıp okumaya başlar, hayran kalır, yüreği tutuşur, okurken birden kafasına askerlikten istifa edip sana hizmet etmek amacıyla böyle bir yaşantıyı sürmek gelir; ne var ki her ikisi de imparatorun askeridir. Birden içini kaplayan tanrısal sevginin ve erdemli utancın etkisiyle kendi kendine öfkelenir ve arkadaşına dönerek ona şöyle söyler: "Söyle bana, rica ederim, onca zahmetin sonunda varacağımız nokta ne olacak? Ne arıyoruz? Silâhları ne amaçla taşıyoruz? Günün birinde sarayda imparatorun arkadaşları olabilmekten daha fazla birşey umut edebilir miyiz? Bu durumda tehlikeler, dayanaksızlıklar eksik olmaz! Daha büyük bir tehlikeye ulaşmak için ne çok tehlikeden geçmek gerekiyor? Buna da ne zaman varacağımız belli değil? Bütün bunlara rağmen Tanrı'nın arkadaşı olmak istersem, hemen anında olurum."

Yeni yaşantısının getirdiği heyecanla böyle konuşur; sonra gözlerini kitaba diker ve okumaya yeniden başlar; senin görünüşün[53] onun yüreğini değiştirir ve biraz sonra görüleceği gibi aklı da dünyadan uzaklaşır. Okuduğu sırada yüreği coşkular içindedir; bir an titrer sonra birden kararını verir, artık senin olmuş olarak arkadaşına şöyle der: "Eskiyi bir yana bırakıyorum; Tanrı'ya kulluk etmeye karar verdim, bu yerde, bu andan itibaren hemen kararımı uygulamaya koyuyorum, en azından kararıma karşı çıkma." Öteki ona böylesine soylu bir amaç ve bu kadar soylu bir ödül için kendisiyle birlikte olduğunu söyler. Her ikisi de artık

sana ait olurlar, seni izlemek amacıyla herşeylerini terk ederek[54] ve çok yorularak bir esenlik kulesi inşa etmeye başlarlar.

Bahçenin başka yerlerinde dolaşan Pontinianus ve arkadaşı, onları ararken, bu inziva yerine gelirler, hava kararmaya başladığından artık dönme zamanı gelmiştir. Ama onlar, plân ve projelerinden arkadaşlarına söz ederek onlardan, bunu paylaşmak istemiyorlarsa en azından kararlarına karşı gelmemelerini isterler. Ötekiler kendilerini değişmiş hissetmediklerinden, Pontinianus'un dediğine göre, onlar için ağlarlar. Arkadaşlarını samimi bir şekilde tebrik ettikten sonra, dualarını kendilerinden esirgememelerini isteyerek oradan ayrılırlar. Sonra da yürekleri buruk bir şekilde saraya geri dönerler; ötekiler ise yüreklerini göğe çevirerek kulübede kalırlar. Her ikisi de nişanlıydılar, nişanlıları da bu olayı duyunca bakireliklerini sana adadılar.

Etkileniş

Pontinianus'un anlattıkları bunlardı. Sen ise Tanrım, o anlatırken beni kendime getiriyordun; kendimle yüzyüze gelmemek için kendimden uzaklaşmıştım; beni bu tutumumdan kurtardın; yüzümün ne kadar çirkin, yamuk, lekeli ve yaralı olduğunu göreyim diye, beni kendi gerçek yüzümle karşı karşıya getirdin. Kendimi görüyordum ve kendimi iğrenç buluyordum, kendimden kaçacak bir yer de yoktu. Bakışlarımı kendimden uzaklaştırmaya çalıştığım her defasında, Pontinianus öyküsünü anlatmaya devam ediyordu, sen de, kendi pisliğimi görüp ondan nefret etmem[55] için bana karşı çıkarak beni yeniden kendimle karşı karşıya getiriyordun. Onu çok iyi tanıyordum, ama hayallere dalıp onu kafamdan çıkarmaya, gözlerimi kapatıp görmemeye çalışıyordum.

Aynı zamanda o kadar kutsal ve esenlikli dindarlıklarını işitince, bu genç Hristiyanlara hayranlık duymadan da edemiyordum. Şifa bulmak amacıyla kendilerini tamamen senin ellerine bırakmışlardı, kendimi onlarla kıyaslayınca kendimden nefret

ediyordum. Onca yılı, bilgelik aşkının alevi içimde yanmaya başladığından bu yana, Çiçeron'un *Hortensius*'unu ondokuz yaşlarındayken okuduğuma göre aradan on iki yıl geçmişti, bu iyiliği aramak için dünya zevklerinden vazgeçmeyi hep başka zamana bırakıyordum; oysa bu iyiliğe sadece sahip olmak değil onu aramak bile dünyanın bütün hazinelerinden, bütün ödüllerinden ve bütün zevklerinden daha değerli olduğunu göz önüne almak gerekirdi. Ergenlik çağındaki zavallı genç adam senden iffetli olması konusunda yardımcı olmanı dilemişti: "Bana iffetli olmayı ve nefsimi tutmayı öğret, ama hemen değil." Dileğimin hemen yerine getirilmesinden korkuyordum, söndürülmesinden çok tatmin edilmesinden hoşlandığım şehvet duygularımdan hemen kurtulmayı istemiyordum. Böylelikle kötü[56] yollara düştüm. Bu yalan dolu yolda emin adımlarla yürüdüğüm söylenemez; ama bu yolu, dindar bir ruhla incelemediğim ve kendime düşman gördüğüm[57] doktrinlere tercih ettiğim de bir gerçekti.

Seni izlemek amacıyla çağın vaat ettiklerini günden güne[58] hor görmeyi başka bir zamana atmamın nedeni, yolumu aydınlatacak bir ışık görmeyişimdi. Kendimi bütün çıplaklığıyla gördüğüm ve vicdanımın sesini işittiğim an gelip çattı: "Sözüne ne oldu? Gerçek konusunda kuşkuların bulunduğunu söylüyordun, bu yüzden geçici şeylerin yükünden kurtulmak istemediğini söylüyordun. Peki öyleyse! Şimdi eminsin, ama sırtındaki hâlâ seni ezmeye devam ediyor, oysa bazı kulların böyle araştırmalarda bulunmadıkları, bu sorunlar hakkında on yıl süresince ya da daha fazla kafa yormadıkları hâlde özgür omuzlarında kanatların çıktıklarını görüyorlar."[59]

Pontinianus konuştuğu sırada işte bu düşünceler içindeydim, kendi kendimi yiyor ve utanç duyuyordum. Konuşma sona erince, işini halletti, sonra da gitti. Ben ise kendi içime çekildim. Kendime neler söylemedim ki? Sana kavuşmak çabalarımda bana beni izlemek konusunda beni zorlamak için sitemlerin kırbacı ile ruhumu kamçıladım. Ruhum direniyordu, reddediyordu, özür de dilemiyordu. İleri sürdüğü bütün bahaneler çürütülmüş

ve tükenmişti. Sessiz bir korku içindeydi: İnsanı çürümeye ve ölüme götüren alışkanlık akımından koparılmayı ölümden beter buluyordu.

Milano'daki Bahçe

Yürek denilen gizli odada ruhumla yaptığım ateşli tartışmanın etkisiyle allak bullak olmuş bir yüzle Alypius'un yakasına yapıştım ve yüzüne haykırdım: "Daha ne bekliyoruz? Duydun mu? Cahiller ayağa kalkıp zorla cenneti ele geçiriyorlar,[60] biz ise ruhsuz bilgimizle kan ve ten içinde yuvarlanıyoruz! Bizden önde gittikleri için mi onları izlemekten utanıyoruz? Aslında, onları izlemediğimiz için utanmamız gerekmez mi?"

Buna benzer şeyler söyledim; sonra heyecandan ondan uzaklaştım. Susuyordu, bana şaşkın şaşkın bakıyordu. Ses tonum tamamen değişmişti, ruhumun durumunu ağzımdan çıkan sözlerden daha çok alnımın, yanaklarımın aldığı ifade ve yüzümün aldığı renk yansıtıyordu.

Kaldığımız evin bir bahçesi vardı, bütün ev halkı ondan yararlanıyordu; bahçenin sahibi orada oturmuyordu. Yüreğimdeki sıkıntı beni oraya sürüklemişti, orada beni, kendi kendimle verdiğim mücadeleden sadece senin bildiğin çıkış yolundan çıkana dek, kimse beni rahatsız edemezdi. Bir mutlu ve esenlikli öfke içindeydim; sanki beni yaşama geçirecek can çekişmenin eşiğindeydim; bendeki kötülüğü biliyordum ama onun yerine geçmekte olacak iyiliklerin farkında değildim.

Bahçeye gittim; Alypius da arkamdan geldi. Onun varlığı yalnızlığımı bozmadı; beni bu durumda yalnız bırakmak istemedi. Evden mümkün olduğu kadar uzak bir yere oturduk. İçim titredi, senin iradene boyun eğmediğimden, seninle birleşmediğimden, kendime karşı çok şiddetli bir iğrenme hissi duydum. Oysa ruhumun bütün güçleri iliklerime kadar[61] buyruklarına tamamen boyun eğmem gerektiğini haykırıyor ve sana sundukları şükranlarla beni âdeta göklere çıkarıyorlardı. Ama sana kadar

gelmek için ne gemilere, ne arabalara, ne de oturmakta olduğumuz yerle ev arasındaki yol kadar yürümeye gerek vardır. Sadece sana kadar gitmek için değil ama sana ulaşmak için gitmeyi istemek yeterliydi, sağa sola dönen göğe yönelik bir parçasıyla yeryüzüne yığılan, öteki parçasıyla çatışan ölgün ve hastalıklı bir iradeyle değil de tam ve kesin kararlılıkla istemek gerekiyordu.

Kuşkularımın beni içine attığı bu huzursuzluk içinde isteklerimin gerçekleşmediğini görünce, kol ve bacaktan yoksun, ya da kol ve bacakları bağlanmış, ya da hastalıktan ya da felçten onları kımıldatamayacak durumda olan insanlar gibi hareket edemeden bazı hareketler yapmak istedim. Saçlarımı çektiysem, alnıma vurduysam, kollarımı dizlerime doladıysam bunları isteyerek yaptım. Bedenimin uzuvları bu hareketi yapmaya muktedir oldukları hâlde bana itaat edecek durumda olmasalardı, o zaman bu hareketi isteyebilir ama yapamazdım. Demek ki istemekle yapmak yeteneğinin aynı şey olmadığı birçok davranışta bulundum: Bununla birlikte bütün bu eylemlerden kıyaslanamayacak kadar büyük bir tutkuyla arzuladığım şeyi yapmıyordum, istemiş olsaydım yapardım, çünkü gerçekten istemek için tam olarak istemek gerekir. Öyle ki, istemekle yapma yeteneği burada aynı şeydir: Akılda olanı yapmayı istemek yapmak demektir. Bununla birlikte hiçbir şey olmuyordu. Beden ruhun en küçük isteğine, örneğin kolunu, ayağını oynatmasını istediğinde onları oynatarak, ona boyun eğiyordu. Sadece kendi iradesine bağlı olan ruh temeli iradesine uymak için kendi kendisine boyun eğmiyordu.

İçsel Çatışma

Bu olağanüstü şey nereden geliyor? Bunun nedeni nedir? İnsanlara acı çektiren gizemli cezaları ve Adem babanın çocuklarının maruz kaldıkları güç anlaşılır dertleri araştırmak için gözlerimi aydınlat Tanrım. Evet, bu olağanüstü şey nereden geliyor? Bunun nedeni nedir? Ruh bedene emirler veriyor; beden anında itaat ediyor; ruh kendi kendine emirler verince dirençle karşıla-

şıyor. Ruh ele kımıldaması için emir veriyor; emir öylesine kolaylıkla yerine getiriliyor ki, emirle emirin yerine getirilmesi ancak fark ediliyor. Bununla birlikte ruh ruhtur, el de bedendir. Ruh ruha istemek emrini veriyor; biri birinden ayırt edilmiyor, ama yine de ruh harekete geçmiyor. Bu olağanüstü olgu nereden geliyor? Bunun nedeni nedir? Ruh ona emir veriyor; istemek emrini; istememiş olsaydı bu emri vermezdi, bununla birlikte istenen şey yapılmıyor.

Demek ki ruh tam olarak istemiyor, bu durumda da tam olarak buyurmuş sayılmaz. Ruh istediği ölçüde buyuruyor, bu istediği, istemediği ölçüde de gerçekleşmiyor. İrade iradeye istemeyi buyuruyor, isteyen de iradedir, başkası değil. Tam isteyerek buyurmadığından, buyrukları da yerine getirilmiyor. Tam olarak istemiş olsaydı, o zaman istemeyi buyurmayacaktı, çünkü bu istek zaten var olacaktı. Şu hâlde kısmen istemekle kısmen istememek olağanüstü bir olgu değildir: Bu, ruhun bir hastalığıdır, alışkanlıklar ruhu hantallaştırdığından, gerçeğin çağrısına uyarak ayağa tam olarak kalkılamaz. Demek ki burada iki irade söz konusudur, hiçbiri de eksiksiz değildir, birinde eksik olana öteki sahiptir.

Manicilere Karşı

Tanrım, insanı gözlemleyerek ortaya çıkan iki iradeden yola çıkarak insanda biri iyi öteki kötü iki ruh olduğu sonucunu çıkaranlar boş konuşmaları ve insanın aklını çelmeleriyle[62] senin huzurundan[63] yok olup gitsinler. Aslında böyle kötü düşündüklerinden dolayı onlar kötüdürler, gerçeğe inansalardı, gerçeğe sahip insanlarla aynı fikirde olup iyi olacaklardı. Onlara havarinin şu sözlerini uydurabiliriz: Eskiden karanlıktınız, şimdi ise Rab'de ışıksınız.[64] Ama Rab'de ışık olmayı değil de kendi kendilerinde ışık olmayı isteyen bu insanlar, ruhun doğasıyla Tanrı'nın doğasının aynı şey olduğunu sanırlar; bu şekilde düşünerek daha çok karanlıklara düşerler, korkunç kurumlarıyla, bu dünyaya gelen her insanı[65] aydınlatan gerçek ışık olan senden, daha da

uzaklaşırlar. Sözlerinize dikkat edin ve yüzünüz kızarsın, Rabbe yaklaşın, aydınlatılacaksınız ve yüzünüz kızarmayacak.[66]

Uzun süredir düşünüp taşındıktan sonra Tanrı'ya hizmet etmeye[67] karar verdiğimde, isteyen de ben'dim, istemeyen de ben'dim, sonuçta her ikisi de ben'dim. Tam olarak istemiyordum, irademe tam olarak da karşı çıkmıyordum. Bu nedenle kendimle çatışıyordum, içten yaralanıyordum. Bu yaralanma bende yabancı bir ruhun varlığını değil de ruhumun çektiği cezayı gösteriyordu. Bu cezayı kendi kendime vermiyordum, bu cezayı bana Adem Babanın bir evlâdı olduğumdan, özgürce işlenmiş bir günahın bedeli olarak bende oturan günah[68] ödetiyordu.

İçimizde birbiriyle çatışan iradeler kadar birbirlerine zıt doğalar olsaydı, o zaman iki doğa yerine birçok doğanın varlığını kabul etmemiz gerekirdi. Manicilerin toplantılarına[69] ya da tiyatrolarına gidip gitmemeyi düşünen biri için Maniciler şöyle derler: "İşte iki doğa; biri onu buraya getiren iyi doğa, öteki onu oraya götüren kötü doğa." Başka durumda, birbirlerine zıt bu iki irade arasında bir tereddüt bulunmazdı. Ben bu iki iradenin de kötü olduğunu iddia ediyorum, onların toplantılarına götüren de, tiyatroya götüren de... Ama onlar sadece birincinin iyi olacağını düşünüyorlar. İçimizden biri tiyatroya ya da bizim kiliseye gidip gitmemek konusunda düşünüp taşınıyorsa onlar bu işe ne diyecekler? Burada bir yanıt vermekte kararsız mı kalacaklar? Ya, Kiliseye kutsal sakrömanları almış cemaatin üyeleri gibi kilisemize gitmesinin iyi bir iradenin sonucu olduğunu istemeden itiraf edeceklerdir; ya da iki kötü iradenin aynı insanda çatıştığını kabul edeceklerdir. Bu durumda ise, onların dedikleri gibi biri iyi, diğeri kötü iki doğanın var olduğunu söylemek mümkün olamaz. Ya da gerçeği kabul ederek artık bir insanın alacağı kararda değişik iradeler arasında gidip geldiğini inkâr etmeyeceklerdir.

Bir insanda iki iradenin çatıştığına tanık olduklarında, bunun iki ayrı doğadan ve iki ayrı kaynaktan doğmuş olan birisi kötü birisi iyi zıt iki ruhtan oluştuğunu söylemesinler. Çünkü gerçek Tanrısı[70] olan sen, iki iradenin kötü olduğu örnekte olduğu gibi

onları kınıyor, onları çürütüyor ve onları bozum ediyorsun. Örneğin, bıçakla mı yoksa zehirle mi öldüreceğine, kendisine ait olmayan iki topraktan, ikisini de gasp edemediğinden, hangisini gasp edeceğine, ya da harcayacağı paraya bakmadan zevke mi dalacağına yoksa parasını bir cimri gibi saklamaya mı, ya da aynı günde oynanan tiyatroya mı yoksa glâdyatör oyunlarına mı gideceğine karar vermeye çalışan bir adam, burada üçüncü bir ihtimali ekliyorum fırsat uygun olduğuna göre bir başkasının evine gidip hırsızlık yapmaya mı, (dördüncü ihtimal) yoksa durumlar elverişli olduğunda zina işlemeye mi gitmesi gerektiğine karar vermeye çalışan bir adam düşünelim. Varsayalım ki, bütün bu olasılıklar aynı anda meydana çıksınlar; hepsi aynı şiddette arzulandıklarından ve aynı anda gerçekleşmeleri imkânsız olduğundan ruh bu dört irade arasında, hatta arzu duyulan ne kadar nesne varsa o kadar parçaya ayrılacaktır! Bununla birlikte Maniciler bu kadar çok sayıda birbirlerine zıt töz bulunduğu iddiasında da değiller.

Aynı şey iyi iradeler için de geçerlidir. Havari Paulus'un yazılarından hoşlanmak iyi midir? Bir Mezmur'un bilgeliğinin tadına varmak iyi midir? İncil'i yorumlamak iyi midir? diye onlara sorduğumda, her soruyu "çok iyidir" diye yanıtlayacaklardır. Peki bütün bu değişik ilgi alanları hepsi birden aynı anda hoşumuza gitseydi o zaman ne olacaktı? Tercih ettiğini seçmek konusunda karar vemek durumunda olan birinin yüreğini bu değişik iradeler bir o yana bir bu yana çekiştirmiyecekler miydi? Bütün bu iradeler iyidir. Birçok değişik iradelere bölünmüş bu iradeler, insan, onların üstesinden gelecek, onları toplayıp bir tek irade yapacak şekilde uygun bir seçim yapana dek insan yüreğinde çatışıp duracaklardır.

Ebediyet bizleri yukarı çektiğinde, dünya zevklerinin bizleri aşağı çektiklerinde söz konusu olan aynı durumdur: Aynı ruh kusurlu bir iradeyle bu iyiliklerin hem birini hem ötekini istemektedir. Gerçek bizi birini tercih etmeye götürürken, alışkanlıklar ötekini bırakmak istemezler. Ruh bu nedenle büyük acıların pençesinde kalır.

Son Savaşımlar

İşte bu türden acılar ve işkenceler içindeydim. Her zamankinden çok kendimi acımasızca suçluyordum. Kendime dönmüş zincirlerimden tamamen kopmaya çalışıyordum. Bu zincirler beni ince bir iplikle tutuyordu ama, yine de tutuyordu. Sen ise Tanrım, merhametinin sertliğiyle bana yüreğimin derinliklerinde baskı uyguluyordun. Korku ve utancın kırbacıyla, bu savaşımı yeniden bırakmayayım ve beni tutan bu hafif ve ince zinciri koparayım, zincir yeniden eski gücüne kavuşarak seni yeniden daha güçlüce tutsak kılmasın diye, bana gitgide artan darbelerle vuruyordun.

İçimden şöyle diyordum: "Gecikmeden, gecikmeden işe koyulmalı." Bu sözler karar vermemi sağladı. Harekete geçmek üzereydim, ama harekete geçemiyordum. Eski hâlime düşmemiştim ama kıyıda bekliyordum. Yeniden çaba göstermeye başladım, amacımdan pek uzak değildim; ha gayret biraz daha; ve amacıma ulaşıp onu yakalayacaktım: Oysa amacıma ulaşamamış ve ona dokunamamıştım; ölüme ölmek ve yaşamı yaşamak konusunda hâlâ tereddüt içindeydim. İstemediğim, ama içimde kökleşmiş olarak bulanan kötülük bende, hâlâ tadına varmadığım iyilikten üstündü. Bambaşka bir insan olma anı yaklaştıkça bende korkunç bir korku uyandırıyordu; bu korku geriye gitmemi ya da arkama bakmamı sağlamıyordu ama kararımı askıda tutuyordu.

Beni tutan kıvır zıvır boş şeylerdi,[71] bu eski arkadaşlarım bedenimin eteğinden çekiştirip bana alçak sesle: "Bizi kovuyor musun? Bu andan itibaren artık seninle hiç birlikte olmayacağız? Bu andan itibaren de 'bu ve şu şeyleri' hiç yapamayacaksın, hem de hiçbir zaman. Bu ve şu şeyler dediğim şeyler konusunda bana neler, neler telkin etmediler ki, Tanrım! Merhametin bu düşünceleri, kulunun kafasından uzaklaştırsın! Ne pislikler, ne utançlar! Bu önerileri, bana çok uzaklardan geliyormuş gibi geliyordu. Açıkça benle yüz yüze savaşmıyorlardı, arkamdan fısıldayarak, mırıldanarak konuşuyorlardı, onlardan uzaklaşmaya kalktığımda dikkatimi çekmek için beni kaçamaktan ısırıyorlardı. Ama yine

de beni geciktiriyorlardı, onlardan kopmakta hâlâ tereddüt içindeydim. Beni çağıran çağrıya cevap vermeye kalktığımda da alışkanlığın zorba baskısıyla karşılaşıyordum, bana "Onlarsız yaşayabileceğini mi sanıyordun?" diyorlardı.

Ama artık bu seslerin eski canlılığı kalmamıştı. Yüzümü döndüğüm ve geçmekten korktuğum yerde nefsini tutmanın iffetli onuru kendini bana göstermeye başlıyordu. Dingin ve mutluluk dolu bir yüzle kendisine çekinmeden yaklaşmaya davet ediyordu. Beni kabul etmek ve kucaklamak için bana iyi örneklerle dolu ellerini uzatıyordu. Onca çocuk, genç kız, çok sayıda genç, her yaştan insanlar, saygıdeğer dullar, bakire olarak yaşlanmış kadınlar, hepsi nefislerini tutmaya çalışmışlar ve bu insanlar nefislerini tuttukları için kısır kalmamışlardı. Nefsi tutma, Ey Güvey, sana borçlu olduğu çocuklarının ortasında sevinçli bir ana olarak oturur.[72]

Beni cesaretlendirecek şekilde benimle matrak geçiyordu; onun bana şöyle dediğini duyar gibi oluyordum: "Bu çocukların, bu kadınların başarabildiklerini sen başaramayacak mısın? Tanrı'ya değil de kendi güçlerine güvendikleri için mi başardıklarını sanıyordun? Beni onlara Rab Tanrı veriyor. Bu seni şaşırtıyor mu? Bu konuda niye kendine güvenerek destekten yoksun kalacaksın? Onun kollarına atıl, korkma, o senden elini çekmez, o düşmene engel olacaktır. Korkmadan ona atıl, o seni kabul edip seni iyileştirecektir." Hâlâ boş mırıltılara kulak verdiğimden dolayı utanç duyuyordum; hâlâ tereddüt içindeydim. Ses yeniden şöyle dedi: "Seni dünya zevklerine sürükleyen temiz olmayan duyguları köreltmek için onlara kulaklarını tıka."[73] Bu çatışma yüreğimde gerçekleşiyordu ve ben kendime karşı mücadele veriyordum. Alypius benim yanımdaydı, sessizce bu krizi atlatmamı bekliyordu.

Karara Götüren Ses

Derin bir vicdan muhasebesinden sora bütün zavallılıklarım ve bütün yanlışlarım yüreğimin gözü[74] önüne serilince, içimde

büyük bir fırtına koptu, fırtınayı gözyaşları seli izledi. Gözyaşlarımın rahatça akmaları için kalktım ve Alypius'un yanından uzaklaştım. Ağlamak için yalnız kalmaya ihtiyacım vardı, Alypius'un varlığının beni rahatsız edemeyeceği kadar uzağa gittim. Böyle berbat bir durumdaydım. O da bunun farkına vardı. Öyle sanıyorum ki, ağlamak üzere olduğumu belli eden bir ses tonuyla bir kaç söz söyledim. Sonra yerimden kalktım, o ise şaşkın bir vaziyette oturduğumuz yerde kalakaldı. Bir incir ağacının dibinde nasılını bilmediğim bir şekilde yere uzandım; gözyaşlarımı artık tutamadım ve sana hoş gelen[75] gözyaşlarımı kana kana döktüm. Sonra sana birçok şey söyledim, sözlerimi tam anımsamıyorum ama anlamı aşağı yukarı şöyleydi: "Tanrım, ne zamana dek, ne zamana dek bana karşı öfke içinde olacaksın?[76] Geçmişteki hatalarımı unut!"[77] Beni hâlâ tutanın onlar olduğunu hissediyordum. Bu da acınacak bir sesle şöyle demememe neden oluyordu: "Ne zamana dek? Daha ne zamana dek hep yarına erteleyeceğim?[78] Neden hemen şimdi değil? Neden pisliklerimden hemen şimdi kurtulmayayım?" Böyle konuşurken büyük yürek acısıyla acı acı ağlıyordum. Tam o sırada yandaki komşu evden bir genç çocuk ya da bir genç kız sesi duydum. Bu ses şarkı şeklinde aynı şeyi birkaç kez yineleyerek şunları söylüyordu: "*Al ve oku, al ve oku!*" Birden yüzümün ifadesi değişti, acaba çocukların bu sözlerle başlayan herhangi bir çocuk oyunu var mı diye iyice düşünmeye başladım. Ve böyle birşey duymadığım sonucuna vardım. Gözyaşlarımı içime atarak yerimden kalktım. Yapmam gereken tek birşey vardı: O da kalkıp Kutsal Kitab'ı açıp, gözüme ilişecek ilk bölümü okumak. Ermiş Antonius'un birgün İncil'i okurken rastladığı sözler, onu etkilemiş, o da bu sözlerin kendisine söylendiğini kabul etmiş: "Git, varını yoğunu sat, parasını yoksullara dağıt; böylece göklerde hazinen olacaktır; sonra gel, beni izle!"[79] bu sözleri okuyan Antonius hemen Hristiyan olmaya karar vermiş. Aceleyle hemen Alypius'un oturduğu yere gittim; çünkü oradan uzaklaşırken Havari Paulus'un kitabını orada bırakmıştım. Kitabı elime aldım, açtım ve gözüme ilişen[80] ilk bölümü

okumaya başladım. "Çılgınca eğlencelere, sarhoşluklara, cinsel ahlâksızlıklara ve sefahate kapılmayın; haset ve kıskançlık içinde olmayın; Mesih İsa'yı giyinin, şehvete dalsın diye bedeninize özen göstermeyin."[81] Daha sonrasını okumak istemedim, bu kadarı yeterliydi. Bu cümleyi okur okumaz kararsızlığımın karanlıklarını dağıtan bir tür yatıştırıcı ışık yüreğime yayıldı. Okuduğum yeri parmağımla ya da başka birşeyle işaretledikten sonra kitabı kapadım, huzurlu bir ifadeyle Alypius'a herşeyi anlattım. O da kendisinde olanları ve benim haberim olmayan şeyleri anlattı. Okuduğum yeri görmek istedi. Ona kitaptaki yeri gösterdim. Metnin daha sonrasını okumaya başladı. Devamını bilmiyordum. "İmanı zayıf olanı kabul edin."[82] Bu sözlerin, kendisi için söylenmiş olduğunu söyledi. Böylelikle Kutsal Ruh'un çağrısıyla güçlenmiş buldu kendisini; gecikmeden ve tereddüt etmeden, benimkinden daha temiz ve daha düzenli yaşantısına uygun düşen iyi ve kutsal kararı alarak bana katıldı.

Orada birlikte annemi görmeye gittik; olayı ona anlattık; bunu duyunca çok sevindi. Mutluluk içinde, bizde etkin olan kudretine göre, her dilediğimiz ya da düşündüğümüzden çok daha fazlasını yapabilecek güçte[83] olan sana Tanrım şükretti, çünkü, ağlayarak ve inleyerek benim yararıma senden istediği şeylerden daha çoğunu senin, bana verdiğini gördü. Beni kendine öylesine döndürmüştün ki, artık kadın aramayı düşünmüyordum ve dünyanın bana vereceği bütün zevklere de sırt çevirmeye kararlıydım, bundan böyle, yıllar önce anneme onunla birlikte olacağımı gösterdiğin "inanç kuralı" içinde kalmaya kararlıydım. Annemin yası,[84] yasal bir evliliğimden olacak torunlarının vereceği mutluluktan daha tatlı, daha hoş ve beklendiğinden daha büyük bir mutluluğa dönüştü.

Dokuzuncu Bölüm

Şükran Duası

Ey Rab, ben senin kulun değil miyim? Evet seni kulunum, cariyenin oğlu olan kulun. Prangalarımı kırdın: Sana bir şükran kurbanı sunacağım.[1] Yüreğimle, dilimle, iliklerime kadar seni "kim sana benzeyebilir ki?"[2] diyerek yücelteceğim. Bu soruyu sorsunlar, sen de bana yanıt ver. Ruhuma şöyle seslen: "Esenliğin, ben'im."[3] Ben kimdim ve neydim? Yaptığım işlerde, davranışlarımla, sözlerimle, isteyerek o kadar kötülük yaptım ki! Ama sen, iyi ve merhametli Tanrım, ölümümün derinliğini göz önüne alarak, yüreğimin içindeki, tortusuna kadar, bütün pislikleri temizledin. Bu değişim istediğim şeyi istememek ve senin istediğini istemekten ibaretti.

Peki onca yıldır cüzi iradem neredeydi? Ey desteğim ve kurtarıcım[4] Mesih İsa, cüzi iradem, başımı senin hoş boyunduruğuna, omuzlarımı da, senin hafif yükünün[5] altına koyabilmem için,

bir anda hangi gizli ve derin inzivadan çıkarıldı? Boş ve değersiz zevklerden yoksun kalmak benim için ne büyük zevk oldu. Bu zevklerden yoksun kalmaktan korkuyordum, onlardan vazgeçmek bile bana büyük bir mutluluk veriyordu. Ey yüce ve gerçek tatlılık, sen, onları benden uzaklaştırıyordun. Onları atarak yerine, et ve kandan olmayan, her türlü hazdan daha zevkli, her ışıktan daha parlak, her sırdan daha gizli, her onurdan daha yüce olan sen geliyordun (kendilerini büyük sananlar gibi değil). Yüreğim şimdiden mal mülk ve mevki sahibi olma kaygılarından, içinde yuvarlandığı pisliklerin ve aşırılıkların tahrişinden kurtulmuş olarak, artık ışığım, zenginliğim, esenliğim, Rabbim ve Tanrım olmuş olan seninle konuşuyurdu.

Öğretmenliği Bırakma Kararı

Tanrım, senin huzurunda[6] söz sanatı öğretmenliğinden sessizce ayrılmaya karar verdim. Gençlerin, ne senin yasana,[7] ne senin huzuruna uygun düşen çılgınca yalanları ve Forum'da nasıl tartışılacağını benim benim ağzımdan öğrenerek kendi öfkelerine destek olacak silâhları parayla edinmelerini istemedim. Sonbahar tatiline birkaç gün kalmıştı. Tatil gününe kadar beklemeye karar verdim. Senin tarafından özgürlüğe kavuştuktan sonra, bir daha kendimi satmayacak ve resmen istifamı basacaktım.

Plânım buydu. Senin huzurunda böyle karar almıştık. Bunu sadece samimi arkadaşlarım biliyordu. Bu plânı bizlere, öğütleriyle, aldatıcı sözleriyle, kararlarımıza ters düşen, sevdiklerini et parçası gibi yutan bu kötü ağızlara[8] karşı, senin tarafından sivri oklarla ve kızgın kömürlerle donatılmış olarak bu gözyaşı vadisinden[9] çıkarken, sana övgü dolu sevinç şarkıları söylerken,[10] hiç kimseye açmamak konusunda fikir birliğine varmıştık.

Yüreğimizi yaralamıştın; sözlerin gönlümüzdeydi. Ölümden yaşama, gecenin karanlığından gün ışığına döndürdüğün kullarının örnek yaşantıları hep gözümün önündeydi, onların örnek davranışları sana kulluk etmek konusunda beni ateşliyor ve be-

ni aşağı şeylere çeken gevşekliğe, ilgisizliğe düşmeme engel oluyordu. Beni öylesine ateşlemişlerdi ki, kötü ağızlardan çıkan çelişkiler rüzgârı gönlümdeki ateşi söndüreceğine onu daha çok alevlendiriyordu.

Adın bütün dünyada tanındığı için,[11] tasarımızı ve plânımızı övecek insanlar da bulunacaktı. Tatili beklememenin iyi olmayacağını düşündük. Bu tarihten önce istifa edersem bütün dikkatleri üzerime çekecek ve çeşitli yorumlara neden olacaktım. Kendi adımı duyurmak amacıyla tatilden önce böyle bir harekete giriştiğimi söyleyeceklerdi. Aldığım karar üzerindeki tartışmalar ve spekülasyonların bana bir yararı olmayacak ve iyi kararım kötülenecekti.[12]

Üstelik fazla ders vermekten ciğerlerim iflas etmek üzereydi: Zor nefes alıyordum, göğsümde duyduğum ağrılar hastalığın habercisiydi; bu nedenle sesim uzaktan duyulacak şekilde net bir biçimde çıkmıyordu. İlk zamanlar tedavi olmak ve eski gücümü bulmak amacıyla ders vermeye ara vermem gerektiğini düşününce üzülmüştüm. Bütün zamanımı senin kim olduğunu öğrenmeye harcamaya karar aldığımdan beri,[13] bu, beni serbest bırakmaya hiç niyetli olmayan, çocuklarını düşünen ailelere ileri süreceğim çok iyi ve doğru bir bahane olacaktı.

Büyük bir mutlulukla, sabırla bu zamanın geçmesini bekliyordum. Yaklaşık yirmi gün kadar beklemek gerekiyordu, bu günler benim için geçmek bilmedi, çünkü artık dünyanın beğenisini kazanmak gibi bir hevesim yoktu, bu heves, bu tutku varken yüküm hafifliyordu; artık bu yükü tek başıma taşımak zorunda kaldığımdan, tutkunun yerini alan sabır olmasaydı bu yükün altından kalkamazdım.

Belki de arkadaşlarımdan bazıları, kullarından bazıları yüreğim senin hizmetindeyken yalan kürsüsünü bir saat fazla işgal etmiş olmamı bir günah olarak göreceklerdir. Bu konuyu tartışmak istemiyorum. Ama sen, çok merhametli Tanrım, bu günahla ölümcül ve ayıp sayılabilecek bütün günahlarımı kutsal vaftiz suyuyla bağışlayıp silmedin mi?

Verecundus ve Nebridius'la Birlikte

Verecundus bizi kıskanıyordu, bizim grubumuza katılmasına engel oluşturan çok sıkı bağları vardı. Henüz Hristiyan olmamıştı, bir Hristiyan kadınla evlenmişti, karısı, yürümeye karar verdiğimiz yola onun da katılmasına en büyük engel oluşturuyordu. Çünkü, Hristiyan olmayı bir tek koşulla kabul edeceğini söylüyordu, insanın kendisini herşeyiyle Tanrı'ya vermesi için herşeyi terk etmesi gerektiğine inanıyordu, bu durumda karısını da terk etmesi gerekiyordu, bunu da yapamıyordu.

Kırsal kesimde bir evi vardı, bu evi bize tahsis etti, istediğimiz kadar orada oturabilecektik. Doğruların dirilişi gününde,[14] onun bu davranışını ödülsüz bırakmayacaksın! Bunun büyük bir kısmını zaten ödedin. Onun yanında olmadığımız bir sırada, -o sıra Roma'da bulunuyorduk- ağır bir hastalığa yakalandı, hastalığı sırasında Hristiyan olmaya karar verdi ve bu dünyadan göç edip gitti. Böylelikle yalnız ona değil, aynı zamanda bize de acıdın: Çünkü bize karşı yapmış olduğu onca iyilikten sonra, onu senin sürünün bir bireyi olarak görmeseydik çok acı çekerdik.

Sana ait olduğumuz için sana şükrediyoruz Tanrım. Teşviklerin, tesellilerin bunun böyle olduğunu gösteriyor. Aynı şekilde Tanrım, sözünde durarak, dünyanın gürültüsünden uzak sende huzurlu bir yaşantı sürmeniz için bize verdiği Cassiciacum denilen kırsal kesimdeki evin karşılığında ona daima yeşil kalan çiçeklerle kaplı cennet bahçesinde bir yer vereceğinden kuşkumuz yok. Çünkü onun dünyadaki günahlarını bağışlayarak, onu bolluk içindeki verimli kutsal dağında[15] kurmuş olduğun Kilisene kattın.

O üzüntü içindeyken, aynı şekilde Hristiyan olmayan Nebridius bizimle mutluluğumuzu paylaşıyordu. Çok çekinceli bir hata içindeydi, İsa'nın vücudunu, insan olmuş Gerçeği bir hayal olarak görüyordu. Ancak bu hatasını anlamak üzereydi, henüz kutsal sakrömanları almamasına rağmen büyük bir ateşlilikle gerçeği aramaya devam ediyordu. Vaftizle yenilendikten ve Hris-

tiyan olduktan kısa bir süre sonra o da Hristiyan oldu, o da, Afrika'da kendi hemşehrilerinin yanında sana, nefsini tutarak iffetli bir hayat sürerek hizmet etti. Bütün ailesi onun etkisi altında kalarak Hristiyan oldu. Onu beden hapishanesinden kurtardın.

Şimdi İbrahim'in bağrında yaşıyor,[16] (İbrahim'in bağrıyla kasdedilen yer her neresiyse). Eskiden kölelikten azat edilmiş ve senin evlâtlığına kabul edilmiş olan benim sevgili arkadaşım Nebridius, orada yaşıyor. Böylesi soylu bir ruha sahip birine daha başka bir yer yaraşır mı? Sık sık, bilgisiz ve cahil bir adam olan bana hakkında sorular sorduğu bu yerde yaşıyor. Artık kulağını ağzıma yaklaştırmıyor; ancak tinsel ağzı dayamış olduğu pınarından senin bilgeliğini sınırsız bir mutlulukla kana kana içiyor. Bu sarhoşluk hâliyle beni unutmuş olduğunu sanmıyorum; çünkü onun kendinden geçtiği kaynak olan sen, beni unutmuyorsun.

İçinde bulunduğumuz durum böyleydi. Verecundus'u teselli ediyorduk, arkadaşlığımız devam ediyordu, o ise bizdeki değişiklikleri büyük bir üzüntüyle izliyordu, biz de ona Tanrı'ya, içinde bulunduğu, evlilik yolunda hizmet etmesini öneriyorduk. Nebridius'a gelince, ondan bizi elinden geldiğince izlemesini bekliyorduk. Bize çok yakın olduğundan bunu yapabilirdi; gitgide de buna daha kararlı duruma geliyordu. Sonunda bana çok uzun gelen, bitmek bilmeyen bu günler gelip geçti. İçten sana şöyle: "Senin yüzünü aradım, Tanrım, yine senin yüzünü arayacağım!"[17] diye seslenebileceğim tam özgürlüğe kavuşma anını bekliyordum.

Cassiciaum'da Verecundus'un Evinde

Kafamdan atmış olduğum söz sanatı öğretmenliğinden en sonunda gerçekten kurtulacağım gün gelip çatmıştı. En sonunda bu da gerçekleşti. Önceden yüreğimden koparıp attığın bağlardan dilimi de kurtardın. Sevdiklerimle birlikte o villaya çekilirken sana büyük bir mutlulukla şükranlarımı sunuyordum.

Sana hizmet amacıyla gerçekleştirdiğim edebî çalışmalarım, soluk soluğa kalmış bir dövüşçünün ara sırasındaki soluk alma-

sına benziyor ve bu çalışmaların üzerinde hâlâ okulun kibiri hissediliyordu. Bunu da, oradaki arkadaşlarımla ya da senin huzurunda kendi kendimle yaptığım tartışmaları kaleme aldığım kitaplarla, Nebridius'a yazdığım mektuplar doğruluyor. Özellikle yaşamımın o devresinde benim için yaptığın iyilikleri anlatacak zamanı ne zaman bulacağım? Daha önemli konulara değinmek konusunda acele etmem gerek. O zamanki hâlimi aklıma getiriyorum da, ne gizli dürtülerle beni nasıl terbiye ettiğini, düşüncelerimin gururlu tepe ve dağlarını[18] yerle bir ederek onları nasıl dümdüz ettiğini, dolambaçlı yollarımı nasıl düz yol hâline soktuğunu, güçlüklerimi nasıl hafiflettiğini; biricik oğlun Kurtarıcımız ve Rabbimiz Mesih İsa adına,[19] bu adı yapıtlarımıza lâyık görmeyen yürekten arkadaşım Alypius'u nasıl kendine tâbi kıldığını anımsayıp bunu itiraf etmek çok hoş bir duygu Tanrım. Alypius kitaplarda daha çok filozofların selvi kokusunu[20] duymak istiyordu. Ben ise yılanları öldüren Kilisenin bitki örtüsünü buna tercih ediyordum.

Gururlu ruha karşı olan Davud'un *Mezmurlar*'ını, bu inanç ilâhilerini, bu dindar şarkıları okurken sana nasıl da şükrediyordum! Henüz gerçek sevgini tecrübe etmemiştim! Benim gibi Hristiyan dinine girmeye hazırlanan Alypius'la birlikte villada istediğimiz gibi vakit geçiriyorduk. Annem bizi yalnız bırakmamıştı. Kadın olmasına rağmen, erkekçe bir inancı, üzerinde yaşlılığın getirdiği dinginlik vardı, anne kadar şefkatli ve bir Hristiyan kadar dindardı. *Mezmurlar*'ı okurken sana karşı nasıl da sevgiyle doluyor ve sana nasıl da haykırıyordum! Herkesin önünde, insan soyunu gururundan kurtarmak amacıyla onları açıkça okumak için yanıp tutuşuyordum. *Mezmurlar* bütün dünyada ilâhiler şeklinde okunmuyor mu? Onun sıcaklığından kimse kurtulamaz.[21] Manicilere karşı içimden çok şiddetli ve acı bir öfke yükseliyordu. Kendilerini iyileştirebilecek bu panzehiri[22] çılgınca reddettiklerinden, bu gizemlerden, bu ilâçlardan haberleri olmadıklarından onlara acıyordum. Bana fark ettirmeden beni, inzivadayken dördüncü *Mezmur*'u okurken yüzümün aldığı ifa-

deyi görmelerini ve haykırışlarımı duymalarını isterdim. "Ey adil Tanrım, sana yakardığımda, duamı kabul ediyorsun; sıkıntılarımda bana rahat nefes aldırıyorsun; Tanrım bana merhamet eyle ve duamı kabul et!"[23] Keşke, onlar için numaradan böyle davrandığımı sanmasınlar diye beni, bana çaktırmadan duyabilselerdi. Zaten beni gördüklerini ve dinlediklerini bilsem *Mezmurlar*'ı aynı tonda söylemezdim; sözler aynı olmasına rağmen, onlar bu sözleri, senin huzurunda kendim için, kendime söylediğim şekilde algılamayacaklardı.

Tanrım, korkudan titriyordum; aynı zamanda iyiliğinden dolayı yüreğim mutluluktan uçuyordu.[24] Bütün bu duygular gözlerimden ve sesimden belli oluyordu. İyilik ruhunla bize doğru dönerek: "Ey insanlar yüreğiniz ne zamana dek böyle ağırlaşacak? Ne zamana dek boş şeyleri seveceksiniz? Ne zamana dek yalanın peşinden koşacaksınız?"[25] Doğru, boş şeyleri sevdim, yalanı aradım. Sen ise Tanrım, Azizini,[26] ölüler arasından dirilterek, onu sağına oturttun,[27] o da yukarıdan, vaat etmiş olduğu Kişiyi, gerçeğin Ruhunu,[28] Paraclet'i gönderecekti. Onu göndermişti bile, ama ben bunun farkında değildim. Onu göndermişti, çünkü ölüler arasından dirilerek göğe çıkmış ve yüceltilmişti. İsa henüz yüceltilmediğinden,[29] Kutsal Ruh da gönderilmemişti. Havari Paulus şöyle diyor: "Yürekleriniz ne zamana dek uyuşuk kalmaya devam edecek? Neden boş şeyleri seviyor ve yalanı arıyorsunuz? Biliniz ki Tanrı Azizini yüceltti."[30] Havari şöyle haykırıyor: "Ne zamana dek!", "Biliniz ki!" Ben ise, cahillikten, boş şeyleri sevdim, yalanı aradım! Bu nedenledir ki onu titreyerek dinliyordum. Bu sözlerin ima ettiği insanlara benzediğim aklıma geliyordu. Boş şeylerden ve yalandan başka şey olmayan hayalleri gerçek olarak kabul etmiştim. Bunlar aklıma geldikçe acı çekiyor ve inliyordum. Keşke, boş şeyleri sevenler ve yalanı arayanlar bu sözlerimi duysalar! Sözlerimi duyarak belki hatalarını kusacak kadar karışıklığa uğrarlar. Seslerini sana kadar çıkarmış olsalardı onları duyardın. Çünkü senin yanında bizim için aracılık yapan Kişi, bizim için gerçekten öldü.[31]

Mezmurda, "Kendinize kızın ve günah işlemeyin"[32] buyuruluyor. Bu mezmur parçası beni ne kadar etkilemişti Tanrım, bundan böyle bir daha günah işlememek üzere geçmişim yüzünden kendime kızmayı öğrenmiştim. Bu kızgınlık haklı bir kızgınlıktı, kendi kendilerine kızmayan ve bu şekilde başlarında öfke hazinelerini senin öfkenin patlak vereceği adil yargılama günü[33] için biriktiren kişilerin iddia ettikleri gibi içimde günah işleyen karanlıklardan gelen bir kızgınlık değildi bu.

İyiliklerim kendi dışımda değildi, bu güneş ışığında onları baş gözüyle aramıyordum. Mutluluğu kendi dışında arayanların düşünceleri duman gibi dağılmaya ve görünen geçici şeylerde kaybolmaya mahkumdur, acıkmış hayalgüçleri de sadece görüntüleri yalarlar. Yoksunluklarından yorulsalar da şöyle deseler: "Bize gerçek iyiliği kim gösterecek?"[34] Ah, bizim buna verdiğimiz karşılığı bir duysalar. "Tanrım yüzünün nuru üzerimize yerleşti!" Çünkü bizler her insanı aydınlatan[35] ışık değiliz; ancak senin tarafından aydınlatıldık, eskiden karanlıktık, şimdi sende ışık olduk.[36] Ah tatmış olduğum ve onlara gösteremediğimden dolayı tir tir titrediğim bu içsel ve ebedi ışığı bir görebilselerdi! Senden uzaklara bakan bir yürekle bana gelip, "Bize iyiyi kim gösterecek?"[37] deseler. Çünkü ruhumun en gizli odasında pişmanlıklar[38] içinde kendime kızmış, eski insanı kurban etmiş, kendimi yenilemeye başlamıştım, öncelikle orada bana ne kadar tatlı olduğunu göstermiş ve yüreğime sevinç vermiştin.[39] Gerçeğini daha önceden kendi içimde hissettiğim bu sözleri okurken haykırmaktan kendimi alamıyordum. Zamanımı geçici iyilikler biriktirmekle geçirmek istemiyordum, çünkü ebedi yalınlıkta başka bir buğdaya, başka bir şaraba ve başka bir yağa[40] sahiptim.

Bir sonraki âyeti okurken yüreğimden çığlıklar yükseliyordu: "Ah! Onun huzurunda, onun varlığında[41] uyuyacağım. Uykunun tadını çıkaracağım." Yazılan şu sözler: "Ölüm yok edildi, zafer kazanıldı"[42] gerçekleştiğinde bize karşı kim direnecek. Değişmeyen sen en üstün Varlık'sın. Sen her türlü yorgunluğun unutulduğu sığınaksın. Hiç kimse seninle kıyaslanamaz. Ben de

sen olmayan birşeyi elde etmeye çalışmayı aklıma bile getirmemeliyim. "Çünkü yalnız sen, Tanrım, beni özel güvenlik içinde tutabilirsin."[43]

Okuyordum ve yanıp tutuşuyordum. Bu ölülerle, bu sağırlarla ne yapacağımı bilemiyordum. Ben de onlar gibiydim: Göksel balın aktığı ve senin ışığınla aydınlatılan Kutsal Kitaplara karşı körükörüne bir nefretle havlıyor ve Kutsal Kitapların düşmanlarını düşünerek kendimi helak ediyordum.[44]

Bu boş zamanlarda geçirmiş olduklarımı ne zaman anımsayacağım? Ancak, kırbacının sertliğini ve süratle harekete geçen merhametini unutmayacağım ve bu konuda sessiz kalmayacağım. O sıralar başıma şiddetli bir diş ağrısı musallat ettin, diş ağrım öyle şiddetliydi ki, konuşamıyordum bile. Aklıma[45] çevremde bulunanlardan her türlü esenliğin kaynağı olan Tanrı'dan şifa bulmam için dua etmelerini istemek geldi. Dileğimi bir tablete yazdım ve okumaları için onlara verdim. Yakarmak üzere henüz diz çökmüştük ki, ağrım birdenbire geçti. Hem de ne ağrıydı? Birden nasıl geçmişti? İtiraf ederim ki, Tanrım[46] yaşamım boyunca böyle bir acıyla karşılaşmadım. İçimden bunu senin iradenin bir işareti olarak kabul ettim, mutlulukla ve inançla senin adına şükrettim. Ne yazık ki bu inancım geçmişteki günahlarım konusunda bana tam bir güvence vermiyordu, henüz vaftizle onlardan tam olarak kurtulmamıştım.

Milanolulara Açıklanan Karar

Sonbahar tatili sona erince, Milanolulara öğrencileri için başka bir söz satıcısı bulmalarını, yalnızca sana hizmet etmeye karar verdiğimi, üstelik göğsümün ağrısından ve zor soluk aldığımdan bu mesleği artık icra edemeyeceğimi söyledim. Episkopos Ambrosius'a aldığım kararı belirten ve geçmiş hatalarımı da içeren bir mektup gönderdim. Ayrıca böylesine büyük bir lütfa lâyık olabilmek amacıyla Kutsal Kitap'ta özellikle nereleri okumam gerektiğini sordum. Bana İşaya peygamberi okumamı salık verdi. İşaya

peygamberi salık vermesinin nedeni kanımca, İşaya'nın herkesten daha iyi İncil'i ve dinsizlerin Hristiyan olacağını önceden haber veren kişi olmasıydı. Ne var ki, ilk sayfaları anlamadığımdan, gerisinin de aynı olduğunu sanarak, İşaya'yı okumayı Tanrı'nın diline daha çok adapte olacağım başka bir zamana bıraktım.

Vaftiz ve Adeodat Üzerine

Vaftiz sıramız geldiğinde kır evini terk ederek Milano'ya doğru yola koyulduk. Alypius benimle birlikte sende yeniden doğmak istiyordu. Sakrömanlarına çok uygun düşen alçakgönüllülük erdemiyle donanmıştı zaten. Vücudunu disiplin altında tutmak konusunda çok yetenekliydi; İtalya'nın buzlu topraklarında çıplak ayakla yürümekten çekinmiyordu. Günahımın meyvesi olan genç Adeodat'ı da bize kattık. Henüz onbeş yaşındaydı ama, daha şimdiden birçok akıllı ve bilgili kişiyi kafaca geçiyordu. Rab Tanrım, herşeyin Yaratanı, bunlar senin, anmak istediğim biçimsizliklerimizi düzelten armağanlarındır. Bu çocukta, benden, günahımdan başka, geçmiş birşey yoktu. Onu her ne kadar senin yolunda yetiştiriyorduksa da, bu bizim değil ama onu esinleyen senin eserindi. Senin armağanlarını anıyorum. *Efendi* adında bir kitabım var. Bu kitap Adeodat ile yaptığım konuşmaları kapsıyor. Kendisiyle konuştuğum kişi aracılığıyla ifade ettiğim düşünceler, biliyorsun ki, hepsi kendi düşünceleriydi, bu düşüncelerin sahibi de o sıralar onaltı yaşındaydı. Onda daha şaşırtıcı daha başka şeyler de keşfettim. Bu kadar akıllı olması beni ürkütüyordu. Böyle bir mucizeyi senden başka kim gerçekleştirebilir ki? Kısa bir süre sonra onu bu dünyadan aldın; ne çocukluğu, ne ergenlik çağı ne de insanlığı konusunda kuşku duydum, içim rahat. Onu aramıza aldık. Senin yasana uygun bir şekilde yetiştiği için nurlu yaşama doğacaktı. Her üçümüz de vaftiz olur olmaz, geçmiş yaşamımızdaki endişelerden kurtulmuş olduk. İnsanlığın esenliği ile ilgili öğütlerini derinlemesine incelerken aldığım bir benzeri bulunmayan teselliilerine doyamıyordum. Kilisende seni yücelten

ilâhileri duydukça, içimde uyanan şiddetli duygulanmalara engel olamıyor ve bolca gözyaşı döküyordum. İlâhilerden gelen çok tatlı ve çok hoş sesler bir yandan kulağıma çarparken, gerçeğin de onlar aracılığıyla yüreğime akıyordu: Bunlar içimde olağanüstü dindarlık duyguları uyandırıyordu; gözlerimden yaşlar boşanıyordu; ayrıca ağlamak da bana iyi geliyordu.

İlâhilere ve Din Şehitlerine Dair

Milano Kilisesi, dindarlığı desteklemek amacıyla bir uygulama başlatmıştı. Bu sayede kilisede bulunanlar şarkı söyleyerek büyük bir şevkle sesleriyle yüreklerini birleştiriyorlardı. Bundan yaklaşık bir yıl önce, Arianus taraftarlarınca kandırılan genç imparator Valentinien'in annesi Justine, inandığı sapkın mezhebin çıkarları doğrultusunda Ambrosius'un peşine düştü. Halk, episkoposları uğruna ölmeye kararlı bir şekilde bütün geceyi kilisede geçirdi. Annem endişe duyanların başında geliyordu, geceyi dua ederek geçirdi; Kutsal Ruh'un tarafından henüz yeterince ısıtılmamış ben bile kente egemen olan huzursuzluk ve heyecandan etkilenmiştim. İşte bu sırada, halkı can sıkıntısından kurtarmak ve üzüntüden uzaklaştırmak amacıyla Doğu'da yapıldığı gibi kilisede Mezmurları ve ilâhileri şarkı hâlinde söyleme alışkanlığı edinildi. O günden beri de bu uygulama sürüp gidiyor, dünyanın her tarafında hemen hemen her kilise bu uygulamayı benimsemiş durumda.

İşte tam o sıralar, episkoposuna bir düşte, din şehitleri Gervais ile Protais'in bulundukları yeri bildirdin. Yıllar boyunca bozulmadan uzak bu hazineyi saklamış ve tam uygun zamanda bir kadının, bir imparatoriçenin öfkesine karşı ortaya çıkarmıştın. Yerlerinin keşfedilmesi, sonra gömütten çıkarılmaları ve törenle Ambrosius'un bazilikasına götürülmesi sırasında, içlerine kötü ruhlar girenler bu ruhlardan, yine şeytanların kendi rızalarıyla kurtuldular, aynı zamanda yıllar boyunca kör olan ve herkesin bildiği bir adam bu gürültünün ve bu coşkunun nedenini sordu;

ona bunun nedenini açıkladılar; yerinden kalktı, kılavuzuna bu kalıntılara kendisini götürmesini rica etti. Oraya vardığında da, mendiliyle senin gözünde değerli olan bu ölülerin[47] tabutlarına dokunmak için izin istedi. Mendiliyle dokundu sonra mendilini gözlerine sürdü, o anda gözleri açıldı. Bu olay çok çabuk yayıldı, bu yüzden sana şükranlar sundular. Bu olay düşmanının yüreğini sağlıklı inanca döndürmemiş olsa bile en azından onu kıyıcılık plânlarından vazgeçirtti.

Bütün bunlar senin sayende oldu Tanrım.[48] Neden bütün bunları anlattım, neden unutmuş ve ihmal etmiş olduğum bu olayları önem sırasına göre itiraf etmem için bütün bunları aklıma getirdin? Parfümlerinin güzel kokusu[49] bu şekilde etrafa yayılırken peşinden gitmiyorduk. İşte bu nedenle ilâhiler okunurken iki kat daha fazla gözyaşı döküyordum. Uzun süre seni arzulamıştım, artık oturduğumuz bu köylü kulübesinin alacağı bütün havayı soluyordum.[50]

Monika'nın Ölümü

Bir tek ruh hâline gelen kişilere oturmaları için ev veren[51] sen, bizim eyaletten Evodius adlı bir genç adamı aramıza kattın. Evodius imparatorun bir subayıydı; bizden önce vaftiz olarak Hristiyanlığı kabul etmişti, çağın milis kuvvetlerinden çıkarak seninkine katılmıştı. Toplandık ve hep birlikte yaşamaya karar aldık. Sana daha rahat hizmet edebileceğimiz bir yer arıyorduk. Afrika'dan hep birlikte geri dönerken tam Tiberis nehri ağzında Ostia kentinde annemin ölüm haberini aldık.

Ayrıntılara girmiyorum, çünkü hızlı ilerlemek istiyorum. Sessiz kaldığım onca iyiliğin için şükranlarımı ve itiraflarımı kabul et Tanrım. Önce beni bu dünyaya biyolojik olarak getiren, daha sonra da yüreğiyle ebedi ışığa doğuran sevgili kulun hakkındaki düşüncelerimi söylemeden edemeyeceğim. Onun yaptığı iyiliklerden değil de senin onun için yaptıklarından söz edeceğim. Çünkü annem kendi yaptıklarıyla övünmezdi. Annemi an-

nem yapan sensin. Ne annesi ne de babası kızlarının ileride ne olacağını bilirlerdi. Onu, biricik oğlunun davranışı ve Mesih'in doktrini sayesinde Kilisenin en düzenli evlerinin birinde senden çekinmesini[52] öğreterek eğittin.

Annem yetiştiriliş tarzından söz ederken, yetiştirilmesini annesinden çok, yaşlı bir dadıya borçlu olduğunu belirtiyordu. Bu dadı babası küçükken, onu o zamanın genç kızlarının alışık olduğu biçimde sırtında taşımıştı. Dadı ileri yaşından ve dürüstlüğünden dolayı bu Hristiyan evinde ev sahipleri tarafından saygı gören biriydi. Bu nedenle kızlarını onun eline teslim etmişlerdi. O da bu görevi büyük bir özenle yerine getirmeye çalışıyordu. Gerektiğinde kızlara sert davranarak onları büyük bir dikkatle ve ağırbaşlılıkla eğitmeye çalışıyordu. Babalarının sofrasında büyük bir ölçülülükle yenen yemeğin dışında, çok susamış olsalar bile, onlara su içmeyi bile yasaklamıştı. Bu kötü alışkanlığı edinmelerini istemiyordu. Onları kaçınılmaz bir alışkanlıktan korumak istiyordu; "Şimdi su içiyorsunuz, çünkü elinizin altında şarap yok, ama ileride evlendiğinizde, evinizin hanımı olduğunuzda şaraphanenin, kilerin anahtarları sizde olacağından suyla yetinmeyebilirsiniz." Bu tür akıl yürütmelerle ve otoritesiyle henüz gelişme çağında olan bu kızların susuzluklarını bile düzene sokarak yapılmaması gerekene eğilim duymamaları için heveslerine gem vurmaya çalışıyordu.

Bununla birlikte annem bana, şarap içme arzusunun içine sinsice girdiğini anlatmıştı. Kendini tutan bir kız olarak bilindiğinden ailesi genelde kilerden şarap getirme görevini ona vermişti. Maşrapayı açık yerinden fıçıya daldırdıktan sonra, şişeyi doldurmadan önce dudaklarının ucuyla şaraptan tadıyormuş, tadı hoşuna gitmediği için daha fazla içememiş. Bunu şaraba olan düşkünlüğünden değil de, büyüklerin etkisiyle baskı altına alınmış, genelde gençlikten gelen bir çocuklukla yapmış. Her gün yudum yudum alınan şarap en sonunda onu şarap dolu kadehleri bir dikişte içecek duruma getirdi. "Küçük şeyleri ihmal edenler yavaş yavaş düşmeye mahkumdurlar."[53] Peki o sırada, sağdu-

yulu ve sert yasaklar koyan o yaşlı kadın neredeydi? Bu gizli gizli yapılan kötü şey, bizleri koruyan senin lütfun olmadan nasıl yenilebilirdi ki? Babasının, annesinin, eğiticilerinin yokluğunda, orada, bizleri yaratan, bizleri kendine çağıran, insanların esenliği için insanları göreve çağıran sen, Tanrım o zaman ne yaptın? Onu nasıl tedavi ettin? Onu nasıl iyileştirdin? Senin sayende, dağlayıcı bir demir etkisi yapan bir başkasının iğneli ve alaylı sözleriyle yaranın bütün cerahatı bir darbede çıkmadı mı?

Kilere giderken kendisine eşlik eden bir hizmetçi, küçük hanımefendiyle kavga ettiği bir sırada, başbaşa iken onu içkici olmakla suçladı. Bu eleştiri ona çok dokunduğundan alışkanlığının çirkinliğinin bilincine vardı, suçunu kabul etti ve bu alışkanlığından hemen kurtuldu.

Arkadaşların iltifatları ahlâkımızı bozar. Bazen de düşmanlarımızın bize yaptıkları hakaretler bizi düzeltir. Tanrım onların aracılığıyla iyiliğe dönüşene değil de, yapmak istedikleri kötülüğe bakıyorsun. Bu hizmetçi kızgınlığından küçük hanımefendisini iyileştirmek değil ama yaralamak istemişti. Ona yalnız oldukları bir sırada hakaret etmişti, kavganın gerçekleştiği zaman ve yerde her ikisi de tek başlarınaydı. Kim bilir belki de çok önceden bildiği şeyi geç açıkladığı için azar işiteceğinden korktuğundan bu kavgayı tek başlarınayken çıkardı.

Ama yerin ve göğün Tanrısı, plânların uğruna çağlayanların yönünü değiştiren, çağın gürültülü dalgalarına bir çekidüzen veren sen, bir insanın çılgınlığıyla bir başkasınınkini iyileştirdin. Bu örneğe bakarak hiç kimse, bir başkasını yaptığı kınamalarla değiştirdiğine inanmasın.

Annemin Erdemleri

Annem, anne babası tarafından senin otoritene bırakılmış olmaktan çok senin tarafından onların otoritesine bırakılmış olarak gösterişten uzak ve ahlâk kuralları içinde yetiştirildi. Evlenme çağına geldiğinde de onu birine verdiler. Kocasına "Efendisi"

gibi hizmet etti. Kocasını, güzelliğinin süsü olan erdemleriyle sana kazandırmaya çalıştı. Kocası erdemlerinden dolayı eşini seviyor, sayıyordu ve ona hayrandı. Kocasının sadakatsizliklerine katlanmasını bildi, bu konuda onunla hiç bozuşmadı. Ona imanla birlikte iffeti de vereceğin zamanı bekledi.[54]

Kocası genelde iyi bir insandı ama çok çabuk sinirleniyordu. Annem o sinirlendiği zaman ona sözle ve de hareketle karşılık vermemeyi öğrenmişti. Ancak sakinleştikten sonra, çok fazla kızmışsa, ona davranışının nedenini anlatmaya çalışıyordu. Çok daha yumuşak başlı kocaya sahip ve dayak yemekten yüzleri yara bere içindeki birçok kadın bir araya geldiklerinde kocalarından şikâyet ediyorlardı. Annem onların böyle konuşmalarını onaylamıyordu, onlara şakayla karışık olarak, evlilik antlaşmasının okunduğunu duydukları andan itibaren, bu davranışı, kendilerini hizmetçi durumuna sokan yasal bir antlaşma olarak kabul etmiş olduklarını onlara anımsatıyordu. İçinde bulundukları durum kocalarıyla aynı seviyede olmalarını engelliyordu. Bu kadınlar annemin nasıl sert bir insanla evli olduğunu çok iyi biliyorlardı; ne Patricius'un karısını dövdüğünü duymuş, ne bunu gösteren bir belirti, ne de evlerinde birgün bile düzensizlik görmüşlerdi; ona bunun sırrını sorduklarında, yukarıda belirtmiş olduğum davranışını örnek gösteriyordu. Onun davranışını örnek alanlar, elde ettikleri tecrübeleriyle gelip ona teşekkür ederlerdi; ötekiler ise aşağılanmalara ve kötü muamelelere maruz kalmaya devam ederlerdi.

Bazı hizmetçilerin kendi hakkında söylediği bazı kötü sözler önceleri kaynanasını kendisine karşı cephe almaya götürmüştü. Ancak annem ince söz ve davranışlarıyla, sabrıyla, tatlılığıyla kendisi hakkındaki olumsuz düşünceleri yok etmesini bildi, kaynanası da kendisiyle gelininin arasını bozmaya yeltenen bu hizmetçilerden gelen söylentileri oğluna anlattı ve bundan dolayı hizmetçilerin cezalandırılmasını istedi. Patricius annesini dinleyerek evinde disiplinin ve dirlik düzenin hüküm sürmesi için suçları ortaya çıkmış olanları, onları açığa çıkaranın isteğine uy-

gun olarak kırbaçlattı; kaynanası da, bundan böyle gelini hakkında kötü söyleyenlerin aynı cezaya çarptırılacağını söyledi; o zamandan sonra hiç kimse böyle birşeye kalkışmadı. İki kadın da birbirleriyle örnek sayılacak kadar iyi anlaştılar.

Karnında beni oluşturduğun bu sevgili kuluna merhametinle büyük bir yetenek daha vermiştin Tanrım.[55] Nerede anlaşmazlık, kavga varsa araya girerek etrafı yatıştırıyordu. Bir konuşma sırasında biri düşmanı hakkında onun yokluğunda bütün kinini kustuğunda, bunları duymamazlıktan gelerek hem birine hem de ötekine onları barıştıracak şeyler aktarıyordu.

Bu konuya pek değinmek istemiyordum, ama bir tecrübe bana birçok kimsenin, bilmem hangi korkunç günahın etkisiyle, öfkeli düşman kişilerin sözlerini sadece öfkeli hasımlarına aktarmıyor aynı zamanda buna söylenmemiş olan şeyleri de ekliyor oluşunu gösterdi. Gerçekten insan olan bir insan, insanlar arasındaki sürtüşmeyi iyi sözleriyle yatıştırmaya çalışmıyor ve sadece kızıştırmamakla yetiniyorsa pek birşey yapmış sayılmaz.

Annem işte böyle biriydi; bunları ona yüreğinin içsel okulunda sen öğretmiştin. Annem kocasını, son günlerinde sana kazandırdı; kocası putperest iken, onun yüzünden katlanmak zorunda kaldıklarına o Hristiyan olunca katlanmak zorunda kalmadı. Annem de kullarından biriydi. Onu tanıyan herkes sana saygı gösteriyor, sana şükrediyordu, seni onda seviyorlardı, onun yüreğinde iyi bir yaşamın meyvelerinin doğrulandığı senin varlığını hissediyorlardı. Annem bir tek adamın karısı olmuştu; ailesine karşı görevini yapmıştı; dindarca evini yönetmişti; yaptığı hayırlı işler bunun kanıtıdır.[56]

Oğullarını, senden uzaklaştıklarını gördüğü her defasında onların yeniden doğmalarını[57] sağlayarak yetiştirdi. Kendimizi senin kulların olarak gördüğümüz bizler ise bizlere vermek lütfunda bulunduğun izinle, biz ki vaftizin lütfuyla bir topluluk içinde yaşıyoruz, senin huzurunda uykuya dalmadan önce sanki hepimiz kendi çocuklarıymışız gibi hepimizin bakımını üstlendi ve hepimizin kızı imiş gibi de bize hizmet etti.

Cennet Hakkında

Annemin bu dünyayı terk edeceği gün yaklaşıyordu; Tanrım, sen o günü biliyordun, biz ise bilmiyorduk. Senin gizli plânın gereği ikimiz başbaşa kaldık. Kaldığımız evin bahçeye bakan penceresine dayanmıştık. Tiberis ırmağının ağzında Ostia'da bulunuyordu. Uzun bir yolculuğun verdiği yorgunluktan sonra, kalabalıktan uzakta deniz yolculuğu için dinlenip güç topluyorduk. Yalnızdık, tatlı tatlı konuşuyorduk. Geçmişi unutmuş, geleceği düşünerek[58] birlikte gerçeğin doğrultusunda, senin kim olduğunu, hiçbir gözün görmemiş olduğu, hiçbir kulağın duymamış olduğu ve hiçbir yüreğin ulaşamadığı[59] o azizlerin ebedi yaşamı hakkında konuşuyorduk. Susamış gönlümüzü sende bulunan[60] o yaşam kaynağına dayıyorduk ve oradan elimizden geldiğince birkaç damla topluyor ve böyle büyük birşeyi bir parça da olsa kavramaya çalışıyorduk.

Konuşmamızda şu sonuca vardık: Tensel duyuların verdiği zevkler, ne kadar şiddetli olurlarsa olsunlar ve ne kadar mükemmel olurlarsa olsunlar o yaşam ile ne kıyaslanabilir ne de onun yanında sözü edilebilir. Düşüncelerimizi büyük bir şevkle daha da yükseklere "Varlığın kendisine" kadar çıkardık, bütün maddî varlıkları, birbiri ardından dünyaya ışıklarını yansıtan güneşe, aya ve yıldızlara kadar herşeyi gözden geçirdik. Daha yukarılara çıktık; iç düşüncelerimiz, sözlerimiz ve hayranlığımız hep onun eserleri üstüneydi, aklımıza indik ve onu da aşarak gerçeğin ekmeğiyle İsrail halkını ebediyyen beslediğin[61] var olan, var olmuş ve var olacak bütün varlıkların, kendisi yaratılmayan, bugün neyse eskiden de öyle olan ve yarın da hep aynı kalacak Bilgeliğin aracılığıyla yaratıldığı, Bilgeliğin yaşadığı o bitip tükenmeyen bolluk yörelerine geçtik.

Hiç kuşkusuz onda ne geçmiş ne de gelecek vardır. O sadece vardır, çünkü ebedidir, ancak olmuş olmak, olacak olmak ebedi olmak demek değildir. Bu Bilgelik hakkında konuşurken bir ara onu yüreğimizde hissettik. Sonra, bir iç çekişten sonra Kutsal

Ruh'un bu ilk belirtilerini[62] bırakarak yeniden ağzımızdan çıkan, başlayan ve biten sözcüklerin gürültüsüne döndük. Hep kendiliğinden var olan ve yaşlanmadan herşeyi yenileyen[63] senin Söz'ünle bizim sözümüz arasında ortak ne yan olabilir ki!

Konuşmamız şöyleydi: "Bir insanda bedenin isyanları durmuş olsaydı, dünyanın, suların, havanın hatta göklerin hayalleri onu rahatsız etmeseydi, ruhun içinde de sessizlik olsaydı, kendini düşünmeyerek kendini aşabilseydi, düşler, hayalgüçleri, her dil, her işaret, geçici herşey tamamen sussaydı diyorum ki bu yaratıkta bütün bu şeyler tamamen sussaydı, diyorum ki bu yaratıkta[64] bütün bu şeyler sussaydı. Çünkü onları dinlemesini bilene onlar şöyle diyorlar: "Biz kendimizi yaratmadık, varlığımızı ebediyyen var olana borçluyuz."[65] Bunları söyledikten sonra kulaklarını kendilerini yaratana dikip sessiz kalsalardı. Yapıtlarının değil de sadece Yaradanın kendiliğinden konuştuğunu varsayalım; onun sesini duyduğumuzda, onu sesinin ne bir bedenin diliyle ne bir meleğin ağzıyla, ne bulutlardan gelen bir sesle ne de benzeşim esrarıyla[66] duyarız, ama onu bu varlıklarda, sevdiğimiz kişiyi onların aracılığı olmadan duyarız; düşüncemiz hızlı bir şekilde, herşeyin üstünde değişmeden kalan ebedî Bilgeliğin üzerinde kalsa; eğer bu an devam etmiş olsa ve daha aşağı seviyedeki vizyonlar kaybolmuş olsalar ve sadece hayranlıkla bu vizyon seyredilse, onun tarafından tutsak alınarak derin zevklere dalınmış olsa, öyle ki ebedi yaşam bize iç çektiren o ana benzerdi. Aynı zamanda şu sözler de gerçekleşmiş olmaz mıydı? "Gel Rabbin şenliğine katıl!"[67] Peki bu ne zaman olacak? "Hepimizin dirildiği ama hepimizin değişmediği zaman."[68]

İfadeler değişik olsa da konuşmamızın konusu buydu. Ama, Rabbim, senin bildiğin gibi o gün böyle konuşurken ve dünya ve zevkleri gözümüzden silinmişken annem bana şöyle dedi: "Oğlum, bana gelince, artık bu dünyada beni çeken hiçbir şey yok. Bundan böyle ne yapacağım? Hâlâ niye bu dünyadayım? Bilmiyorum. Bu dünyaya olan umudumu yitirdim. Biraz daha yaşamak istememin bir tek nedeni var, o da ölümümden önce seni Hristi-

yan olarak görmektir. Tanrı bana gereğinden çok şey verdi. Dünya zevklerine karşın ona hizmet etmeye kararlı görüyorum seni. Burada işim ne?

Monika'nın Ölümü Üstüne

Bu sözlere ne karşılık verdiğimi anımsamıyorum. Bundan yaklaşık beş gün sonra ateşi yükseldi, yatmak zorunda kaldı. Hastalığı sırasında bir gün kendini kaybetti ve çevresindekileri tanıyamadı. Yanına koştuk, hemen kendine geldi. Kardeşimle birlikte ayakta yanıbaşında durduğumuzu fark etti, ama ardından da birşey arıyormuş gibi: "Ben neredeyim?" diye sordu.

Ardından da son derece üzgün olduğumuzu görünce şöyle dedi: "Annenizi buraya gömersiniz." Ben susuyordum, ağlamamaya çalışıyordum. Erkek kardeşim ise bazı şeyler söyledi. Yabancı bir ülkede ölmeyi istememeliydi; ana vatanında ölmek kişi için daha iyi bir yazgı idi. Bu sözleri duyunca, annemin yüzünü gergin bir ifade kapladı ve böyle düşündüğü için kardeşime sitem eder gibi baktı. Ardından bana bakarak şöyle dedi: "Bak ne diyor?" Sonra her ikimize de şu sözleri söyledi: "Bedenimi istediğiniz yere gömün, bunun için endişelenmeyin. Ancak nerede olursanız olun, Rabbin sunağının önünde beni anımsamanızı istiyorum." İstediklerini sözcükleri güçlükle bulup söyledikten sonra, sustu; hastalığı ağırlaşıyor, çektiği acılar da artıyordu.

Ey görünmez Tanrı,[69] ben ise, harika hasatlar elde etmek amacıyla sana inananların yüreklerine ektiğin lütufları[70] düşünüyor, bundan mutluluk duyuyor ve sana şükürler ediyordum. Annem, öldükten sonra nereye gömüleceği konusuyla ne kadar ilgilendiğini anımsıyorum, kocasının yanında kendisine bir yer edinmişti. Birlikte iyi bir beraberlikleri olmuştu ve aklı henüz tanrısal konuları pek kavrayamadığından, bu mutluluğuna bir de insanların deniz aşırı bir yolculuktan sonra kocasının yanına gömüldüğünü söylemelerini eklemek istiyordu. Senin yardımınla bu boş düşünceden ne zaman kurtuldu bilemeyeceğim? Ama bana bunu

söylediğinde büyük bir mutluluk duymuştum. Pencereden yaptığımız bir konuşmada bana, "Benim hâlâ burada ne işim var?" demişti. Bununla vatanında ölmek gibi bir arzusunun olmadığını söylemek istemişti sanki. Sonradan öğrendiğime göre, benim bulunmadığım bir gün, Ostia'da bazı arkadaşlarıma güven veren bir anne tavrıyla bu yaşamın boşluğundan ve ölümün iyiliğinden söz etmiş. Bir kadında böyle bir cesaret görmekten (ona bu cesareti sen vermiştin) şaşıran arkadaşlar ona vücudunu vatandan o kadar uzakta bir yerde bırakmaktan korkup korkmadığını sorduklarında verdiği karşılık şöyle olmuş: "Hiçbir şey Tanrı'dan uzak değildir, Tanrı dünyanın sonunda beni nerede dirilteceğini bilir."

Hastalığının dokuzuncu günü, ellialtı yaşındayken, o sıra ben otuzüç yaşındaydım, bu kutsal ve dindar ruh bedenin zincirlerinden kurtuldu.

Ölüm ve Ağıt

Gözlerini kapadım. Yüreğimde büyük bir üzüntü duydum. Gözlerimden yaşlar boşanmaya hazırdı. Büyük bir güç harcayarak gözyaşlarımı içime attım. Bu savaşım çok acı vericiydi. Annem son nefesini verince, genç Adeodat hıçkırarak ağlamaya başladı. Hepimiz onu azarladık, o da sustu. Ben de çocuk gibi ağlamak istiyordum, ama içimdeki sesi dinleyerek, gözyaşlarımı bastırarak onları içime attım. Bir cenazeyi ağlamalarla, sızlanmalarla, inlemelerle kaldırmayı, bunlar ölenlerle ve onların yok oluşları ile ilgili korkunç alınyazılarına karşı gösterilen âdetler olduğundan doğru bulmuyorduk. Annemin ölümünde korkunç bir yan yoktu, annem büsbütün ölmemişti, elimizde bunu gösteren haklı nedenler, onun temiz yaşamı ve dürüst imanı[71] vardı.

Peki neden içten öylesine acı çekiyordum? Kuşkusuz birlikte yaşamanın getirdiği o tatlı ve sevgili alışkanlıktan birden bire kopmanın yol açtığı taze yara nedeniyle öyle büyük acı duyuyordum. Son hastalığı sırasında bana söylediği sözler benim için çok avutucu oldular. Kendisine gösterdiğim bakım için beni övdü,

büyük bir sevgiyle iyi bir evlât olduğumu söyledi ve ağzımdan kendisine karşı sert bir söz, ve de bir hakaret çıktığını duymadığını belirtti.

Bununla birlikte bizleri yaratan Tanrım, benim ona karşı yaptıklarım, onun bana karşı yaptığı fedakârlıklar karşısında nedir ki? Böylesine büyük bir teselli kaynağından yoksun kalmak beni yaralamıştı, onunla bir olmuş yaşamım âdeta parçalanmıştı.

Çocuğun ağlamasına engel olduktan sonra Evodius, *Zebur*'u eline aldı ve içinden bir mezmuru ilâhi olarak okumaya başladı. Evin içinde bulunan herkes ona karşılık verdi: "Tanrım senin yüceliğini ve adaletini ilâhiler hâlinde okuyacağım."[72] Olayı öğrenen birçok kardeşimiz ve birçok dindar kadın koşup geldiler. Âdetlere uygun şekilde cenazeyi hazırlamaya koyuldular. Beni yalnız bırakmamayı kendilerine görev bilmiş arkadaşlarımla birlikte bir kenara çekildim. Onlarla bu üzücü duruma uyan bir konuşma yaptım. Gerçeğin bu merhemi, senin bildiğin ama onların farkında olmadıkları acımı hafifletiyordu. Beni dikkatle dinlediler ve beni hissiz biri sandılar. Ama ben hiçbirinin duyamayacağı bir şekilde sana seslenerek yüreğimin zayıflığından sitem ediyor ve üzüntümü içime atıyordum. Üzüntüm bir ara hafifliyor gibi oluyor sonra daha bir şiddetle geliyordu; yüzümü değiştirecek, gözyaşlarımı tutamayacak kadar değildiyse de, ben yüreğime attığım şeyin ne oldunu biliyordum. Kurulu düzen ve kendi durumumuz açısından, doğal olarak her insanın başına gelecek olan bir olay karşısında bu kadar etkilenmiş olmaktan oldukça rahatsızdım, acım başka bir acıyı doğuruyordu, böylelikle iki misli üzüntü çekiyordum.

Cenaze götürüldüğünde peşinden gittim, sonra tek bir gözyaşı dökmeden geri geldim. Gerçekten de ne sana sunduğumuz dualar sırasında, ne kurtuluşumuz uğruna sunulan kurban sırasında, ne cesedi mezarın yanı başına konulduğunda, ne mezara konulduğunda okunan dualar sırasında ağladım. Ama bütün gün yüreğim ağır bir üzüntü içindeydi, karmakarışık bir ruh hâliyle bütün gücümle beni acımdan kurtarmanı diliyordum ama sen

duamı kabul etmek istemiyordun; duamı kabul etmeyerek belleğime bu dersle; her alışkanlık bağının, kendisini aldatan sözlerle beslenmeyi kesen ruha karşı bile, ne kadar güçlü olduğunu göstermek istedin. Banyolara gitmemin iyi olacağına karar verdim, çünkü banyo sözcüğü Yunanca βαλανειον sözcüğünden geliyordu, ona bu sözcüğü insanın içinden endişeleri kovduğu için vermişlerdi. Yetimlerin Babası,[73] sana bunu itiraf ediyorum, banyolardan sonra yine eski hâlime döndüm. Yüreğimdeki acılar, vücudumdan çıkan terler gibi çıkıp gitmedi. Sonra uyudum, uyandığımda içimdeki acının hafiflemiş olduğunu hissettim. Yatağımda tek başıma yatarken sevgili kulun Ambrosius'un[74] şu mısralarını aklıma getirdim. "Sen gerçekten de; her varlığı yaratan, yıldızları yöneten, günü gün ışığıyla bezeyen, çalışmaktan bitkin düşen uzuvlarımız dinlensin diye geceyi uykunun hoşluğuyla donatan, yüreklerin yorgunluklarını hafifleten, yas acılarına son veren Tanrı'sın."[75] Sonra yavaş yavaş kulunu anımsadım, sana karşı duyduğu dindarlığı, bana karşı sevgisi aklıma geldi, birden onlardan yoksun kaldığımı anladım. Onun için ve onun üzerine, kendim için ve kendim üzerine senin huzurunda kendimi bırakarak ağladım.[76] Tutmuş olduğum gözyaşlarımı bıraktım istedikleri gibi döküldüler. Yüreğimin bütün üzüntüsü bu yatakta boğuldu gitti. Yüreğim huzur buldu. Ağladığımı yalnız sen işittin, gözyaşlarıma başka bir anlam verecek başka biri yoktu. Şimdi de, Tanrının bunları bu kitapta sana itiraf ediyorum. Bunu isteyen okusun ve istediği gibi yorumlasın. Benim için ölmüş olan annem için bir saatliğine döktüğüm bu gözyaşlarının bir günah olduğunu düşünen varsa, o ki beni, sizlerden birisi yapmak için yıllarca gözyaşı akıtmıştı, sakın alay etmesin, içinde sevgi varsa, Mesih'inin kardeşleri olan herkesin Babası'nın huzurunda benim için de ağlasın.

Monika İçin Dua

Bugün yüreğimdeki bu yara iyileşti, fazla duygusal olduğum için beni eleştirebilirler, Adem Baba'da ölen[77] her insanın koştu-

ğu tehlikeleri görünce derinden etkilenerek Tanrım senin huzurunda kulun için tamamen başka gözyaşları döküyorum. Bedeninden kurtulmadan önce, Mesih'te hayat bularak imanıyla, yaşayış tarzıyla senin adını yüceltti; bununla birlikte şunu kesinlikle belirtirim ki, onu vaftizinle yeni hayata kavuşturduktan sona ağzından senin yasana karşı tek sözcük çıkmamıştır.

Gerçeğin kendisi olan Oğlunun söylediği sözlere göre: "Kim kardeşine ahmak derse, cehennem ateşini hak edecektir."[78]

Acımadan karıştıracak olursan, en övgüye lâyık insanların hayatları bile zavallıdır. Hatalarımızın üzerine dikkatle gitmediğindendir ki senin tarafından bağışlanmayı umut ediyoruz. Yaptığı iyi işleri sıralayan kişi, senin iyiliklerini saymaktan başka birşey yapmıyordur. Ah, insanlar kendilerini insan olarak tanısalardı! "Övünen Rab'de övünsün!"[79]

Bunun içindir ki, yaşamım ve mutluluğum olan yüreğimin Tanrısı,[80] sana, annemin yaptığı iyi işleri bir yana bırakarak, günahları için yakarıyorum; tahtadan bir haça gerilen, senin sağında oturarak senin huzurunda[81] savunmamızı üstlenen, yaralarımızın doktoru olan kişi adına duamı kabul et.[82] Annemin daima merhametli olduğunu ve kendisine borçlu olanları yürekten bağışladığını[83] biliyorum; sen de, vaftizini izleyen yıllarda günah işlemişse, onun günahlarını bağışla. Sana yalvarıyorum Tanrım, onları bağışla, onu yargılama.[84] Merhametin adaletinin üstüne çıksın.[85] Sözlerin gerçeğin ta kendisidir. Bağışlayıcı olanlara bağışlayıcı olacağını söylemiştin.[86] "Merhamet ettiğime merhamet edeceğim, acıdığıma da acıyacağım."[87] Onlar da senin sayende merhametli oldular. İstediğim şeyi önceden yerine getirdiğini sanıyorum, ama ağzımdan çıkan duaları bir görev olarak kabul et, Tanrım.[88] Ölüm günü yaklaştığında, ne cenaze töreninin şatafatlı olmasını, ne de vücuduna kokular sürmelerini, ne mezarına bir anıt dikilmesini, ne de vatanında gömülmeyi istedi. Bizden bunlara benzer şeyler istemedi. Bir tek dileği oldu: Altar'da kendisini anmamızı istedi. Yaşamı boyunca her gün âyine katıldı, âyinde, günahlarımızın hesabını yapan, bize sitem eden, ama zaferimizi

sağlayan kişide hiçbir suç bulamayan düşmandan bizi kurtaran ve kurallarıyla bize karşı ve aleyhimize işleyen yazılı antlaşmayı silen kutsal Kurban'a katıldığını çok iyi biliyordu. Onun dökülen masum kanının hesabını kim soracak? Kendini feda ederek, bizi şeytandan kurtarmasını kim nasıl ödeyecek? Senin kulun, İsa'nın kendini feda ederek insanlığı kurtarma gizemine[89] inanıyordu. Hiç kimse onu senin korumacılığından koparmasın! Onunla senin arana -ne güçle ne de kurnazlıkla- aslan ve ejderha[90] girmesin. Sahte suçlayıcı tarafından yenilmemek için, hiçbir borcu olmadığını söyleyeceği yerde, borçlarının, bize karşı hiçbir karşılık beklemeden yaptıklarını hiçbir zaman ödeyemeyeceğimiz Kişi tarafından affedildiğini belirtecektir.

Eşi ile birlikte huzur içinde yatsınlar, eşinden önce ve sonra hiçbir erkek tanımadı,[91] eşine büyük bir sabırla hizmet etti,[92] onu da senin yanına çekmek için çabaladı.[93] Rabbim ve Tanrım, yüreğimle, sesimle ve yazılarımla hizmet ettiğim kardeşlerimin, kullarının, evlâtlarının, efendilerimin, beni okuyan herkesin, senin kulun Monika'yı, aracılığıyla bu dünyaya nasılını bilmediğim bir şekilde geldiğim onun eşi Patricius'u altarda anmalarını sağla! Babâmız olan sende, anamız olan Evrensel Hristiyan Kilisesinde kardeşlerim olan, halkın oradan çıktığından beri gitmeye can attığı ebedi Kudüs'te vatandaşlarım olan kişiler, bu geçici dünyada anne babamı iyi duygularla ansınlar! Böylelikle annemin son zamanlarında benden istediği şeyi *İtiraflar* benim dualarımdan daha çok yerine getirmiş olacaktır.

Onuncu Bölüm

Seni ve Kendimi Tanımak

"İnsanı en iyi tanıyan seni tanımamı sağla! Beni nasıl tanıyorsan seni öyle tanımamı sağla!"[1] Ruhumun gücü, bunun ne olduğunu anla, onu lekesiz ve buruşuksuz biçimde tutmak[2] ve ona sahip olmak için onu senin olacak şekilde değiştir. Tüm umudum bunda. Bunun için konuşuyorum. Sağlık ve esenlik içindeysem ve sevinçliysem bu umuttan dolayıdır. Bu dünyanın öteki nimetlerine gelince üzerlerinde ne kadar çok üzülünürse o kadar az üzülmeye değerdirler; ne kadar acınacak durumdaysalar o kadar az üzülmeye değerdirler. Ama siz gerçeği sevdiniz,[3] çünkü gerçeği uygulayan ışıktan gelir.[4] Bu gerçeği yüreğimde sana, bu kitapla da birçok tanığın önünde itiraf ederek gerçekleştireceğim.

Tüm Gizli Olanları Bilen Tanrı'ya İtiraf

Ey Rab, insan vicdanının derinliklerine inen ve hiçbir şeyin gizli kalmadığı[5] senden, itiraf etmek istemesem bile, ne gizleyebilirim ki! Seni kendimden gizleyebilirim, ama kendimi senden

gizleyemem. Bugünkü inlemelerim kendimden hoşnut olmadığımı gösteriyor, sen ışığım ve sevincimsin, sen arzularımın ve aşkımın nesnesisin, öyle ki kendimden utanıyorum, seni seçmek için kendimden kaçıyorum, senin hoşuna gitmek ya da senin aracılığınla kendimin hoşuna gitmek istiyorum.

Rab, beni olduğum gibi tanıyorsun. Sana itiraf ederek ne gibi yararlar sağlamak istediğimi daha önce belirttim. Bu itirafı sana sözcüklerle, tinsel seslerle değil, kulağının bildiği ruh sözcükleri ve düşünce çığlıklarıyla ediyorum. Kötü olunca sana itiraf etmek kendinden hoşnut olmamaktan başka birşey değildir. İyi biri olduğumda bunu kendime mal etmemeliyim. Çünkü Rab sen doğru kişiyi[6] kutsuyorsun, ama daha önce günahkârdan doğru adam çıkardın.[7] Onun için, Rab, senin huzurunda[8] yaptığım bu itiraf hem örtük (söylenmeden anlaşılan) hem de örtük değildir. Susuyorum ama yüreğim çığlık atıyor. Daha önce benden duymadığın ya da bana söylediğin hiçbir iyi şeyi insanlara söyleyeceğim ve benden duymayacaksın.

İnsanlara İtiraf Etmenin Ne Yararı Var?

İnsanlarla ne ilgim var? Onlara itiraflarımı iletmekle iç çöküntülerimden kurtulacak mıyım?[9] Başkalarının yaşamına çok meraklı, kendi yaşamını düzeltmekte çok yavaş davranan bir ırkın mensuplarıyız! Neden ne menem kişi olduğumu bilmek istiyor ve senden kendilerinin ne menem şey olduklarını öğrenmek istemiyorlar. Kendimden söz ettiğimde, benim doğru söylediğimi ne biliyorlar? Çünkü "insanın düşüncelerini, insanın içinde olan kendi ruhundan başka" hiç kimse bilemez.[10] Ama senin kendilerinden söz ettiğini duysalar "Rab yalan söylüyor" diyemezler. Seni kendinden söz ederken duymak kendini tanımak değil midir? Kendini tanıyan bana yalan söylemeden "yanlıştır" diyemez.

En azından yürekleri sevgi bağlarıyla birleşmiş olanlar arasındaki sevgiden dolayı herşeye inanılır.[11] Ben de, Rab, insanlar beni duysunlar diye sana itirafta bulunuyorum. İtiraf ettiklerimin

doğruluğunu kanıtlayamam ancak sevgiyle kulakları açılmış olanlar beni duyacaklardır.

Bununla birlikte, sen ki ruhumun doktorusun, bana açıkça bu itiraflarımın bana ne gibi yararı dokunacağını göster. İlk itiraflarım geçmişteki günahlarımla ilgiliydi, onları bağışlayarak beni nurunla kapladın, ayrıca sende mutlu olmamı sağladın, ruhumu inanç ve sakrömanınla değiştirdin. Bu itirafları okuyanların ya da duyanların yürekleri canlansın ve umutsuzluk içinde "yapamam" demesinler. Kendi acizliğinin bilincine varmasını, güçsüzün güçlü olmasını sağlayan[12] senin inayetinin sevgisine, nurunun hoşluğuna uyanmasını sağlasın. Doğru olanlar da, kötülük yapmış olanlar da yapmış oldukları kötülüklerden kurtulmuş olanların öyküsünü dinlemekten hoşlanacaklar; onların hoşuna gidenler günahlar değil, günahların bir zaman varken şimdi yok olmuş olmasıdır. Ya Rab her gün vicdanımdakileri sana itiraf ederken, kendi masumluluğundan çok güvencesini senin merhametinde bulan ben, burada insanların önünde eskiden ne olduğumu değil de şimdi ne olduğumu yeniden bu yapıtla itiraf etmekle ne kazanmış olacağımı sana soruyorum. Geçmişteki itiraflarımı biliyorum ve onların yararlarını belirttim. Beni tanıyan ya da tanımayan, benden ya da benim hakkımda birşeyler duyan birçok kimse şu satırları yazdığım şu anda ne durumda olduğumu öğrenmek istiyor. Ancak bu kişilerin kulakları gerçekten olduğum gibi göründüğüm yüreğime eğilmiş değil. Onlar bir başkasının ne gözünün, ne kulağının ne de aklının gireceği iç durumumu anlatmamı benden bekliyorlar. Önce bana inanmaları gerek. Başka şekilde beni nasıl tanıyacaklar. Onları iyi kılan sevgi onlara kendim hakkında yaptığım itiraflarda yalan söylemediğimi söylüyor, gerçekten de bana inanmalarını sağlayan içlerindeki sevgidir.

İtirafların Yararları

Bunlardan ne gibi yararlar elde etmeyi umuyorlar? Lütfunla sana ne kadar yaklaştığımı öğrenince benimle birlikte sana şük-

retmek, günahlarımın ağırlığının beni nasıl gerilettiğini görünce de benim için dua etmek mi istiyorlar? Bu kişilere kendimi açacağım. Birçok kişinin duaları sonucu bana sağlanan lütuf[13] ve aynı zamanda başkalarının benim için dua etmeleri öyle anımsanacak birşey değildir. Kardeşlerimin yüreği, sevmeyi buyurduğun şeyleri bende sevsin, üzülmesi gereken şeylere de benim sayemde üzülsün!

Bu duyguları yabancılar ya da ağızları yalan saçan, aldatıcı sağ elli bu yabancıların oğulları[14] değil de kardeşim dile getirsin, evet, bir kardeşim beni onayladığında benim adıma sevinsin, beni onaylamadığında benim için üzülsün. Çünkü ister beni onaylasın, isterse onaylamasın, kardeşlerim beni severler. İşte bu insanlara kendimi açacağım. İyi şeyleri okudukça rahat soluk alsınlar, kötülüklerime de iç çeksinler. İyiliklerim senin eserin ve senin lütuflarındır. Kötülüklerim ise benim günahlarımdır. Birinciler için rahat soluk alsınlar, ikinciler için ah vah etsinler; şükran duaları ve ağlamalar, tüten buhurdanlıklardan[15] çıkar gibi kardeşlerimin yüreklerinden sana doğru yükselsin.

Ve sen Ya Rab, tapınağının kokusu hoşuna gidiyorsa, adın aracılığıyla, yüce rahmetinle acı bana; başladığın işi yarım bırakma, bendeki henüz kusurlu işini tamamla.[16]

Geçmişte ne olduğumu değil de şimdi ne olduğumu ve ne yapacağımı gösterecek bu "İtiraflar"dan sağlanacak yararlar işte bunlardır. Senin huzurunda, yalnız gizli bir sevincin karıştığı bir titreme ve umudun girdiği[17] gizli bir üzüntüyle değil aynı zamanda inancımı, sevincimi, insanlık kaderimi paylaşan yurttaşlarım olan, benim gibi bu dünyadaki yolculukta, benim önümden giden, beni izleyen ya da benimle birlikte giden insanoğullarının huzurunda itiraf etmek istiyorum. Onlar senin kulların, benim arkadaşlarımdır; onların senin çocukların olmasını istedin, bu sıfatla seninle ve sende yaşamak istiyorsam, onların benim hocalarım olmasını ve onlara hizmet etmemi istedin. Söz'ün bunu yalnızca buyurmuş olsaydı, örnek davranışlarıyla bana izleyeceğim yolu göstermemiş olsaydı, o zaman pek birşey yapılamazdı. Söz-

leri ve davranışları kendime örnek alıyorum. Senin kanatlarının himayesinde bunu örnek alıyorum, kanatların altına sığınmamış olsaydım ve zayıflığım sizce bilinmemiş olsaydı büyük bir tehlike içinde olurdum. Ben küçük bir çocuğum ancak babam hep yaşıyor; onun vasiliği beni korumaya yeter. Beni yaratan ve beni koruyan odur. Herşeye Kadir olan sen benim herşeyimsin, seninle birlikte olmadan önce sen benimle birlikteydin. Hizmet götürmemi istediğin kişilere kendimi, eskiden olduğum gibi değil de sonradan ve hâlâ olduğum şekilde açacağım.

Ben kendi kendimi yargılamıyorum.[18] Beni bu bağlamda okumanızı istiyorum.

İnsan Kendini Tam Olarak Tanımıyor

Rab, beni yargılayan sensin! İnsanın düşüncelerini, insanın içinde olanı kendi ruhundan başka kimse bilemez.[19] Bununla birlikte insanın içinde öyle şeyler vardır ki, insanın içindeki kendi ruhu bile bunu anlayamaz. Ama sen Tanrım, insanı yarattığın gibi onunla ilgili herşeyi bilirsin. Kendimi senin huzurunda aşağı; kül ve toz kadar değeri olmayan biri gibi görüyorum.[20] Ancak kendiliğimden öğrenmediğim ama senden öğrendiğim birşeyi biliyorum; şimdi "yüz yüze"[21] değil de bir aynadan ve giz içinde görüyoruz. Onun içindir ki, dünya yolculuğum beni senden uzaklaştırdıkça ben kendime senden daha yakın olacağım.[22] Seni hiçbir şeyin kirletemeyeceğini biliyorum; bana gelince, ben hangi günah eğilimlerine direnebilirim, hangilerine direnemem daha bunu bile bilmiyorum. Tanrım senin güvenilir biri olduğuna inanıyorum. Gücümüzü aşan biçimde denenmemize izin vermezsin; denemeye dayanabilmemiz[23] için, denemeyle birlikte çıkış yolunu da verirsin.

Şu hâlde kendimi bildiğim kadarıyla anlatmaya çalışacağım. Bilmediklerimi de itiraf edeceğim. Kendimle ilgili bildiklerimi senin sayende biliyorum, bilmediklerim ve karanlıklarım da senin yüzünü görünce[24] gün ışığına çevrilene dek öyle kalacaklar.

Tanrı'yı Sevince Neyi Seviyoruz

Tanrım seni sevdiğime kesinlikle eminim. Bu benim için kuşku götürmez bir gerçek. Söz'ünle yüreğimi etkiledin, ben de seni sevdim. Yer ve gök, içindekilerle birlikte bana seni sevmemi söylüyorlar; tüm insanlara bunu sürekli söylüyorlar; onun için onların özürleri olamaz.[25] Daha önce acımış olduğuna daha çok acıdığında,[26] daha önce merhamet ettiğine daha çok merhamet ettiğinde sesin daha bir gür çıkıyor. Tersi durumda yer ve gök övgülerini sağırlara anlatacaklar.

Tanrım seni severken ben neyi sevmiş oluyorum? Seni severken ne bedenin güzelliğini, ne geçici görkemi, ne de insanın gözlerine hoş gelen ışığı, ne de çeşitli dokunaklı ezgi ve hoş melodileri, ne de çiçeklerin parfümlerini, ıtrın o baygın kokusunu, ne ekmeği, ne balı, ne de insanı cezbeden o bedensel kucaklaşmaları sevmiş oluyorum. Bununla birlikte Tanrımı severken bir çeşit ışık, bir çeşit ses, bir çeşit koku, bir çeşit yiyecek ve bir çeşit kucaklaşma sevmiş oluyorum, şöyle ki Tanrı bendeki içsel insan için bir ışık, bir ses, bir koku, bir yiyecek, bir kucaklaşmadır. Ruhum Tanrı'da hiçbir mekânın sınırlamadığı bir aydınlık, zamanın yok edemediği melodiler, rüzgârın dağıtamadığı bir koku, açlığın dindiremediği bir lezzet, hiçbir bıkkınlığın gevşetemediği bir kucaklaşma buluyor. İşte Tanrı'yı severken bunları sevmiş oluyorum.

Peki öyleyse bu Tanrı nedir? Dünyaya, sen Tanrı mısın diye sordum, o da bana: "Ben Tanrı değilim" dedi. Dünyada bulunan her varlık bana aynı karşılığı verdi. Denize ve derinliklerine ve içinde yaşayan yaratıklara[27] sordum, bana "Biz senin Tanrın değiliz, onu bizim üstümüzde arayacaksın" dediler. Esen yele, dünyayı çevreleyen atmosfere ve içinde yaşayanlara sordum. "Biz senin Tanrın değiliz" dediler. Göğe, güneşe, aya, yıldızlara sordum: "Senin aradığın Tanrı biz değiliz" dediler. Algılama alanıma giren her yaratığa;[28] "Tanrım olmadığınıza göre, hiç olmazsa onun hakkında bana bir fikir veremez misiniz?" diye sordum. Yüksek sesle hep bir ağızdan, "Bizleri O yarattı"[29] diye haykırdılar. Bakı-

şım, benim sorgulama biçimim; onların verdikleri yanıt da kendi güzellikleri oldu.

Bunun üzerine kendi içime döndüm ve kendime "Ya sen, sen kimsin?" diye sordum. "Ben bir insanım" diye yanıtladım kendi kendime. İnsan olarak bir vücut ve bir ruhtan oluşmuşum; bir tanesi bu dünyaya ait, öteki ise içimde. İnsanı oluşturan bu iki bölümden, bana yerde ve gökte, aklımın ve gözümün görebildiği her yerde aradığım Tanrı'yı tanıtmalarını istemeli miyim? İçimdeki ruhuma başvurmak en iyisi olacak galiba. Gökte ve yeryüzünde var olan her varlığın dile getirdiği, "Biz Tanrı değiliz"i ve "Bizi O yarattı" karşılığını bir başkana, bir yargıca hesap verir gibi, vücuduma ulaşan tüm algılamalar da aynı şekilde ruhuma hesap veriyorlar. İçimizdeki insan bu maddi algılamaları dıştaki insan aracılığıyla bilir. Şu hâlde beni oluşturan bu ben, ruhum olan bu iç ben, onları bedenin duyu organları sayesinde bilir. Tüm evrene Tanrımı sordum. Evren, "Tanrı ben değilim, beni O yarattı" dedi.

Bozulmamış duyulara sahip kimselere evrenin bu güzelliği görünmüyor mu? Neden herkes aynı şeyi ifade etmiyor öyleyse? Çünkü irili ufaklı tüm hayvanlar onu görüyor ama onun hakkında soru soramıyorlar, duyularının ötesinde yargılayabilecek yeteneğe sahip bir akılları yok. Bu güç ancak insanlarda bulunuyor. Tanrı'nın görünmeyen nitelikleri, yaptıklarıyla anlaşılarak açıkça görülebilir.[30] Ancak insanın yaratılmış şeylere olan düzensiz aşkı insanı köle durumuna düşürüyor ve insanın doğru düşünmesini engelliyor. Oysa bu şeyler kendilerine yargılayarak soru soranlara karşılık verirler. Seslerinde bir değişiklik yoktur, yani güzelliklerinde demek istiyorum. Kimisi ona bakmakla yetinir, kimisi de bakarken sorgular, kişilere değişik görünümler sunmazlar; aynı görüntüyü sunmakla birlikte bu, kimileri için birşey ifade etmez, kimileri için ise konuşurlar. Daha doğrusu herkesle konuşurlar, ancak onların dıştan gelen seslerini içlerindeki gerçekle kıyaslayanlar için anlaşılırdırlar. Gerçek şöyle diyor: "Tanrın ne gökte, ne yerde, ne de herhangi bir yaratıktadır." Bu sözleri onların do-

ğası dile getiriyor. Görmesini bilen[31] için maddesel bir nesne şöyle demek istiyor: Bir kütlenin küçük bir parçası bütününden küçüktür. Ey ruhum, sen iyi birşeysin; çünkü varlığınla, vücudumu canlandırıyorsun, oysa hiçbir nesne bir başka nesneyi canlandıramaz. Ne var ki ruhum, Tanrın da senin için, yaşamının yaşamıdır.

Tanrı'yı Duyular Aracılığıyla Bulamayız

Tanrı'yı sevmekle neyi sevmiş oluyorum? Ruhumun doruğuna egemen olan bu varlık kimdir? Ruhum sayesinde ona kadar çıkacağım. Beni vücuduma bağlayan tüm organizmamı kaplayan bu hayvansal enerjiyi aşacağım. Bu enerjiyle Tanrı'yı bulmam olası değildir. Öyle olsaydı, akıldan yoksun[32] at ve katırlar da onu bulurlardı, çünkü onları yaratan da aynı enerjidir.

Yalnız yaşam değil aynı zamanda bedenime duyarlık veren ve Tanrı'dan çıkan bir başka enerji vardır. Tanrı, gözü duyması, kulağı görmesi için yaratmadı, birini görmesi ötekini duyması için yarattı. Aynı şekilde her duyunun kendine göre bir görevi vardır. Ruhum tek olmasına karşın, çeşitli görevlerini yerine getirmek için onlardan yararlanır. Bu enerjiyi de aşmam gerek; çünkü aynı özelliklere at ve katırlar da sahip. Onlar da benim gibi vücutlarıyla hissederler.

Belleğin Gücü

Bu doğal yeteneğimi de aşarak derece derece beni Yaratan Kişi'ye çıkacağım. Böylelikle her türlü duyarlı nesnelerin algılanması sonucunda oluşan sayısız imgeler hazinesini[33] içeren belleğin o geniş saraylarına, ovalarına gireceğim. Duyularımız aracılığıyla algıladığımız nesnelerden azaltarak, artırarak ve değiştirerek oluşturduğumuz ve henüz unutkanlığın yutup gömmediği düşünceler bellekte depolanıp korunuyor.

Belleğime başvurduğumda, ondan istediğim şeyleri anımsamasını istiyorum. Bazıları hemen belleğime geliyor, bazıları ise

uzun bir araştırmadan sonra, sanki çok karanlık bölgelerden geliyorlarmış gibi geliyorlar. Başka birşeyi istiyor ve arıyorken, bazıları da yığın hâlinde gelip sanki "bizi istemiyor muydun?" der gibi geliyorlar. Onları aklımın eliyle belleğimin yüzünden uzaklaştırıyorum, ta ki istediğim şey bulutları dağıtıp, bulunduğu derinliklerden gelip gözlerime görünene dek. Başkaları ise düzenli sıralar hâlinde istediğim anda zorluksuz belleğime geliyorlar. İlk gelenler arkadan gelenler gelince siliniyor isteyince yeniden ortaya çıkıyorlar. Bunlar, belleğimden birşeyler anlatmak istediğimde oluyor.

Duyular aracılığıyla algıladığımız herşey ayrı ayrı yollardan belleğimize giriyor ve orada ayrı ayrı düzenli bir biçimde korunuyorlar. Işık, her türlü renk ve nesnelerin şekilleri gözlerle, çeşitli sesler kulaklarla, her çeşit koku burun delikleriyle, her türlü lezzet ağızla algılanır. Sert ya da yumuşak, sıcak ve soğuk, tatlı ve sert, hafif ya da ağır şeyler, bedenimizin içinde ya da dışında olan her türlü izlenim dokunma duyumuzla algılanır. Bellek tüm bunları yoğun birikme yerlerinde, bilmediğim gizli ve derin kıvramlarında toplar, gerektiğinde de onları çağırır ya da anımsar. Her biri özel kapılardan girerek belleğe yerleşirler. Hem zaten belleğe giren nesnelerin kendileri değil de, anımsandığında düşünceye görünen nesnelerin algılanabilir imgeleridir. Nesnelerin hangi duyu aracılığıyla algılanıp içeriye taşındığı açıkça belli olmasına karşın, bu imgelerin nasıl oluştuğunu kim açıklayabilir? İstediğim kadar karanlıkta ve sessizlikte oturayım, istediğimde, belleğimde renkleri canlandırabilirim, ak ile karayı ve öteki renkleri birbirinden ayırt edebilirim, işitsel imgeler görsel imgeleri rahatsız etmiyorlar. Onlar da aynı yerde ama ayrı olarak bulunuyorlar; istediğimde onları çağırıyorum onlar da hemen geliyorlar. Dilim ve gırtlağım sustuğu hâlde istediğim kadar şarkı söyleyebiliyorum; orada bulunan renkli imgeler de birbirine karışmıyor, kulaklar aracılığıyla girmiş işitsel hazineler devreye girince onları durdurmuyor. Aynı şekilde öteki duyular aracılığıyla algıladığımı ve depolanmış imgeleri istediğimde canlandırabiliyo-

rum. Hiçbir koku hissetmememe karşın leylak kokusunu menekşe kokusundan, hiçbir şey tatmadığım hâlde balla sıcak şarap tadını, hiçbir şeye dokunmadan yumuşakla sert birşeyi sadece anılarımla ayırt edebiliyorum.

Tüm bunlar bende, belleğimin koca sarayında gerçekleşiyor. Yer, gök, deniz ve onlarda görebildiğim içerdikleri herşey, unuttuklarım dışında bende hazır durumdadırlar; burada kendi kendimle karşı karşıya geliyor, ne olduğumu ve hangi zamanda hangi izlenimin etkisi altında kalarak ne yaptığımı anımsıyorum. Bu depodan kendi kişisel deneyimlerime ya da bana bu deneyimleri kabul ettirenlerin inançlarına göre benzeşimler çıkarıyorum. Bunları geçmişle kıyaslıyor ve bu benzeşimlerden gelecekte yapacağım işleri, olayları ve umutlarımı çıkarıyorum. Ve bu gelecek hakkında sanki şimdi imiş gibi kendi kendime, aklımın büyük ve sayısız imgeleriyle dolu geniş bağrından "şunu, bunu yapacağım" diyorum. Ve şu ya da bu sonucu çıkarıyorum. "Ah! Ya şu ya da bu olsaydı!" "Tanrı bizi şundan ya da bundan korusaydı!" İçten böyle konuştuğum sırada ifade ettiklerim bellek hazinemden çıkıp gözümün önünde canlanıyor. Onlarsız birşey söyleyebilmem olanaksız.

Belleğin gücü gerçekten çok büyüktür. Tanrım sonsuz derinlikteki bir depo gibidir. Dibine kim ulaşabilmiş ki! Oysa bu aklıma ait doğal yapıma uygun bir güçtür; bununla birlikte kendimi tam olarak anlayabilmiş değilim. Demek ki aklım kendini kavramaktan aciz. Peki kavrayamadığı şey nerede oluşmaktadır. Kendinde değil de kendi dışında mı olmaktadır? Peki onu nasıl oluyor da anlayamıyor? Bu düşünce beni hayrete düşürüyor ve aptallaştırıyor.

İnsanlar dağların zirvelerine, denizlerin koca dalgalarına, şelalerin akışına, Okyanusların kıyılarına, gezegenlerin dizilişine hayranlar, ancak kendilerini savsaklamaya devam ediyorlar. Gözlerimle görmediğim tüm bu şeylerden söz etmemi hayranlığa değer bulmuyorlar; oysa tüm bu dağları, bu dalgaları, bu akarsuları, gördüğüm bu gezegenleri, var olduğuna inandığım bu Okya-

nusu, sanki bakışlarım onları dışarıda boyutlarıyla görüyormuş gibi, içimde belleğimde görmeseydim, onlardan söz edemezdim. Bununla birlikte onları görerek, onları gözlerimle yiyemem; içimdeki bu varlıkların kendileri değil ama imgeleri oluşuyor. Ve bu izlenimleri hangi duyu organımla aldığımı da biliyorum.

Anıksal Bellek

Belleğimin büyük kapsama gücü sadece bu nesneleri içermiyor. Belleğimde ayrıca unutkanlığın silmediği liberal bilimler konusunda öğrendiklerim de bulunuyor. Bunlar belleğin daha gizli bir yerinde duruyorlar ya da daha doğrusu bir yerde değil de, ve basit imgeler olarak değil de düşünce olarak bende bulunuyorlar. Gerçekten edebiyatın, diyalektiğin (tartışma sanatı) ne olduğunu ve içerdiği çeşitli türden soruları göz önüne alınca, bunlar hakkında tüm bildiklerim belleğimde; dışarıdaki bir nesneden algıladığım imgeler gibi değil, duyulan ve sonra sönüp giden bir ses dalgası gibi değil, bir sesin kulakta bıraktığı ses kaybolduktan sonra da hâlâ kulakta yankılandığı izlenimini uyandırdığı gibi değil; havaya yayılan, duyu organını etkileyerek bellekte bir iz bırakan ve anımsadığında canlandırılan bir koku gibi değil; bir yiyeceğin lezzetini midede yitirdiği buna karşın bir çeşit bellekte koruduğu gibi değil; dokunarak algıladığımız bir nesneyi, onun yokluğunu belleğimizde canlandırdığımız gibi de değil. Bu gibi şeylerin gerçekte, kendileri değil de, bu nesnelerin imgeleri şaşırtıcı bir çabuklukla kapılarak her biriyle ilgili bölümlere yerleştirilir, oradan da anımsamanın mucizevi gücüyle çıkarlar.

Bellekte Duyular Aracılığıyla Gelmeyen Bir Bilgi Vardır

Her varlık hakkında; var mıdır, doğası nedir, cinsi nedir, diye üç soru yönelttiğimde bu sözcükleri oluşturan seslerin imgelerinin içimde olduğunu, bu seslerin havada titreştikten bir süre

sonra sönüp gittiğini biliyorum. Ancak bu seslerin ifade ettikleri gerçekleri ne herhangi bir duyuyla algıladım, ne de ruhumun dışında bir yerlerde gördüm. Belleğime depoladığım onların imgeleri değil ama kendileridir. Peki tüm bunlar benim içime nasıl girdiler? Mümkünse kendileri bunu açıklasınlar. Vücudum aracılığıyla girebilecekleri her kapıyı inceledim, içeriye hangi kapıdan girdiklerini bulamadam. Gözler "renkler varsa bu mesajları biz verdik"; kulaklar ise "sesli iseler onları tanıtan biziz"; burun delikleri "kokulu iseler, bizden geçmiş olmalılar"; tad alma duyusu "tadları yoksa, bu konuda bana birşey sormayın"; dokunma duyusu ise "cisimleri yoksa, onlara dokunmuş olamam" diyorlar.

Peki öyleyse tüm bunlar belleğime nereden ve nasıl girdiler? Bilmiyorum. Çünkü bu şeyleri bir başkasının sözüne inanıp öğrenmedim ama onları kendi içimde buldum, onların gerçek olduğunu gördüm ve gerektiğinde geri çağırmak üzere belleğime depoladım. Onlar onları öğrenmeden önce de oradaydılar; ama henüz belleğimde değildiler. Peki neredeydiler öyleyse, hem sonra onlardan bana söz ettiklerinde onları tanıyıp "gerçekten de bu doğrudur" nasıl diyebildim? Bunun şundan başka bir açıklamasını göremiyorum, onlar önceden belleğimdeydiler ama belleğin öyle derin ve gizli köşe bucaklarında bulunuyorlardı ki, bir başkasının sözle yardımı olmaksızın onları oradan çıkarmak aklıma bile gelmeyecekti.

Bu Kavramlar Düşünce Faaliyetinin Bir Sonucudur

Duyulardan imgeler aracılığıyla alıntılamadığımız ancak kendimizde imgelerin yardımı olmadan kendiliğinden gördüğümüz böylesi soyut kavramlara sahip olmak demek, belleğimizin içinde dağınık ve düzensiz bir durumda bulunan ögeleri düşünce yardımıyla toplamaktır. Dikkatin yardımıyla da bellekte elimizin altında bulundurmak ve eskiden dağınık bir durumda gizlenirlerken, bundan böyle şöyle bir seslenişle kolaycana aklımıza gelmelerini sağlamaktır.

Bu şekilde bölünmüş ve daha önce belirttiğim gibi elimizin altında bulunan bu türden birçok bilgi belleğimde bulunuyor; işte "öğrenmek" ve "bilmek" dediğimiz şey budur. Bir süre için onları anımsamaktan vazgeçersem, yeniden dağılarak derinliklere ve gizemli köşelere çekilirler. Bu durumda onları aynı yerde (başka yerde olamazlar) yeni kavramlarmış gibi yeniden keşfetmek ve zorla geri gelmelerini sağlamak yani onları dağınıklıktan kurtarıp bir bilgi olabilmeleri için toplamak gerekir. Lâtince bir sözcük olan cogitare (düşünmek) buradan geliyor; cogo (zorluyorum) ve cogito (düşünüyorum). sözcükleri aynen ago ve agito (bir iş görüyorum), facio ve facito (yapıyorum) gibidir. Bununla birlikte akıl (cogite) sözcüğünü kendine ayırmıştır; başka yerde değil de akılda toplamak ve birleştirmek eylemine, açıkça söylemek gerekirse, düşünmek (cogitare) denir.

Uzay Geometrisi ve Sayılar Kavranabilir Gerçeklerdir

Bellek uzay ve sayılarla ilgili sayısız yasa ve ilişkileri de içeriyor. Bu düşüncelerin hiçbiri duyularla algılanmış değildir. Çünkü bunlar ne renkli, ne sesli, ne kokulu, ne hızlı, ne dokunabilirdir. Onlar hakkında konuşulduğunda onların anlamını veren sözcüklerin seslerini duydum ama bu sözcükler başka şey, onların ifade ettikleri yasalar başka şey. Bu sözcükler Yunanca'da başka Lâtince'de başkadır, ama onların ifade ettiği düşünce ne Yunanca, ne Lâtince, ne başka bir dildedir. Zanaatçıların çizmiş olduğu, örümcek ağı kadar ince çizgileri gördüm. Ancak geometrik çizimler gözlerimle gördüğüm imgelerin aynısı değildir. Onları tanımak için herhangi bir nesneyi düşünmeye gerek yok, insan onları aklından tanır. Duyularımız aracılığıyla saydığımız sayıları da biliyorum, ancak saymaya yarayanlar farklıdırlar, onlarda birincilerde bulunan imgeler yoktur, bu da onların mutlak varlıklarını açıklıyor. Bu tür sayıları gözlerinin önüne getiremeyenler böyle konuştuğum için benimle alay edebilirler, alay edenlere acıyorum.[34]

Anımsamayı Anımsama

Tüm bu bilgileri belleğimde tutuyorum ve onları nasıl elde ettiğimi de anımsıyorum. Bu gerçeklere karşı hiçbir temele dayanmayan itirazlardan da haberim var, onları da belleğimde tutuyorum. Bu itirazlar kuşkusuz yanlış, ama onları anımsamam yanlış değil. Bu gerçekler ve onlar için ileri sürülen yanlışlar arasında oluşturduğum ayrımı da anımsıyorum. Şimdi bu ayrımı yapmak başka şey, eskiden bu sorunlar üzerinde derin düşündüğümde ayrım yaptığımı anımsamak başka şeydir. Şu hâlde bu şeyleri çoğu zaman anladığımı anımsıyorum. Onları, daha sonra bugün anladığım gibi yeniden anımsayabilmek için, anlamak ve kavramak eylemini belleğimde bir yere yerleştiriyorum. Şu hâlde anımsadığımı anımsıyorum; bunları şimdi anımsadığımı daha sonra anımsarsam,bu, bu durumda bile belleğimin gücünün yardımı ile olacaktır.

Duyguları Anımsama

Bu aynı bellek ruhun duygulu durumlarını da içerir, ruhun onları hissettiği gibi değil de, ama tamamen başka şekilde, belleğin gücünün istediği gibi.

Bir zamanlar sevinçli olduğumu şimdi sevinç duymadan da anımsayabilirim, bir zamanlar üzüntülü olduğumu üzüntü duymadan da anımsayabilirim; bir zamanlar korkmuş olduğumu şimdi korku duymadan anımsayabilirim; kısacası bir zamanlar duyulan bir arzuyu, o arzuyu duymadan anımsayabilir insan. Kimi zaman da, tersine, geçmişteki üzüntülü bir zamanımı sevinçle, sevinçli bir zamanımı da üzüntüyle anımsayabilirim.

Burada sadece organik duygulanmalar söz konusu olduğunda şaşılacak bir yan yok; çünkü ruh başka şeydir, vücut başka şey.. Geçmişteki fiziksel bir ağrının anısına sevinmem o kadar şaşırtıcı değildir. Ancak akıl belleğin kendisidir. Birine bir görev verdiğimizde, kendisine, unutmaması için: "Bunu iyice aklına

sok" deriz. Birşeyi unuttuğumuzda da; "aklımda değil" ya da "aklımdan çıktı" deriz. Burada akılla belleği kasdetmiş oluyoruz.

Durum böyleyse, o zaman nasıl oluyor da geçmişteki üzüntülü bir olayı şu anda sevinçle anımsıyorum, sevinç aklımda ve üzüntü de belleğimde mi bulunuyor; aklım kendinde bulunan sevinç yüzünden mutluluk duyuyor, ancak belleğim aynı zamanda kendinde bulunan üzüntüden dolayı üzüntü duymuyor? Bellek akıla yabancı mı? Bunu kim ileri sürebilir ki?

Kuşkusuz bellek ruhun midesi gibidir, üzüntülü ve sevinçli şeyler de acılı ve tatlı yiyecekler gibidir; bu duygular belleğe girdikten sonra, yani bir çeşit mideden geçtikten sonra tüm tadlarını yitirirler. Tüm bu duyguların birbirine benzediklerini düşünmek gülünç olur, bununla birlikte her noktada da benzemez değillerdir.

Bakın arzu, sevinç, korku, üzüntü gibi dört duygu arasındaki farklılığı belleğim sayesinde anlıyorum. Bu duygular hakkında akıl yürütsem, türlerine dayanarak onları çeşitlere ayırsam ve onları tanımlasam, tüm bunları belleğimde buluyor ve söylediklerimi de belleğimden çıkarıyorum. Belleğim onları kafasında canlandırdığında bu duyguların hiçbirini hissetmiyorum. Ele alıp onları incelemek için onları anımsamadan önce de onlar belleğin içindeydiler; işte bu yüzden, anımsamanın yardımıyla onları oradan çıkarabildim.

Belki de yiyecekler mideden geviş için geri getirildiği gibi anımsanın yardımı ile bu duygular evrilip çevrilip çıkarılıyor. Peki öyleyse zevkleri düşünen biri, başka şekilde ifade edecek olursak, onları anımsayan biri neden düşüncenin ağzında sevincin tadını ya da üzüntünün acısını duymuyor? Acaba birbirine tamamen benzemeyen şeyler bu şekilde mi farklılık gösteriyorlar? Üzüntü ya da korkudan söz ederken hep bunları hissetmiş olsaydık, bunlardan söz etmeyi kim isterdi ki? Aynı şekilde, belleğimizde sadece bu sözcükleri oluşturan sesleri değil, bu sözcüklerin anlamlarını, üstelik ifade ettileri bu duyguların kavramlarını da belleğimizde bulduğumuz için bunlardan söz edebiliyoruz. Bu

kavramları vücut aracılığıyla almadık; ruhun kendisi, kendi duygularının deneyimleri ile onların bilincine varıp onları belleğe yerleştirmiştir; ya da belleğin kendisi bunları, kendisine emanet etmeden, kendinde tutmuştur.

Anılar Bellek Sayesinde Nasıl Anımsanıyorlar?

Anılarımızı şekiller aracılığıyla mı yoksa onlarsız mı anımsıyoruz? Bunu açıklamak o kadar kolay değil. Bir taşın adını söylüyorum, güneşin adını söylüyorum, bunları duygularımla algılamadığım hâlde söyleyebiliyorum. Elbette bunların şekilleri belleğimde hazır varlar. Fiziksel acıyı nitelendiriyorum: Acı çekmiyorum. Acı belleğimde olmasaydı, acı hakkında ne söyleyebileceğimi bilemeyecektim ve acıyı zevkten ayırt edemeyecektim. Sağlıklı olduğumda sağlık sözcüğünü söylemeyi tercih ediyorum. Çünkü sağlıklıyım. Ancak bu da belleğimde olmasaydı, bu sözcüğün ne anlama geldiğini bilemeyecektim. Hastalar da, kendilerine sağlıktan söz ettiklerinde, sağlıklı olmadıkları hâlde sağlığın hayali belleklerinde bulunmasaydı, bunun ne olduğunu anlamayacaklardı.

Sayılabilir sayıları adlandırdığımda bir de bakıyorum ki, bu sayıların şekilleri değil de kendileri belleğimde hazır durumdalar. Güneşin hayalini adlandırdığımda, güneşin hayali belleğimde canlanıyor, bir hayalin hayalini değil bir hayali kafamda canlandırıyorum. Çağrıma bu hayal cevap veriyor. Bellek sözcüğünü söylerken de ne söylediğimi biliyorum. Onu da belleğin kendisi sayesinde tanıyorum. Bellek kendinde hayaliyle mi yoksa gerçeğiyle mi bulunuyor?

Unuttuğumuzu Nasıl Anımsıyoruz?

Unutma dediğim zaman aynı zamanda da bunun ne olduğunu biliyorsam, onu anımsamamış olsaydım bunu nasıl bilebilirdim? Bu sözcüğün sesini değil ifade ettiği anlamı kasdediyorum.

Unutmayı unutmuş olsaydım, bu sözcüğün çıkardığı sesin anlamını bilemeyecektim. Belleği anımsadığımda, belleğin kendisi kendini belleğe sunuyor. Ancak unutmayı anımsadığımda, bellek ile unutma hep birlikte hazır durumdalar; kendini anımsayan bellek ve unutmayı anımsayan bellek. Peki unutma belleğin kaybedilmesinden başka nedir ki? Peki unuttuğum şey nasıl belleğimde olabiliyor, unuttuğumdan dolayı o şeyi anımsıyamıyorum. Anımsadığımız şey belleğimizde bulunuyorsa, unuttuğumuzu da anımsıyorsak, unutmayı anımsamamış olsaydık o zaman bu sözcüğün ne anlama geldiğini bilmezdik, şu hâlde unutma belleğin içinde muhafaza ediliyor. Orada duruyor, orada olmasaydı onu unuturduk, ancak orada olduğu için de unutuyoruz. Unutmayı anımsadığımızda unutmanın bellekte kendisini değil de hayalini anımsamış oluyoruz gerçeği ortaya çıkıyor, çünkü unutmanın kendisi olsaydı o zaman anımsamayı değil unutmayı meydana getirecekti. Bu problemin çözümünü kim bulabilir? Bunun nasıl meydana geldiğini kim anlayabilir?

Rab, bu benim için gerçek bir çalışma, bu konu üzerinde çalışıyorum ve bunu kendimle uğraşarak bulmaya çalışıyorum. Kendim ter dökülen ve zorluklarla dolu bir saha olup çıktım. Burada göksel alanları incelemiyoruz;[35] gezegenlerin uzaklıklarını ölçmüyoruz, yer çekimi yasalarını da araştırmıyoruz. Anımsayan benim, anımsayan benim aklımdır. Onun için ben olmayan herşey benden uzak dursun, bu o kadar şaşılacak birşey değil. Bana benden daha yakın kim var ki? Buna rağmen belleğimin doğasını anlayamıyorum, onsuz kendi adımı bile söyleyemem. Unutmayı anımsadığımı da bir gerçek. Anımsadığımı şey belleğimde değil mi diyeceğim? Yoksa unutma olayı unutmamam için belleğimde duruyor mu diyeceğim? Bu her iki durum da saçma.

Üçüncü bir varsayım mı ileri sürelim? Belleğimin unuttuğu şeyin kendisini değil de hayalini koruduğunu nasıl öne sürebilmeli? Herhangi bir gerçekliğin hayali belleğimde yer etmesi için önce bu hayalinin çıktığı gerçekliğin kendisi belleğimde iz bırakmalı. İşte, Kartaca'yı, bulunduğum her yeri, gördüğüm insan

yüzlerini ve duyularla algıladığım herşeyi bu şekilde anımsıyorum; sağlığımı da ve duyduğum ağrıları da bu şekilde anımsıyorum. Tüm bu nesneler karşımda olduğunda, belleğim, yokluklarında onları yeniden anımsayabilmem için onların hayallerini akılda tutmak için kaptı.

O hâlde bellek unutmanın kendisini değil de hayalini kendinde tutuyorsa, o zaman hayalinin bellekte olabilmesi için unutmanın kendisi bellekte olmalıdır. Belleğin içindeyse o zaman hayalinin izini bellekte nasıl bırakabilir, çünkü daha önce belleğe kaydedilmiş herşeyi unutma varlığıyla siler. Bununla birlikte bu fenomenin çalışma mekanizması her ne olursa olsun ve ne kadar anlaşılamaz ve açıklanamaz olsa bile, her anı unutma tarafından yok edilse bile unutmayı anımsadığıma eminim.

Tanrı'ya Ulaşabilmek İçin Bellek de Aşılmalıdır

Belleğin gücü son derece büyüktür. Tanrım, derinliğinde ve sonsuz çokluğunda bilemediğim korkulu birşeyler var. Bu da akıl ve benim! Tanrım, ben kimim? Doğamın özelliği ne? Çok renkli bir yaşam ve çok güçlü bir kuvvet, değişik bir varlık.

Belleğimin içinde tarlalar, inler, sayısız mağaralar var, bunlar da yine sayısız her çeşit şeyle dolu. Kimileri hayal biçiminde şekilleniyorlar, tüm nesnelerde olduğu gibi; başkaları ise, bilimlerde olduğu gibi bellek içinde gerçekten mevcutlar; başkaları da herhangi bir kavram ve notasyon şeklinde bellekte bulunuyorlar; bunlar ruhun duygusal durumlarıdır, bellek bunları da içinde tutar ama belleğin içinde bulunan herşey aynı zamanda ruhun içinde olmasına karşın onları yeniden hissetmez.

Bu iç dünyayı bir baştan bir başa dolaşıyorum, sınırlara rastlamadan elimden geldiğince derinlerine inmeye çalışıyorum. Ölmeye mahkum bir canlı olan bir insanın içindeki yaşam gücü çok büyüktür, içindeki belleğin gücü de çok büyüktür.

Benim gerçek yaşamım olan Tanrım, ne yapmalıyım? Bellek denilen bu kuvveti de aşmam gerekiyor. Onu aşarak tatlı ışık

olan sana geleceğim. Bana ne diyorsun? Ruhumun aracılığıyla çıkarak benim üstümde yukarıda bulunan sana kadar çıkmak amacıyla bellek denilen bu gücü de aşacağım; çünkü erişilebilir yanından sana erişmek, tutunabilir yanından sana tutunmak istiyorum. Hayvanlarda da, kuşlarda da bellek vardır; başka türlü olsaydı barınaklarını ve yuvalarını bulamaz ve yaptıkları birçok şeyi de yapamazlardı. Bellekleri olmasaydı herhangi bir alışkanlığı edinemezlerdi. "Beni hayvanlardan ayrı kılan ve gökteki kuşlardan daha akıllı yaratan Kişiye ulaşabilmek amacıyla belleğimi de aşmam gerekiyor. Belleğimi aşacağım da, peki seni nerede bulacağım? Sevgili Tanrım, huzur dolu tatlılık olan seni nerede bulacağım? Seni belleğimin dışında bulursam o zaman seni hiç anımsayamam. Seni hiç anımsayamıyorsam, o zaman seni nasıl bulacağım?"

Kaybetmiş Olduğum Anımsayamadığım Birşeyi Bulamam

Bir kadın kaybetmiş olduğu bir drahmiyi[36] feneri ile arıyordu. Kaybetmiş olduğu drahmiyi hiç anımsamamış olsaydı, onu bulamazdı. Bulmuş olsa bile, anımsamadığı için aradığının bu olduğunu nasıl anlayacaktı? Kaybetmiş olduğum birçok şeyi arayıp da buldum; aramalarım sırasında "Aradığın şey bu mu? Yoksa bu olmasın" diye sorduklarında onlara aradığım şeyi bana gösterene dek "hayır bu değil" diyordum. Kaybetmiş olduğum şeyin anısı aklımda bulunmasaydı, bana onu göstermiş olsalardı bile, tanıyamadığımdan onu bulamazdım. Kaybedilmiş bir nesneyi arayıp da bulduğumuzda hep böyle olur. Gözlerimizin önünden kaybolan ancak belleğimizden silinmeyen –gözle görülebilir herhangi bir nesne- bir nesnenin hayali içimizdedir, onu gözle görene dek. Bulunduğunda, içimizdeki hayale göre tanırız. Onu tanıyamazsak o zaman kaybettiğimiz şeyi bulduk diyemeyiz. Onu da anımsamadan tanıyamayız. Gözlerimizin önünden kaybolmuştu ama belleğimizde duruyordu.

Yeniden Anımsamak Ne Demektir?

Belleğimizden birşeyler uçunca, yani unuttuğumuz birşeyi anımsamaya çalıştığımızda ne yapıyoruz? Unuttuğumuz şeyi belleğimizde aramıyor muyuz? Aradığımız şeyi bize gösterene dek, tüm sundukları şeyleri, "aradığımız bu değildir" diye geri çeviririz. Ancak aradığımız şeyi bize gösterdiklerinde de "tamam bu!" deriz. Onu tanımamış olsaydık budur demezdik, bu şeyi anımsamamış olsaydık, onu tanıyamazdık. Ama şurası da kesin, onu unutmuştuk. Bu unuttuğumuz şey belleğimizden tamamen silinmiş miydi? Hayır. Unuttuğumuz şeyin bir parçası belleğimizde kalmış oluyor ve bu parçayla unuttuğmuuz şeyin öteki parçasını arıyoruz. Bellek anımsadığı şeyin tüm ögelerini harekete geçiremediği için, bu eksiklikle bir bakıma topal olan biri gibi eksik kısmının kendisine geri verilmesini istiyor.

Bu aynen tanıdığımız bir insana yolda rastladığımızda ya da bu insanı düşündüğümüzde adını bir türlü anımsayamadığımız zamanki gibidir. Adamın adını anımsamaya çalışırız. Adamın gerçek adından başka bir ad aklımıza geldiğinde, onun kişiliğine uymadığından bu adı hemen geri çevririz. Adamın gerçek adını bulana dek tüm öteki adları bir bir geri çevririz. Bu adı nereden bulmuş oluyoruz, kuşkusuz belleğin içinden. Bu adı başka biri de söylese, yine onu belleğimiz aracılığıyla tanıyoruz. Onu yeni bir ad olarak kabul etmiyoruz, onu anımsadığımız için kabul ediyoruz. Aklımızdan tamamen çıkmış olsaydı, adını bile bize söyleseler, onu anımsayamazdık. Şu hâlde unuttuğumuzu sandığımız şeyi tamamen unutmamışız. Tamamen unutmuş olduğumuz birşeyi arayamazdık.

Mutluluk Özlemi

Tanrım nasıl oluyor da seni arıyorum? Çünkü tanrım seni aradığımda aslında mutlu yaşamı arıyorum. Ruhumun yaşaması için seni arayacağım. Çünkü bedenim ruhum sayesinde, ruhum

da senin sayende yaşıyor. Nasıl oluyor da mutluluğu "yeter, artık buldum" diyene dek arıyorum. Mutluluğu, unuttum da, sonra unuttuğumu anımsıyorum da onun için mi arıyorum? Yoksa belleğimden tamamen silinmiş de unutmuş olduğumu da anımsamadığım, bilmediğim birşeyi tanımak arzusu mu beni mutluluğu aramaya zorluyor? Mutlu yaşam insanların hepsinin arzuladıkları şey değil midir? Mutlu olmayı istemeyen kimse var mıdır? İnsanlar mutluluğu bu kadar arzuladıklarına göre onu bir yerlerde tanımış olmalılar. Mutluluğu sevmeleri için onu bir yerlerde görmüş olmalılar. Kuşkusuz bu duygu içimizde, ama nasıl, bilmiyorum. Mutluluğa fiilî bir şekilde sahip olmak da bir çeşit mutluluktur. Kimileri de sadece umut ederek mutlu olurlar. Bunlar mutluluğa fiilî anlamda sahip olanlardan bir derece daha düşük seviyede sahipler. Bununla birlikte bunlar mutluluğu hiç tanımayanlardan daha üstündür. Mutluluğu hiç tanımayanlar bu şekilde mutlu olmak istemezler, ancak mutluluğu istedikleri kuşku götürmez. Mutluluğu ne şekilde ve nasıl bildiklerini bilmiyorum. Benim kafamı kurcalayan bu mutluluk kavramı belleğin içinde mi yoksa değil mi? Belleğin içinde ise, o zaman bir zamanlar bizler mutlu idik sonucu çıkar. Acaba hepimiz özel olarak mı, yoksa günah işleyip de hepimizi ölümcül kılan ve zavallılık içinde bu dünyaya gelmemize neden olan ilk atamızda mı mutlu idik.[37] Şimdilik bu konuya girmeyeceğim. Mutlu yaşam bellekte mi değil mi onu araştırıyorum. Mutlu yaşamı tanımamış olsaydık onu sevemezdik. Mutluluk adını duyuyor ve herkes bunu arzuladığını itiraf ediyor, gerçekte bizi büyüleyen bu sözcüğün çıkardığı ses değildir. Bir Yunanlı bu sözcüğü Lâtince duyduğunda, bu sözcüğün ne anlama geldiğini anlamadığından bu sözcüğün büyüsüne kapılmaz; ancak biz Lâtinler bu sözcüğü nasıl duyduğumuzda seviniyorsak, onlar da Yunanca duyduklarında sevinirler. Gerçekte Yunanlıların, Lâtinlerin ve başka dillerde konuşan insanların can attıkları şey ne Lâtincedir, ne Yunancadır. Bu herkes tarafından bilinen birşeydir, herkesin anlayacağı bir dilde tüm insanlara "mutlu olmak istiyor musunuz" diye sorabilseydik, herkes kuş-

kusuz mutlu olmak istediğini söylerdi. Bu evrensel sözcüğün ifade ettiği şey belleklerimizde olmasaydı böyle birşey isteyemezdik.

Belleğimizdeki Mutluluk Düşüncesi

Mutlu yaşamın hayali, Kartaca'yı gördükten sonra hayali nasıl belleğimizde ise aynen onun gibi belleğimizde midir? Hayır, mutluluk gözle görülmez, çünkü cismi yoktur.

Belleğimizde anımsadığımız sayılar gibi mi bulunuyorlar? Hayır, çünkü sayıları bilen onları elde etmeye çalışmaz, oysa sahip olduğumuz mutluluk düşüncesi bizi onu sevmeye ve mutlu olabilmek amacıyla ona ulaşmaya iteler. Dil uzluğunu anımsamaya da benzemiyor bu. Bununla birlikte bu sözcüğü bulanlar, onun ifade ettiği şeyi anımsıyorlar, güzel konuşamadıkları hâlde güzel konuşmayı isterler, bu da bu sözcüğü iyi bildiklerini gösterir. Başkalarının dil uzluğuna duyu organları aracılığıyla dikkatleri çekilmiş, buna heves duymuş ve onlar gibi iyi konuşmacı olmayı istemişler. Kendi içlerinde dil uzluğu hakkında bir fikir bulunmasaydı şurası gerçek ki buna heves duyamazlardı. Heves duymasalardı, o zaman iyi konuşmacı olmayı da istemezlerdi. Başkalarında bulduğumuz mutlu yaşam bize bir duyu organı ile gelmedi.

Mutlu yaşamı aynen sevinci anımsadığımız gibi anımsıyoruz. Belki üzüntülü anımda bile sevincimi anımsıyorum, mutsuz iken mutluluğu anımsadığım gibi. Bedenim herhangi bir organıyla sevincimi ne gördüm, onu ne işittim, ne hissettim, ona ne dokundum. Ancak sevinçli olduğumda onu ruhumda hissettim. Bu sevinç duygusu, onu kimi zaman, sevinçli olduğum durumların çeşitliliğine bağlı olarak küçümseyerek, kimi zaman da arzuyla anımsayabilmek amacıyla belleğime işlendi. Utanç verici hareketler beni sevince boğdu; onları bugün dehşetle anıyorum; onlardan pişmanlık duyuyorum, bunlar geçti işte bu yüzden eskiden duyduğun sevinçleri üzüntüyle anıyorum.

Mutluluğu anımsamak, sevmek ve arzulamak için nerede ve ne zaman yaşadım? Ve sadece ben ve onu arzulayan birkaç kişi

değil; ama hepimiz, istisnasız hepimiz mutlu olmak istiyoruz.[38] Mutluluk konusunda sadece bir kavrama sahip olsaydık, onu bu kadar ısrarla aramazdık. İki adama askerlik mesleğini seçip seçmeyeceklerini sorsak, biri bu soruya evet öteki ise hayır diyebilir, ama bu kişilere mutlu olmak isteyip istemediklerini sorsak, ikisi de tereddüt etmeden mutlu olmak istediklerini söylerler. Biri askerlik mesleğini istemekle öteki bunu reddetmekle, ikisi de aynı şekilde mutlu olmayı istemektedirler. Bu da mutluluklarını değişik yönlerde aramalarından ileri gelir. Şu hâlde herkes mutlu olmak konusunda aynı görüştedir, sevinç içinde olmayı isteyip istemedikleri sorulduğunda da aynı düşüncededirler, çünkü sevincin kendisi onlar için mutlu yaşamın kendisidir. Değişik yollarda arasalar bile herkesin ulaşmak istediği ortak bir amaç vardır; o da sevinçtir. Hiç kimse sevinç hissetmediğini söyleyemez, sevinci belleğimizde buluyor ve mutluluk sözcüğünü duyduğumuzda da onu tanıyoruz.

Mutlu Yaşam Nedir, Nerededir?

Tanrım, herhangi bir sevinçte mutluluğu bulma düşüncesi yüreğimden, -senin önünde alçalan kulunun yüreğinden- uzaktır. Bir çeşit sevinç vardır ki o dinsizlere değil sadece sana yürekten tapınanlara verilmiştir.[39] Çünkü sen bu sevincin ta kendisisin. Mutluluk işte budur! Mutlu yaşam senden, senin için, senin yüzünden sevinç duymaktır. Mutlu yaşam budur, başka birşey değildir. Başka bir mutlu yaşam olduğunu sananlar gerçek olmayan bir sevincin peşinden giderler. Bununla birlikte iradelerinin kopamadığı sevincin bir hayali hep bulunur.

Mutluluk ve Gerçek

Herkesin mutluluğu aradığı doğru değil mi, peki biricik mutluluk olan sende mutluluklarını aramak istemeyenler, acaba gerçekten mutlu olmak istemiyorlar mı? Yoksa herkes mutlu ol-

mak istemiyor mu? "Beden ruha, ruh da bedene aykırı olanı arzular" ve istediklerini yapamazlar,[40] ancak yapabildikleriyle yetinirler, çünkü yapamadıklarını yapacak şekilde yeterince güçlüce istemezler.

Bütün insanlara mutluluğu gerçekte mi yoksa yalanda mı bulmak isterdiniz diye soruyorum; bu soruma hepsi evet mutluluğu gerçekte bulmak isteriz derler. Bu mutluluk da gerçeğin ta kendisi, ışığım ve yüzümün esenliği[41] olan senden doğar Tanrım. Bu mutluluğu herkes ister; evet bu biricik mutluluğu herkes ister, gerçekten gelen bu mutluluğu herkes ister. Aldatmak isteyen birçok kimse tanıdım ama aldatılmayı isteyene rastlamadım. Mutluluğu tanımayı nereden öğrendiler, gerçeği tanıdıkları yerden değil mi? Aldatılmak istemediklerine göre gerçeği de seviyorlar demek, bununla da mutluluğu da seviyorlar; bu da gerçekten çıkan sevinçten başka birşey değildir, böylelikle zorunlu olarak gerçeği de sevmiş oluyorlar; belleklerinde gerçekten kalan birkaç kavram olmasaydı, onu sevemezlerdi.

Peki öyleyse, neden gerçekte sevinci bulamıyorlar? Neden mutlu olamıyorlar? Bunun nedeni, kendilerini daha mutsuz kılan başka nesnelerle uğraşıyorlar; bu mutluluk hakkında ise çok az şey anımsadıklarından, bu onları mutlu etmiyor. İnsanlarda hâlâ parlayan küçük bir ışık vardır, ışığınız varken yürüyün ki karanlıklar sizi kaplamasın.[42]

Peki öyleyse gerçek neden nefreti doğuruyor?[43] İnsanlar neden gerçeği bildirene[44] düşman gibi bakıyorlar, oysa insanlar gerçekten doğan sevinçten başka birşey olmayan mutluluğu seviyorlar? Gerçek sevgisi öyle bir sevgidir ki, başka bir nesneyi sevenler, bu nesnenin gerçek olmasını isterler. Aldatılmak istemediklerinden, hata yapmak da istemezler. İşte bu nedenle gerçek sandıkları şeyin aşkı uğruna gerçekten nefret ederler. Işığı ışık saçtığı sürece severler, ancak gerçek kendilerini mahkum ettiğinde ondan nefret ederler. Kendilerini kandırdıkları hâlde kandırılmak istemediklerinden, gerçek kendilerini açıklamaya kalktığında ondan nefret ederler.[45] Gerçek onlara rağmen istemedikleri

şeyleri açıklayarak ve onların gözleri önünde kendini göstermeyerek onları cezalandırmış olur.

İnsan yüreği işte böyle kör, korkak, namussuz ve çirkindir, onun için gizlenmek ister, ama hiçbir şeyin kendisinden gizlenmesini istemez. Haklı olarak da cezalandırılmıştır: Gerçekten kaçamaz ama gerçek ondan kaçar. Herşeye rağmen ne kadar zavallı olursa olsun insan yüreği mutluluğu yalandan çok gerçekte aramayı ister. İnsan yüreği her türlü kaygıdan kurtulunca gerçek olan herşeyin özü biricik gerçekte mutluluğu tadacaktır.

Tanrı Bellektedir

Tanrım, belleğimin alanlarında seni arayarak dolaştım ve seni onun sınırlarının dışında bulamadım. Seni tanımayı öğrendiğimden beri bir anı olarak senden hiçbir şey bulamadım. Ayrıca seni tanıdığımdan beri seni unutmadım. Gerçeği bulduğum yerde gerçeğin kendisi olan Tanrımı buldum; gerçeği tanımayı öğrendiğimden beri de onu hiç unutmadım. İşte bu nedenledir ki seni tanıdığımdan beri, sen belleğimdesin. Seni anımsamak istediğimde ve sende mutlu olduğumda seni orada buluyorum. İşte bağışlayıcılığınla bakışlarını zavallılığıma indirdin ve bana kutsal büyük zevkler bahşettin.

Tanrı Belleğin Hangi Bölümünde Bulunuyor?

Tanrım belleğimin neresinde bulunuyorsun? Orada ne gibi bir yer kaplıyorsun? Orada ne gibi bir barınak kurdun? Orada ne gibi bir tapınak kurdun? Belleğimde oturmakla ona onur verdin; ancak belleğimin neresindesin? Kafamı kurcalayan sorun bu. Anılarla seni ararken hayvanlarla ortak olan belleğimin bu bölümlerinde seni aradım ve maddî nesnelerin hayallerinde seni bulamadım. Ruhumun tutkularını keşfettiğin bölümlerde de seni bulamadım. Aklımın belleğimde bulunduğu yere geldim (çünkü akıl kendini anımsayabilir), orada da yoktun. Sen ne maddî bir hayal,

ne de yaşamımızdaki üzüntü, arzu, korku, anı, unutma ya da bunun gibi bir tutkususun. Aynı şekilde aklın kendisi de değilsin, zira sen aklın Tanrısı ve Rabbisin. Bütün bunların hepsi değişkendir, oysa sen değişmeyen varlıksın, bütün bu şeylerin üstündesin ve sen seni tanıdığımdan beri belleğimde oturmak lütfunda bulundun. Peki ben ne arıyorum, belleğimde yerler varmış gibi neresindesin onu arıyorum. Şurası kesin ki oradasın, çünkü seni anımsıyorum, seni düşündüğümde de seni orada buluyorum.

Tanrı'yı Nerede Bulabiliriz?

Seni nerede buldum da seni tanıdım? Seni tanımadan önce henüz belleğimde değildin. Seni benim dışımda ve sende tanıdım. Orada da kesinlikle mekân yoktur. Sana yaklaşsak da senden uzaklaşsak da mekân yoktur. Ey gerçek, sana başvuranlara kendini gösteriyorsun, aynı zamanda senden çeşitli isteklerde bulunanları da yanıtlıyorsun. Herkese açıkça yanıt veriyorsun ama herkes seni açıkça anlamıyor. Herkes sana öğrenmek istediği şeyi soruyor, ancak herkes istedikleri yanıtları duymak istemiyor. Kullarının arasında en iyisi istediği yanıtı almak isteyen değil, daha çok ona söylediğin şeyi isteyendir.

Tanrı İçimizdedir

Seni geç sevdim, çok eski ve çok yeni güzellik, seni geç sevdim. Sen benim içimdeydin, ben ise kendimin dışındaydım! Seni dışarıda arıyordum. Yarattığın güzel şeylere atılarak kendimi bozuyordum. Sen benimle birlikteydin, ben ise seninle birlikte değildim. Sende olmasalardı var olmayacak bu şeyler beni senden uzak tutuyorlardı. Beni çağırdın, bana bağırdın, sağırlığımı iyi ettin. Parladın, ışıldadın ve körlüğümü iyi ettin. Güzel kokunu saçtın, o kokuyu içime çektiğimden beri seni arzuluyorum. Seni tattım, böylece sana acıktım, sana susadım. Bana dokundun, bu yüzden senin huzuruna sahip olmak arzusuyla yanıyorum.

İnsan Yaşamının Zavallılığı

Bütün varlığımla sana bağlandığımda artık ne acı ne yorgunluk duyacağım; seninle dolu yaşamım o zaman gerçek yaşam olacak. Varlığınla doldurduğun kişiyi yükseltiyorsun; ne var ki seninle henüz dolu olmadığımdan kendime yüküm. Bana gözyaşı döktüren sevinçlerim, mutluluk veren dertlerimle savaşıyor, zafer hangi taraftadır bilmiyorum.

Ne yazık ki!.. Rab acı bana![46] Kötü üzüntülerim aziz sevinçlerimle savaşıyor, zaferin hangi tarafta bulunduğunu da bilmiyorum. Rab acı bana! İşte yaralarım, onları gizlemiyorum. Sen doktorsun, ben zavallı bir hastayım; sen bağışlayıcısın, ben bir sefilim. Bu dünyadaki insan yaşamı sürekli bir "deneme"[47] değil midir? Zorlukları, dertleri kim arzular ki? Onlara katlanmamızı buyuruyorsun, onları sevmemizi değil. Hiç kimse katlanmak zorunda olduğu şeyi sevmez, katlanmayı sevse bile. Yüreklice katlanmaktan mutluluk duysa bile hiçbir şey katlanmamayı tercih ederdi. Tersliklerde mutluluğu arzuluyorum, mutlulukta ise terslikten çekiniyorum. Bu iki uç nokta arasında insan yaşamının denenmediği bir ortak nokta yok mu? Vay çağın mutluluğuna! Çünkü tersliklerin bu mutluluğu bozmasından korkulur, ayrıca tadılan sevinç bozuktur. Bu çağın tersliklerine iki kez; üç kez vay; çünkü bu tersliklerde mutluluk aranır, oysa denemeler sabırları taşıracak kadar ağırdır. Dünyadaki insan yaşamı sürekli bir deneme değil midir?[48]

Biricik Dayanağımız Tanrı'dadır

Tüm umudum senin engin bağışlayıcılığındadır. İstediğin şeyi buyur, buyurduğun şeyi de ver. Nefsi tutmayı buyuruyorsun. Birinin dediği gibi "Tanrı güç vermezse kimse nefsini tutamaz, bu lütfun kimden geldiğini bilmek de bilgeliktir."[49] Nefsi tutmakla, gerçekte, kendi içimize dönüyor ve dağılmış güçlerimizi bir noktada topluyoruz. Sizinle birlikte bir başka nesneyi seven -sizin

için değil- sizi yeterince seviyor sayılmaz. Daima yanan ve hiç sönmeyen aşk, sevgi, Tanrım beni tutuştur! Nefsi tutmayı buyuruyorsun; bana buyurduğunu ver, sonra istediğini buyur.

Beden ve Günah

Bana bedenin tutkularından, gözün tutkularından ve yaşamın gösterişçiliğinden[50] kaçınmamı buyuruyorsun. Yasal olmayan cinsel ilişkileri yasakladın, evliliği onaylamana rağmen ondan daha iyi bir durumun var olduğunu söyledin. Ve senin yardımınla, daha sakrömanının dağıtıcısı olmadan önce bu durumu seçtim. Uzunca üzerinde durduğum bu şehvetle ilgili hayaller hâlâ belleğimde yaşıyorlar; eski alışkanlıklarım onları oraya kazıdılar. Uyanık olduğum zamanlar gözümün önüne güçsüz bir şekilde geliyorlar; uykuda ise sadece zevk vermiyorlar aynen gerçeğine benzer şekilde beni tatmin ediyorlar. Bu boş hayaller ruhuma ve vücuduma öye güçlüce etkiliyorlar ki, gerçeği ben uyanıkken bende uyandıramayacağı şeyleri uykudayken uyandırıyor. Uykudayken kendimde değil miyim Tanrım? Uykudaki benle uyanıkkenki ben arasında ne kadar büyük bir fark var. Uyanıkken akıl cinsel duyguları uyandıracak bu gibi gerçeklerin varlığından etkilenmiyor da, gözler kapanınca mı kapanıyor? Duygularla birlikte o da mı uyuklamaya başlıyor? Peki öyleyse uykudayken bile nasıl oluyor da direniyor, aldığımız kararları anımsıyor, nefsimizi tutmaya çalışıyor ve bu türden baştan çıkartmalara rıza göstermiyoruz? Bununla birlikte fark şurada; tersi durumda vicdanımız huzurlu bir şekilde uyanıyoruz. Bu iki durumun benzemezliği bize bizde oluşan ve üzüldüğümüz bu şeyi bizim yapmadığımızı gösterir.

Tanrım herşeye kadir olan senin elin, ruhumun tüm hastalıklarını iyi edemez mi, uykumdaki bu şehvet duygularını dindiremez mi? Tanrım bana verdiğin lütufları gittikçe artırıyorsun, ruhum şehvetin yapışkanlığından kurtulup beni sana kadar izlesin, artık kendi kendisine isyan etmesin, uykudayken de şehvet

uyandırıcı hayallerin etkisiyle boşalmaya kadar götüren bu aşağılayıcı rezilliği yapmasın ve buna rıza göstermesin. Herşeye kadir olan sen istediğimizin ve kavrayabileceğimizin çok üstündeki şeyleri bize verebilirsin,[51] şimdi ve geri kalan yaşamımda duygularımın bu tür sürprizlerinden, iffetli duygular içinde uykuya dalındığında küçük bir iradeyle kontrol altına alınacak kadar zayıf olsalar bile zevk almama engel ol. İyi Rabbime hâlâ bu sefil durumda olduğumu söyledim, benim için yaptığın iyiliklerden dolayı titreyerek[52] sevindim, bende tamamlanmamış kusurlu olan şeylerden dolayı da üzüldüm. İç ve dış varlığım ölüm yok edildiği ve zafer kazanıldığında[53] sende tam huzura kavuşuncaya dek bağışlayıcılığını üstümden esirgemeyeceğini umut ediyorum.

Ölçüsüzlük

Gün bana yeni bir "dert" getiriyor. İnşallah bu sonuncusu olur.[54] Bedenimizin günlük yıpranışını; hem mideyi hem de yemeği ortadan kaldıracağın,[55] ihtiyaçlarımı harika bir şekilde doyurarak yok edeceğin ve ölümlü bedenimize ölümsüzlüğü[56] giydireceğin zamana dek yemek yiyerek ve içerek onarıyoruz.

Şimdilik bu ihtiyaç benim hoşuma gidiyor ve bu zevkin beni kendisine köle etmemesi için savaşıyorum; bu oruç tutarak sürdürdüğüm günlük bir savaş, bedenime eziyet edip onu köleleştiriyorum.[57] Bununla birlikte acılarım zevkle ortadan kalkıyor: Çünkü açlık, susuzluk bunlar acılardır, yiyeceklerle onları deva olmazsa bunlar insanı ateş gibi yakar, öldürürler. Ancak senin destekleyici lütufların sayesinde bunlar toprakla, suyla ve gökle emrimize sunulmuşlar.

Bana yiyecekleri yalnızca ilâç olarak almamı öğrettin. Ne var ki bu can sıkıcı ihtiyaçtan doygunluk rahatlığına geçince, bu geçişte bu defa da şehvet duyguları beni ağına düşürmeye çalışıyor. Bu geçişin kendisi bir zevktir, başka yol da yoktur ve beni bu yola ihtiyaç sokuyor. Yaşamımızı sürdürebilmemiz için yememiz ve içmemiz gerekiyor, ne var ki bunlara sakıncalı bir zevk de eşlik

eder, bu efendisini geçmeye çalışan bir köledir ve çoğu kez yaşamımı sürdürebilmek için yapacağım şeyi onun için yaparım.

Ölçüleri aynı değildir; ihtiyaç için yeterli olan zevk için yeterli olmaz. Çoğu kez insan, bedenin bir ihtiyacına mı karşılık vermesi gerektiğine yoksa bizi tahrik ederek kandırmaya çalışan zevkine mi hizmet etmesi gerektiğine karar veremez. Bu kararsızlık yeni bir bahaneye yol açtığından ruhu sevindirir. Sağlığını koruyabilmesi için neyin yeterli olduğunu bilememesini bahane ederek zevkin çıkarına çalışması ruhu sevindirir. Bu gibi günah eğilimlerine her gün karşı gelmeye çalışıyorum, onlara karşı kendimi savunmak için senin yardımını diliyorum; dertlerimi sana açıyorum çünkü bu konuda hâlâ şaşkınım.

Tanrı'nın, "Yüreklerinizi sefahat ve sarhoşluk ağırlaştırmasın"[58] sözlerini işitiyorum. Sarhoşlukla bir alâkam yok, senin bağışlayıcılığın beni bundan korusun. Ama yiyecek konusunda bazen aşırılığa kaçtığım oluyor;[59] bağışlayıcılığın beni bundan da koruyacaktır. Çünkü hiç kimse Tanrı lütfetmezse kendi nefsine hakim olamaz.[60] Dualarımızla bize birçok şey veriyorsun, dua etmeden önce elde ettiğimiz tüm şeyler senden gelmektedir. Hiç sarhoş olmadım ama içkiyi bırakan birçok sarhoş tanıdım. Böylece bazıları hiç olmadıkları şeyi, bazıları da eskiden olduklarından başka biri olmayı sana borçlular, her ikisi de bunları sana borçlu olduklarını bilsinler.

Tanrı'nın başka bir sözünü daha duydum: "Nefsinin arzularına uyma, onlardan iradenle kurtul."[61] Çok hoşuma giden senin bir başka sözün daha var: "Yemezsek bir eksiğimiz olmaz, yersek de bir üstünlüğümüz olmaz."[62] Başka bir deyişle, biri beni zenginleştirmez, öteki de beni yoksullaştırmaz. Başka bir söz daha duydum: "Elimdekiyle yetinmeyi öğrendim. Yoksulluk çekmeyi de, bollukta yaşamayı da bilirim. Beni güçlendirenin aracılığıyla herşeyi yapabilirim."[63] Böyle konuşan toprak olan biz değil göklerdeki ordunun bir askeridir.[64] Toprak olduğumuzu ve insanı topraktan yarattığını; kaybolmuş olduğumuzu sonra bulunduğumuzu unutma.[65] Kutsal Ruh tarafından esinlenen, söylediği sözlerine hayran oldu-

ğum kişinin kendisi de topraktandı: "Beni güçlendirenin aracılığıyla herşeyi yapabilirim." Yapabilmem için beni güçlendirir. Bana buyurduğun şeyi ver, sonra ne istersen buyur. Paulus herşeyi senden aldığını itiraf ediyor, övündüğü zaman da Rab'de övünüyor.[66] Dileği olan başka bir söze daha rastladım: "Midemi düşünmekten beni koru."[67] Böylece ortaya şöyle bir sonuç çıkıyor Tanrım, buyurduğun şeyi gerçekleştirecek gücü sen veriyorsun.

Ey sevgili Baba, sen bana, "temiz olanlara herşey temizdir, ama yedikleriyle başkasının sürçmesine yol açan kötülük yapmış olur ve senin yarattığın herşey iyidir ve şükranla kabul edilen hiçbir şey reddedilmemelidir ve yiyecek bizi Tanrı'ya yaklaştırmaz; yememiz ve içmemiz konusunda kimsenin bizi yargılamaya hakkı yoktur. Herşeyi yiyen, yemeyeni hor görmesin. Herşeyi yemeyen de yiyeni yargılamasın.[68] Senin sayende bu şeyleri öğrendim, sana şükürler olsun Tanrım, Efendim, kulağıma hitap ediyor yüreğimi aydınlatıyorsun. Her türlü ayartmadan beni kurtar. Yiyeceklerin temiz olmamasından değil de açgözlülüğün pisliğinden korkuyorum. Nuh peygambere, her çeşit yenilebilir eti yeme izni verildiğini biliyorum,[69] İlyas peygamber de et yiyerek gücünü kavuştu, Vaftizci Yahya, bu çilekeş insan da hayvanları –çekirgeleri- yiyerek kirlenmedi.[70] İşaya'nın canı mercimek çektiği,[71] Davut'un da biraz su arzuladığı için kendini kınadığını biliyorum; Kralımız da et ile değil de ekmekle ayartılmak istenmişti.[72] İsrail halkı çölde et arzuladığı için değil de, bu arzudan dolayı Tanrı'ya karşı mırıldandığından ayıplandı.[73]

Bu ayartmalara açık olarak her gün aşırı yemek yemek ve içmek isteğine karşı savaşıyorum. Çünkü bu öyle birşey ki, kadın konusunda[74] yaptığım gibi insan karar verip bütünüyle kopamıyor. Burada insan ağzına kimi zaman gevşettiği, kimi zaman sıktığı bir fren koymalı. Tanrım ihtiyaçlarının ötesine bazen geçmeyen kim var? Böyle biri varsa bu büyük biridir; senin adını yüceltsin! Ben böyle biri değilim, ben bir günahkârım.[75] Bununla birlikte ben de senin adını yüceltiyorum; dünyayı yenmiş[76] olan, senin yanında, günahlarımı için aracılık etsin. O beni bedenin

güçsüz bir uzvu olarak kabul ediyor, çünkü senin gözlerin o uzuvdaki kusurlu yanları gördü ve uzuvları olan herkes yaşam kitabına kaydedilecektir.[77]

Hoş Kokular

Parfümlerin yarattığı etkilerden uzun uzadıya söz etmeyeceğim. Parfüm kokusu yoksa onu aramıyorum, var olunca da ondan kaçmıyorum; parfüm kokusu olmayınca da pekâlâ yapabilirim. Gözlemlediğim şey bu, belki de yanılıyorum. Bende öylesine acınacak bir karanlık var ki kendi yeteneklerim bana gizli kalıyor, öyle ki, aklım kendi güçleri hakkında soru sormaya başladığında, kendine güvenmemesi gerektiğini bilir, çünkü onda olan çoğu kez kendisine gizli kalır ta ki deneyimle onları ortaya çıkarana dek. Sürekli bir ayartma[78] alanı olarak adlandırılan bu yaşamda kaygısız kimse yoktur, burada güvence yoktur, kötü olan daha iyi olabildiği gibi yeniden iyiden kötü olunabilir. Tek bir umut, tek bir güvence, tek bir sağlam vaat vardır, o da senin bağışlayıcılığındır.

Kulağa Hoş Gelen Sesler

Kulağa hoş gelen sesler beni daha güçlü bağlarla köleleştirdi; ne var ki sen beni bu kölelikten kurtardın. Bununla birlikte itiraf ederim ki, sözlerinin şarkılar hâlinde güzel ve hoş bir sesle okunması bana çok büyük haz veriyordu, ancak beni bağlamıyorlardı, çünkü istediğimde kalkıp gidebilirdim. Ancak bu şarkılar ifade ettikleri düşünceleriyle yüreğimde onurlu bir yer elde etmek istediklerinde onlara ölçülü davranamıyorum. Bazen onlara gerektiğinden fazla değer veriyorum: Melodiye eşlik eden bu kutsal sözlerin içimde eşlik etmediğinden daha hararetli dinsel duyguları uyandırıyor. Öyle sanıyorum ki, ruhumuzun duygulanmaları ve onların değişik nüanslarının herbiri sesin perde çeşitlemelerinden kendi notasını bularak gizli bir incelikle uyanırlar. Ruhun

sinirlerini bozacağı korkusuyla bedenin zevklerine kendini kaptırmamak gerekir, varlığını akla hizmet etmeye borçlu iken bundan yararlanarak aklı geçmeye, gütmeye kalkan ve onu izlemeyen duygular çoğu zaman beni yanılgıya düşürürler. İşte bu şeylerde bu şekilde farkına varmadan günah işliyorum, bunun ancak daha sonra farkına varıyorum.

Başka zamanlarda da bu tuzağa düşmeme konusunda aşırıya kaçıyorum; öyle ki böyle zamanlarda kulaklarımdan ve hatta Kiliseninkilerden Davut'un *Mezmurlar*'ının söylendiği hoş melodilerin uzaklaşmasını istiyordum. İskenderiye episkoposu Atanasius'un uygulamasını izlemenin en doğru hareket olacağını düşünüyordum. Birçok kez duyduğum agore Atanasius Mezmurları öyle alçak perdeden bir sesle okutuyormuş ki, şarkıdan çok yüksek sesle ve uygun eda ile okuma gibi oluyormuş.

Dine döndüğüm ilk günlerde Kilise'ndeki şarkıları dinlerken döktüğüm gözyaşlarını anımsıyorum da, bugün bile beni şarkılar değil temiz bir sesle ve konuya iyice uygun melodide söylenen şarkıdaki sözler duygulandırıyor, bu kurumun büyük yararını kabul ediyorum.

Böylelikle müzikten zevk alma tehlikesiyle, müziğin deneyimle saptanmış yararları arasında gidip geliyorum; kesin bir yargılamadan kaçınarak, Kilisede şarkı söylenmesi geleneğini kabul ediyorum, henüz zayıf bir hâlde olan ruhta kulağa hoş gelen seslerle dindarlık duygularını uyandırsın. Zaten, eğer melodi söylenen şarkıdaki sözlerden daha çok beni duygulandırıyorsa, cezalandırılması gereken bir günah işlediğimi kabul ediyorum, bu durumda şarkıyı söyleyeni dinlememeyi tercih ederim.

Ne durumda olduğumu görüyorsunuz! İyi hareketlere neden olan erdemli eğilimlerin çıktığı yüreklere sahip sizler, benimle birlikte ağlayın, benim için ağlayın. Bunlardan haberiniz olmadığından bunlar sizleri ilgilendirmiyor. Ama sen Tanrım, ne kadar emekle kendim üzerinde çalıştığımı ve hasta olduğumu biliyorsun, "Duamı kabul et, bana bir bakış fırlat," beni gör, "bana acı ve beni iyileştir."[79]

Göz Zevki

Geriye göz zevki kalıyor. Bu konuda yapacağım itirafları tapınağındaki dindar ve dost kulaklar duysun. Böylelikle, "cennetteki yerde ölümsüz vücuda bürünme"[80] isteğini ve bu konudaki inlemelerime rağmen beni hâlâ rahatsız etmekte olan tensel isteklerle ilgili konuyu noktalamış olacağım.

Gözlerim çeşitli ve güzel biçimleri, hoş ve parlak renkleri seviyor. Bu çekicilikler ruhumu sürüklemesinler, sadece bu harika şeyleri yaratan Tanrı onu büyülesin.[81] Gerçekte bütün bunlar güzel şeyler, ancak benim iyiliğim onlar değil Tanrı'dır. Uyanık olmama rağmen her gün kendilerini bana kabul ettirmeye çalışarak beni rahatsız ediyorlar, oysa melodili seslerin hepsi birden susuyor ve beni sessizlik içinde bırakıyorlar. Renklerin kraliçesi olan bu ışık gördüğümüz herşeyi aydınlatıyor, gün boyunca bulunduğum her yerde hoş dokunuşlarıyla beni okşuyor, hatta başka şeyle meşgul olduğum ve ona bakmayı düşünmediğim zamanlar bile. Öyle güçlüce içime işlemiş ki, birden yok olduğunda, insan onu arzulamaktan ve onu aramaktan kendini alamıyor; yokluğu uzarsa ruhum bundan dolayı üzüntüye kapılıyor.

Kör olduğu hâlde ışığı gören Tobi oğluna yaşam yolunu gösteriyor ve hiç yanılmayan sevgi kılavuzluğunda önünden gidiyordu.[82] Yaşlılıktan dolayı hantallaşan gözlerine perde inen İshak gördüğü ışık sayesinde, tanımadan kutsadığı çocuklarını, kutsarken tanıdı. Yakub'un gördüğü ışık da, o da yaşlılıktan gözleri görmeyince, yüreğinden, gelecekteki halkın ataları olacak çocuklarının geleceğiyle ilgili aydınlanmalar çıkardı, ellerini, mistik bir biçimde kavuşturarak torunlarına, Yusuf'un çocuklarına babalarının istediği gibi değil de gönül gözüyle başlarına koydu![83] İşte tek ve gerçek ışık; onu gören ve seven kişileri bir yapan ışık.

Ancak sözünü etmekte olduğum maddî ışık, çekiciliği ve tehlikeli hoşluğu ile dünyayı seven kör insanlar için yaşamın tadlarından biridir. Evrenin yaratıcısı Tanrım,[84] seni bu ışık için de yüceltmesini bilenler, bundan yararlanarak onunla ruhlarını

uyutacaklarına, ilâhilerle sana doğru yükselsinler. Böyle olmak istiyorum. Senin yolunda yürürken saplanıp kalmamak için göz zevklerine karşı direniyorum ve "ayaklarıma dolaşan ağlardan beni kurtarasın diye"[85] sana doğru görünmeyen gözlerimi kaldırıyorum. Durmadan ağları yırtmaya devam ediyorsun, çünkü ben de çoğu kez ağa takılıyorum. Devamlı beni kurtarmaya devam ediyorsun, ben de her fırsatta her yere kurulan tuzaklara düşüyorum; "çünkü sen, İsrafil'i koruyan sen, ne uyursun ne de uyuklarsın."[86]

İnsanlar göz zevkini arttırmak için gerek giysilerde, ayakkabılarda, vazolarda ve her türlü imalatta, gerek resimde, heykellerde ve başka temsillerde dindarca ifadeyi ve gerekli, ölçülü kullanımın sınırlarını çok aşan bir sanat çeşitliliğine ve beceri içine girmişlerdir. İnsanlar dışta yaptıkları yapıtlara bağlanıyor ve kendi içlerinde, kendilerini yaratan Kişiyi terk ediyor ve Onun kendileri için yaptıklarını yok ediyorlar.

Ben ise Tanrım ve mutluluğum, burada da sana bir ilâhi okuyacak ve sungu sunan kişiye bir şükran sungusu sunacak şeyler buluyorum:[87] Çünkü sanatçının ruhundan becerikli ellerine geçen bu güzellikler kaynağını ruhlarımızdan da üstün olan bu güzellikten alırlar, ruhum gece ve gündüz bu güzelliği arar durur. Bu dış güzel yapıtları yaratan ve yapan insanlar bu yüce güzellikten yapıtlarını değerli kılacak kuralları çıkarmasını biliyorlar ancak bunun iyi kullanılması için gereken kuralı çıkarmasını bilmiyorlar. Oysa bu ikinci kural oradadır, ama onu göremiyorlar. Onu görebilselerdi daha öteye geçmezlerdi ve "güçlerini sana saklarlardı"[88] ve onları zevk uğruna harcamazlardı.

Bu gerçekleri dile getiren ben bile bu güzelliklerin etkisinde kalıyorum, ama sen beni bu tuzaklardan kurtarıyorsun Tanrım, evet beni bunlardan kurtarıyorsun, "çünkü iyiliğin gözlerimin önünde."[89] Acınacak şekilde o tuzaklara düşüyorum, sen de beni bu tuzaklardan iyiliğinle kurtarıyorsun, kimi zaman düşüşüm tam değilse beni bana hissettirmeden kurtarıyorsun, kimi zaman da bağlanmaya başladığımda bana acı çektiriyorsun.

Merak

Burada karşımıza daha çok tehlikesi bulunan bir günah eğilimi biçimi çıkıyor. Bütün duyuların cinsel zevk almasına dayanan şehvetin dışında –şehvetin kölesi durumunda olanlar senden uzaklaşırlar- ruhta aynı duyular aracılığıyla faaliyet gösteren bir çeşit boş ve meraklı istek vardır, bedenin zevklerini değil de aynı duyular aracılığıyla bilgi ve bilim adı altındaki şeyleri bilmek ister. Bu istek, bilme isteği olduğundan ve bizi bilgilendirmek konusunda gözler en önemsiz duyumuz olduğundan Tanrı bu isteğe "göz tutkusu" demiştir.[90]

Gerçekten de görmek gözlere özgü birşeydir. Bu kelimeyi öteki duyular için de, onları bazı bilgileri edinmek için kullandığımızda kullanıyoruz. "Dinle nasıl da parlıyor" demiyoruz; "hisset nasıl da ışıldıyor"; ya da "tat nasıl da ışık ışıl"; "dokun nasıl da parıltılı" demiyoruz; çünkü bütün bu nesneler doğrudan görme duyusuna hitap ediyor. Sadece şöyle demekle yetinmiyoruz: "Bak nasıl da ışıklı!" (Bu duyguyu bize sadece gözler verebilir.) Buna ek olarak şunları da diyoruz: "Bak ne ses! Bak ne koku! Bak ne tat! Bak ne sertlik!"

İşte bu nedenledir ki duyuların bu genel faaliyetine, daha önce de belirttiğimiz gibi gözün tutkusu denir; özellikle göze özgü bu görme işlevini öteki duyular birşeyi bilmek istediklerinde kullanıyormuş gibi gözüküyorlar.

Bunları açıklığa kavuşturduktan sonra duyuların faaliyetinde merakla zevk arasındaki ayrımı daha açıkça koyabiliriz. Zevk güzel olanı, melodili olanı, tatlı olanı, hoş olanı, dokunmaya hoş geleni arar; merak da bu hoş şeylerin zıttını arar, acı çekmek için değil sadece bilmek ve öğrenmek zevki için.

İnsanı dehşet içinde bırakan parçalanmış bir kadavranın görünüşü insana ne zevk verebilir? Bununla birlikte nerede bir kadavra yatıyorsa hemen oraya üzülmek ve dehşetten sapsarı kesilmek için koşulur. Onu gece rüyada görmekten korkulur, sanki gündüzün onu görmeye o kişiyi zorlamışlar gibi ya da sanki güzel bir nesnenin ünü bizi oraya sürüklemiş gibi.

Öteki duyularda da durum aynen böyledir, hepsini teker teker ele almak uzun olacak. Bazı gösterilerde canavarların gösterilmesinin kaynağı bu merak hastalığıdır. Bu merak insanları, bizi aşan doğanın sırlarını araştırmaya iteler, bu sırları bilmek hiçbir işimize yaramaz, insanlar bunları öğrenmek zevki için öğrenmek isterler. Yine aynı duygu insanları büyüye başvurmaya yöneltir, sanki bu sapkın bilim birşey öğretecekmiş gibi. Yine aynı duygu bizi Tanrı'yı denemeye götürür, ondan esenlikli bazı iyilikler elde etmek yerine Tanrı'dan bize mucizeler ve işaretler göstermesini sırf onları görmek arzusunu tatmin etmek için isteriz.

Bu tehlike ve tuzaklarla dolu engin ormandan, onu yüreğimden uzaklaştırmak için birçok dal kestim. "Esenliğimin Tanrısı"[91] bunu yapmak için bana güç verdin. Yine de, günlük yaşantımda hışırdayan onca şey arasında, bütün bunların dikkatimi, bakışlarımı ve benim boş merakımı çekmediğini nasıl söyleyebilirim?

Kuşkusuz tiyatro artık eskisi gibi beni çekmiyor; yıldızların hareketi de beni ilgilendirmiyor; karanlıkları hiç sorgulamadım; her türlü kutsal şeylere saygısızlık etmekten kaçınmışımdır. Bununla birlikte Tanrım, senin önünde alçakgönüllü ve basit bir kul olmam gerekirken, düşmanın, yarattığı dolap ve dalavereyle bana telkinde bulunarak bana senden bir mucize göstermeni istetiyor. Kralım adına, temiz ve lekesiz vatanım Kudüs adına sana yalvarıp yakarıyorum, beni bundan hep uzak tut. Ancak kardeşimin sağlığı için sana dua ettiğimde öngördüğüm amacım tamamen değişiktir; dilediğini yapıyorsun ve bana iradeni severek izlememi bağışlıyorsun.

Her gün merakımızı uyandıran öylesine önemsiz ve kıvır zıvır şeyler var! Kaç kez düştüğümüzü kim hesaplayacak? Kaç kez bize boş şeyler anlattıklarında, karşımızdaki zavallı kişiyi kırmamak için sabırla dinlemekle başlıyor sonra da yavaş yavaş zevkle dinlemeye başlıyoruz. Tavşanın peşinden koşturulan bir köpeği görmek için sirke gitmiyorum ama av benim dikkatimi çekiyor hatta beni derin düşüncelerimden koparıyor; atımın yolunu de-

ğiştirecek kadar değil ama yüreğim buna kapılıyor. Ve ne kadar zayıf biri olduğumu göstermek için, beni uyararak bu gösteriyi bir yana bırakıp sana karşı bazı düşüncelere yöneltemezsem, ya da bütün bunlara boş verip yoluma devam etmezsem, o zaman orada boş merakımı gidermek için kalırım.

Ne diyorum? Evimde oturduğumda bir kertenkelenin sinekleri avlaması ya da örümceğin sinekleri ağına takması dikkatimi çekmeye yetiyor. Hayvanların küçük olması merakın doğasını değiştirmiyor. Buradan herşeyin düzenleyicisi ve harika yaratıcısı olan sana övgüler çıkarıyorum, ne var ki önce dikkatimi bu düşüncelere vermedim. Hemen ayağa kalkmak başka şey, düşmemek başka şey.

Hayatım bu türden düşüşlerle dolu; tek umudum senin iyiliğindedir.[92] Yüreğimiz böyle şeyleri biriktirdiğinde ve bir yığın saçmalıkların yükünü sırtında taşıdığında dualarımız sık sık kesilir ve rahatsız edilir, huzurunda yüreğimizin sesini sana kadar çıkarmak istediğimizde nereden geldikleri belli olmayan bu boş düşünceler peşi sıra gelir ve çok önemli bir faaliyete köstek olurlar.

Kendini Beğenmişlik

Bu zayıflıklara önem vermememiz mi gerekiyor? Ya da yaşamımızı değiştiren iyiliğinden başka bir kaynağa mı umut bağlamalıyız? Beni ne derece değiştirdiğini biliyorsun, beni önce intikam duygusundan kurtardın sonra da öteki bütün kusurlarımda bana yardımcı oldun, tüm hastalıklarımı iyi ettin beni kötü hayatan kurtardın, bana acıyarak ve beni bağışlayarak taçlandırdın ve tüm dileklerimi iyiliklerle donattın;[93] kendini beğenmişliğimi içimde uyandırdığın korkunla ezdin ve beni boyunduruğun altına soktun. Şimdi bu boyunduruğu taşıyorum ve bana tatlı geliyor;[94] bunu bana söz vermiştin, sözünü de tuttun; boyunduruğun gerçekten de hafifmiş ama ben bunu bilmiyordum ve boyunduruğuna girmek istemiyordum.

Tanrım kendini beğenmeden sadece sen buyurabilirsin, çünkü sen tek gerçek efendisin[95] ve sadece kendinin efendisisin, söyle bana, bu üçüncü tür günah eğiliminden kurtuldum mu, ya da ömür boyu bundan kurtulunabilir mi? Sırf iyi bir sevinç olmayan bir sevinci bulmak için insanlar tarafından sevilmeyi ve korkulmayı istemek ne zavallı bir hayat tarzı ve ne boş bir övünme. İnsan seni işte bu nedenden dolayı herşeyden fazla sevemiyor ve senden dindarca korkmuyor. Kibirlilere karşısın ama alçakgönüllülere lütfunu verirsin; çağın kendini beğenmişlerine karşı gürlüyorsun[96] ve dağlar temellerinden sarsılıyor.[97]

Cemiyet içinde bazı görevleri yerine getirmek için insanın kendisini sevdirmesi ve insanlardan çekinmesi gerekli; gerçek, mutluluğumuzun düşmanı bize baskı yapıp çevremizde tuzaklar kurarak bize şöyle bağırıyor: Cesaret, cesaret! Düşman susamış olduğumuz bu tür şakşakcılığı kabul ederek hazırlıksız yakalanmamızı istiyor. Onun amacı, mutluluğumuzu gerçekte aramak yerine insanların yalanlarında aramamızdır; sevilmekten ve çekinilmekten senin için değil ama senin yerine hoşlanmamızı istiyor; böylelikle bizi kendisine benzetmiş oluyor; sevgi birlikteliğine değil de kendi azabına ortak etmiş oluyor; çünkü evini kuzey yeline karşı kurmak istedi, sapkın ve gizli kapaklı yollarla seni taklit ederek insanları hüküm sürdürdüğü yerde dondurmak ve karanlıklarda köle etmek istiyor.

Ama bizler, Tanrım, senin "küçük sürünüz."[98] Sen efendimiz ol. Kanatlarını üzerimize ger ki onların altında korunabilelim. Bizim mutluluğumuz ol, bizleri senin sayende sevsinler ve sözünü ağzımızdan çıktığında korkarak kabul etsinler. Senin kınadığın insanlar tarafından övülmek isteyen, onu yargıladığında insanlar tarafından savunulmayacak ve senin vereceğin mahkumiyetten kurtulamayacak. Söz konusu olan ruhunun kötü içgüdülerinden övülen bir günahkâr[99] ve de ahlâksızlığı ile övülen bir dinsiz değil de senden aldığı birkaç lütuftan dolayı övülen biri olsa bile, bu Tanrısal lütuftan çok övgüye sevinirse, insanlar tarafında övülse bile senin tarafından kınanır, şunu da ekliyorum ki onu öven, övülenden

daha iyidir. Çünkü biri bir insanda gördüğü Tanrı'nın lütfunu sevmiştir; diğeri ise insanın yeteneğini Tanrı'nınkine tercih etmiştir.

İnsanların Övgüsü

Tanrım her gün bu türden günah eğilimlerine tâbi oluyoruz, sürekli olarak bunlar tarafından ayartılmaya çalışılıyoruz. İnsanların dili bizim için harlı ateşli büyük bir fırındır.[100] Bu konuda da kendimize hakim olmamızı buyuruyorsun: Bize buyurduğun şeyi ver ve istediğin şeyi buyur. Bu konuda yüreğimden çıkan yakarışları, gözlerimden yağmur gibi akan gözyaşlarını biliyorsun.[101] Bu illetten ne kadar kurtulduğumu açıkça göremiyorum ve benim bilmediğim[102] ama senin bildiğin gizli günahlarımdan çok korkuyorum. Öteki günah eğilimlerinde kendimi bir bakıma inceleyebiliyordum; ama burada bildiğim hemen hemen hiçbir çare yok. Söz konusu bedenin arzuları ya da aşırı bilme arzusu olunca, onları frenlemek için, gerek kendimi onlardan mahrum kıldığımda, gerek bu şeyler karşıma çıkmadığında, ne kadar gücüm olduğunu biliyorum. Ancak o zaman kend ikendime "onlara sahip olmamak içimde ne kadar boşluk yapar" diye sorarım. Bu üç dünya isteğinden birini, ya da içlerinden ikisini, ya da her üçünü de elde etmek için peşinden koşulan zenginlikere gelince, -ruh ona sahip olarak mı onu önemsemediğini anlayamaz- kendini sınamadan geçirmek için ondan vazgeçmesi yine ruha bağlıdır. Övgülerden kaçınmak ve onlarsız yapabileceğimizi anlamak için kötü, rezil ve alçakça bir yaşam mı sürmemiz gerekir? Bu durumda bize tiksinmeden hiç kimse yanaşmaz. Bundan daha çılgınca birşey söylenebilir ya da düşünebilir mi? Eğer övgüler genelde iyi bir yaşamı ve iyi işleri izliyorsa, o zaman övgüleri ayrılmaz bir parçası olan iyi yaşantıyı terk etmeden onları terk edemeyiz. Bununla birlikte birşey benden uzakta ise ondan zorlukla ya da kayıtsız bir şekilde vazgeçebileceğimi anlayamam.

Rab, bu türden günah eğilimlerinde neyi sana itiraf etmeliyim? Övülmekten hoşlandığımı ya da övgüden çok gerçeğin ken-

disinden hoşlandığımı söyleyeceğim. Bana iki şıktan birini seç deselerdi, ya her türlü çılgınlıklara ve yanlışlara saptığımdan insanlar tarafından övülmeyi mi istersin yoksa gerçek olduğuna inandığım tasarılarımda ısrar ederek herkes tarafından ayıplanmayı mı seçersin deselerdi, seçimimin ne olacağını biliyorum. Üstelik yapabileceğim bir iyiliğin bana vereceği mutluluğa yabancı birinin ağzından çıkacak bir beğeni sözcüğünün herhangi bir katkısı olsun istemiyorum. Ne var ki itiraf etmeliyim ki, bir onama mutluluğumu artırıyor ve bir ayıplama da mutluluğumu azaltıyor.

İçim bu şekilde huzursuzluğa kapılınca bir bahane buluyorum. Bunun ne değeri olduğunu çok iyi biliyorsun; bu beni kuşku içinde bırakıyor. Bazı şeyleri sevmek konusunda sadece nefsimize hakim olmamızı değil aynı zamanda sevgimizi nereye yöneltmemiz gerektiğini de bize buyurdun; sadece seni değil ama insanları da sevmemizi istedin:[103] Öyle sanıyorum ki sevdiğim kardeşlerimden biri akıllıca övgüler sunduğunda seviniyor ve ilerleme kaydettiğinde onun için umutlanıyor ve bilmediği bir konu hakkında ya da iyi birşey konusunda kötü birşey söylediğinde onun için üzülüyorum.

Kimi zaman da kendimde hoşlanmadığım şeylerde beni övdüklerinde, ya da önemsiz ve değersiz şeylere gerektiğinden fazla değer verdiklerinde üzüntü duyuyorum. Yineliyorum, benim hakkımda benimle uyuşmazlık içinde olan birinin beni övmesi mi acaba bende bu hoşnutsuzluğu yaratıyor, yoksa sadece çıkarı mı bana dokunuyor, yoksa kendimde sevdiğim iyi şeylerin başkaları tarafından da sevilmesi mi beni daha çok sevindiriyor? Ne şekilde olursa olsun, kendi hakkımdaki görüşümü övmedikçe, hoşuma gitmeyen birşeyi övdüklerinde ve pek hoşuma gitmeyen şeye gereğinden çok önem verdiklerinde bana göre beni övmüş sayılmazlar. Kendimden bu kadar mı az eminim?

Ey gerçek, sende açıkça görüyorum ki, bana sunulan övgülere duyarlı olmam gerek, kendi çıkarın doğrultusunda değil ama insanların çıkarları doğrultusunda. Bunun böyle olduğunu

da bilmiyorum. Bu konuda kendimi seni bildiğimden daha az biliyorum. Tanrım sana yalvarıyorum beni kendime aç ki benim için dua edecek kardeşlerime kendimde keşfettiğim kötü şeyleri açıklayabileyim. Kendimi daha sıkı bir şekilde sorgulayacağım. Beni övdüklerinde başkalarının yararını düşündüğümden dolayı seviniyorsam, o zaman hakarete uğradığımda haksız yere ve benim huzurumda hakarete uğramış olandan neden daha çok yaralanmış hissediyorum kendimi? Bunu da mı bilmiyorum? Buradan kendimi kandırdığım sonucunu mu çıkarmalıyım? Dilimle ve de yüreğimle gerçeği izlemiyor muyum? Bu çılgınca şeyi benden uzaklaştır Tanrım, sözlerim kötünün yağı gibi asla başıma koku olarak sürülmesin.[104]

Boş Övgüler

Yoksul ve muhtacım.[105] Bendeki en iyi şey kendime olan hoşnutsuzluğumdur. Kusurlarımı düzeltene ve kibirlinin tanımadığı huzuru bana verene dek senin bağışlayıcılığına başvuracağım. Ne var ki ağzımızdan çıkan sözler, halkın bildiği bazı davranışlarımız, en büyük tehlike olan övgü sevgisini de beraberinde getirir. Övgü sevgisi kişisel bazı yetenekler yararına beğeniler dilenir ve toplar. Bu tutku, bunu kendimde eleştirdiğimde de beni ayartıyor. İnsan boş övgüleri hor görmekten de övgü çıkarıyor, böylece boş övgü tutkusu insanın içine, onu hor gördüğünden dolayı övünmesi ile girer.

Kendini Beğenmişliğin Doğası ve Gücü

İçimizde, ta içimizde bu türden başka bir eğilim daha var. Başkalarının hoşuna gitmedikleri hâlde kendilerinden hoşlanırlar, başkaların hoşuna gitmeye de çalışmazlar. Ne var ki kendilerinden hoşlandıklarından size daha itici gelirler. Sadece iyi olmayan şeyleri sevdiklerinden değil, sahibi olduğunuz iyiliklerden kendilerininmiş gibi yararlandıklarından. Onları, size borçlu ol-

duklarını kabul etseler bile bunu aynı şeylere sahip kişileri kıskanan bencilce bir sevinçle yaparlar. Bütün bu tehlike ve denemeler arasında yüreğimin nasıl titrediğini görüyorsun; yaralarımı iyi etmeye çalıştığını görüyorum, ancak yaralar almama engel olmuyorsun.

Tanrı'yı Arama

Düşüncelerimin bu uzun yolculuğunda, elimden geldiğince, pek parlak olmayan görüşlerimi sana sunarken ve sana danışırken neyi aramam ve neden sakınmam gerektiğini bana öğretmek için bana nerede eşlik etmedin ey Gerçek?

Duyularımla elimden geldiğince dış dünyayı dolaştım. Vücudumun yaşamını ve duyularımın çalışmasını gözlemledim. Daha sonra belleğimin sayısız zenginliklerle ve simgelerle dolu bölümlerinin derinliklerine girdim; onları şaşkınlıkla inceledim. Senin yardımın olmadan onları ayırt edemezdim, ancak bütün bunlardan tamamen farklı olduğunu anladım.

Bütün bunları çok iyi araştırdım; herbirini birbirinden ayırt etmek ve keşfettiklerime gerçek değerlerini vermek için bütün çabamı harcadım; kimi gerçekler duyular aracılığıyla bana iletildiler, kimilerini ise doğamda karışık bir şekilde bularak onları kendimde sorguladım; beni bilgilendiren bu mesajları sıraladım ve belleğimin geniş depolarında bazı anıları evirip çevirdim, kimilerini orada saklı tuttum, kimilerini de günyüzüne çıkardım. Bütün bu buluşları yapan ya da bende faaliyet gösteren güçten çok farklısın ve sen bu güç değilsin, çünkü sen bütün bu şeylerin kalitesi, varlığı ve değeri hakkında danıştığım değişmez ışıksın.[106] Onun için senin derslerini, buyruklarını dinliyordum, hâlâ da dinliyorum. Buyruklarını dinlemek en büyük zevkim, çalışmalarımdan fırsat buldukça buyruklarına sığınıyorum. Sana danışarak incelediğim bütün bu şeyler arasında ruhum ancak sende güvence bulabiliyor; dağınık duygularım ancak sende toplanabiliyor ve benden hiçbir şey senden uzaklaşmıyor. Kimi zaman

içimde çok olağanüstü bir duygu uyandırıyorsun, bundan çok gizemli bir hoşluk tadıyorum, bu duygu yetkin ve sürekli olmuş olsaydı, bu dünyaya tamamen yabancı bilmediğim birşey olurdu. Ne var ki yükünün beni ezdiği bu dünyaya yeniden düşüyorum, yeniden alışkanlıklarımın esiri oluyorum, beni tutsak tutuyorlar, gözyaşlarıma rağmen beni bırakmıyorlar. Alışkanlıkların yükü ne de ağırmış! Olabildiğim yerde olmak istemiyorum; istediğim yerde de olamıyorum: İki yandan da zavallı durumdayım.

Tanrı ve Sahte İyilikler

Bu nedenle günahkârlığımdan ileri gelen zayıflıklarımı üç dünya isteğine indirgedim ve iyileşmem için senin yardımını istedim. Çünkü yüreğim yaralı hâlde senin görkemini gördüm, geri çekilmek zorunda kalarak şöyle dedim: "Oraya kadar kim çıkabilir? Gözlerinden uzaklara atıldım."[107] Sen her varlığa egemen olansın. Ben ise, cimriliğimden, seni kaybetmek istemediğimden, hem sana hem de yalana sahip olmak istiyordum. O hâlde yalancı kişi gerçeğin kendisinden saklanmasını istemez. Bu nedenden dolayı seni kaybetmiş oldum, çünkü sen yalanla birlikte sahip olunmak istemiyorsun.

Neo-Platoncuların Öngördüğü Yol Tanrı'ya Götürmez

Seninle barışmak için ne yapmam gerek? Meleklere mi başvurayım? Hangi duayı edeyim? Hangi işleri yapayım? Bana söylediklerine göre birçokları sana geri dönmek istemiş ama kendi çabaları buna yetmediğinden bu yola başvurmuş; tuhaf vizyonların pençesine düşmüşler ve bu hayallerle cezalandırılmışlar.

Kibirliler seni kasıntı bilimleriyle ve göğüslerini yumruklayacaklarına burunlarını havaya kaldırarak aradılar; yüreklerinin benzerliğinden havayı kaplayan yetkileri[108] kibirlerinin dostu ve suç ortağı yaparak kendilerine çektiler; bunlar onları büyülü güçleri ile kandırdılar. Arınmak için bir arabulucu arıyorlardı,

ama aralarında öyle biri yoktu. Bu kendisine ışıktan melek süsü veren şeytandı.[109] Birçok kibirli bedeni kandırdı, çünkü onun tensel bir vücudu yoktu.[110]

Günahkâr ve ölümlüydüler; oysa kibirle barışmak istedikleri sen Tanrım, ölümsüz ve günahsızsın. Oysa Tanrı ile insanlar arasında arabuluculuk[111] yapacak olanın bir yandan Tanrı'yla bir benzerliği[112] öte yandan insanlarla bir benzerliği olmalı; sadece insanlara benzerse o zaman Tanrı'dan uzak kalacaktı; sadece tanrı'ya benzemiş olsa o zaman da insanlara uzak kalacaktı, her iki durumda da arabulucu olmayacaktı. İnsan gururunu okşamasına izin verdiğin bu sahte arabulucunun insanlarla ortak bir yanı var, o da günah. Bu sahte arabulucu ölümlü bir bedene sahip olmadığı için Tanrı'yla ortak bazı noktalara sahipmiş gibi gözükmek isteyerek kendisini ölümsüz olarak tanıtabilir. Ölüm günahın bir bedeli olduğundan, insanlarla ortak bir noktası bulunuyor, bu onu onlar gibi ölüme mahkum kılıyor.

İsa Gerçek Arabulucudur

İnsanlar onun aracılığı ile alçakgönüllülüğü öğrensinler diye gizli iyiliğinde insanlara gönderdiğin ve onlara açınladığın gerçek arabulucu, Tanrı ile insanlar arasındaki bu arabulucu insan Mesih İsa'dır, ölümlü günahkârlar arasında beliren bu ölümsüz Adil kişi, insanlarla ölümlü oldu, Tanrı ile adil oldu. Öyle ki adil olmanın bedeli yaşam ve huzurdur, onu Tanrı'yla birleştiren bu adaletle aklanmış dinsizlerden ölümü silip attı[113] ve onlar gibi ölmek istedi. Eski çağlardaki azizlere görünerek onları, -bizler nasıl onun geçmişteki ıstıraplarına iman ederek esenliğe kavuşuyorsak- gelecekteki ıstıraplarına olan imanlarıyla esenliğe kavuşturuyor. O insan olarak bir arabulucudur; ancak Tanrı'nın sözü olarak arabulucu değildir, Tanrı'ya eşittir, Tanrı'nın yanında Tanrı'dır ve Kutsal Ruh'la bir tek Tanrı'dır.[114]

Ey iyi Baba, sen bizi öylesine sevdin ki, biricik Oğlu'nu bizden esirgemeyerek biz dinsizler uğruna ölüme teslim ettin.[115] Bi-

zi öylesine sevdin ki, bu Oğul Tanrı'ya eşitliğine sımsıkı sarılmayarak haç üzerinde ölüme bile boyun eğdi,[116] ölüler arasında tek özgürlüğe sahipken, kendi yaşamını alıp vermeye gücü yeterken[117] bizim için kendini sana kazanan ve kurban olan olarak, kurban olduğu için kazanan olarak sunarken; bize kendini hem sungu hem de sunguyu Tanrı'ya sunan rahip gibi sunarak, sungu olduğu için sunguyu sunan rahip olarak; köle iken bizleri çocukların yaptı, senden doğduğu hâlde bizim kölemiz oldu. Haklı olarak sağında oturan ve sürekli olarak bizleri gözeten ona güvenim sonsuzdur.[118] Onun sayesinde sayısız bütün dertlerimden kurtulacağım, yoksa umutsuzluğa düşerdim. Sözünün insanla birleşmeyecek kadar uzakta olduğuna inanabilirdik, insan kılığını alıp bizim aramızda yaşamamış olsaydı umutsuzluğa düşebilirdik.[119]

Zavallılıklarımın ağırlığı ve günahlarım beni korkutuyor. Issız bir yere gitmeye bile karar vermiştim ama sen şu sözlerinle beni güçlendirerek buna engel oldun: "Mesih herkesin uğruna öldü. Öyle ki yaşayanlar artık kendileri için değil, kendileri uğruna ölmüş olan Kişi için yaşasınlar."[120] Görüyorsun Tanrım yaşamak için bütün dertlerimi sana devrediyorum; ve yasanın harikalarını göz önüne alacağım.[121] Güçsüzlüğümü ve cahilliğimi biliyorsun. Eğit beni, iyileştir beni.[122] Bilgeliğin ve bilginin tüm hazinelerinin saklı olduğu[123] biricik Oğlun beni kanıyla kurtardı, kibirliler bana hakaret etmeyi bıraksınlar. Kurtuluş bedelimin ne değerli olduğunun bilincindeyim, onu yiyorum, onu içiyorum, onu dağıtıyorum; hâlâ yoksul olduğumdan onu yiyip doymuş olanlar ve onu aradıklarından Tanrı'ya şükredenlerle birlikte doymak istiyorum!..[124]

Onbirinci Bölüm

Tanrı'nın Bildiği Şeyleri Neden Ona Anlatıyoruz?

Tanrım ebediyet sana ait olduğuna göre, sana söylediklerimi bilmiyor musun; ya da bir zamanda oluşan birşeyi zamanda görmüyor musun? Öyleyse onca şeyi sana anlatmanın ne anlamı var? Bunları kuşkusuz seni bilgilendirmek için değil de, bu kitabı okuyacak kişilerin yüreğinde ve kendi yüreğimde sana olan sevgiyi uyandırsın ve "Rab yücedir ve her övgüye lâyıktır"[1] diyebilelim diye anlatıyorum. Daha önce de söyledim, yine söylüyorum: "Bu kitabı senin aşkınla ve senin aşkın için yazıyorum." Gerçi biz dua ediyoruz ancak hakikat bize şöyle diyor: "Babanız nelere gereksinmeniz olduğunu daha siz ondan dilemeden önce bilir."[2] Başlamış olduğun bizi kurtarma işlemini tamamlayasın ve zavallı olmaktan kurtulup sende mutluluğu tadalım diye zavallılıklarımızı ve bize yaptığın iyilikleri[3] sana söyleyerek, sana yüreğimizi açıyoruz. Çünkü bizleri yoksulluk ruhuna sahip olmaya, yumuşakbaşlı olmaya, gözyaşı dökmeye, adalete susamış, bağışlayıcı, temiz yürekli ve barışçı kişiler olmaya çağırıyorsun.[4]

İşte sana elimden geldiğince, birçok şey anlattım; çünkü sen ilk olarak benden, Rab Tanrım olan sana, bunları anlatmamı istedin. "Çünkü Tanrım sen iyisin ve bağışlayıcılığın ebedidir."[5]

Tanrım, Kutsal Kitapları Anlamamı Sağla!

Bana yaptığın bütün çağrılarla, bana verdiğin bütün terörlerle, bütün tesellilerle, bütün esinlerle beni, halkına, senin kutsal doktrinini gösterecek ve sözlerini anlatacak mevkiye getirdiğini kalemimle anlatabilecek miyim? Bütün bunları anlatabilsem bile, zamanım öyle değerli ki, bu bana çok pahalıya mal olurdu.

Uzun süredir Yasa'nı derinlemesine incelemek ve onun hakkında bildiklerimi ve cahilliğimi, ruhumda ortaya çıkardığın ilk pırıltıları ve ruhumda kalan karanlıkları, güçsüzlüğümün gücün tarafından yutulmasına kadar sana bildirmek için yanıp tutuşuyorum. Yeniden güç bulmak için bedenimin ve zihnimin dinlenmekle ve insanlara borçlu olmadan hizmet etmekle geçirdiği zamanları başka işlerde harcamak istemiyorum.

Rab Tanrım, duamı işit;[6] isteklerimi yerine getir.[7] İsteklerim kendim için değildir, kardeşlerime yardım etmek istiyorum; bu konuda ne kadar dürüst olduğumu yüreğime bakarak görebilirsin. İzin ver de sana dilimi ve düşüncemi kurban edeyim, onlar senin hizmetçilerin olsunlar ve sana adayacağım şeyi bana ver.[8] Çünkü yoksul ve muhtacım, oysa sen sana yakaran herkese karşı eliaçıksın[9] ve kendin hakkında endişelenmeden bizler için kaygılanıyorsun. İçte ve dışta dilimi her türlü ihtiyatsızlıktan ve yalandan koru. Kutsal Kitaplarında temiz sevinçler bulayım. Onlarda yanılgıya düşmeyeyim ve kimseyi de Kutsal Kitaplar konusunda yanılgıya düşürmeyeyim. Ey Rab, dinle beni ve acı bana, körlerin ışığı ve güçlülerin de gücü olan ey Rab Tanrım[10] ruhuma bak ve uçurumun derinliklerinden attığı çığlığı işit.[11] Nitekim kulakların uçurumlarda değilse, nereye gidecekler? Çığlıklarımızı kime atacağız? "Gün senindir, gece de."[12] Bir işaret yapman yeterli ve anlar uçup giderler. Bana Yasa'nın gizlerini incele-

yecek zaman ver ve kapıyı, onu çalana kapama. Çok derin anlamları olan onca sayfayı boşuna yazmış olamazsın. Bu ormanların da, içine sığındıkları, orada kendilerince yaşadıkları, başıboş gezdikleri, otladıkları, dinlendikleri ve geviş getirdikleri geyikleri vardır.[13] Ey Rab eğitimimi tamamlamamı sağla ve bana bu sayfaların içerdiği anlamları açıkla. Senin sözün benim mutluluğumdur, senin sözün her türlü tensel istekten daha tatlıdır. Sevdiğim şeyi bana ver, çünkü onu seviyorum. Sevmeyi sen bana öğrettin. Susuz kalmış otunu hor görme, lütuflarını ondan esirgeme. Kitaplarında bulduğum herşeyi sana anlatmama izin ver. Göğü ve yeri yarattığın zamanın başlangıcından, senin kutsal kentinin, seninle birlikte sonsuza dek mutluluğu tadacağı zamana kadar "övgü seslerini duyayım,"[14] kaynağından içeyim ve "senin Yasanın harikalarını[15] inceleyeyim!"

Ya Rab acı bana, isteğimi yerine getir.[16] Dünyayla ilgili birşey istemiyorum, ne altın, ne para, ne değerli taşlar, ne şık giysiler, ne şeref, ne yüksek mevkiler, ne cinsel istekler, ne de bu dünyadaki geçici yaşamımızda bizler için gerekli fiziksel gereksinmeler; nitekim bütün bunlar senin adaletini ve krallığını arayanlara fazlalıkla verilecektir.[17]

Tanrım, isteğimin kaynağına bak. Kötüler bana tattıkları zevkleri anlattılar, ne var ki bu zevkler senin Yasanda yazılanlara benzemiyor.[18] Benim isteğimi uyandıran senin Yasandır. Ey Baba, bak ve gör, bak ve onayla. Keşke bağışlayıcı bakışlarında aklanabilsem,[19] kapıyı çaldığımda sözlerinin arkasındaki gizli anlamlar benim için anlaşılır olsalar. Kendin ile bizim aramıza arabulucu olarak koyduğun, sağında oturan insan Oğlu, Oğlun Mesih İsa adına sana yalvarıyorum;[20] onun aracılığınla bizi aradın, oysa biz seni aramıyorduk, seni arayalım diye bizi aradın. Beni ve herşeyi, onun aracılığıyla yarattığın Sözün adına, inanan halkını,[21] ben de o halkın içindeyim, onun aracılığıyla evlât edindiğin biricik Oğlun adına sana yalvarıyorum. Sana, sağında oturan ve bizler için arabuluculuk yapan,[22] bilgeliğin ve bilginin bütün hazinelerinin saklı olduğu Mesih[23] adına yalvarıyorum. Kitaplarında ara-

dığım O'dur. Musa onun hakkında şöyle yazıyor: "Bunu kendisi, Hakikat olan söyledi."[24]

Yaradılış

"Göğü ve yeri"[25] başlangıçta nasıl yaratmış olduğunu anlamamı ve kavramamı sağla. Musa bunu yazdı. Bunu yazdı ve kayboldu; senin yanına gitmek üzere, onunla konuştuğun bu yerden gitti, bugün benim yanımda değil. Benim yanımda olsaydı, onu yanımda tutar ve ona sorulaur sorardım, senin adına bu metnin anlamını açıklamasını ondan rica ederdim, ağzından çıkacak her söze kulak verirdim. Benimle İbranice konuşmuş olsaydı, sesini boşuna duymuş olurdum, çünkü sözlerin ne ifade ettiklerini anlayamazdım, ancak Lâtince konuşmuş olsa, ne söylediğini anlardım. Ama doğru söylediğini nereden bilirdim? Doğru söylediğini bilsem bile, bunu ondan mı öğrenirdim? Hayır, içimden, düşüncelerimin içinden hakikat, -ne İbranice, ne Yunanca, ne Lâtince, ne barbarca- bir ağzın ve de bir dilin yardımı olmadan, hecelerin gürültüsü olmadan; "doğru söylüyor" derdi. Ben de hemen güvenle dolu olarak kulun bu insana; "doğru söylüyorsun" derdim. Ne var ki onu sorgulayamıyorum, onun için, gerçekle ilgili sözleri ifade ederken düşüncelerini kaplayan sen, ey hakikat, sana Tanrım, duamı sunuyorum: Günahlarımı bağışla.[26] Bu adamın, bu kulunun bu gibi şeyleri söylemesini sağladığın gibi bana da onları anlama yeteneği ver.

Yer ve Gök Yaratıldıklarını Haykırıyorlar

Yer ve gök varlar. Yaratılmış olduklarını haykırıyorlar, nitekim değişkenler ve değişiyorlar. Ancak yaratılmamış olan bununla birlikte var olan içinde öz karakteri değişkenlik ve değişim olan daha önceden tutulmamış hiçbir şeyi tutmaz. Yer ve gök kendiliklerinden yaratılmadıklarını da haykırıyorlar: "Bizler yaratılmış olduğumuz için varız. Var olmadan önce yoktuk, öyley-

se kendi kendimizi yaratamayız." Söyledikleri bu sözler kesinlikle doğrudur.

Öyleyse sen, Rab, onları yarattın, sen güzelsin çünkü yarattıkların güzel; sen iyisin, çünkü yarattıkların iyidir, sen var olansın çünkü onlar vardır. Ne var ki onlar yaratıcısı olan sen kadar ne güzeller, ne iyiler, ne de gerçekler; seninle kıyaslandıklarında ne güzellikleri, ne iyilikleri, ne de varlıkları kalır. Sayende bu gerçekleri biliyoruz. Bizim bilimimiz seninkiyle kıyaslanınca sadece cahillikten başka birşey değildir.

Evren Hiçten Yaratıldı

Yeri ve göğü nasıl yarattın? Böylesi büyük birşeyi yaratmak için hangi araçtan yararlandın? Sen, içinde tasarladığı şekli bir cisme başka bir cisimle şekil vererek dışa vuran sanatçıya benzemiyorsun. Sen aklı yaratmasaydın sanatçının bu yeteneği nereden gelirdi? Sanatçı, var olan ve değiştirilmeye uygun, toprak, tahta altın gibi bir cisme tasarladığı düşünceleri uygular. Ama sen bu şeyleri yaratmamış olsaydın, onlar nasıl var olurlardı? Sanatçının vücudunu, kol ve bacaklarını kumanda eden ruhunu, eserini yarattığı malzemeyi, dışarıda yaratacağı şeyi içinde tasarlayan dehasını, aklından geçen düşünceleri maddeye geçirdiği ve yaptığını aklına ileten ve bu içsel hakeme, eserin iyi olup olmadığını öğrenmek için başvuran duyu organlarını da sen yarattın.

Bütün bu şeyler ey evrenin Yaratıcısı seni övüyorlar. Ama onları nasıl yarattın? Tanrım, yeri ve göğü nasıl yarattın? Yeri ve göğü elbette ne yerde ne de gökte yarattın. Onları ne havada ne de denizde yarattın, çünkü bütün bunlar dünyaya ait. Evreni de evrende yaratmadın, nitekim var olması için, yaratılması için, bir uzay yoktu. Elinde yeri ve göğü yaratacak malzeme yoktu. Yapmamış olduğun ve birşeyler yapmak için kullanacağın bu şeyler sana nereden geldi? Bütün bunlar sen var olduğun için varlar demekten başka söz kalmıyor. Şu hâlde konuştun ve herşey var oldu, bir tek sözün herşeyi yarattı.[27]

Tanrı Evreni Yaratan Sözü Nasıl Söyledi?

Bu sözü nasıl söyledin? Bulutların arasından çınlayan ve "Bu benim sevgili Oğlumdur"[28] diyen ses gibi mi konuştun? Bu ses duyuldu sonra bir daha duyulmadı; bu sesin bir başlangıcı ve bir sonu vardı; bu sözlerin heceleri titreştiler, sonra geçtiler, ikinci hece birinciyi izledi, üçüncü ikinciyi izledi, hepsinden sonra gelen sonuncuya dek hep böyle devam etti, sonra sessizlik oldu. Bu söz açık bir şekilde görülüyor ki ebedî iradenin hizmeti altında bulunan geçici ve hareketli bir güç tarafından söylenmiş. Zaman içinde ifade edilen bu sözler dış kulak aracılığı ile, ruhsal kulağı ebedi Sözde olan akıla iletilir. Akıl zamanda titreşen bu sözleri ebedi Sözünün sessizliği ile kıyasladı ve şöyle dedi: "Çok farklı, çok farklı şeyler, bu sözler beni aşıyorlar, hatta uçup gittiklerinden var bile sayılmazlar; ama Tanrı'nın Sözü ebediyyen benim üstümde durur."[29]

Sesli ve geçici sözlerle "Yer ve gök olsun!" dediysen ve onları böyle yarattıysan, o zaman yer ve gökten önce, maddî bir varlık vardı ve bu varlığın zaman içindeki hareketi, sesi zaman içinde titreştirmiş olmalı. Oysa yer ve gök olmadan önce herhangi bir nesne yoktu, ya da eğer bir tane vardıysa, kuşkusuz bir şekilde "Yer ve gök olsun" buyruğunu söyleyecek bu varlığı da ard arda gelen sözcüklerin aracılığı olmadan oluşturduğunu kabul etmeli. Nitekim bu sesi oluşturan bu nesnenin durumu ne olursa olsun, eğer sen onu yaratmamış olsaydın var olamazdı. Bu sözlerin çıktığı bu nesneyi yaratmak için hangi Sözden yararlandın?

Tanrı Evreni Sözüyle Yarattı

Tanrı olan senin yanında, Tanrı olan ve ebediyyen ifade edilen ve herşeyin onunla birlikte ebediyen ifade edilen Sözü bu şekilde anlamamızı istiyorsun. Bu Sözde herşeyin ifade edilmesi için söylenmiş olanın ardından bir başkası gelmez, onda herşey aynı zamanda ve ebediyen ifade edilir. Aksi takdirde, bu gerçek ebediyet, gerçek ölümsüzlük değil zaman ve değişiklik demek olurdu.

Tanrım bunu anladım ve bunun için sana şükrediyorum.[30] Rab, bunu anladım ve sana itiraf ediyorum ve gün gibi aşikâr bu gerçeği inkâr etmeyen kişi de benimle birlikte anlar ve sana şükreder. Var olduktan sonra artık olmamanın ya da yokken var olmanın, ölmek ve doğmak demek olduğunu biliyoruz. Ama senin Sözün, gerçekten ölümsüz ve ebedî olduğu için, onda ne geçiş ne de birbiri ardına gelme vardır. Söylediğin herşey ve var olmasını söylediğin herşey seninle birlikte ebedi olan Sözün aracılığıyla oluyor. Sözün aracılığıyla yaratıyorsun başka şekilde değil; bununla birlikte sözünle yarattığn şeylerin hepsi ne aynı zamanda ne de ebediyyen var oluyorlar.

Gerçek Işık

Rab Tanrım, peki bu nasıl oluyor? Bir bakıma bunu anlıyorum, ama nasıl ifade edebileceğimi bilmiyorum. Bir başlangıcı ve bir sonu olan herşeyin, başlangıcı ve sonu olmayan ebedî akılda başlanacağı ve biteceği görüldüğünde başlar ve biter. Bu akıl başlangıç olan senin Sözündür, çünkü o bizimle konuştu.[31] İncil'de, kendisine inanalım, kendimizde onu arayalım ve tek ve iyi bir efendinin müritlerini eğittiği gibi Ebedî hakikatte onu bulalım diye, bedenindeki sesiyle bize seslendi ve bu sözler dıştan insanların kulaklarında yankılandı.[32]

Orada, Rab, benimle konuşan sesini duyuyorum; bizi eğiten bizimle gerçekten konuşmuş olur; bizi eğitmeyen ise, sözler sarfetmiş olsa bile bizle konuşmuş olmaz. Değişmeyen hakikatten başka bizi ne eğitebilir ki? Değişen yaratıkların dersleri ancak bizi ışığımız, desteğimiz, çıktığımız başlangıca bağlı kalmamızı sağlayan güveyin[33] sesi olan değişmeyen hakikate götürürse değer kazanır. Bu nedenledir ki, o "başlangıçtır" ve varlığını sürdürmemiş olsaydı, yolumuzu şaşırdığımızda nereye başvuracağımızı bilemezdik; yanlıştan döndüğümüzde, bizi döndüren bilgimizdir, bizimle konuşan başlangıç ve ses olduğundan bu bilgiyi bize o verir.

Tanrı'nın Sözü Yüreğe Nasıl Seslenir?

Ey Tanrım, yeri ve göğü bu "Başlangıçta" senin Sözünde, senin Oğlunda, senin erdeminde, senin bilgeliğinde, senin hakikatinde bir tek sözünle, bir tek şahane eyleminle yarattın. Bunu kim anlayabilir? Kim anlatabilir? Zaman zaman beni aydınlatan ve yüreğimi yaralamadan etkileyen bu ışık nedir? Aşktan titriyor ve yanıp tutuşuyorum: Titriyorum, çünkü bakıyorum da bir yandan ondan ne kadar farklıyım; öte yandan ona ne kadar benzediğimi düşünerek yanıp tutuşuyorum. Zaman zaman beni Bilgeliğin kendisi aydınlatıyor. Zavallılıklarımın ağırlığından karanlıklara düştüğümde, ona bağlanmayı bıraktığımda, ruhumu kaplayan bulutları dağıtarak beni yeniden kurtarıyor. Üzüntümden gücüm öylesine zayıfladı ki;[34] mutluluğumu bile kaldıramıyorum, oysa sen bütün günahlarımı bağışlıyor, bütün hastalıklarımı iyi ediyorsun. Yaşamımı bozulmuşluktan kurtaracaksın, beni acımayla ve merhametle taçlandıracaksın, arzularımı iyiliklerinle tatmin edeceksin, çünkü gençliğin kartalınki gibi yenilenecek.[35] Umudumuz sayesinde kurtulduk ve sözlerini yerine getirmeni sabırla bekliyoruz.[36] Kendi içinde kendisiyle konuşan seni duyabilen duysun, ben ise senin esinine inanarak haykıracağım: Yapıtların ne şahane Ya Rab, onları Bilgeliğinde yarattın![37] Bilgeliğin başlangıçtır ve sen yeri ve göğü başlangıçta yarattın.

Tanrı Yeri ve Göğü Yaratmadan Önce Ne Yapıyordu?

"Tanrı yeri ve göğü yaratmadan önce ne yapıyordu?" sorusunu soranlar hâlâ "eski insan" kalıbında kalarak hata içinde değiller mi? Tanrı tembel tembel oturuyor ve hiçbir şey yapmıyorduysa, önce ve eserini tamamladıktan sonra niye hep öyle kalmadı? Nitekim Tanrı'da yeni bir hareket söz konusu olsaydı, daha önce hiç yaratmamış olduğu birşeyi yaratma iradesi ortaya çıkmış olsaydı, o zaman var olmayan bir iradenin doğmasıyla gerçek ebediyetten nasıl söz edebilirdik? Çünkü Tanrı'nın iradesi bir yara-

tık değildir, her yaratıktan önce gelir: Yaradanın iradesi daha önce var olmasaydı hiçbir yaratık var olamazdı. Öyleyse Tanrı'nın iradesi Tanrı'nın özüne aittir. Eğer Tanrı'nın özünde daha önce var olmayan birşey doğuyorsa, o zaman ona gerçek anlamda ebedîdir denilemez. Tanrı yaratıkların ebediyyen var olmasını istemiş olsaydı onların ebedî olması gerekirdi. "Peki o zaman yaratıklar, neden ebedî değildir?"[38]

Tanrı'nın Ebediyeti Zamanın Dışındadır

Bu şekilde konuşanlar, Ey Tanrı'nın Bilgeliği, akılların ışığı olan seni hâlâ tanımıyorlar,[39] yaratılmış olan şeylerin senin sayende ve sende nasıl yaratıldıklarını hâlâ anlamıyorlar. Ebedi şeyleri öğrenmek istiyorlar, ama yürekleri geçmişle geleceğin boş hayallerinde yüzüyor.[40]

Bu yüreği kim dizginleyecek ve onu biraz değişmez kılacak, hep değişmeyen olarak kalan ebediyetin görkemini kendinden geçerken şöyle bir görse ve bunu hiç durmayan zamanla kıyaslasa ve onunla hiçbir benzerliği olmadığını görse, o zaman, zaman uzunluğunun aynı anda akmayan sayısız anların ard arda gelmesinden oluştuğunu görecektir; ebediyette ise, tersine hiçbir şey ard arda gelmez, herşey şimdiki zamandır, oysa zamanda hiçbir şey bütünüyle şimdiki zaman olamaz. Geçmişin gelecek tarafından itildiğini, geleceğin de geçmişi izlediğini ve bütün geçmiş ile geleceğin varlıklarını ve akışlarını ebedî şimdiki zamandan aldıklarını görecektir. Kim insanın aklını, geçmişi ve geleceği olmayan değişmez ebediyetin nasıl gelecekle geçmişi belirlediği konusuna çekerek bunu görmesini sağlayacak? Elimin, ağzımdan çıkan sözlerin böyle bir işi başaracak gücü var mı?[41]

Tanrı Dünyayı Yaratmadan Önce Ne Yapıyordu?

"Tanrı yeri ve göğü yaratmadan önce ne yapıyordu?" sorusuna vereceğim yanıt, sorunun güçlüğünden ustalıkla sıyrılmak

için dalga geçen birinin verdiği şu yanıt olmayacak: "Kendilerini aşan gizleri araştıranlar için cehennemi hazırlıyordu." Bunu anlamak başka şey, dalga geçmek başka şeydir. Bilmediğim zaman "bilmiyorum" demeyi yeğlerim, bu dalga geçmek derin gizler hakkında soru soranı gülünç duruma düşürür ve buna kötü cevap vereni de över.

Tanrım, senin her yaratılanın yaratıcısı olduğunu söylüyorum ve eğer 'yer ve gök' adından yaratılan herşey anlaşılıyorsa, şunu söylemeye cesaret edebilirim: "Tanrı yeri ve göğü yaratmadan önce birşey yapmıyordu." Çünkü birşey yapmış olsaydı, yaratıktan başka ne olabilirdi? Keşke yararıma olacak başka şeyleri de yaratılış olmadan önce tüm yaratığın yok olduğunu bildiğim gibi bilseydim.

Dünya Yaratılmadan Önce Zaman Yoktu

Değişken biri zaman içinde akan imgeler arasında dolanırken, herşeye kadir ve herşeyi yaratan ve koruyan, yerin ve göğün işçisi olan senin Tanrım, sayısız yüzyıllar boyunca böyle bir eseri yaratana dek, ondan uzak kaldığını düşünüyorsa, gözünü açsın ve yanlışlığının farkına varsın.

Sayısız yüzyıllar nasıl geçebilirlerdi, çünkü yüzyılların yapıcısı ve yaratıcısı olan sen, onları daha yaratmamıştın? Yüzyıllar hiç var olmamışlarsa, nasıl akıp gideceklerdi?

Bütün zamanların yapıcısı sen olduğuna göre bir zaman var idiyse, o zaman yeri ve göğü yaratmadan önce aylak aylak durduğun nasıl söylenebilir?[42] O zamanı da sen yarattın ve zamanlar sen onları yaratmadan akıp gidemezler. Tersine yer ve gök yaratılmadan önce hiçbir zaman yok idiyse, o zaman neden, o zaman ne yaptığın soruluyor? Çünkü zamanın olmadığı yerde "o zaman" diye birşey de olamaz.

Senin, zamanlardan önce gelmende de zaman söz konusu değil; yoksa bu durumda da sen bütün zamanlardan önce gelmemiş olurdun. Oysa sen hep var olan ebedîliğinle, bütün geçmiş

zamanlardan öncesin, bütün gelecek zamanlara egemensin; onlar geleceğe ait olduklarından, gelir gelmez hemen geçmişe geçerler, oysa sen, hep aynısın ve yılların geçmez.[43] Yılların ne geçer ne de gelirler; bizim yıllarımız ise hepsi gelsin diye gelip giderler. Senin yılların durduklarından hepsi bir anda dururlar; geçmedikleri için giden yıllar gelenlerce ortadan kaldırılmazlar; bizim yıllarımız ise hepsi ortadan kalkınca, ancak o zaman hepsi olacaklar. "Senin yılların bir gündür"[44] ve senin günün her zamanki bir gün değildir, senin günün sürekli bir bugündür; çünkü senin bugünün yerini ertesi güne bırakmaz ve ertesi günün de dünü izlemez. Senin bugünün ebediyettir: İşte bu nedenledir ki, "Ben seni bugün doğurdum"[45] dediğin kişiyi aynı ebedîlikli olarak doğurdun. Bütün zamanları sen yarattın, sen zamanlardan da öncesin; onun için zaman var olmadan önce bir zamandan söz edilemez.

Zaman Nedir?

Zamanı sen yarattığına göre, senin birşey yapmadığın bir zamandan söz edilemez. Sen sürekli olarak aynı kaldığından hiçbir 'zaman' seninle aynı ebedîlikte olamaz; zaman sürekli olarak aynı kalsaydı o zaman 'zaman' olmazdı. Gerçekte zaman nedir? Zamanı kolayca ve hemen kim açıklayabilir? Zamanı açıkça anlatabilecek kadar kim kavrayabilir? Oysa konuşurken en çok kullandığımız bir sözcüktür zaman. Zamandan söz ederken herhâlde ne dediğimizi biliyoruz; bir başkası zamandan söz edince de onu anlıyoruz.

Öyleyse zaman nedir? Bunu bana kimse sormasa bile biliyorum, ama biri sorarsa nasıl açıklayacağımı bilmiyorum. Ama şurasını kesin olarak söyleyebilirim ki, hiçbir şey geçmeseydi (zamanda), geçmiş zaman olmazdı; hiçbir şey olacak olmasaydı gelecek zaman olmazdı; hiçbir şey olmasaydı şimdiki zaman olmazdı.

Şu iki zaman, geçmişle gelecek zaman, geçmiş artık olmadığına ve gelecek de gelmediğine göre nasıl varlar? Şimdiki zaman hep şimdi olsaydı geçmişe gitmeseydi, o zaman 'zaman' olmak-

tan çıkıp ebediyet olurdu. Öyleyse, 'şimdi'nin zaman olabilmesi için geçmişe akması gerekiyorsa o zaman ona nasıl vardır diyebiliriz? Mademki var olmasının nedeni, var olmayı terk etmesi oluyor, kısacası ona zaman olmamaya yöneldiği için gerçekte zamandır diyebiliriz.[46]

Zamanın Ölçüsü Nedir?

Bununla birlikte "uzun zaman" ve "kısa zaman" diyoruz, bunları da sadece geçmiş zaman ile gelecek zamana ilişkin kullanıyoruz. Örneğin, bulunduğumuz zamandan yüzyıl öncesine uzun bir geçmiş zaman, yüzyıl sonrasına da uzun bir gelecek zaman diyoruz; yine bizim için on gün öncesine kısa bir geçmiş zaman, on gün sonrasına da kısa bir gelecek zaman diyebiliriz. Fakat var olmayan birşey nasıl kısa ve uzun olabilir? Çünkü geçmiş zaman artık yoktur, gelecek zaman da henüz yoktur. Bu nedenle "geçmiş uzundur" değil de geçmiş "uzun oldu" gelecek için de "uzun olacak" deriz.

Rabbim, sen benim ışığımsın,[47] gerçeğin burada da insana gülecek mi? Nitekim uzun dediğimiz geçmiş zaman artık geçmiş olunca mı yoksa hâlâ şimdiki zaman iken mi uzun zaman olmuştur? Uzun birşey olduğu sürece uzun olabilirdi. Ama bir kez geçtikten sonra artık yoktur: Buradan şu sonuç çıkıyor: Hiç olmadığına göre uzun da olamaz.

Öyleyse "geçmiş zaman uzun oldu" demeyelim; çünkü geçtiği zaman artık olmadığına göre onda uzun olacak birşey bulamayız. Ama "şimdiki zaman uzundu" diyelim, çünkü sadece şimdiki zaman iken uzundu. Henüz geçmemiş ve varlığı sona ermemiş olduğundan sadece onun uzun olma olasılığı vardır. Ama birden geçmişe geçince var olma özelliğini yitirdiğinden uzun olması da sona erer.

Ey insan ruhu, şu hâlde bir şimdiki zamanının uzun olup olamayacağına bakalım; çünkü sana süreyi algılama ve ölçme yeteneği verilmiştir. Buna ne yanıt vereceksin?

Şimdiki yüzyıl uzun bir zaman mı? Önce bak bakalım, yüzyıl şimdiki zaman olabilir mi? Yıllardan ilki geçmekteyse, o şimdiki zamandır, ama doksan dokuz öteki yıl hâlâ gelecek zamandır, onun için de henüz yoklardır. İkinci yıl şimdiki zaman ise, o zaman bir tanesi geçmiştedir, ikinci yıl şimdiki zamandır, ötekiler ise gelecek zamandır. Bu yüzyıllık devrede, hangi yılı şimdiki zaman olarak kabul edersek edelim, ondan öncekiler geçmiş, sonrakiler de gelecek zaman olur. İşte bu nedenledir ki yüzyıl şimdiki zaman olamaz.

Geçmekte olan yıla bir bak, acaba o da şimdiki zaman olabilir mi? Geçmekte olan ilk ayı ise, ötekiler gelecek zamandır. İkincisi geçmekteyse, birinci ay geçmiştir, öteki aylar da henüz yoktur. Demek ki bir yıl da bütünüyle şimdiki zaman değildir, bütünüyle şimdiki zaman olmadığından yıl şimdiki zaman olamaz; bir yılda on iki ay vardır, hangi ayı ele alırsanız alın, geçmekte olan ay o ay olacak, ötekilerse ya geçmiş ya da gelecek zaman olurlar. Öte yandan geçmekte olan şimdiki zaman olamaz, ancak geçmekte olan bir gün şimdiki zaman olabilir. Söz konusu birinci günse ötekiler gelecektir, sonuncu gün söz konusuysa ötekiler geçmiştir, aralarından herhangi bir gün söz konusuysa, o gün de geçmiş ve gelecek günler arasındadır.

İşte uzun diye adlandırabileceğimiz şimdiki zaman neredeyse bir tek gün aralığına sığdırıldı. Bu tek günü ele alıp inceleyelim. Gün de bütünüyle şimdiki zaman olamaz. Bir günde gece ve gündüzden oluşan yirmi dört saat vardır. Birinci güne göre ötekiler gelecektir; sonuncu güne göre de bütün ötekiler geçmiş; aradaki bir güne göre de, ondan öncekiler geçmiş, sonrakiler gelecektir. Bir tek saat bile parçalar hâlinde geçer gider; saatin içinde uçup giden geçmiş, kalanlar ise gelecektir. Eğer anlar ne kadar küçük olurlarsa olsunlar, an denilen parçacıklara bölünemeyen bir zaman noktasını kavrayabilirsek, işte o noktaya şimdiki zaman diyebiliriz. Ancak bu zaman noktası gelecekten geçmişe öyle bir hızla akıp gider ki, bu zaman noktasının bir süreç içinde yayılması olanaksızdır. Yayılmış olsaydı o zaman

geçmişe ve geleceğe bölünecekti, oysa şimdiki zamanın yayılımı yoktur.

O hâlde "uzun" diyebileceğimiz zaman nerededir? Gelecek zamanda mı? Ama gelecek zaman için uzundur demiyoruz, çünkü uzun olabilmek için henüz ortalarda yoktur. Ama "uzun" olacak diyoruz. Peki ne zaman uzun olacak? Eğer şimdi gelecek zamanda ise, uzun olamaz: Olmadığı için uzun olamaz. Yoksa uzun olmak için henüz olmayan gelecek zamandan olmaya başladığı ve olacağı şimdiki zaman olduğu saatte mi olacak? Şimdiki zaman öne sürdüğüm bu nedenlerden dolayı uzun olamaz.

Sadece Şimdiki Zaman Ölçülebilir

Tanrım, yine de, zaman aralıklarının bilincindeyiz; onları kendi aralarında kıyaslayabiliyoruz; kimine daha uzun kimine daha kısa diyebiliyoruz. Aynı zamanda hangi zamanın hangisinden daha uzun ya da daha kısa olduğunu ölçebiliyoruz; şunun iki katı ya da üç katı; bunun öteki kadar olduğunu söylüyoruz. Bunu yaparken algıladığımız akmakta olan zamanı ölçüyoruz. Artık olmayan geçmiş zamanı ya da henüz olmayan gelecek zamanı kim ölçebilir? Hiçliği ölçeceğini iddia eden kişiden başka. Şu hâlde geçmekte olan zaman algılanabilir ve ölçülebilir. Zaman bir kez geçtikten sonra ölçülemez, çünkü artık yoktur.

Geçmiş ve Gelecek Zaman Nerededir?

Ey Baba, araştırıyorum, kesin birşey söylemiyorum; Tanrım, bana yardım et, beni yönlendir.[48] Çocukken öğrendiğimiz ve çocuklara öğretildiği gibi geçmiş, şimdiki ve gelecek üç zamandan sadece şimdiki zamanın var olduğunu, mademki öteki ikisi yoklar, savunacak biri var mı? Ya da onlar da, yani geçmiş ile gelecek zaman da var, gelecek zaman şimdiki zaman olduğunda, şimdiki zaman gizli bir yerden mi çıkıyor, şimdiki zamandan

geçmiş zaman olunca, geçmiş de gizli bir yere mi çekiliyor? Gelecekten haber verenler, geleceği nerede görmüşler, mademki henüz yok? Olmayan birşeyi görmek olanaksızdır. Yine geçmişte olanları anlatanlar, eğer onları belleklerinde görmemişlerse gerçek şeyler anlatamazlar. Geçmişin bir varlığı olmasaydı, onu görmek tamamen olanaksız olurdu. Şu hâlde gelecek de geçmiş de vardır.

Geçmiş ve Gelecek Nasıl Varlar?

Tanrım, bırak da araştırmamı daha derinleştireyim, ey umudum,[49] sapmayayım diye bana yardım et!

Eğer gelecek ve geçmiş varsalar, peki neredeler? Bunu öğrenmek istiyorum. Gerçi henüz bunu çözmeyi başaramadımsa da, en azından onlar her nerede iseler, gelecek ya da geçmiş olarak değil, şimdiki zaman olarak varlar. Nitekim gelecek orada gelecek olarak var ise, o hâlde yoktur demek; geçmiş de orada geçmiş olarak varsa, o da artık yoktur demek. Öyleyse her nerede olurlarsa olsunlar, her ne olurlarsa olsunlar, ancak şimdiki zaman olarak varlar. Belleğimizde kalan geçmişteki bazı gerçek olayları anlattığımızda, olmuş bitmiş olayların kendilerini değil, ama zihinde duyular aracılığıyla zihnimize işlenmiş şeylerin imgelerinden oluşan sözcükler kullanırız. Örneğin, geçmişte kaybolup giden ve artık olmayan çocukluğumu anımsadığımda ve anlattığımda onun imgesini şimdiki zaman içinde görüyorum, çünkü bu imge hâlâ belleğimde duruyor.

Geleceği görmek de aynı mekanizmayla mı çalışıyor? Henüz vuku bulmayan olaylar önceden var olan imgeler aracılığıyla mı algılanıyor? Tanrım, itiraf ederim ki, bilmiyorum. Ama kesinlikle şunu biliyorum ki, genelde bizler gelecekteki eylemlerimizi önceden düşünüyoruz ve bu önceden düşünme olayı şimdiki zamanda oluyor, oysa önceden düşündüklerimiz gelecek olduklarında henüz yoklar. Önceden düşündüğümüz eylemi gerçekleştirmeye kalktığımızda, buna girişiştiğimizde ancak o zaman bu ey-

lem var olacaktır; çünkü o zaman artık gelecek değil şimdiki zaman olacaktır.

Gelecekle ilgili bu gizemli önceden sezme nasıl gerçekleşirse gerçekleşsin, ancak o var olmayan şey var olduğunda görülür. Ama var olan şey artık gelecek değildir, şimdiki zamandadır. Gelecekteki şeylerin göründüğü söylendiğinde, henüz var olmayan gelecekteki olayların kendileri değil, onların var olan nedenleri ya da belki onların varlıklarını belirten işaretleri görünürler: Görenler için onlar gelecek ama şimdiden şimdiki zamandır ve onlar sayesinde gelecek önceden sezilerek önceden söylenebilirler. Bu kavramlar şimdiden vardırlar, geleceği önceden bildirenler onları şimdiki zamanda kendilerinde görürler.

Buna birçok örnek arasından bir tanesini vereyim. Tan ağarmasını gördüğümde, güneşin doğacağının yakın olduğunu söyleyebilirim. Gördüğüm şey şimdiki zamanda, olacağını bildirdiğim şey ise gelecek zamandadır. Güneş gelecek zamanda değildir: Çünkü o zaten vardır ama güneşin doğuşu henüz gerçekleşmemiştir. Güneşin doğuşunun hayali zihnimde olmamış olsaydı, doğuşunu önceden bildiremezdim. Ne var ki gökte gördüğüm o tan ağarması güneşin doğuşundan önce gelmesine rağmen, o değildir; zihnimdeki hayali de değildir: Ancak her ikisi de şimdiki zamandadır, onları görüyorum ve böylelikle önceden ne olacaklarını söyleyebiliyorum. Gelecek henüz gelmemiştir; henüz gelmediği için yoktur, olmadığı için de kesinlikle görülemezler, ama şimdiki zamanda var olan ve görülen işaretler sayesinde önceden bilinebilirler.

Tanrı'ya Dua

Evrene egemen olan sen, insanlara gelecekte olacakları hangi şekilde öğretiyorsun? Nitekim bunları peygamberlerine öğrettin? Hiçbir şeyin senin için gelecek olmadığı sen, geleceği nasıl öğretiyorsun? Ya da geleceğin şimdiki zamandaki işaretlerini nasıl öğretiyorsun? Kuşkusuz var olmayan öğretilemez de. Kullan-

dığınız yöntem gözümden kaçıyor; gücümü aşıyor, kendiliğimden ona ulaşamam, ama ey ruhumun tatlı nuru,[30] senin yardımınla bana bunu bağışladığında, bunu başarabilirim.

Araştırmaların İlk Sonuçları

Şimdi bana açık gelen şu: Ne gelecek var ne geçmiş. Kesinlikle "geçmiş, şimdiki, gelecek zaman diye üç zaman var" demek de yerinde olmaz. Belki de "üç zaman vardır: Geçmiştekilerle ilişkin şimdiki zaman, şimdikilere ilişkin şimdiki zaman ve gelecektekilere ilişkin şimdiki zaman" demek daha doğru olurdu. Çünkü bu üç çeşit zaman zihnimizde vardır, onları başka yerde göremiyorum. Geçmişteki şimdiki zaman bellek; şimdiki şimdiki zaman doğrudan sezgi; gelecekteki şimdiki zaman da beklenti olarak vardır. Bu şekilde ifade etmeme izin verilirse, o zaman üç zaman olduğunu, evet, üç zaman olduğunu görüyorum ve bunu itiraf ediyorum.

Geleneksel biçimiyle kullanıldığı gibi üç zaman vardır: Geçmiş, şimdiki, gelecek zaman demekte ısrar edilirse, bence bu önemli değil, buna karşı çıkmıyorum, kınamıyorum da, yeter ki denen şeyle ne demek istendiği bilinsin ve geleceğin ve geçmişin hâlâ var olduğuna inanılmasın. Zaten istediğimizi tam olarak dile getiremiyoruz; ama ne demek istediğimiz anlaşılıyor.

Zamanı Nasıl Ölçebiliriz?

Yukarıda da belirttiğim gibi zamanı gerçekten ölçüyoruz; öyle ki, bu zaman süresinin bir başka zaman süresine göre iki katıdır, ya da bir başkasına göre eşittir diyebilir ve zaman bölümleri arasında bu ölçme yöntemine göre herhangi bir orantı da kurabiliriz.

Öyleyse, dediğim gibi, zamanı geçtiği anda ölçüyoruz. Bana, "Bunu nasıl biliyorsun?" diye sorsalar şu cevabı verirdim: biliyorum, çünkü zamanı ölçüyoruz, var olmayan birşeyi ölçmek

mümkün değildir; oysa geçmiş zaman ve gelecek zaman yoklar. Şimdiki zamanın ise hiçbir büyüklüğü yok, peki öyleyse onu nasıl ölçüyoruz? Şu hâlde zamanı sadece geçerken ölçüyoruz; geçtikten sonra ölçmüyoruz, çünkü ölçülecek birşey yok ortada.

Pek ölçtüğümüz zaman nereden geliyor ve nereye gidiyor? Zaman gelirken gelecekten gelmiyor mu? Geçerken şimdiki zamandan geçmiyor mu? Gittiği zaman da geçmişe gitmiyor mu? Zaman henüz olmayandan gelerek, büyüklüğü olmayandan geçip, artık olmayana doğru akıp gidiyor.

Zamanı ölçerken belirli bazı süreleri ölçmüş olmuyor muyuz? Elimizdeki zaman sürelerine bakarak yalın zaman, iki kat, üç kat ya da eşit zaman diyoruz. Zaman geçtiği anda, zamanı hangi uzayda ölçüyoruz? Geçmiş olduğu gelecekte mi ölçüyoruz? Ama var olmayan birşeyi ölçmek imkânsızdır. Geçmekte olduğu şimdiki zamanda mı ölçüyoruz? Ama büyüklüğü olmayan bir şeyi ölçemezsiniz. Yoksa akıp gittiği geçmişte mi? Artık olmayan şey de ölçülemez.

Bu Esrarı Çözmek İçin ...

Aklım bu karmaşık esrarın çözümünü bulmak için yanıp tutuşuyor! Rab Tanrım, sevgili Babam, İsa adına yalvarıyorum, bu gizli aynı zamanda da yabancı olmayan gizleri bana kapalı tutma; bu gizlere girmeme izin ver, bunlar iyiliğinin nurunda benim için aydınlansınlar.[51] Onlar hakkındaki sorularımı kime soracağım? Bilgisizliğimi senden başka yarar sağlayacak şekilde kime itiraf edeyim? Kutsal Kitaplarının beni sürüklediği bu ateşli çabamı kınamıyorsun! Sevdiğim şeyi bana ver, bunu senin bana verdiğin armağan sayesinde seviyorum. Oğullarına gerçek şeyleri vermesini seven[52] Babacığım, bunu bana ver. Bu armağanı bana yap. Öğrenmeye giriştiğim bu işi bana öğret. Aradığım şeyi bana gösterene kadar çok çabalamam gerekecek.[53] Azizlerin Azizi İsa adına beni kimse rahatsız etmesin diye sana yalvarıyorum. Sana inandım, işte bu nedenle konuşuyorum.[54] Hayattaki amacım, umu-

dum Rabbin mutluluğunu seyretmektir.[55] Günlerimi uzun zaman oldu yarattın[56] ve günlerim nasıl olduğunu bilmeden geçiyor.

Ağzımızda sürekli olarak zaman ve çağ sözcükleri var. Bu adam ne kadar zaman konuştu? Bu eseri yapmak için ne kadar zaman harcadı? Böyle birşeyi uzun zamandır görmedim! Bu hecenin süresi öteki kısa heceden iki kat daha fazla. Bu gibi şeyleri söylüyoruz ve birbirimizi anlıyoruz. Bu gibi konuşmalar çok olağan, aynı zamanda da çok gizemli ve anlaşılmazlar.

Zaman Hareket Değildir

Bilgin bir adamdan Güneşin, Ayın ve yıldızların hareketlerinin zamanın kendisi olduğunu işittim. Ben aynı fikirde değilim. Gerçekte bu açıdan bakacak olursak, neden bütün nesnelerin hareketi zaman olmasın? Gökteki yıldızlar dursaydı ve çömlekçinin tekerleği dönmeye devam etseydi, bu tekerleğin devirlerini ölçecek zaman olmayacak mıydı, devirlerin eşit aralıklarla yapıldığını, ya da gerek daha yavaş döndüğünü gerekse daha hızlı döndüğünü, bazılarının daha uzun süre sürdüğünü kimisinin daha az olduğunu söyleyemeyecek miydik? Ve bunları söylerken zaman içinde konuşmuş olmayacak mıydık? Sözlerimizde kimisi daha uzun titreşen kimisi daha az titreşen uzun ve daha kısa heceler olmayacak mıydı?

Tanrım, küçük bir örnekle insanlara küçük ve büyük şeylerin ortak bir noktaları olduğunu anlamalarını ve görmelerini sağla. Yıldızlar ve gökteki meşaleler[57] mevsimleri, günleri, yılları belirlerler ve işaret olarak kullanılırlar. Bu doğrudur; ama ben tahtadan bu küçük tekerleğin yaptığı bir devrin bir gün olduğunu söylemeyeceğim, görüşünü aktardığım filozof da tekerleğin bir devrinin zaman olduğunu iddia etmesin.

Ben ise, cisimlerin hareketini ölçmeye ve bize bir hareketin bir başkasına göre iki kat daha fazla sürdüğünü söylemeye yarayan zamanın doğasını, özünü öğrenmek istiyorum. Gün dendiğinde gece ile gündüzün ayırt edilmesini sağlayan güneşin sadece dünya üzerinde olmasını değil, aynı zamanda doğudan doğu-

ya yaptığı tam dolanmayı anlıyorum. Bu da bize şu kadar gün geçti dedirtiyor, geceleri de buna dahil ediyor ve ayrıcana saymıyoruz. Öyleyse mademki gün güneşin hareketi ve doğudan doğuya dolanmasıyla oluşuyor, o zaman şunu soruyorum, gün acaba bu hareketin kendisi mi ya da hareketin sürdüğü süre mi, yoksa her ikisi de birlikte mi?

Güneşin hareketinin günü oluşturduğu varsayımında, güneş dolanmasını bir saatte bile tamamlasa, bir gün olmuş olacaktır. İkinci varsayımda ise güneşin bir doğuşundan öteki doğuşuna kadar geçen süre bir saatse o zaman gün olmayacaktır; gün olabilmesi için güneş dolanımını yirmi dört kez tekrarlamalıdır. Günü güneşin hareketi ve bu hareketin süresi belirliyor diyebilir miyiz! O zaman da ne güneş dolanımını bir saatlik bir sürede gerçekleştirmesine, ne de güneşin olmadığı ve bir sabahtan bir başka sabaha akan süreye gün diyebiliriz. Artık günün ne olduğunu değil de güneşin hareketini ölçmeye yarayan zamanın ne olduğunu araştıracağım. Bu ölçüyü kullanarak güneşin kendi her zamanki dolanımını, -on iki saatte gerçekleştirmişse- yarısı kadar zamanda tamamlamış olduğunu söyleyebiliriz. Bu iki süreyi kıyasladıktan sonra birinin tek, ötekinin ise çift olduğunu açıklardık, hatta güneşin doğudan doğuya yaptığı dolanımında bazen tek, bazen çift zaman harcamış olsa bile.

Gök cisimlerinin hareketinin zamanı oluşturduğunu bana ileri sürmesinler. Bir insanın duası güneşi durdurdu, zaferi kazanana dek güneş hareketsiz kaldı, ama zaman akıyordu.[58] Nitekim savaş gerekli zaman kadar sürdü ve sona erdi.

Zamanın bir tür gerilme olduğunu görüyorum. Gördüğüm şey doğru mu acaba, yoksa hayal mi görüyorum? Ey hakikat, ey ışık bunu bana sen öğreteceksin.

Zaman Hareketin Ölçüsüdür

Zaman bir cismin hareketidir diyenlerin görüşlerine katılmalı mıyım? Hayır bunu yapmamı istemiyorsun. Bir cismin zaman

içinde hareket edebileceğini iyi anlıyorum; bunun böyle olduğunu sen söylüyorsun. Bir cisim hareket ettiğinde, zamanla onun hareketini başından sonuna kadar ölçüyorum. Bu hareketin başlamasını ve bitişini görmemişsem, o zaman onu ölçemem, sadece cismin hareketini gördüğüm kadarını ölçebilirim. Onu uzun süre izlersem o zaman hareketinin uzun süre sürdüğünü söyleyebilirim, ancak toplam süresini belirtemem, çünkü bir sürenin değerini kıyaslama yöntemi ile kesin olarak saptayabiliriz. Örneğin şöyle diyoruz: "Bu, şunun kadar sürdü" ya da "bu süre ötekinden iki kat fazla" ve buna benzer ifadeler kullanıyoruz. Hareket hâlindeki bir cismin uzayda hareket noktasını ve varış noktasını ya da kendi üzerinde dönüyorsa bölümlerini tespit edebilseydik, o zaman bu cismin ya da bölümlerinin hareketinin bir noktadan bir başka noktaya ne kadar sürdüğünü söyleyebilirdik.

Bir cismin hareketi başka şeydir, süresinin ölçüsü başka şeydir; hâlâ hangisi zamandır demek yersiz. Bir cisim kimi zaman daha hızlı ya da daha yavaş hareket edebilir, kimi zaman da durur; sadece hareketi değil, ama cismin duruşunu da zamanla ölçeriz: "Hareket ettiği süre kadar durdu" ya da: "Hareket ettiğinden iki katı, üç katı süre durdu." Bütün bunları ya tam olarak ölçerek ya da yaklaşık ölçerek söyleriz.

Demek ki zaman cisimlerin hareketi değildir.

Bana Işık Ver, Karanlıklarımı Aydınlat!

Tanrım, itiraf ederim ki[59] hâlâ zamanın ne olduğunu bilmiyorum. Yine de itiraf ederim ki, bu söylediğim şeyleri zaman içinde söylediğimi biliyorum. Uzun zamandır zamandan söz edip duruyorum, bu uzun zaman da, zaman akıp gitmeseydi zaman olmazdı. Zamanın ne olduğunu bilmeden bunun böyle olduğunu nasıl biliyorum? Acaba bildiğim şeyi ifade etmeyi mi beceremiyorum? Ne yazık ki bilmediğimi bile bilmiyorum. İşte Tanrım durumum bu, yalan söylemediğimi, yürekten konuştuğumu biliyorsun. "Rab Tanrım, sen meşalemi yakacak ve karanlıklarımı aydınlatacaksın."[60]

Zaman Ruhun Bir Gerilmesidir

Ruhum zamanı ölçebileceğini sana söylerken dürüst davranmıyor mu? Evet, Rab Tanrım, zamanı ölçüyorum ama ne ölçtüğümü bilmiyorum. Cisimlerin hareketini zaman sayesinde ölçüyorum da zamanın kendisini ölçemem mi? Bir cismin hareket ettiği zamanı ölçemezken, onun hareketini, süresini, cismin bir yerden bir yere gitmek için harcadığı zamanı ölçebilir miyim?

Peki zamanın kendisini neyle ölçebilirim? Karışla bir kalasın uzunluğunu ölçtüğümüz gibi, daha kısa bir zamanla daha uzun bir zamanı mı ölçüyoruz? Biri ötekinin iki katıdır diyerek kısa bir hecenin süresi ile uzun bir hecenin süresini ölçüyoruz. Aynı şekilde şiirlerin uzunluğunu mısra sayısına göre, mısraların uzunluğunu da ayakların sayısına göre, ayakların uzunluğunu da hecelerin sayısına göre, uzun hecelerin süresini de kısa hecelere göre belirliyoruz. Bütün bu hesapları şiirlerin yazıldığı kitapların sayfalarında yapmıyoruz (bu şekilde zamanı değil mekanı ölçeriz); ifade edilen ve geçerken kulağımıza çarpan sözleri ölçüyor ve şöyle diyoruz: "Ne uzun şiir, şu kadar mısradan oluşmuş mısraları uzun, çünkü şu kadar ayaktan oluşmuş; ayakları uzun çünkü şu kadar heceden oluşmuş; şu hece uzun çünkü kısa olandan iki kat daha uzun" diyoruz.

Bununla bile zamanın tam ölçümünü yapmış olmuyoruz: Kısa bir mısra yavaş okunduğunda, hızlı okunan uzun bir mısradan daha uzun gelebilir. Bir şiir, bir ayak, bir hece de aynı şekilde görünebilir.

Buradan zamanın bir "gerilme" olduğunu çıkarıyorum. Ama neyin gerilmesi, tam olarak bilmiyorum, büyük olasılıkla ruhun kendisinin. Tanrım, belirsiz bir şekilde bu süre ötekinden daha uzundur, ya da daha kesin bir ifadeyle "bu süre ötekinin iki katıdır" dediğimde gerçekte ne ölçmüş oluyorum? Zamanı ölçtüğümü biliyorum. Ama henüz var olmayan gelecek zamanı ölçmüyorum, şimdiki zamanı da ölçmüyorum, çünkü büyüklüğü yok, geçmiş zamanı da ölçmüyorum, çünkü artık yoktur. Öyleyse ne

ölçüyorum? Daha önce de belirttiğim gibi, geçmiş zamanı değil de geçmekte olan zamanı mı ölçüyorum?

Geçmiş Zamanı Aklımızdaki Anılarla Ölçüyoruz

Ha gayret, aklım, çalışmalarını artır: Tanrı desteğimizdir. "Bizi biz değil, o yarattı."[61] Dikkatini gerçeğin tan gibi ağardığı yana çevir.[62] Yankılanan maddî bir sesi ele al, yankılanma devam ediyor, sonra susuyor; sessizlik oluştu, ses geçip gitti, artık ses diye birşey yok. Ses duyulmadan önce gelecekte idi ve ölçülemezdi, çünkü henüz yoktu; şimdi de ölçülemez çünü artık yoktur. Yankılandığı zaman ölçülebilirdi, çünkü ancak o zaman ölçülebilir bir nesne idi. Ama o zaman da değişken olduğundan gelip geçiyordu. Bu da onu ölçemeyeceğimizin en büyük kanıtı değil mi? Nitekim geçerken ölçülebilecek bir zaman aralığına yayılıyordu, oysa şimdiki zamanın hiçbir büyüklüğü yoktur.

Sesin o sıra ölçülebildiğini kabul edelim; varsayalım ki ikinci bir ses duyulsun; bu ses sürekli bir biçimde aralıksız titreşsin. Titreştiği sırada onu ölçelim; çünkü titreşmesi kesildiği an geçmiş olacaktır ve artık onu ölçmek mümkün olmayacaktır. Onu ölçelim ve süresini kaydedelim. Ama hâlâ titreşmeye devam ettiğine göre, onu ancak olayın başladığı andan itibaren titreşmenin sona erdiği ana kadar ölçebiliriz. Zira kesinlikle biz bir başlangıçtan bir sonu ayıran aralığı ölçüyoruz. Bu nedenledir ki, yankılanması henüz bitmemiş bir sesi ölçemeyiz: Ayrıca ne kadar uzun ya da kısa olduğunu, bir başkasına eşit mi olduğunu, yalın ya da çift mi olduğunu ya da başkasıyla bir orantısının olup olmadığını söyleyemeyiz. Yankılanması bittiğinde ise artık yoktur. Peki öyleyse onu nasıl ölçebiliriz? Bununla birlikte biz zamanı ölçüyoruz; ama ölçtüğümüz şey, henüz olmayan değil, artık olmayan da değil, herhangi bir sınırı ve büyüklüğü olmayan da değildir. Kısacası ne gelecek zamanı, ne geçmiş zamanı, ne şimdiki zamanı, ne de geçmekte olan zamanı ölçüyoruz; bütün bunlara rağmen yine de zamanı ölçüyoruz.

"*Deus creator omnium*" Tanrı herşeyin Yaradanıdır.[63] Bu mısra sıra ile kısa ve uzun sekiz heceden oluşuyor. Dört kısa hece, birincisi, üçüncüsü, beşincisi ve yedincisi dört uzun heceye, ikincisine, dördüncüsüne, altıncısına ve sekizinciye göre yalındır. Her uzun hece, her kısa heceden iki kat daha fazla sürelidir. Onları vurgulayarak söylüyorum ve duyularım bunun böyle olduğunu doğruluyor. Duyularımın elverdiği kadarıyla uzun heceyi kısa heceyle ölçüyor ve bunun iki katı olduğunu görüyorum. Heceler birbiri ardına seslerini duyurduklarında, eğer kısa hece ilk duyulmuş olsaydı ve uzun olanı sonra gelseydi, o zaman kısa olanı nasıl tutup, uzunu ölçmek için ona nasıl uygulayacağım ve onun iki katı olduğunu bulacağım? Zira uzun hece ancak kısa hece titreşmesini bitirdiğinde devreye giriyor. Bu uzun heceyi de geçerken değil de sadece titreşmesi bittiğinde ölçüyorum. Ama titreşmesinin bitmesi demek artık varlığının sona ermesi demektir.

Peki öyleyse ne ölçüyorum? Ölçü olarak kullandığım kısası nerede? Ölçtüğüm uzunu nerede? Her ikisi de titreşti, sonra uçuşup gittiler, geçtiler, artık yoklar; ama ben ölçüyorum, duyularımın beni yanıltmadığı kadarıyla, birinin yalın, ötekinin iki kat olduğunu kesinlikle söylüyorum. Kesin olarak söyleyemeyeceğim geçmiş ve bitmiş olduklarıdır. Onları değil, çünkü artık yoklar, ama belleğimde derin iz bırakan birşeyi ölçüyorum.

Aklım, zamanı sende ölçüyorum. İtiraz etme; bu bir gerçek. Düzensiz izlenimlerinle bana itiraz etme. Diyorum ki, sende zamanı ölçüyorum. Geçen nesnelerin sende bıraktığı izlenimler, geçtikten sonra kalırlar: Ölçtüğüm şey odur, çünkü o orada duruyor, onu oluşturan nesneler ise geçtiler. Zamanı ölçerken işte bu izlenimi ölçüyorum. Kısacası ya bu izlenim tam zamanın kendisidir, ya da ben zamanı ölçmüyorum.

Sessizlikleri ölçtüğümüzde, bu sessizlik şu konuşma süresi kadar sürdü dediğimizde neyi ölçmüş oluyoruz? Sesin süresini sanki hâlâ devam ediyormuş gibi aklımızda canlandırmıyor muyuz? Bu süre sessizlik süresini ölçmeye yaramıyor mu? Gerçekten, dudaklarımızı kımıldatmadan içimizden şiirler, mısralar,

söylevler söylüyor ve onlara, sanki onları sesli olarak duymuş gibi büyüklükleri, süreleri ve birbirleri ile olan ilişkileri hakkında fikir verebiliyoruz. Bir kimse uzun bir ses çıkarmak isterse ve önceden sürenin ölçüsünü içinden yapar ve sonra da bu sesi tasarlanan şekilde çıkartır. Ses titreşir ve titreşmeye devam eder: Bu sesten akıp giden titreştir; kalan ise titreşmeye devam edecektir. Akılda mevcut eylemin süresi, geleceği geçmişe iterek, birini azaltıp ötekini büyülterek, gelecek zamanın tamamen yok olarak geçmişe geçmesiyle gerçekleşir.

Gelecek Zamanı Beklenti İle Ölçüyoruz

Henüz olmayan gelecek zaman nasıl azalabilir ve yok olabilir? Artık yok olan geçmiş zaman nasıl büyüyebilir? Çünkü bu üç zaman da, bu değişimleri gerçekleştiren aklın içindedir. Akıl bekler, dikkat eder ve anımsar. Beklediği nesne dikkatinden geçer ve anıya dönüşür. Gelecek zamanın henüz var olmadığını kim inkâr edebilir? Bununla birlikte gelecek zamanın beklentisi şimdiden akıldadır. Geçmiş zamanın artık olmadığına kim itiraz edebilir? Oysa geçmiş zamandaki anılar hâlâ akıldadır. Elle tutulamayan bir ana sahip şimdiki zamanın büyüklüğü olmadığını kim inkâr edebilir? Bununla birlikte gelen ve yok olan nesneye olan dikkati sürer. Uzun olan henüz var olmayan gelecek zaman değildir. Uzun bir gelecek zaman, gelecek zamanın uzun bir beklentisidir. Uzun olarak artık var olmayan geçmiş zaman da değildir. Uzun bir geçmiş zaman, geçmişin uzun bir anısıdır.

Bildiğim bir şarkıyı söylemek istersem, söylemeye başlamadan önce dikkatimi şarkının bütününe veririm. Şarkıya başladığımda belleğim şarkının geçmişe attığım bölümlerine yönelecektir. Düşüncemin faaliyeti belleğimde söylemiş olduklarımla söyleyeceklerimi beklemek arasında bölünecektir. Buna rağmen gelecekte olanı akan zaman durumuna geçiren, şimdiki zamandaki dikkat eylemidir. Bu faaliyet ne kadar uzarsa, beklenti o oranda kısalır ve belleğin kapasitesi büyür, ta ki beklenti sona erene ve

eylem sona erene ve tamamıyla belleğe geçene dek. Şarkının bütününde söz konusu olan şeyler, şarkının bölümlerinde, her hecesinde, hatta bu şarkının küçük bir parçasını oluşturduğu daha büyük bir eylemde de gerçekleşir. Davranışlardan oluşan insan hayatında da durum böyledir, her insan hayatının bir parçası olduğu kuşaklarda da durum aynen böyledir.[64]

Tanrı'nın Ebediyeti Üstüne Düşünme

Senin merhametin tüm yaşamlardan daha iyidir,[65] benim yaşamım ise sefahattir, senin sağ elin beni,[66] insan Oğlu, tek olan seninle çok sayıdaki bizler arasında arabulucu olan Rabbimde; onun sayesinde bana bağlanan kişiye yine onun sayesinde bağlanayım diye, eski günlerimi arkada bırakarak bütün varlığımı senin Birliğinde kendimi toplayayım diye toparladı. Güttüğüm tek bir amaç var, o da geçmişi unutarak geçecek olan gelecekteki şeylere kendimi vermeden sadece şimdiki zamandakilerle uğraşmaktır. Bütün gücüm sadece yüce zafer tacını kazanmaya yöneliktir; orada sana övgüler sunulduğunu görecek ve gelmeyen ve geçmeyen mutluluğunu seyredeceğim.[67]

Şimdi yıllarım inlemelerle geçiyor.[68] Tesellim olan sen, ey Rabbim, ey Babam sen ebedîsin. Ben ise düzenini yitirdiğim zamanın pençesindeyim; birbirini izleyen değişik durumlardaki ruhumun derinliklerindeki düşüncelerim, günahlarımdan arınıp aşk ateşinde eriyerek sana akacağım güne dek beni rahatsız edecekler.

Tanrı Zihin Açıklığı Versin!

Varlığımın modeli olan sende, senin gerçeğinde karar kılacak ve sende değişmeden kalacağım; içebileceklerinden fazlasını içmek isteyen ve "Tanrı yeri ve göğü yaratmadan önce ne yapıyordu?" ya da "Tanrı'nın aklına birşey yaratmak fikri nereden geldi, zira daha önce hiçbir şey yaratmamıştı?" gibi soru soran obur insanların sorularına maruz kalmayacağım.

Tanrım onların söyledikleri üzerinde düşünmemi ve zamanın olmadığı yerde "hiçbir zaman" sözcüğünün kullanılamayacağını anlamamı sağla. Biri hakkında hiçbir zaman hiçbir şey yapmadı dediğimizde, o kişinin hiçbir zamanda hiçbir şey yapmadığını söylemiş oluruz. Yaratılanlar olmasa zaman da olmazdı, bu gerçeği görün ve saçmalamayı bırakın.[69] Önlerinde var olan şeylere dikkatlerini versinler[70] ve senin tüm zamanlardan önce geldiğini ve zamanların sonsuz Yaradanı olduğunu; zamanların üstünde görülse bile hiçbir varlık, hiçbir zaman seninle birlikte ebedi olmadığını bilsinler.

Sonuç

Rab Tanrım, ne derin sırların var; günahlarımdan dolayı o sırlarından uzaklaştım! Gözlerimi aç, ışığını göreyim! Bir şarkıyı ezbere bildiğim gibi biri geleceği ve geçmişi bilseydi, bu kişi bizleri dehşete varan bir şaşkınlık ve hayranlık içinde bırakırdı. O kişi için yüzyıllar boyunca yapılmış olan ve yapılacak olan herşeyi bilirdi, aynen bildiğim şarkıyı başından söylediğimde sonuna ne kadar kaldığını bildiğim gibi... Ey evrenin Yaratıcısı, bedenlerin ve ruhların yaratıcısı, geçmişteki ve gelecekteki şeyleri aynen böyle bildiğini söylemek istemiyorum. Senin bilgin daha şahane ve daha gizemlidir. Nitekim bilinen bir şarkıyı söyleyen ya da söylendiğini duyan kişi gelecek notaların beklentisi ile geçmişteki notaların anısı arasında çok değişik izlenimlerden geçer ve duyuları gergindir. Böyle birşey sana olmaz, çünkü ruhların sonsuz yaratıcısı olan sen, değişmez bir şekilde ebedisin. Nasıl başlangıçta değişmez bir vizyonda yeri ve göğü gördünse, aynı şekilde başlangıçta, farklı devrelerden geçmeyen eyleminle yeri ve göğü yarattın.[71] Bu derin gerçekleri anlayanlar sana övgüler sunsunlar, anlamayanlar da sana övgüler sunsunlar! Tanrım ne büyüksün! Alçakgönüllünün yüreğinde kalmayı tercih ettin.[72] Çünkü sen yıkılmış olanları kaldırırsın,[73] senin sayende ayakta kalanlar da düşmezler.

Onikinci Bölüm

Kutsal Kitabı Anlamak

Tanrım, yaşamımın yoksulluğunda, Kutsal Kitabının sözleriyle uyarılmış olarak yüreğim çok sıkıntılı durumda. İnsan aklı çoğu zaman zavallı anlatım yoluna başvurmak zorunda kalıyor. Gerçeği araştırırken, onu keşfetmek bu konuda birçok söz söylemekten daha zordur, bir iyilik dileme, onun elde edilmesinden çok zamana mal olur ve kapıya vurmak sadaka almaktan daha zordur. Ama sen bize bir söz verdin, kimse de onu yalanlayamaz: "Tanrı bizimleyse, kim bize karşı olabilir ki!"[1] Dileyin, size verilecektir; arayın, bulacaksınız; kapıyı çalın, size açılacaktır.[2] Çünkü her dileyen alacak, arayan bulacak, kapıyı çalana kapı açılacaktır. Bunlar senin vaatlerin, gerçeğin kendisi söz veriyorsa, kim kandırıldım diyebilir ki?

İki Çeşit Gök

Dilimin elverdiği kadarıyla yeri ve göğü yarattığını itiraf edeceğim. Gördüğüm göğü, ayak bastığım yeri, beraberimde taşıdığım vücudumu, oluşturduğun toprağı, evet bütün bunları sen yarattın.

Peki Tanrım, mezmurların yazarının sözünü ettiği göklerin göğü nerede bulunuyor? "Göklerin göğü Rabbimdir, ama yeryüzü Adem oğullarına verilmiştir."[3] Görmediğimiz bu gök nerededir, buna kıyasla görünen herşey yeryüzüdür. Çünkü bütün bu dünya maddîdir, her parçası aynı güzellikte değildir, en son ögelerine kadar hoş bir görüntüye sahiptir. Göklerin göğü ile kıyaslanınca, dünyamızın göğü de dünyadır. Bu nedenle insanoğullarına değil ama Rabbe ait o gizemli gök ile kıyaslayınca yeryüzümüze ve göğümüze yani bu iki büyük nesneye "dünya" demek yanlış olmaz.

Boşluk Üstündeki Karanlıklar

"Yer boştu, yeryüzü şekilleri yoktu;" belirgin herhangi bir biçimi bulunmadığından, üzerinde hiçbir ışığın dalgalanmadığı engin bir boşluk vardı; bu nedenle Kutsal Kitap'ta "boşluk engin karanlıklarla kaplıydı"[4] diye yazıyor. Gerçekte karanlıklar, ışığın yokluğu demek değil midir? Işık var olsaydı yeryüzünü aydınlatmış olurdu. Mademki henüz ışık yoktu; o zaman karanlıkların varlığı ışığın yokluğundan başka birşey değildir. Işık egemen olmadığından boşluğa karanlıklar yayılmıştı, aynı şekilde gürültünün olmadığı yerlerde sessizlik hakimdir. Sessizlik hakim demek, orada gürültü yok anlamına gelir.

Tanrım bu gerçeği, sana itirafta bulanan kişiye[5] öğretmedin mi? Bana bunu bu biçimsiz maddeye şekil ve biçim vermeden önce öğretmedin mi? Önceleri onda ne renk, ne şekil, ne vücut, ne akıl vardı. Mutlak bir hiçlik değildi ama, biçimsiz, şekilsiz birşeydi.

Görünmez ve Biçimsiz Madde

Bunu cahil kimselere nasıl anlatmalı? Bunu anlatmak için çok kullanılan bir terim bulmaya çalışalım. Dünya ve boşluğun biçimsizliğini anlatacak benzer sözcüğü dünyanın neresinde bul-

malı? Yaradılışın en aşağı seviyesinde bulunduklarından yukarıdan parlak bir ışıkla parıldayan nesnelerin güzelliğinde değiller. Dünyayı oluşturmak üzere, güzellikten yoksun olarak yarattığın bu şekilsiz maddeyi en iyi şu şekilde ifade edebiliriz: "Görünmez ve şekilsiz dünya."

Bu İlk Madde Nedir?

İnsan, bu maddenin doğasının ne olduğunu düşünmeye çalışırken şu şekilde akıl yürütebilir: "Nesnelerin maddesi olduğundan, yaşam gibi, hak gibi akıllı bir biçim değildir; görünmez ve biçimsiz birşeyde algılanacak ve görülecek birşey olamaz." İnsan aklı bu şekilde akıl yürütürken onun üzerinde bilgisiz kalarak onu tanımaya ya da onu tanıyarak onun hakkında bilgisiz kalmaya çalışıyor demektir.[6]

Madde Nesnelerin Değişebilirliğidir

Bu maddeyle ilgili bana öğrettiklerini kalemimle ve ağzımla anlatmaya çalışacağım. Eskiden bu konu hakkında birşeyler anlamadan işitiyordum; çeşitli konuşmalarda bana ondan söz edenler de, bunu anlamadan yapıyorlardı. Sayısız ve değişik biçimleri olduğunu düşünüyordum; onu olduğu gibi algılayamıyordum. Evrensel bir düzensizlik ortamı içinde iğrenç ve korkunç şekiller görüyordum; bunlar yine de gerçek şekillerdi; biçimden yoksun olarak değil de zayıf insan doğamın derinden etkileneceği ve duygularımın yüz çevireceği tuhaf ve iğrenç bir nesne olarak görüyordum.

Kavradığım bu şey tamamen şekilden yoksun değildi, daha güzel olana kıyasla şekilsizdi. Aklım bana, tamamen şekilsiz birşeyi kavramak istiyorsam, bu şeyi kalan bütün şekil ve biçimlerden arındırmam gerektiğini söylüyordu, bunu da başaramıyordum. Her türlü biçimden yoksun birşeyi, biçimli ile hiçlik arasında ne biçimli ne de hiçlik olan, belirli bir biçimi bulunmayan aşa-

ğı yukarı hiçlik sayılabilecek birşey olarak düşüneceğime onu var olmayan birşey olarak düşünüyordum.

Bunun üzerine aklım, istediği gibi düzenlediği ve değiştirdiği biçimli nesnelerin hayalleriyle dolu hayalgücüme danışmayı bıraktı. Aklımı nesnelerin kendilerine çevirdim ve daha derinlemesine daha önce oldukları hâli bırakarak olmadıkları bir hâle geçtikleri değişkenliklerini incelemeye başladım. Bir biçimden başka bir biçime geçişin mutlak hiçlik aracılığıyla değil de belirli bir biçimi olmayan birşey aracılığıyla gerçekleştiğinden kuşkulanmaya başladım.

Ama ben yalnızca kuşkulanmak değil öğrenmek istiyordum; bana esinlemiş olduğun bu sorunun çözümünü ayrıntılarıyla anlatmaya kalksam beni sabırla dinleyecek okuyucu bulabilir miyim acaba? Ancak yüreğim bu esinlerin için sana şükran duygularını durmadan yükseltmeye devam edecektir, çünkü onları ifade edecek sözcük yoktur.

Değişken nesnelerin değişebilirliği onları geçerken her şekli alabilecek duruma sokuyor. Peki bu değişebilirlik nedir? Bir akıl mı? Bir kütle mi? Ya da kütle ve akıldan oluşmuş bir bileşik mi? "O hiçliğin birşeyi" ya da "O var olmayandır" diyebilsek, onu bu şekilde adlandırırdım. Bununla birlikte bunun görünür ve birleşik biçimlere bürünebilmesi için bir bakıma var olması gerekir.

Tanrı Maddeyi Hiçten Yarattı

Bu madde, varlığını, herşeyin varlığını sana borçlu olduğu gibi senden başka kimden alabilir ki? Birşey sana ne kadar az benzerse, senden o kadar uzaktadır demektir. (Burada söz konusu edilen uzaklık uzaydaki uzaklık değildir.) Tanrım sen orada başka, burada başka değilsin, her yerde hep aynısın, hep aynısın, Tanrım azizsin, azizsin, azizsin, herşeye kadirsin,[7] sende bulunan başlangıçta, cevherinden doğan Bilgeliğinle hiçten birşeyler yarattın.

Yeri ve göğü yarattın ama kendi cevherinle değil; öyle olsaydı o zaman yarattıkların biricik Oğluna daha sonra da sana eşit

olurdu; senin cevherinden gelmeyenin sana eşit olması mümkün değildir. Oysa yarattıklarını yaratmak için senden başka şey yoktu, Tanrım, ey tek Üçlü-Birlik, ey Üçlü-Birlik. Engin gökle küçük dünyayı hiçten işte bu nedenle yarattın. Sen iyi ve herşeye kadir olduğundan yalnızca iyi şeyler yaratabilirdin. Yalnız sen vardın, başka hiçbir şey yoktu ve hiçten yeri ve göğü yarattın, iki yapıtın, biri sana yakın, biri hiçliğe yakın, birinin üstünde yalnızca sen varsın, ötekinin altında ise hiçlik var.

Tanrı Bu Biçimsiz Maddeden Evreni Çıkardı

Ne var ki bu göklerin göğü[8] Tanrım sana aittir; oysa insanoğullarına vermiş olduğun gözle görünebilir ve elle tutulabilir bu dünya önceleri şimdi gördüğümüz ve dokunduğumuz gibi değildi. Bu dünya görünmezdi ve dünyanın belirli bir biçimi yoktu; boşluk hâlindeydi ve üzerinde ışık yoktu. Boşluk karanlıklarla kaplıydı,[9] yani boşluktan da karanlıktı. Gözle görünür suların dipsiz derinliği bile, diplerde yaşayan balık ve hayvanların algılayabilecekleri bir çeşit ışık içerir. Ama bütün bunlar tamamen biçimden yoksun olduklarından hemen hemen boşluktular; buna karşın bir biçim almaya elverişliydiler.

Tanrım sen, belirli biçimi olmayan bu madde ile dünyayı yarattın, biz insanoğullarının hayran kaldığı bu büyük harikaları çıkardığın hiçlik sayılacak şeyi, hiçten yarattın. Işığı yarattığının ikinci günü boşluğun altındaki suları üstündekilerden ayırırken "olsun dediğin ve öyle olan" gökkubbe gerçekten harika. Bu gökkubbeye; tüm günlerden önce yaratmış olduğun, belirli bir biçimi bulunmayan maddeye, görünür bir şekil vererek üçüncü günde yaratmış olduğun bu kara ve bu denizin göğü adını verdin. Tüm günlerden önce de bir gök yaratmıştın, ama bu gök, göklerin göğü idi, çünkü sen başlangıçta göğü ve yeri yaratmıştın. Ancak yaratmış olduğun dünya belli bir biçimi olmayan bir maddeydi, çünkü görünmezdi, şekilsizdi ve dipsiz derinliklere karanlıklarla hakimdi. Bu görünmez, dağınık, biçimsiz kütleden, bu

hiçliğe yakın şeyden değişken dünyayı oluştan varlıkları yarattın. Bize zaman hissini ve ölçümünü veren değişkenlik ise bu dünyada başlar. Çünkü zaman nesnelerde oluşan değişimlerden, görünüş dönüşümlerinden ve bozulmalardan doğar, bunların da kökeni yukarıda sözünü ettiğim o görünmez ilk maddedir.

Göklerin Göğü

İşte, Kutsal Ruh tarafından eğitilen kulunun, "senin başlangıçta yeri ve göğü yarattığını" belirtirken zaman konusunu, gün konusunu es geçmesinin nedeni budur. Başlangıçta yaratmış olduğun göklerin göğü akıllı bir yaratık ise de, hiçbir şekilde senin Üçlü-Birlik'inle aynı şekilde ebedî değildir.[10] Ama yine de, ebedîliğine katılarak seni çok mutlu bir esrime hâliyle görerek doğuştaki değişkenliği bastırıyor: Yaradılışın başladığı andan itibaren hiç sapmadan sana bağlı kalarak zamanın hızlı değişmelerinin üstünde kalmıştır. Aynı şekilde belirli bir biçimi olmayan görünmez bu kütle de hiçlikten çıkarıldığında, zaman söz konusu değildi. Gerçekten de hiçbir düzenin ve hiçbir şeklin olmadığı bir yerde ne birşey gelir ne birşey geçer, sonuçta süreç içinde ne değişiklik ne de gün oluşur.

Aydınlanma Dileği

Ey yüreğimin nuru, ey gerçek, beni kaplayan karanlıkları sustur! Bu karanlıklara düştüm ve zifiri karanlıklar beni kapladı; bu uçurumun dibinde, evet bu uçurumun dibinde seni sevmeye başladım. Yanılgılarım arasında sen aklıma geldin.[11] Arkamdan bana geri gelmemi isteyen bir ses işittim, ancak tatmin edilmemiş tutkularımın gürültüsünden bu sesi şöyle bir duydum. Şimdi ise susamış olarak ve soluk soluğa pınarına geri geliyorum. Buna kimse engel olmasın. Bu sudan içeceğim ve yaşayacağım. Kendi yaşamım olmasın! Hatalarımla kötü bir yaşamım oldu, kendi ölümüme neden oldum. Sende ise yaşıyorum. Tanrım, benimle

konuş, beni eğit. Kitaplarına inanıyorum, Kitapların gizemli sözlerle dolu.

Tanrı'dan Öğrenilenler

Tanrım, gönlümün kulağına güçlü bir sesle, ölümsüzlüğe[12] tek senin sahip olduğunu, ebedî olduğunu söylemiştin; çünkü ne şekilde ne de harekette değişiyorsun, iraden de zamana göre değişmiyor; çünkü değişken bir irade ölümsüz değildir. Senin huzurunda[13] bu gerçek benim için besbellidir. Senden rica ediyorum, bu gerçek gözüme daha açık görünsün ve senin kanatlarının altında bu gerçeklikte kalayım.

Aynı şekilde, Tanrım güçlü bir sesle gönlümün kulağına tüm yaratık ve cevherlerin sen olmadığını ama yine de onları sen yarattığından var olduklarını söyledin; yalnızca hiçlik ya da senden, Yüce Varlıktan yüz çevirerek bakışını daha aşağı varlıklara diken bir iradenin hareketi senden gelmez. Çünkü böyle bir hareket bir hata ve bir günahtır. Üstelik, ister gelişmiş yaratıklarından gelsin, ister aşağı seviyedeki yaratıklarından gelsin hiç kimsenin günahı imparatorluğunun düzenini bozamaz. Senin huzurunda bu gerçek benim için apaçık. Senden rica ediyrum, bu gerçek gözüme daha açık görünsün ve senin kanatlarının altında bu gerçeklikte kalayım.

Aynı şekilde, Tanrım güçlü bir sesle gönlümün kulağına, seninle aynı iradeyi paylaşan, tek zevki sen olan, seninle sürekli ve temiz bir birliktelikten mutluluk duyan, değişkenliğini hiçbir yerde hiçbir zaman belli etmeyen, senin ebedî mevcudiyetinin huzurunda durarak, büyük bir aşkla sana bağlı kalarak, bekleyeceği bir geleceği, anımsayacağı bir geçmişi olmayan, hiçbir değişime aldırmayan ve hiçbir zamanda kalmayan bu yüce yaratığının da seninle birlikte ebedî olmadığını söyledin.

Böyle bir varlık mevcutsa, ne mutlu ona! Ne mutlu ona ki, senin tarafından ebediyyen oturulmuş ve aydınlatılmış ve senin mutluluğuna bu şekilde katılmıştır! "Göklerin göğü Tanrı'ya ait-

tir"[14] ifadesine daha uygun düşecek içinde oturduğun bu canlı barınaktan başka birşey bulamıyorum; bu arı akıl, göğümüzün üstündeki gök tabakalarında[15] bulunan senin kentinin vatandaşları durumundaki bu kutsal akıllı yaratıklarla bir huzur bağıyla gönülden bağlı olarak senin mutluluklarını başka bir nesneye bakışlarını çevirmeden seyrediyor.

Bütün bunlar, ruh sana şimdiden susamışsa, kendisine her Allahın günü "senin Tanrın nerede?"[16] diye sorarlarken gözyaşları günlük ekmeği olmuşsa, bütün ömrünü[17] yalnızca senin konutunda geçirmeyi arzuluyor ve istiyorsa, (onun yaşamı sen değil misin? Senin günlerin, yılların hep aynı kaldığından geçmediklerinden[18] senin ebediyetin değil midir?) ona yeryüzü yolculuğunda senden uzun süredir uzak kalmış olduğunu öğretsin. Bütün bunlar, eğer mümkünse, ruh, ebediyetinin tüm zamanlara ne kadar aşkın olduğunu, çünkü senin canlı barınağının senden uzaklaşmadığını, her ne kadar seninle birlikte ebedî değilse de, zamanın değişimini hissetmediğini, çünkü sana sürekli olarak bağlı kaldığını anlasın. Senin huzurunda bu gerçek gözüme daha açık görünsün ve senin kanatlarının altında bu gerçeklikte kalayım.

Bu aşağı ve küçük seviyedeki nesnelerin değişiminin altında şekilsiz madde yatıyor. Yüreğinin hayali dalgalarında yüzen, boşlukta yolunu şaşırmış çılgından başka, bütün şekiller kaldırılarak yok edilince geriye sayesinde nesnelerin bir şekilden diğerine geçen ve hareket eden, zamanda değişimi oluşturan, belirli bir biçimi olmayan bu maddenin kalacağını kim bana söyleyebilir? Bunu kesinlikle kimse iddia edemez, çünkü çeşitli hareketler yoksa, zamanla da olamaz; hiçbir şeklin olmadığı yerde de hiçbir çeşitlilik görülemez.

Zamana Bağlı Olmayan Şeyler

Beni kapıya vurmak konusunda isteklendirdiğin ve kapıyı araladığın oranda Tanrım bu gerçekleri inceledikten sonra, se-

ninle birlikte ebedî olmayan ama zamanın dışında yarattığın iki eserin olduğunu görüyorum. Bunlardan bir tanesi, seni kesilmeyen bir mutlulukla seyrediyor, eyleminde herhangi bir değişme olmuyor, doğal değişkenliğine karşın değişmeden kalabiliyor ve senin değişmeyen ebediyetinden zevk alıyor; ötekisi ise öylesine şekilsiz ki, gerek hareket içinde, gerekse zamana boyun eğmek için dinginlikte bir şekilden başka bir şekile geçemiyor. Onu şekilsiz kalsın diye yaratmadın, başlangıçta, zamandan önce, belirtmiş olduğum bu iki şeyi, göğü ve yeri yarattın.

Ama yer boştu, yeryüzü şekilleri yoktu, engin karanlıklarla kaplıydı.[19] Kutsal Kitap'ta yer alan bu sözler şekillerin yokluğunu ve hiçlikle karıştırılmamasını, biçimden tamamen yoksun bir varlığı kavrayamayanların bunu derece derece anlayabilmelerini anlatmak istiyor. Bu belirli bir biçimi olmayan şey aracılığıyla ikinci bir gök, düzenli ve görünür bir yeryüzü, güzel sular ve dünyanın oluşumu için gerekli herşey yaratılıyor, ancak bütün bu yaratılanlar kendi hareketlerinin ve biçimlerinin düzenli değişimleri nedeniyle zamana tâbidirler.

Yaradılış Kitabı'nda Sözü Edilen Gök ve Yer

"Başlangıçta Tanrı yeri ve göğü yarattı; ama yer boştu ve yeryüzü şekilleri yoktu; engin karanlıklarla kaplıydı." Kutsal Kitapta bu şeylerin hangi günde yaratıldığı belirtilmemiş, bu sözleri okuduğumda buradan şu sonucu çıkarıyorum, burada, aklın kısmen, muamma olarak, bir aynadaki gibi, kimi zaman bunu, kimi zaman da şunu değil de, daha önce de belirttiğim gibi bir tek eylemle, hiçbir zaman değişimi olmadan açıkça yüz yüze[20] tam olarak tanıdığı zihinsel bir gök, yani göklerin göğü söz konusudur. Kimi zaman bunu ve şunu getiren zaman değişimine yabancı olan boş ve şekilsiz yeri de bu şekilde anlıyorum; çünkü hiçbir şeklin var olmadığı yerde, bu ya da şu denilen şeyler olamaz.

Biri başlangıçtan beri tamamlanmış bir şekille, öteki ise şekilden yoksun olarak yaratılan bu iki şey, gök, göklerin göğü de-

mek istiyorum; ve yer, bundan da boş ve şekilsiz yer demek istiyorum. Kutsal Kitap'taki: "Başlangıçta Tanrı yeri ve göğü yarattı" sözleri, günden söz etmeden, bunları belirtiyor. Kutsal Kitapta bu yerin[21] hangi yer olduğu da açıklanıyor. İkinci günde gökkubbenin yaratıldığını ve buna gök denildiğini belirtirken de, daha önce günden söz etmeden, yaratılan göğün hangi gök olduğu açıklanıyor.

Kutsal Kitapların Derin Anlamı

Kutsal Kitapların bizleri şaşırtan derin anlamı var, yüzeysel kısmı şımartılan çocuklar gibi bizi şımartıyor. Oysa anlamları o kadar derin ki Tanrım! Kutsal, saygı dolu bir ürperti ve sevgi duymadan onları derin bir şekilde inceleyemeyiz. Kutsal Kitaplara düşman olanlardan nefret ediyorum. İki tarafı keskin[22] kılıcınla onları yok edebilseydin de bu düşmanlar ortadan kalksaydı. Evet sende yaşayabilmeleri için kendilerinde ölmelerini diliyorum.

Başkaları ise "*Yaradılış*" kitabını eleştirmiyorlar ama onu şu sözlerle övüyorlar: "Tanrı, kulu Musa'ya Ruhuyla bu sözleri esinlerken, ona böyle demek istemedi. Hayır senin söylemek istediklerini demek istemedi, başka şeyi, yani bizim demek istediğimizi demek istedi." Onlara hepimizin Tanrısı hakemimiz olsun diyorum.

Tanrı, Melekler ve Şekilsiz Madde Hakkında

Gerçeğin, güçlü bir sesle yüreğime Yaradanın gerçek ebediliği ile ilgili söylediklerini yanlış olarak mı kabul ediyorsunuz? Şöyle ki, Tanrı'nın cevheri zamanla değişmez, iradesi de cevheriyle birdir. Buradan da şu sonuç ortaya çıkıyor, Tanrı kimi zaman bunu, kimi zaman da şunu istemez, istediği birşeyi bir defada, aynı anda ve her zaman için ister. Tanrı birbirini izleyen isteklerle, önce birşeyi sonra da başka birşeyi istemez; daha önce

istemediği birşeyi daha sonra istemez; daha önce istediği şeyi de istemekte devam eder; böyle davranmamış olsaydı, o zaman değişken bir iradeye sahip olurdu, değişkenliğe[23] tâbi olan birşey de ebedi olamaz. Oysa bizim Tanrımız ebedîdir.

Gerçek tarafından gönlümün kulağına fısıldanmış şu sözleri de mi yanlış olarak kabul edeceksiniz? Gelecekteki şeylerin gerçekleşmesini bekleme olayı, onlar gerçekleştiklerinde sezgi olur, aynı sezgi bunlar geçtiklerinde bellek olur. Bu şekilde değişen bir düşünce değişkendir demektir, değişken olan birşey de ebedî olamaz. Oysa bizim Tanrımız ebedidir. Bu gerçekleri bir araya getirdiğimde Tanrımın, ebedî Tanrının herhangi yeni bir iradeyle dünyayı yaratmamış olduğunu, onun bilgisinde geçici hiçbir şeyin bulunmadığını görüyorum.

Beni eleştirenler, peki buna ne diyeceksiniz? Bu yanlış mı? Hayır diyorlar. Peki öyleyse, her biçim bulmuş doğanın, şekli olan her maddenin, varlıklarını yüce varlık olan yüce iyilikten aldığını ileri sürmek yanlış mıdır? Hayır diyorsunuz. Peki öyleyse neye itiraz ediyorsunuz? Ebedî ve gerçek Tanrı'ya temiz bir sevgiyle öylesine bağlı, onunla birlikte ebedî olduğundan, zamanda hiçbir değişime ve değişikliğe uğramadan yalnızca onu kesin bir biçimde seyreden yüce bir yaratığın var olduğunu inkâr mı edeceksiniz? Tanrım, seni ondan istediğin kadar sevdiğinden, ona kendini gösteriyorsun, ona yetiyorsun, o da senden hiç yüz çevirmiyor ve kendisine dönmüyor. Tanrı'nın dünyaya yabancı, maddî evrene yabancı evi,[24] senin ebedîliğine katılan ve ebediyyen lekesiz olarak kalan tinsel bir evdir.

"Onu yüzyıllar boyunca kurdun; hiç geçmeyecek bir yasa belirledin."[25] Bununla birlikte o yaratılmış ve bir başlangıcı olduğundan seninle birlikte ebedî değildir.

Ondan önce zaman yoktu, çünkü Bilgelik herşeyden önce yaratıldı.[26] Burada söz konusu edilen bilgelik, senin Babası olduğun, seninle Tanrım birlikte ebedi olan, sana eşit olan ve herşeyin onun aracılığıyla yaratıldığı, yeri ve göğü yarattığın o "başlangıç" değildir. Benim söz ettiğim bilgelik, akılsal cevhere

sahip, yaratılmış olan, ışığı seyrettiği için ışık olarak adlandırılan bilgeliktir. Aydınlatan ışık yansıyan ışıktan ne kadar farklıysa, yaratıcı bilgelik de yaratılan bilgelikten o kadar farklıdır. Haklılığı gösteren bir adaletle, bir doğrulanmadan doğan adalet arasındaki kadar farklıdır. Bizler senin doğruluğun olarak kullarından birinin yazdığı gibi: "Onda (Mesih'te) Tanrı'nın doğruluğu olalım"[27] diye adlandırılmadık mı? Şu hâlde "herşeyden önce" yaratılmış bir bilgelik var ve bu bilgelik göklerde, yukarıdaki özgür,[28] arı ve ebedî ana vatanımızın bir bireyi olarak akıllı ve zeki bir yaratık olarak yaratıldı. (Bu gökler sana şükreden[29] göklerin gökleridir, çünkü bunlar Tanrı'ya ait[30] göklerin gökleridir.) Bir kez daha belirtelim, bu yaratıktan önce zaman kavramı ortada yoktur. Çünkü herşeyden önce yaratıldığından zaman içinde yaratılanlardan önce gelir. Ancak ondan öne Yaradanın ebedîliği gelir, onun aracılığı ile yaratıldı, ancak zamanda değil, çünkü zaman henüz yoktu, ama kendi doğasının gerektiği gibi yaratıldı.

Sonuçta, senden geliyor, ama senden başkadır ve sen değildir. Her ne kadar yalnızca ondan önce değil ama onda da zamana rastlamıyorsak, bu senden yüzünü çevirmeden hep senin yüzüne bakabilmesindendir, bu da onu her türlü değişimden azat ediyor, bununla birlikte doğasında, sürekli öğle sıcaklığı ve parlaklığında bulunduğu sana olan bu büyük sevgisi olmasa onu kararabilecek ve soğuklaştırabilecek bir çeşit değişkenlik barındırıyor. Ey parlak ve aydınlık barınak! Beni yaratan ve bana sahip olan güzelliğini ve Tanrımın mutluluk evini sevdim.[31] Yeryüzünde gurbette iken senin için can atabilir miyim![32] Seni Yaratanın bana da sende sahip olmasını diliyorum, çünkü beni de o yarattı. Kaybolmuş koyun gibi aylak aylak dolaştım.[33] Ancak senin mimarının,[34] benim çobanımın omuzlarında sana doğru götürülmeyi bekliyorum.

Musa'yı Tanrı'nın sadık kulu olarak gören ve onun kitaplarını Kutsal Ruh'un sözleri olarak kabul eden benim eleştirmenlerim, bu sözlere ne diyeceksiniz? Gerçekte Tanrı'yla birlikte ebedî

olmayan, ancak kendi açısından göklerde ebedî olan[35] Tanrı'nın evi burası değil mi? Orada zamanın değişimlerini boşuna arıyorsunuz, bulamazsınız. Mutluluğunu sürekli Tanrı'da birleşmiş[36] olmakta bulan yaratık her türlü mekânın ve zamnın üstüne çıkmış değil midir? Buna evet karşılığını veriyorlar. İçten övgü dolu[37] sesi duyan yüreğim Tanrıma haykırdığında,[38] bu sözlerde neyi hata olarak görüyorsunuz? Hiçbir düzenin, belirli hiçbir biçimin bulunmadığı şekilsiz bir maddeden söz etmem mi hatalı? Hiçbir düzenin olmadığı yerde zaman da hiçbir şekilde değişime uğramaz; bununla birlikte bu yaklaşık hiçlik, mutlak hiçlik olmadığından, kuşku götürmez bir şekilde herşeyin geldiği kişiden geliyor, hangi seviyede olursa olsun. Bu konuda da itirazımız yok diyorlar.

Tanrı Gerçeğine Karşı Olanlarla Tartışmamak

Tanrım senin huzurunda, yalnızca gerçeğinin içimde aklıma söylediği doğruları kabul edenlerle tartışmak istiyorum. Onları inkâr edenler, kendi aralarında anlaşmazlığa düşene dek istedikleri kadar havlayabilirler. Yüreklerinde senin sözünü kabul edecek bir yol açacak şekilde onları ikna etmeye çalışacağım. Bunu istemezlerse ve beni reddederlerse, yalvarırım Tanrım, susma ve benden uzaklaşma.[39] Yüreğime doğruculukla konuşmaya devam et; tek sen böyle konuşabilirsin. Bu çılgınlar da, nefesleriyle kaldırdıkları gözleri kör eden tozlarıyla dışarıda kalsınlar. Ruhumun en gizli odasına gireceğim;[40] şarkılarımla aşkımı dile getireceğim, gurbette çektiklerimi inlemelerim izleyecek, yüreğimin can attığı ana vatanım[41] Kudüs'ü anacağım. Sen bir baba, bir vasi, bir eş olarak ona hakimsin, onu aydınlatıyorsun. Gerçek ve Yüce iyilik olduğundan onun bütün zevklerini toplamışsın, onun sağlam sevinci ve temiz zevkisin. Beni, kafa ürünlerimin mutemedi, aydınlanmalarımın kaynağı bu sevgili ana vatanın huzuruna kabul edene dek inlemelerimden vazgeçmeyeceğim. Mevcut dağınıklık ve çirkinlikten arındırarak beni reforme ede-

rek beni ebedîliğe uygun duruma getiriyorsun ey Tanrım, ey inayetim.[42]

Ancak bu gerçekleri inkâr etmeyip de bizler gibi Musa'nın eseri Kutsal Kitaplara saygı göstererek onların otoritesini kabul eden bazı kimselerin bazı itirazlarına şu yanıtı veriyorum: "Sen ki, bizim Tanrımızsın, benim itiraflarımla onların itirazları arasında hakemlik yap."

"Gök ve Yer" Sözcüklerinin Anlamları

Şunu iddia ediyorlar: Kuşkusuz bu dediklerin doğru, ancak Musa Kutsal Ruh tarafından esinlenerek yazarken böyle düşünmüyordu: "Başlangıçta Tanrı göğü ve yeri yarattı."[43] Hayır, bu gök sözcüğüyle, Musa sürekli olarak Tanrı'nın yüzünü seyreden bu akıllı ve ruhsal yaratığı kasdetmedi; yer ile de belirli bir biçimi olmayan maddeyi kasdetmedi. Peki bu sözlerle neyi kasdetmiş olabilir? Bizim söylediklerimiz gerek kutsal yazarın düşüncesine, gerek yazdığı metine uygundur diyorlar. Peki söylediklerin nedir? Gök ve yer ile önce kısaca ve bütünüyle bütün bu görünen dünyayı kasdetti, sonra Kutsal Ruh'un genelde gök ve yer dediği şeyin, madde madde günleri sayarak ayrıntısına girdi. Hitap ettiği topluluk öylesine cahil ve maddeci idi ki, onlara ancak Tanrı'nın görünebilir yapıtlarından söz edebileceğini düşünüyordu.

"Boş ve şekilsiz yer" ile şu "engin karanlıklar," aracılığıyla ard arda gelen altı günde hepimizce bilinen bu görünen dünyanın yaratılmasında ve düzenlenmesinde, sözünü etmiş olduğum bu şekilsiz maddeyi bana hak vererek kabul ediyorlar.

Bir başkası da, belirsiz ve şekilsiz bu maddenin, önce gök ve yer olarak adlandırıldığını ileri sürebilir, çünkü görünen evren bütün içindekilerle birlikte ondan yaratıldı. Bir başkası da "yer ve gök"ün tam olarak görünen ve görünmeyeni ifade ettiğini söyleyebilir; böylelikle Tanrı'nın Bilgeliğinde, yani başlangıçta yarattığı evren bu iki sözcükle anlaşılıyor. Yaratılmış herşey Tanrı'nın

cevherinden değil de hiçlikten geliyor, çünkü bu şeyler Tanrı'nın kendisi değillerdir ve içlerinde değişim ilkesini taşırlar, ister Tanrı'nın ebedî evi gibi kalıcı olsunlar, ister insan ruhu ve bedeni gibi değişsinler, bu nedenlerle görünen ve görünmeyen bütün nesnelerin ortak maddesi, henüz şekil bulmamış, ama şekil almaya elverişli, yer ve göğün çıkacağı, başka bir deyişle görünen ve görünmeyen evrenin çıkacağı ve sonradan şekil bulan madde şu sözcüklerle belirtiliyor; "görünmeyen ve şekilsiz yer," "dipsiz derinliklerde hüküm süren karanlıklar." Şu farkla ki, "görünmeyen ve şekilsiz yer" ile şekillerin oluşumundan önceki maddî maddeyi anlamak, "dipsiz derinliklerde hüküm süren karanlıklar"la da durdurulmuş olan sınırsız akışından ve Bilgeliğin onu aydınlatmasından önceki hâlini anlamak gerekir.

Bir başkası isterse şöyle diyebilir: "Başlangıçta Tanrı yeri ve göğü yarattı" âyetinde, gök ve yer sözcüklerinin anlamı biçimlendirilmiş ve tamamlanmış gerçekler değillerdir, ancak belirli bir şekle sahip olmayan şeylerin bir taslağı, şekil almaya ve evreni oluşturmaya elverişli bir maddedir; çünkü onda, henüz niteliklerine ve biçimlerine kavuşmamış ama önceden belli belirsiz bir şekilde şimdi düzenlenmiş olan ve yer ve gök[44] denilen, biri maddî öteki ruhsal bu iki varlığın tohumları vardı.

Kutsal Kitap Değişik Biçimlerde Yorumlanabilir

Bütün görüşleri dinliyor, inceliyorum, ancak sözcükler üzerine tartışmaya girmek istemiyorum: "Bu dinleyicileri kaçırmaktan başka işe yaramaz."[45] Tersine, Yasa, onu özüne uygun biçimde kullanan biri için iyidir, çünkü Yasa'nın amacı temiz bir yürekte sevgiyi uyandırmak, insanı temiz vicdanlı yapmak ve yapmacıksız bir imana sahip kılmaktır.[46] Efendimiz İsa bütün peygamberleri ve Şeriat Yasasını iki buyruğa indirgemiştir.[47] Ey Tanrım, ey içimi aydınlatan ışık,[48] her bakımdan gerçek olan bu sözlere değişik yorumlar verilmesi beni ilgilendirmez. Musa'nın yazdıklarını bir başkası benim anladığımdan başka türlü anlıyorsa,

beni ilgilendirmez diyorum. Okuyoruz ve yazanın ne demek istediğini çıkarmaya çalışıyoruz. Yazdıklarının doğru olduğunu kabul ettiğimize göre, yanlış bildiğimiz ve inandığımız şeyleri ona mal edebilir miyiz? Kutsal Kitap'ta, yazarın gerçek düşüncesini anlamaya çalışan herkese, dürüst akılların ışığı olan senin rehberliğinde bazı gerçekleri gösteriyorsan, -bu gerçekler olaya değişik açıdan bakarak gerçeğin bir başka yönünü gören, yazarın düşüncesi olmasa bile- kötülük bunun neresinde?

Kuşku Götürmez Gerçekler

Tanrım, yeri ve göğü yarattığın bir gerçek. Başlangıç Bilgeliğindir, Bilgeliğinle herşeyi yarattığın bir gerçektir.[49] Bu görünen evrenin yer ve gök denilen iki parçadan oluştuğu ve var edilmiş, yaratılmış herşeyi içerdiği de bir gerçek. Değişime tâbi herşeyin şekilden yoksun ama şekil almaya, değişmeye ve dönüşmeye elverişli birşeyi akla getirmesi de doğrudur. Doğası gereği değişime tâbi olmakla birlikte değişmeyen bir biçimle sıkıca birleşmiş olan bir varlığın zamana tâbi olmaması ve hiç değişmemesi de bir gerçek. Hiçlik sayılacak kadar şekilden yoksun bir varlığın da zamanın değişimlerine uğramadığı da bir gerçek. Birşey yapıldığı şeyin adını alabilir; işte bu nedenledir ki, yerin ve göğün yaratıldığı o şekilsiz maddeye yer ve gök denildi. Şekil almış hiçbir varlık yer ve boşluk kadar şekilsizliğe yakın olmamıştır. Yalnızca yaratılmış ve şekil bulmuş herşeyi değil, ama yaratılabilecek ve şekil bulabilecek herşeyi, herşeyin yaratıcısı olan sen yarattın.[50] Şekilsiz maddeden yapılan herşey önce şekilsizdi, sonra şekil aldı.

"Başlangıçta" Sözcüğünün Değişik Anlamları

Bütün bu gerçeklerden, o gerçekleri görebilme yeteneğini vermiş olduğun ve kulun Musa'nın bunları gerçeğin Ruhu[51] etkisinde yazdığına kesin inanan kişiler kuşku duymazlar. Biri bunlardan bir tanesini seçip şöyle yorumlayabilir: "Başlangıçta, Tan-

rı yeri ve göğü yarattı." Bu şu demektir: Tanrı kendisiyle birlikte ebedi olan Söz'ünde, algılanabilir ve akıllı varlıkları, ya da ruhsal ve maddî varlıkları yarattı. Bir başkası da şöyle yorumlayabilir: "Başlangıçta, Tanrı yeri ve göğü yarattı." Bu şu demektir: Tanrı kendisiyle birlikte ebedî olan Söz'ünde, bütün bu maddî evreni içindeki görünen ve tanınan varlıklarıyla yarattı. Bir üçüncüsü şöyle yorumlayabilir: "Başlangıçta Tanrı yeri ve göğü yarattı." Bu şu demektir: Tanrı kendisiyle birlikte ebedî olan Söz'ünde, ruhsal ve maddî varlıkların şekilsiz maddesini yarattı. Bir dördüncüsü şöyle yorumlayabilir: "Başlangıçta Tanrı yeri ve göğü yarattı." Bu şu demektir: Tanrı kendisiyle birlikte ebedi olan Söz'ünde, şimdiki evrende gördüğümüz düzende ve biçimdeki yer ve göğü içerisinde belli belirsiz bulunan maddî varlıkların şekilsiz maddesini yarattı. Bir sonuncusu da şöyle yorumlayabilir: "Başlangıçta, Tanrı yeri ve göğü yarattı." Bu şu demektir: Tanrı yapıtını yaratmadan önce yaptığı hazırlık çalışmalarında içinde yer ve göğü belli belirsiz bir şekilde barındıran, oluştuktan sonra da içindekileri açığa çıkaran şekilsiz maddeyi yarattı.

Yer Boştu, Yeryüzü Şekilleri Yoktu

Bunu izleyen sözlere de, ayrı ayrı ele alındıklarında değişik anlamlar verilebilir. Hepsi doğru olan bu yorumlardan bazıları şöyledir. Biri, "Yer boştu, yeryüzü şekilleri yoktu, engin karanlıklarla kaplıydı" sözlerini şöyle yorumlayabilir: Tanrı'nın yaratmış olduğu bu maddî evren, yaratılmadan önce bütün maddî gerçekleri içeren ancak şekilsiz, düzensiz ve ışıksız bir maddeydi. Bir başkası, "Yer boştu, yeryüzü şekilleri yoktu, engin karanlıklarla kaplıydı" sözlerini şöyle yorumlayabilir: Yer ve gök denilen bu bütün, içindeki algılayabildiğimiz herşeyiyle maddî dünya ve maddi gök olarak oluşmadan önce karanlık ve şekilsiz bir maddeydi. Bir başkası da, "Yer boştu, yeryüzü şekilleri yoktu, engin karanlıklarla kaplıydı" sözlerini şöyle yorumlayabilir: Yer ve gök diye adlandırılan evren karanlık ve şekilsiz bir maddeydi, ondan

başka yerde söz edilen göklerin göğü, yani akıllı varlıkların yer ve göğü,[52] yani içindeki maddî her şeyiyle maddî evren çıkacaktır. Bir başkası da, "Yer boştu, yeryüzü şekilleri yoktu, engin karanlıklarla kaplıydı" sözlerini şöyle yorumlayabilir: Kutsal Kitap yer ve gökle şekilsiz maddeyi kasdetmiyor; ama dendiğine göre boş, şekilden yoksun, karanlık olarak nitelendirdiği yer ve onun üzerindeki engin karanlıklar zaten vardı; Tanrı onlardan yer ve göğü yarattı, yani maddî ve ruhsal varlıkları. Sonra bir başkası da, "Yer boştu, yeryüzü şekilleri yoktu, engin karanlıklarla kaplıydı" sözlerini şöyle yorumlayabilir: Kutsal Kitap'ta Tanrı yeri ve göğü yarattı derken zaten şekilsiz bir madde vardı, buna göre evrendeki bütün maddî kütle iki büyük parçaya bölünmüştür, biri yüksek seviyeli öteki alçak seviyeli olmak üzere, içerdikleri bütün bilinen ve bilebilecekleriyle birlikte.

Varsayım ve İtirazlar

Son iki yorumu kabul etmeyen biri şu itirazı yapabilir: Yer ve gök sözcüklerinin şekilsiz maddeyi ifade ettiğini kabul etmek istemiyorsanız, demek ki o zaman Tanrı'nın yaratmamış olduğu bir şeyler vardır ve bununla da yeri ve göğü yaratmış olmalı? Kutsal Kitap'ta Tanrı'nın bu maddeyi yarattığından söz edilmiyor, meğer ki yer ve gökle, ya da "Başlangıçta Tanrı yerle göğü yarattı" sözlerinde belirtildiği gibi yalnızca yerle o madde kasdetilmiş olsun. Yer boştu ve yeryüzü şekilleri yoktu, Musa her ne kadar şekilsiz maddeyi bu şekilde tarif etmiş olsa da, bir önceki "Başlangıçta Tanrı yeri ve göğü yarattı" âyetine göre yarattığından başka bir maddeyi anlayabiliriz.

Gözler önüne serdiğimiz bu iki son iddianın sahipleri bu zorluğu şu şekilde karşılık vererek çözmeye çalışıyorlar: İyi olan herşeyin geldiği bu şekilsiz maddeninTanrı tarafından yaratıldığını inkâr etmiyoruz.[53] Varlık hâline gelmiş ve bir biçim almış şeyler iyidir diyorsak, yaratılmaya ve şekil almaya elverişli olanın da her ne kadar bir aşağı seviyede bir iyilikse de yine de iyiliktir

diyoruz. Kutsal Kitap'ta bu şekilsiz maddenin Tanrı tarafından yaratıldığından söz edilmiyor; Kutsal Kitap'ta başka birçok şeyden de söz açılmıyor, örneğin, havarinin ayrı varlıklar olarak söz ettiği[54] Kerübinlerden, Serafinlerden,[55] Melek sınıflarından, Egemenliklerinden, Meleklerin Üçüncü Takımından, Güçlerden söz edilmiyor, oysa Tanrı'nın onları da yarattığı kuşku götürmez bir şekilde belli. "Tanrı yeri ve göğü yarattı"[56] sözleri bütün bunları içeriyorsa "Tanrı'nın Ruh'u suların üzerindeydi" sözlerinden ne anlamalıyız? Yer sözcüğünün bunları da içerdiğini kabul edersek, bu sözcükle şekilsiz maddeyi nasıl çıkarmalı? Oysa suların çok güzel bir görünümü var. Bu şekilde anladığımızı kabul edelim, o zaman neden aynı şekilsiz maddeden gök adını verdiğimiz gökkubbe yaratıldı, hem sonra Kutsal Kitap'ta sular yaratıldı diye yazmıyor mu? Büyük bir görkemle aktığını gördüğümüz bu sular ne görünmezdir, ne de şekilsizdir. Sular, Tanrı, "Sular gökkubbenin altında bir araya gelsinler"[57] dediğinde güzelliklerine kavuşmuşlarsa ve bu onların şekil almasını sağlamışsa, o zaman "gökkubbenin altında bir araya gelsinler" dediğinde güzelliklerine kavuşmuşlarsa ve bu onların şekil almasını sağlamışsa, o zaman gökkubbenin üstündeki sular konusunda ne diyeceğiz? Şekilsiz olduklarından lâyık oldukları şekilde onurlandırılmıyorlar ve Kutsal Kitap'ta onların yaratılması ile ilgili başka bir sözden söz edilmiyor.

Mademki, Yaradılış kitabı Tanrı'nın yaratmış olduğu ve sağlıklı bir imanın ve mantığın hiç tereddütsüz onları yarattığını kabul ettiği bazı şeyler konusunda sessiz kalıyor ve aklı başında hiçbir bilim dalı bu suların, Yaradılış anında hiçbir belirtisini görmeden Yaradılış kitabında söz edildiğini bahane ederek, Tanrı'yla birlikte ebedi olduğunu iddia edemez. Neden anlamak istemiyoruz, gerçeğin öğretisine göre Kutsal Kitap'ta boş ve şekilsiz yer, engin karanlık olarak geçen bu şekilsiz madde Tanrı tarafından hiçten yaratıldı, hiçten yaratıldığı içindir ki, Yaradılış bölümünde bundan söz edilmemesine karşın Tanrı'yla birlikte ebedî değildir.

Görüşüm Odur ki ...

Bu görüşleri, senin bildiğin elimdeki zayıf olanaklarla dinleyip inceledikten sonra doğru sözlü yazarlar tarafından anlatılan şeylerden iki çeşit düşünce ayrılığının ortaya çıktığını görüyorum; biri anlatılan şeylerin gerçek olduğuna, ötekisi ise yazarın niyetine dayanıyor. Yaradılış olayındaki gerçeği aramak başka birşey, sevgili kulun Musa'nın kitabında anlatmak istediklerini okumak ya da işitmek başka birşeydir. Birinci anlaşmazlık konusunda, hataları gerçek yerine kabul edenler benden uzak dursunlar! İkincisine gelince, Musa'nın yanlış şeyler yazdığını söyleyenler benden uzak dursun! Engin sevginde gerçeğinle beslenenlerle birlikte sende birleşerek sende büyük bir zevk alayım! Kitabındaki sözlere birlikte yaklaşalım ve senin niyetini, kalemiyle ifade ettirdiğin kulunun düşüncesinde arayalım.[58]

Kutsal Kitap'taki Karanlık Noktalar ve Gerçekler

Araştırmacıların ele aldıkları metinlerin çeşitli yorumları altındaki olası gerçekler arasından birşeyin doğru olduğunu ya da bu şeyin Musa'nın düşüncesi olduğunu kim kesinlikle iddia edebilir ki?

Tanrım, sevgili kulun[59] ben ise, bu sayfalarda itiraflarımı sana sunuyorum, senden ricam, senin yardımınla bu dileğimi yerine getirebilmemi sağlamandır.[60] Değişmez Söz'ünle, görünen ve görünmeyen herşeyi yarattığını kesinlikle söylüyorum. Ancak aynı kesinlikle Musa'nın, "Başlangıçta Tanrı yeri ve göğü yarattı" âyetini belirli birşeyi düşünerek yazdığını iddia edemem. Çünkü birinci kesinleme bana kesin olarak görünüyor, oysa Musa'nın bu sözleri yazarken ne düşündüğünü kesinlikle bilemem.

"Başlangıçta" ifadesiyle evrenin yaradılışını anlamış olabilir. "Yer" ve "gök" sözcükleriyle şekil bulmuş ve kusursuz hâle gelmiş tinsel ve maddî evreni değil de, henüz şekilsiz ve taslak halindeki tinsel ve maddî evreni kasdetmiş olabilir. Musa bunları

kaleme alırken kafasında hangi düşünceler vardı, bunu kestirmek kolay değil. İster bu düşüncelerden birini düşünmüş olsun, ister burada zikretmediğim bir düşüncesi olsun, bu büyük insanın gerçeği görmüş ve bunu en uygun şekilde ifade etmiş olduğuna kuşkum yok.

Çeşitli Yorumları Düşünmeden Reddedenlere Karşı

"Musa senin iddia ettiğin gibi değil ama benim iddia ettiğim gibi düşünüyordu" diyerek beni rahatsız etmesinler. "Musa'nın senin ifade ettiğin anlamda bu sözleri yazdığını ne biliyorsun" diye bana sorsalar o zaman kendimi hakarete uğramış saymayacağım, elbette, onlara yukarıda belirttiğim gibi yanıt vereceğim, hatta ısrar ederlerse daha ayrıntısına da gireceğim. Ama "senin demek istediğini değil, benimkini söylemek istedi" derlerse, o zaman her iki yorumu da inkâr etmeden, -ey yoksulların yaşamı Tanrım, sen ki bağrında hiçbir çelişkiyi barındırmıyorsun, yüreğimi huzura kavuştur ki- böyle insanlara katlanabilecek sabrı kendimde bulayım. Bu şekilde konuşmalarının nedeni senin tarafından esinlendiklerinden değil, kendilerini beğenmiş olduklarındandır. Musa'nın düşüncesinden haberleri yok, yalnızca kendi düşüncelerini, doğru olduklarından değil de, ama kendilerinin olduğu için kabul ediyorlar. Başka şekilde olmuş olsa idi, başkalarının düşüncelerine, doğru ise, aynı saygıyı gösterirlerdi, ben doğru ise onların düşüncelerine saygı gösteriyorum, bunu da bu düşünceler onlardan geldiği için değil ama gerçek olduğu için yapıyorum. Onların düşüncelerinden birisi doğruysa, artık bu onların düşüncesi olmaktan çıkar. Ama bu düşünceyi doğru olduğu için severlerse, bu düşünce benim olduğu kadar onların da olur, çünkü bu düşünce gerçeği sevenlerin ortak malıdır.

Söylediklerimin Musa'nın düşüncesini yansıtmadığı konusuna gelince, onların bu dediklerini kabul etmiyor ve reddediyorum, onların bu davranışları bilimle bağdaşmıyor, gözüpeklikle-

ri cesaretten kaynaklanıyor; bu adil bir sezgiden çok kendini beğenmişlikten kaynaklanan bir davranış.

İşte bunun içindir ki senin yargılardan korkulur. Senin gerçeğin ne bana aittir ne de başkasına; gerçeğin hepimizin iyiliğinedir ve bizleri bunu paylaşmaya çağırıyorsun; bundan yoksun kalmak korkusuyla bunu özel birşey gibi sahiplenmemek gerekir. Herkesin yararlanması istenilen birşeyi yalnızca kendine mal etmek isteyen, herkesin malı olanı da kendi malı imiş gibi kullanmak isteyen kamu iyiliğinden kendi öz iyiliğine itilir, kısacası gerçekten yalana gider. Yalan söyleyenin sözleri kendi doğallığından gelir.[61]

Kulağını bana ver,[62] ey olağanüstü yargıcım, gerçeğin kendisi, bu itirazcılara verdiği yanıtı dinle! Senin huzurunda ve amacının sevgi olduğu Yasa'yı özüne uygun biçimde kullanan[63] kardeşlerimin önünde konuşuyorum. Dinleyin ve söylediklerimin doğru olup olmadığını görün.

Ona yaptığım barışçı ve kardeşçe konuşmam şöyle: "Her ikimiz de senin söylediklerinin doğru olduğunu görüyorsak, her ikimiz de benim söylediklerimin doğru olduğunu görüyorsak, soruyorum, bunu nerede görüyoruz? Kuşkusuz bunu sende görmüyorum, ne de sen bende görüyorsun. Bunu her birimiz de değişmeyen aklımızı aşan gerçekte görüyoruz. Rab Tanrımızın ışığı hakkında tartışmadığımıza göre, insan düşüncesi üzerinde tartışmamız nedendir? Onun düşüncesini, değişmez gerçeği gördüğümüz gibi göremeyiz. Musa bize şahsen görünse ve bize işte benim düşüncem şudur dese bile, biz bu düşünceyi göremeyiz, buna sadece inanabiliriz.

Bu nedenle, Kutsal Kitaplar konusunda[64] birbirimize karşı gurur içinde diklenmeyelim. Rab Tanrımızı bütün yüreğimizle, bütün canımızla, bütün aklımızla sevelim, insanları da kendimiz gibi sevelim.[65] Musa bu kitaplarda yazdıklarını bu iki sevgi ilkesi çerçevesinde düşünerek yazdı. Buna inanmamak demek, kuluna öğretisinden başka bir düşünceyi mal ederek Tanrı'yı yalancı-

lıkla suçlamak olur.[66] Bu sözlerden hepsi de doğru olmak üzere birçok görüş çıkartılabilir, Musa bu düşünceden çok şu düşünceyi belirtmek istedi demek ve bunda ısrar etmek zararlı tartışmalarımızla, açıklamaya çalıştığımız metnin yazılma amacı olan sevgiyi yaralamamız ne büyük bir çılgınlıktır!

Aynı Sözlerin Değişik Anlamları

Kendimi alçalttığımda beni yükselten, yorgunluklarımı gideren, itiraflarımı dinleyip beni bağışlayan Tanrım, insanları kendim gibi sevmemi bana buyurduğuna göre, -Musa'nın zamanında doğmuş olsaydım, yüreğimden ve dilimden yararlanarak daha sonraları bütün dünyada, birçok ülkenin yararına olacak, sahte ve kendini beğenmiş doktrinler üzerinde üstünlük sağlayan bu kutsal Yazıcılarının dağıtıcısı olmak üzere onun yerine beni seçmiş olsaydın- benim arzulayacağım ve isteyeceğim yeteneklerden daha azını senin çok sadık kulun Musa'ya vermiş olabileceğine inanmıyorum.

Musa'nın yerinde olsaydım –çünkü hepimiz aynı hamurdan yapıldık;[67] "insan nedir ki onu düşünesin?"[68]– evet, Musa'nın yerinde olsaydım ve bana Yaradılış kitabını yazma görevini vermiş olsaydın Tanrı'nın nasıl yarattığını, kavrayamayanların kavrayabileceği şekilde ve kendi kapasitelerinin üstündeki sözleri bir tarafa atmasınlar diye, yazmak için senden düşüncelerimi ifade etme ve kaliteli bir üslûp kullanabilme yeteneğini vermeni dilerdim; öyle ki kavrayabilenler, peygamberinin vermiş olduğu kısa cümlelerde, düşüncelerinin onlara daha önce öğretmiş olduğu gerçeklerden hangisinin doğru olduğunu keşfetsinler; bir başkası bu aynı sözleri başka şekilde anlayarak gerçeğin ışığı altında başka bir anlam çıkartabilir.

Tanrı Sözünün Zenginliği

Nasıl ki akarsuları besleyen dar bir alanda sıkışmış bir kaynak, bu kaynaktan çıkan ve uzun mesafeler kateden akarsulardan

daha gür ise, aynı şekilde, herkesin kendilerine göre açıklayabildiği bu veya şu özel gerçekleri, peygamberin basit bir üslûpla anlattığı arı gerçekten alarak onları kendi uzun konuşmalarına kanalize edebilirler.

Yaradılış kitabında geçen bu sözleri okuyan ya da işiten kimi kişiler Tanrı'yı bir insan ya da çok büyük bir güce sahip maddî bir kütle olarak düşünüyor olabilirler; bu kişiler Tanrı'nın ani ve yeni bir kararla, kendinin dışında, bir bakıma yerden ve gökten uzakta bir yerde, biri yukarıda, biri aşağıda olmak üzere, herşeyi içeren iki büyük nesneyi yarattığını düşünüyor olabilirler. Tanrı, "Bu böyle olsun dedi ve böyle oldu" sözlerini duyunca da bu sözlerin başlayıp bittiğini, zaman içinde çınlayıp geçtiğini, bu sözler henüz geçip gitmişken varlık dedikleri şeyin ortaya çıktığını düşünüyor olabilirler. Bu kişilerin bütün öteki düşünceleri de aynı şekilde maddeci bir düşünüş tarzını yansıtıyor olabilir.

Bu gibi kişiler henüz ruhsal yaşamı olmayan küçük çocuklar gibidir. Kutsal Kitap onları bağrına alabilmek için onların anlayabileceği seviyeye iniyor. Şimdiden imanları aracılığıyla esenlik abidesi yükseliyor, imanları onlara hayran olunacak çeşitlilikteki varlıkları yaratanın yalnızca Tanrı olduğunu söylüyor. İçlerinden biri bu sözlerinin sadeliğini hor görerek kendini beğenmişliğin zayıflığında beslenmekte olduğu yuvadan dışarıya fırlarsa, zavallı düşecektir. Tanrım, ona acı ki[69] yoldan geçenler ayaklarıyla bu henüz tüyü bitmemiş[70] kuşu ezmesinler; onun yerine yuvaya meleğini gönder ki[71] uçabilecek duruma gelene dek yaşayabilsin.

Kutsal Kitab'ın Değişik Şekillerde Yorumlanması

Başkaları için bu sözler bir yuva değil ama verimli bir meyve bahçesidir, yapraklar arasındaki meyvelerin görünümü onları mutluluktan uçurur; meyveleri gagalarıyla didikleyerek cıvıldaşırlar.

Musa'nın bu sözlerini okuyunca ya da işitince, Tanrının, ebediliğinin ve kalıcı sürekliliğinin geçmiş ve gelecekteki zamanın da üstünde olduğunu görürler; bununla birlikte bu geçici evrende senin yapıtın olmayan hiçbir şey yoktur.

Senin varlığından başkası olmayan senin iraden sayesinde de herşeyin hiçbir değişime uğramadan yaratıldığını, bütün bu herşeyi daha önce var olmayan yeni bir iradeyle yaratmadığını da görürler; onlara göre, dünyayı yaratırken, bütün varlıkların biçimi olacak kendinden bir benzerlik çıkartmadın, ancak hiçlikten herşeyi kendi doğasına göre ve senin tarafından önceden saptanmış ölçüyle sana hiç benzemeyen ama senin Birliğine dönerek senin benzerliğinde şekil alacak şekilsiz bir benzemezlik maddesi çıkardın. Bu şekilde yaratılan herşey, ister senin yakınında, ister zaman ve mekânda senden az ya da uzak bir yere yerleştirilmiş olsun, kendi mükemmel değişkenliklerini gerçekleştirirler. Bu şeyleri görürler ve ellerinden geldiğince senin gerçeğinin ışığından yararlanırlar.

Bir başkası "Tanrı başlangıçta yarattı..." sözlerini incelerken, başlangıç sözcüğüyle Bilgeliği anlar, çünkü Bilgelik de bizimle konuşur.[72] Aynı sözleri inceleyen bir başkası da başlangıç sözcüğüyle evrenin başlangıcını anlar ve ona göre, "Tanrı başlangıçta yarattı.." Tanrı önce.. yarattı" anlamına gelir.

Başlangıç sözcüğüyle Tanrı Bilgeliğinde yeri ve göğü yarattı anlamını çıkaranlar arasında biri de "yer ve gök" sözcükleriyle yer ve göğün yaratılmış olduğu maddeyi anlar; bir başkası için de biçim bulmuş ve farklılaşmış varlıklardır; bir başkasına göre de gök ifadesi ile şekil almış ve ruhsal varlıklar belirtilmek isteniyor, yer ifadesi ile de maddî ve şekilsiz varlıklar belirtilmek isteniyor. Yer ve gök sözcüklerinin henüz şekil bulmamış maddeyi ve bu madde aracılığıyla yer ve göğün şekil bulduğunu ifade ettiğini savunanlar da kendi aralarında anlaşamıyorlar: Kimileri duyarlı ve akıllı varlıkların bu maddeden yapıldıklarını, kimileri de bunu engin bağrında duyularımıza sunulan bütün görünebilir varlıkları taşıyan maddî ve elle tutulur bir kütle kaynağı olarak görüyorlar.

Bu metinde, yer ve gökle şimdiden biçimlerini ve yerlerini almış varlıklar olarak ifade ediliyor diyenler arasında da anlaşmazlık söz konusu: Kimisi bu sözlerle görünen ve görünmeyen evren anlatılmak isteniyor diyor, kimisi de aydınlık gökle karanlık yeryüzü ve bütün içerdikleriyle yalnızca görünen evren belirtilmek isteniyor diyor.

"Öncelik" Sözcüğünün Değişik Anlamları

"Başlangıçta Tanrı... yarattı" sözlerini, "İlk önce, Tanrı .. yarattı" diye anlayan biri gerçek içinde kalmak istiyorsa, "yer ve gök"le yalnızca yer ve göğün maddesini, kısacası maddî ve maddî olmayan bütün evreni anlamaktan başka çaresi yoktur. Bu sözlerle oluşmuş evreni anlıyorsa, ona o zaman "Tanrı önce bunları yarattıysa, sonra ne yarattı?" diye bir soru yöneltilebilir. Herşeyi yarattıktan sonra, geriye yapacak birşey kalmıyor, o zaman şu itiraz, -Tanrı, o zamandan beri hiçbir şey yaratamadığına göre bunu ilk önce nasıl yarattı?- yapılabilir.

Madde önce, daha ileride şekil almak üzere şekilsiz olarak yaratıldı denilirse o zaman burada anlamsızlık ortadan kalkar: Yeter ki doğası gereği, ebedîliğe göre, zamana göre, seçmeye göre, kaynağa göre neyin öncelikli olduğu iyi bilinsin. Ebedîlikte tanrı herşeyden önce gelir, zamanda çiçek meyveden önce gelir, seçimde meyve çiçekten önce gelir, kaynakta ise ses şarkıdan önce gelir.

Belirtmiş olduğum bu dört önceliklerden birincisi ile sonuncusunun anlaşılması zordur, ikinci ile üçüncüsü ise kolayca anlaşılabilir. Ebediyetin, kendisi değişmeden değişen şeyleri yaratarak böylece onlardan önce gelmesini görebilmek ve bunu kavrayabilmek zordur Tanrım. Sesin şarkıdan önce geldiğini büyük bir çaba göstermeden anlayabilmek için ince bir zekâya sahip olmak gerekir. Aslında şarkı düzenlenmiş sestir, oysa birşey düzenlenmeden de var olabilir; ama var olmayan düzenlenemez. Böylece madde kendisinden çıkan şekilden öncedir, onlara biçim verdiği

için değil, çünkü bu şekil kendiliğinden oluşuyor. Zamanda da bir önceliği yoktur, gerçekten de, tahtadan sandık, gümüşten vazo çıkardığımız gibi onları, daha sonra istediğimiz şarkı hâline sokmak için onlardan şarkısız biçimsiz sesler çıkarmaya başlamıyoruz. Bu maddeler, zaman içinde onlardan çıkarılacak biçimlerden önce gelirler, ama şarkı konusunda durum böyle değildir. Şarkı söylendiğinde, gerçekte melodinin sesi duyulur; bu ses daha sonra biçimlenmiş şarkı olmadan önce biçimsiz değildi. Bu ses, her ne olursa olsun, yayıldığı andan itibaren kaybolup gider, geride ona sanat şeklini verecek birşey kalmaz; ses şarkının ana maddesidir, şarkı olmak için de bir şekil alıyor, işte bu nedenledir ki, dediğim gibi, madde olan ses şekil olan şarkıdan önce gelir. Bu öncelik onu yaratan bir güç gibi değildir, zira ses şarkıyı söyleyen sanatçı değildir, o sadece ondan bir şarkı çıkarması için sanatçının bedeninin organları aracılığıyla ruhunun hizmetine sunulmuştur. Bu zamanda bir öncelik değildir: Ses şarkıyla aynı anda oluşur. Bu bir seçim önceliği de değildir: Biri diğerinden daha değerli değildir, çünkü şarkı yalnızca ses değil aynı zamanda güzel ve hoş bir sestir. Ama burada kaynak önceliği vardır, çünkü şarkı ses olmak için değil ama ses şarkı olmak için oluşur.

Bu örnekle, nesnelerin maddesinin önce yaratılmış olduğunu ve ondan yer ve göğün çıkarıldığını bu nedenle "yer ve gök" olarak adlandırıldığını anlayan anlasın. Madde, zamanda önce yaratılmadı, çünkü zaman nesnelerin şekil bulmasından sonra ortaya çıkıyor; madde şekilsizdi, zaman içinde zamanla birlikte kendini gösterdi. Bununla birlikte değerler basamağında en son sırayı almasına karşın (şekli olan elbette şekilsiz olandan daha üstündür) onun zamanda önceliği olduğu söylenemez, onu hiçten yaratıp birşey hâline sokan Yaradanın ebedîliği ondan önce gelir.

Kutsal Kitabı Sevgi Ruhuyla Yorumlamalıyız

Bu değişik doğru görüşler arasından gerçeğin kendisi uyumu gerçekleştirsin ve Yasa'yı saf sevgi olan özüne uygun biçimde

kullanabilelim[73] diye Tanrı bize merhamet eylesin! Biri bana bütün bu görüşler arasında hangisi Musa'nın görüşüdür diye sorsa, bunu bilmediğimi söylemesem bu kitap iftiralarımda olmazdı. Bildiğim birşey var, o da daha önce sözünü etmiş olduğum maddeci yorumların dışında bütün bu görüşlerin doğru olduğudur. Bu görüşleri kabul edenler iyi umutları bulunan Kitaplarındaki kısa ancak özlü ve derin anlamlı sözlerden korkmayan "küçük çocuklar"dır. Onları sevelim, bu sözleri anlamaya ve açıklamaya çalışırken değişik ama doğru görüşler ortaya çıkaran bizler eğer kendini beğenmişliğe değil de bu sulara susamışsak birbirimizi sevelim ve gerçeğin kaynağı olan Tanrımızı[74] hep birlikte sevelim; senin Ruhunla dolu olarak senden esinlenerek, düşüncesinde yalnızca en iyisini ve en yararlı olanı yazmak olduğuna inandığımız bu yazıların yayıcısı olan kulunu da onore edelim.

Musa'nın Düşüncelerindeki Zenginlik

Sen bana, "Musa'nın söylemek istedikleri benim söylediklerimdir diyorsan;" bir başkası da, "Hayır, o aynen benim düşündüğüm gibi düşünüyordu" diyorsa, ben ise daha fazla dindarlıkla, "Her ikisi doğruysa, her iki görüşü de demek istemiş olamaz mı?" diyorum. Bu sözlerden bir üçüncü, bir dördüncü, ya da daha başka anlamlar çıkarılırsa, doğru oldukları sürece, Musa'nın onları da demek istediğine neden inanılmasın, Tanrı, bu kutsal yazıları birçok kimse tarafından değişik anlaşılsalar da, doğru yorumlar yapılacak şekilde yazdırdı.

Bana gelince, açıkça ve yürekten ifade ediyorum ki, en büyük bir yetke ile donatılmış olarak birşeyler yazmak zorunda kalsaydım, bu konuları, beni şoke edecek hatalardan muaf olsalar bile, değişik anlamlarını dışlayarak oldukça açık tek bir anlamını vereceğim yerde herkesin bu konuları doğru şekilde anlayabileceği şekilde yazmak isterdim. Onun için Tanrım, bu büyük insanın senden böyle bir yeteneği almamış olduğuna inanmak istemiyorum. Musa Yaradılış kitabını kaleme alırken, onlarda bulup

çıkardığımız, hatta onlarda bulamadığımız ama çıkarılabilir bütün gerçekleri düşünmüş ve görmüştür.

Dua

Rabbim, sen etten ve kandan değilsin, sen Tanrımsın, insan herşeyi göremeyebilir ama senin kutsal Ruh'un beni doğru yola yöneltir,[75] onları yazmış olanın kafasında birçok doğru anlamlardan belki de yalnızca bir tanesi olsa bile bu yazıları okuyacak kuşaklara açınlamak istediklerin arasında bazı şeyler gizli kalmış olabilir. Durum böyle ise, onun düşündüğü anlam bütün öteki anlamlardan daha iyidir. Tanrım, bize bu anlamı, ya da istediğin bir başka anlamı göster; ister aynı sözlerden Musa'nın düşündüğü anlamı çıkaralım, ister bir başka anlamı, aklımızı sen besle ve bizleri hatanın oyuncağı olmaktan koru. İşte Tanrım, şu birkaç cümle için ne sayfalar dolusu yazı yazmışım! Bütün kitaplarını inceleyecek zamanı ve gücü bulabilecek miyim acaba?

Kutsal Kitaplarınla ilgili itiraflarımı kısa kesmeme ve aklıma gelebilecek birçok yorumdan iyi, kesin ve doğru olanını seçmeme izin ver; bu konuyla ilgili itiraflarımda kulunun düşüncesini en iyi şekilde yansıtacağım, bunun için çalışacağım, çünkü bunu kendime görev bildim, başaramazsam, en azından bu sözlerle gerçeğinin, Musa'ya ne demek istediğini belirttiği gibi, ne demek istediğini ifade etmiş olacağım.[76]

Onüçüncü Bölüm

Tanrı'ya Yakarış

Tanrım, beni yaratan ve seni unutanı unutmayan bağışlayıcım, sana yakarıyorum.[1] Sana gönlümle yakarıyorum, onu, ona esinlediğin arzuyla seni almaya hazırlıyorsun. Sana yakaran insanı terk etme. Sana yakarmadan çok önce beni seslerle dürtükleyerek seni uzaktan dinlemeye zorlamış, sana doğru yönelmem ve beni çağıran Kişiyi çağırmam konusunda, beni uyarmıştın.[2]

Tanrım sen, ellerimle işlemiş olduğum günahlarımdan dolayı cezaya çarptırılmayayım diye bütün günahlarımı sildin, beni yaratan ellerinle yaptığım iyi işlerden dolayı ödüllendirilmemi ön plâna çıkardın. Çünkü sen ben olmadan önce de vardın, senin tarafından var edilmeye lâyık değildim. Buna karşın, bana varlığımı verdiğin ve ben yarattığın herşeyden önce gelen iyiliğin sayesinde var oldum. Bana ihtiyacın yoktu, Rabbim ve Tanrım sana yararı dokunacak iyi bir tarafım da yok, sana yaptığım hizmetler senin çalışmalarını azaltmıyor; hizmetlerim eksik olursa da gü-

cünden birşey eksilmiyor. Sürülmemiş toprak ürün verebilmek için benden sürülmeyi beklediği gibi sen de benden onore edilmek için sana tapınmamı istemiyorsun, sende mutluluğu bulayım diye, bu mutluluğu alacak yeteneği bana verdin, sana hizmet etmemi ve seni onore etmemi istiyorsun.[3]

Evren Tanrı İyiliğinin Bir Eseridir

Bütün evren senin iyiliğinin bolluğundan varlıklarını sürdürüyor. Evrende bulunan iyilik sana bir yararı dokunmasa da, sana eşit olmasa da senden geldiği için var olmamazlık edemez.

Başlangıçta[4] yere ve göğe borçlu muydun? Bu soruyu Bilgeliğinde şekil vermiş olduğun[5] maddî ve ruhsal varlıklara soruyorum? Kusurlu olsa bile, düzensizliğe ve senin benzerliğinden uzaklaşmaya eğilimli bu varlığı var etmeye borçlu muydun? Ruhsal varlık belirli bir biçimi olmasa bile biçimi olan maddi varlıktan üstündür; maddî varlık da, belirli bir biçimi olmasa bile hiçlikten üstündür; her ikisi de, Söz'ün onları, onlara şekil ve senin iyiliğinden gelen eşsizliği vererek senin birliğine çağırmamış olsaydı Söz'ünün şekilsiz bir eskizi olarak kalacaklardı. Sensiz var bile olamayacakken, senin gözünde şekilsiz bir hâlde bile var olmayı nasıl hak ettiler?

Görünmez ve boş olsa bile maddî madde nasıl var olmayı hak etti? Çünkü ona vermemiş olsaydın bu şekilde var olmayacaktı. Var olmadığı için de, var olmaya hakkı yoktu.

Eskiz hâlindeki maddî olmayan varlık, bu Söz aracılığıyla onu yaratan Söz'e geri getirilmeseydi ve onun aydınlığı ile aydınlatılmasaydı, sana eşit değil ama suretine benzer olarak yaratılmasaydı da, dipsiz derinliğe benzer, karanlık, seninle bir benzerliği olmayan bir şekilde yüzen varlığını yaratmaya borçlu muydun? Bu nesne için var olmak ile güzellik aynı şey değildir; tersi durumda çirkinlik söz konusu olmazdı, aynı şekilde yaratılan bir ruh için yaşam ile yaşam bilgeliği aynı şey değildir, yoksa hep bilge olarak kalırdı.

Senden uzaklaşarak, sana yaklaşarak kazandığı ışığı kaybetmemek ve dipsiz karanlıklara benzer bir yaşama düşmemek için hep sana bağlı kalmak onun yararınadır.[6]

Ruhumuz sayesinde ruhsal yaratıklar olan bizler de, ışığımız olan senden uzaklaştık, eskiden bu yaşamda karanlıktık,[7] dipsiz derinlikteki yargılarından[8] geçtikten sonra biricik Oğlun aracılığıyla kutsal dağlarının yüksekliğine yükseltilerek kutsal kişiler olacağımız güne kadar sıkıntı çekmeye devam edeceğiz.[9]

Yaratılmış Işıkla Ne Anlamak Gerekir

Evreni yaratırken söylemiş olduğun, "Işık olsun, diye buyurdun ve ışık oldu"[10] sözlerine gelince, ben bu sözlerin, hiçbir sakınca görmeden ruhsal evren için söylenmiş olduğunu kabul ediyorum, çünkü ruhsal evrenin senin ışığını almaya elverişli bir yaşamı vardı zaten. Ama aydınlatılmaya elverişli bu yaşamı almaya lâyık olamazdı. Çünkü, sadece doğası gereği değil de, kendisini aydınlatan ışığı seyrederek ve onunla sıkı bir ilişkiye girerek ışık hâline girmeseydi onun şekilden yoksun hâli senin hiç hoşuna gidemezdi. Böylece yaşamını, mutlu yaşamını sadece ve sadece sana borçludur. Senin lütfun onu hayırlı bir değişimle hiç değişmeyecek olanda, kısacası sende Tanrım birleştirdi. Yalın yaşama tek sen sahipsin, sende yaşamakla mutlu yaşamak arasında bir fark yoktur, çünkü sen kendinin mutluluğusun!

Tanrı'nın Yaratılmış Varlıklara İhtiyacı Yoktur

Bu varlıklar var edilmemiş olsalardı ya da şekilsiz bir hâlde kalsalardı senin mutluluğundan birşeyler eksilir miydi? Onları ihtiyaçtan değil de iyiliğinden yarattın. Mutluluğuna daha fazla mutluluk katmadan[11] onlara bir şekil verdin. Mükemmel olduğun için onların kusurları hoşuna gitmiyor; bu nedenle hoşuna gitsinler diye onları mükemmelleştiriyorsun; daha mükemmel olmak için onların mükemmelliklerine ihtiyaç duyacak kusur-

lu bir varlık değilsin.[12] Senin kutsal Ruhun suların üzerinde dalgalanıyordu ama sulara gömülmüş değildi. Kutsal Ruhunun dinlendiği dediğimiz kişilerin kendileri onda dinleniyorlar. Bozulmayan, değişmeyen, kendine yeten iraden yaratmış olduğu bu yaşamın üzerinde dalganıyordu; yaşamak mutlu yaşamak demek değildir, çünkü yaşam olduğu hâlde kendi payı olan karanlıklar üzerinde dalgalanıyor; onun yapacağı tek şey var, o da Yaradanına dönüp yaşam Kaynağına daha yakın yaşamak, ışığında ışığı görmek ve oradan mükemmellik, mutluluk ve aydınlık çıkarmaktır.[13]

Üçlü-Birlik

Tanrım, bana kapalı olarak Üçlü-Birlik'in[14] gözümün önüne gelmeye başladı. Sen, Baba olduğundan, seninle eşit ve ebedî olan, bilgeliğimizin, senin Bilgeliğinin "başlangıcında" kısacası Oğlunda yeri ve göğü yarattın. "Göklerin gökleri"nden, "görünmeyen ve boş" yerden ve karanlıkların dipsiz derinliklerinden bolca söz ettim, akışkan ve başıboş ruhsal doğadan da bolca söz ettim, bununla şekilsiz ruhsal doğa her türlü yaşamın çıktığı Kişiye dönmezse, onun ışığıyla canlı ve güzel olmazsa, daha sonra iki su arasında yaratılan göklerin göğü[15] olamaz. Böylece, Tanrı adı altında, bu şeyleri yaratan Baba'yı buluyor, Başlangıç adı altında da, evreni, bu şeyleri yaratmış olduğun Oğlunu buluyordum, Tanrımın Üçlü-Birlik olduğuna inandığımdan Kutsal Kitaplardan inancıma destek olacak şeyler çıkarmaya çalışıyordum. Oysa, işte; ruhun suların üzerinde dalgalanıyordu. İşte Tanrımın Üçlü-Birlik'i, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh, bütün evrenin Yaradanı!

Tanrı'nın Ruhu Sular Üzerinde Dalganıyordu

Ey gerçek ışık hangi nedenle yüreğimi sana doğru çeviriyorum? Yüreğim bana boş şeyler öğretmesin, yüreğimin karanlıkla-

rını dağıt, yalvarırım anamız sevgi adına, söyle bana hangi nedenle, Kutsal Kitaplar önce göğü, sonra görünmez ve boş yeri, sonra dipsiz derinliklerin üzerindeki karanlıkları belirttikten sonra en son olarak Ruhunu belirtiyor? Belki daha iyi belirtmek için onun süzüldüğünü söylemek gerekiyor, ama önce neyin üzerinde süzüldüğünü belirtmek gerek. Ne Baba'nın üzerinde ne de Oğul'un üzerinde süzülüyordu, üzerinde süzüleceği birşey yoktuysa, birşeyin üzerinde süzüldüğünü söylemenin de bir anlamı yoktur, sonra da, süzüldüğünü belirtmeden onun hakkında birşey söylemek mümkün olmadığı için ilk önce neyin üzerinde süzüldüğünü belirtmek gerekiyordu.

Kutsal Ruhun Etkileri

Şimdi de havarinin şu güzel sözlerini: "Bize verilmiş olan Kutsal Ruh aracılığıyla Tanrı'nın sevgisi yüreklerimize dökülmüştür."[16] Havari gerek bizler için senin önünde secde kılarak senden bize en yüce bilimi, nesnesi Mesih olan sevgiyi[17] öğretmeni isterken, bize ruhsal şeyleri öğretirken, bize sevginin en iyi yolunu gösterirken,[18] aklıyla kim izleyebilirse izlesin, işte bu nedenle, bu yüce Ruh başlangıçtan beri sular üzerinde süzülüyordu.

Bizi dipsiz uçuruma yuvarlayan şehvet duygularının ağırlığından ve sular üzerinde süzülen Ruhunun yardımıyla, bizi kaldıran sevgiden nasıl söz etmeli ve bunu kime anlatmalı? Önce batıyoruz sonra suyun yüzeyine çıkıyoruz. Buradaki batma ve çıkma herhangi bir yerde olmuyor. Buradaki istiare hem çok doğru hem de çok yanlıştır. Söz konusu olan, ruhun durumlarıdır, tutkularımız, aşklarımız, dünyevî kaygılara önem vererek bizi çukurlara düşüren ruhsal kokuşmuşluğumuzdur. Yüreklerimiz Ruhunun sular üzerinde süzüldüğü yere yani sana kadar çıksın ve ruhumuz yoğunluğu bulunmayan suları[19] geçtikten sonra yüce huzura kavuşsun diye, bizleri ebedî huzura duyulan sevgi sayesinde yukarı çıkaran ise Ruhunun kutsallığıdır.

Tanrı'nın Dışında Hiçbir şey Mutluluk Veremez

Melek senden uzaklaştı, insan ruhu senden uzaklaştı; her ikisi de kendi düşüşleriyle ruhsal varlıkların. "Başlangıçta ışık olsun!" dememiş olsaydın ve kutsal kentinin akıllı itaatkâr sakinleri sana bağlı ve değişken olan herşeyin üzerinde değişmeyen bir uçuşla süzülen Ruhunda huzurlarını bulmuş olmasalardı dipsiz derinliklerdeki yoğun karanlıklarda yutulacaklardı ve göklerin gökleri de yoğun karanlıklar olacaktı; bugün tersine Rabbin ışığıyla[20] ışıktır. Senden uzaklaşmış bulunan bu akıllı yaratıkların zavallı kaygılarıyla, onları giydirmiş olduğun ışıklı giysilerden yoksun olarak yeniden kendi karanlıklarına gömüldüklerini açıkça gösteriyorsun. Ayrıca akıllı yaratıklarını ne kadar yüce ve soylu olarak yarattığını ve huzuru ve mutluluğu senin dışında bulamayacaklarını gösteriyorsun, bu da onların kedi kendilerine yetemeyeceğini gösterir. Tanrım bizim karanlıklarımızı aydınlığa çeviren[21] sensin. Bize ışıktan giysilerimizi veriyorsun bu sayede karanlıklarımız öğle güneşine[22] dönüşecektir.

Bana kendini ver, Tanrım, bana kendini ver, çünkü seni seviyorum. Sana olan aşkım zayıfsa, seni daha güçlüce sevmemi sağla. Aşkımın yeterli olması, senin kucaklamalarına atılacak gücü bulabilmek ve yüzünün gölgesinde saklanana dek yüzümü senden çevirmemek için, seni daha ne kadar çok sevmem gerektiğini bilemiyorum.[23]

Tanrı Sevgisi

Baba ve Oğul da aynı şekilde sular üzerinde süzüldüler mi? Onları uzayda bir nesne olarak düşünürsek, bu Kutsal Ruh için de doğru değildir. Ancak bununla, Tanrılığın eşsiz değişmezliğinin değişen herşeyin üzerinde olduğu anlaşılıyorsa, o zaman Baba, Oğul ve Kutsal Ruh suların üzerinde süzülüyordu.

Neden kitapta sadece senin Ruhundan söz ediliyor? Neden sadece onunla ilgili bir konuda bir yerden söz ediliyor, aslında bu

yer de bir yer değildir? Ona senin bir armağanın[24] da deniliyor. Senin armağanında huzur buluyor ve onda senden zevk alıyoruz. Huzurumuz, bizim yerimizdir.

Sevginin bizi çıkardığı yer burasıdır. Senin Ruhun bizleri ölüm kapılarının alçak seviyesinden yükseltiyor.[25] Huzurlu olmamız iyi niyetli olmamıza bağlıdır.[26] Nesneler kendi ağırlıklarıyla kendilerine özgü yere doğru çekilirler; ne var ki bir ağırlık ister istemez aşağıya gidecek diye birşey söz konusu değildir; kendisine özgü yere doğru gider. Ateş yukarı çıkar, taş yere düşer. Onları hareket ettiren ağırlıklarıdır, kendilerine özgü yere varırlar. Suya dökülen yağ suyun yüzeyine çıkar, yağa dökülen su ise yağın dibine çöker: Kendilerine özgü ağırlıklarıyla sürüklenir ve kendilerine özgü yeri ararlar. Yerli yerinde olmayan şeyler kıpırdanıp dururlar; ama yerlerini bulduklarında sakinleşirler. Benim ağırlığım aşkımdır; nereye gidersem gideyim, beni götüren aşktır. Senin armağanın bizi tutuşturuyor ve yükseltiyor: Yanıp tutuşup gidiyoruz. Yürek basamaklarını çıkarak yukarı tırmanıyoruz.[27] Senin ateşine, senin hayırlı ateşine yanmışız ve gidiyoruz, huzur kenti yüce Kudüs'e çıkıyoruz. "Rabbin evine gideceğiz"[28] sözünü işitince mutluluk duydum. İyi niyetimiz bizleri oraya yerleştirecek ve orada ebediyyen kalmaktan[29] başka birşey istemeyeceğiz.

Saf Akıllı Yaratıklar

Başka bir durumu bilmeyen yaratığa ne mutlu! Yaratıldığı andan itibaren, hiçbir zaman aralığı olmadan, değişen herşey üzerinde dalgalanan Sevgi ruhun onu, "Işık olsun ve ışık oldu"[30] sözleriyle yüceltmemiş olsaydı o şimdi olduğu durumda olmayacaktı. Bizde ise, karanlık olduğumuz ve ışık[31] olduğumuz iki farklı zaman söz konusudur. Ne var ki bu saf akıllı yaratıklar konusunda ise Kutsal Kitap sadece Tanrısal aydınlanmadan önceki durumlarını belirtiyor, bu da sanki daha önce düşmeye ve karanlık olmaya müsaitlermiş gibi anlatılıyor; onları başka bir du-

ruma çıkaran, kısacası ışık olsunlar diye onları sürekli ışığa doğru çeviren nedenin büyük bir görkem ile ortaya çıktığını işaret ediyor. Anlayabilen anlasın, senden kavrama yeteneğini istesin. Benden ne istiyorlar? Ben dünyaya gelen her insanı aydınlatan ışık mıyım ki?[32]

İnsan Kutsal Üçlü-Birlik'in Suretidir

Herşeye kadir Kutsal Üçlü-Birlik'i kim anlayabilir? Ondan söz etmeyen kim var ki? Ondan gerçekten söz ettiğini söyleyebilir miyiz? Ondan söz ederken ne söylediğini bilen o kadar az kimse var ki. Üzerinde tartışılıyor, itirazlar ediyor, ne var ki iç huzuruna kavuşmamış hiç kimse bu gizemi aralayamaz bile.

İnsanların, kendilerinde gözlemleyebilecekleri üç şey üzerine düşünmelerini istiyorum. Yüce Üçlü-Birlik'ten oldukça farklı olmalarına karşın, bunların üzerinde düşünmenin bu gizden ne kadar uzak olduğumuzu anlamak, hissetmek açısından yarar sağlayacağı kanısındayım.

Bu üç şey şunlardır: Var olmak, bilmek, istemek. Gerçekten de, ben varım, ben biliyorum, ben istiyorum. Ben bilen ve isteyen bir varlığım; ben var olduğumu ve istediğimi biliyorum; ben var olmak ve bilmek istiyorum.

Şu hâlde ruhumuzun bu üç fenomenden ne kadar ayrılamaz olduğunu, -üçü birlikte aynı tek yaşam, aynı tek akıl, aynı tek öz yapıyorlar- birbirlerinden ayrılamaz ancak farklı ögeleri ayırt etmenin imkânsız olduğunu anlayabilen anlasın. Kesin olan insanın kendi kendisiyle karşı karşıya olmasıdır. Ey insanoğlu şimdi kendi kendinle karşı karşıyasın; kendine bak, gör ve söyle bana.[33]

Bu şeyler konusunda bazı benzerlikler bulur ve bana aktarırsan, kendi varlığında değişmez, kendi bilgisinde değişmez, kendi iradesinde değişmez olan herşeyin üstündeki değişmez Varlığın gizlerini çözmüş olduğunu sanma. Bu üç sıfat birlikte Tanrı'ya ait olduğu için Tanrı Üçlü-Birlik'tir mi, yoksa bu üç sıfat her

bir Tanrısal kişilikte var olmakla böylece üç kat mı olmuştur? Yoksa her iki varsayım da, söz konusu Sonsuzluk olunca şaşılacak biçimde uygun mu olmaktadır? Üçlü-birlik kendi sonsuz sonu olduğu için mi olağanüstü bir biçimde hem yalın hem çokluktur, bundan dolayıdır ki, Üçlü-Birlik yüce büyüklüğünde sürekli olarak vardır, bilir ve kendine yeter? Böyle bir gizi kim kolaycana kavrayabilir ki? Bunu kim açıklayabilir? Bunun hakkında kim geçerli birşeyler söyleyebilir?

Yaradılışın Mistik Anlamı

Ey imanım, itiraflarını daha ileri götür. Rabbine: "Benim Rabbim, benim Tanrım kutsaldır, kutsaldır!"[34] de. Senin adınla, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz olduk;[35] senin adınla, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz ettik. Evet, Tanrı, bizim aramızda da Mesih'te bir yeri ve bir göğü, kısacası Kilisenin tensel ve tinsel üyelerini yarattı. Dünyamız doktrine uygun biçim almadan önce görünmez ve boştu; cahillik ve karanlıklarla kaplıydı, çünkü sen insanı kötülüklerinden dolayı cezalandırdın[36] ve senin yargıların dipsiz uçurumlar gibidir.[37]

Ama Ruhun sular üzerinde süzüldüğünden, zavallı hâlimize merhamet ettin. Bize, "Işık olsun,[38] tövbe edin zira Tanrı'nın hükümdarlığı yakındır" "tövbe edin ki ışık olsun" dedin. Ruhumuzu bitkinlik kaplamış olarak Ürdün kıyılarında,[39] bize kadar alçalmış senin boyun kadar yüksek dağların eteklerinde seni anımsadık Tanrım. İçimizdeki karanlıklar bizi korkuttu; bu yüzden sana doğru yöneldik, böylece ışık oldu. İşte biz de eskiden karanlıktık, şimdi Rab'de ışık olduk.[40]

İnsanın Yenilenmesi Bu Dünyada Tam Değildir

Bununla birlikte bu dünyada gözle görene dek iman içinde yaşamaya devam ederiz.[41] Çünkü esenliğimiz umutta yatıyor; oysa umut ettiğini gören bir umut umut değildir[42] artık. "Uçurum

uçurum çağırıyor"[43] ama bundan böyle büyük çağlayanların sesiyle.[44] "Sizle ruhsal insanlar olarak değil de tensel insanlar olarak konuşabildim."[45] Henüz amacına ulaşmadığını düşünen kimseler arkasında bıraktıklarını unutarak önünde olanlara doğru ilerlerler[46] ve kendisini ezen ağırlıklar altında inler[47] ruhu kaynak sularına susamış geyikler gibi diri Tanrı'ya susamıştır ve "Ne zaman varacağım?"[48] diye sorar. Ebedî ikametgâhına[49] kavuşmayı arzular ve aşağıdaki dipsiz uçuruma da şöyle der. "Çağdaş dünyaya kendini uydurma ama kendini yenile, yeni bir ruh edin"[50] ve: "Akıl açısından çocuklar gibi olmayın, mükemmel akıla sahip olabilmek için kötülük karşısında çocuk olun"[51] ya da "Ey Galatyalılar, gözlerinizi kim boyadı?"[52] Böyle konuşan onun sesi değil ama senin sesindir, çünkü sen göğe çıkmış kişi aracılığıyla göklerden Kutsal Ruhunu gönderdin[53] ve kentine sel gibi mutluluklar aksın diye armağanlarının baraj kapılarını açtın.[54]

Ruh'un ilk belirtilerini[55] hisseden ama hâlâ inleyen ve kurtulmayı ve evlât edinmeyi bekleyen "Güveyin arkadaşı"[56] bu kente girmeye can atıyor. Kente girmeye can atıyor, çünkü o Mesih'in zevcesinin bir üyesidir; onu kıskanıyor, çünkü o güveyin arkadaşıdır; kendi için değil onun için kıskanıyor; kıskançlık duyduğu öteki uçuruma kendi sesiyle değil "çağlayanların" sesiyle sesleniyor. Yılanın bu uçurumda yaşayanları kurnazlığıyla Havva'yı kandırdığı gibi güveyimiz, biricik Oğluna[57] borçlu oldukları tinsel iffetten döndürmesinden korkar. Onu olduğu gibi gördüğümüzde[58] ışığının görkemi ne şahane olacak ve gece ve gündüz ekmeğim olan gözyaşlarım geçecek.

İman ve Umut

Her Allahın günü bana "Senin Tanrın nerede?"[59] diye soruyorlar. Ben de "Tanrım, neredesin? Söyle neredesin?" diye soruyorum. Ruhum mutluluğunu dışarıya belli ettiğinde ve sana övgüler sunduğunda ve gerçek sevinç çığlıkları attığında[60] sende birazcık soluk alıyorum.[61] Ama üzgün olmaya devam ediyor, ye-

niden düştüğü ve uçurum hâline geldiği için, başka bir deyişle kendisini hâlâ bir uçurum olarak hissettiği için. Geceleyin önümü aydınlattığın bu meşale, yani inancım şöyle diyor: Ey ruhum neden öyle üzgünsün, neden huzursuzsun? Rabbine güven,[62] onun Sözü senin yolunu aydınlatan lambadır,[63] dinsizlerin annesi olan bu gecenin ve onunla birlikte Rabbin öfkesinin geçmesini bekle. Bizler de, eskiden karanlıktık, gecenin çocukları idik, bütün gölgeleri[64] ortadan kaldıracak gün doğana kadar günahın öldürdüğü[65] bu bedende sürüklenip gideceğiz.

Rabbe güven. Sabah erkenden onun önüne çıkacağım; onu seyredeceğim, onu sürekli anacağım.[66] Sabah erkenden ayağa kalkacağım ve ölümlü vücutlarımızı, içimizde konuk olarak bulunan[67] ve ruhumuzun karanlık sularında merhametle süzülen ruhu aracılığıyla canlandıran esenliğimin Tanrısını göreceğim.[68] Bu dünyadaki yolculuğumuz sırasında ondan ışık olma sözünü aldık; o bizi zaten bu umutla kurtardı, karanlıkların ve gecelerin çocukları iken bizleri günün ve ışığın çocukları yaptı.[69]

İnsan bilgisinin henüz tam yeterli olmadığı bu durumda bunlar ile bizim aramızda kesin çizgiyi, ancak yüreklerimizin derinliklerine kadar inebilen ve ışığa gün, karanlıklara gece[70] diyen sen ayırt edebilirsin. Ruhları senden başka kim ayırt edebilir ki?[71] Senden almadığımız neyimiz var ki? Hepimiz aynı hamurdan yapıldık, kimimiz onurlu vazolar, kimimiz alçak vazolar olmak için.[72]

Kutsal Kitap Gökkubbeye, Melekler de Yukarıdaki Sulara Benzetiliyor

Senden başka kim Tanrım, Kutsal Kitabında bizim üzerimizde yetki kubbesini yaratmış olabilir? Gök kitap gibi katlanacak, şimdi ise bizim üzerimizde bir deri gibi yayılmış durumda.[73] Kutsal kitabın, onu yayınlatmış olduğun ölümlülerin ölümünden sonra daha da bir önem kazandı. Günahla ölümlü duruma gelen insanları deriyle nasıl kaplamış olduğunu biliyorsun.[74] İşte bu-

nun içindir ki, Kitabının gökkubbesini deri gibi yaydın, kısacası birbirleriyle hep uyum içindeki sözlerini ölümlü elçilerinle bizim üzerimize yerleştirdin. Onların ölümüyle bile, yaymış oldukları sözlerin bütün yetkisiyle kendisinden aşağıdakilere harika bir şekilde yayıldı; bu insanlar henüz hayattayken bu yetki daha tam oturmamıştı. Henüz göğü bir deri gibi yaymamıştın, henüz bu ünlülerin ölüm haberlerini her tarafa yaymamıştın.

Ellerinin yapıtı gökleri görmemizi sağla Tanrım![75] Onların görülmesini engelleyen bulutu dağıt! Küçük çocuklara bilgelik veren sözler orada yazılıdır.[76] Ey Tanrım, meme emen, henüz konuşamayan bebeklerin ağzından çıkan övgüler tamamlansın![77] Çünkü bildiğimiz kadarıyla, gururu böylesine ayaklar altına alan, kendi günahlarını savunduğundan seninle uzlaşmaz bir tutum içine giren düşmanı böylesine yok eden başka bir kitap daha yok. Hayır Tanrım, beni itiraf etmeye ikna edebilecek, senin boyunduğuruğun altına başımı sokacak, sana çıkar gütmeden hizmet etmeye davet edecek bu kadar temiz başka sözler[78] bulacağımı sanmıyorum. Bu sözleri bilmemi sağla ey Baba! Onlara uymamı sağla! Bu sözleri onlara yürekten uyanlar için sağlam bir şekilde kurdun.

Bu gökkubbenin üstünde başka suların varlığına da inanıyorum. Dünyadaki bozulmalardan uzak ölümsüz sular, onlar da adını yüceltsinler! Üstün göksel bölge sakinleri melekler, seni yüceltsinler! Onların ne bu gökkubbeye bakmaya ne de senin sözlerini öğrenmek için okumaya gereksinmeleri var. Onlar sürekli olarak senin yüzüne bakıyorlar[79] ve yüzünden zaman içinde hecelerin akmasına gerek kalmadan senin ebedî iradenin ne olduğunu okuyorlar. Bunu okuyorlar, seçiyorlar ve seviyorlar, hep okuyorlar ve okudukları da hiç geçmiyor. Çünkü seçerek ve severek öğütlerinin değişmezliğini okuyorlar. Onların kitapları kapanmıyor, katlanmıyor, zira sen onların bu kitabısın ve sen ebedisin. Onları bu gökkubbenin üstüne yerleştirdin, aşağıdaki halkın zayıflığının üstüne diktin ki, yukarıya baksınlar ve zamanı yaratan senin zamandaki egemenliğini gösteren bu gökkubbe-

den inayetini kabul etsinler. Tanrım, senin inayetin göklerdedir ve gerçeğin bulutlara kadar çıkar.[80] Bulutlar geçer giderler ama gök olduğu gibi kalır. Senin sözlerini bildirenler bu yaşamdan öteki yaşama geçerler, ne var ki Kutsal Kitapların çağların sonuna dek halklar arasında yayılacaktır. "Yer ve gök geçecek ama senin sözlerin geçmeyecektir."[81] Üzerine yayıldığı deri ve otun bütün canlılığı geçecek. Bize bulutlar arasından ve gök aynasından,[82] bize gerçekte olduğu gibi değil de göründüğü gibi konuşan senin sözün sonsuza dek sürecektir.[83] Oğlun tarafından sevilmemize karşın ne olacağımızı[84] ayırt etmemiz öyle kolay değildir. Bizlere vücut örtüsü arasından baktı, bizi okşadı, bizi sevgisiyle tutuşturdu, biz de onun güzel kokusunun peşinden koştuk.[85] Ama yeniden göründüğünde, ona benzeyeceğiz, onu gerçekte nasılsa öyle göreceğiz.[86] Onu gerçekte nasılsa öyle görmek bizim mutluluğumuz olacak, ama henüz ona sahip değiliz.

Kimse Kendisini Tanıdığı Gibi Tanrı'yı Tanıyamaz

Mutlak Varlık olarak, değişmeyen Varlığın, değişmeyen Bilginin, değişmeyen isteğin ne olduğunu sadece sen bilebilirsin. Senin Bilgin değişmeden bilir ve ister; senin iraden değişmeden vardır ve değişmeden ister. Değişken varlığın kendisini aydınlatan değişmeyen ışığı kendisi nasıl biliyorsa öyle bilmesi doğru görünmüyor. İşte bunun içindir ki, ruhum senin önünde çorak bir toprak gibidir.[87] Kendi kendini aydınlatamayacağı gibi kendi kendini de doyuramaz. Evet, yaşamımızın kaynağı sendedir, aynı şekilde ışık da ancak senin ışığın altında bizler tarafından görülebilir.[88]

Karaların ve Denizlerin Yaratılışı

Bu acı denizleri bir deniz hâline kim getirdi?[89] Hepsinin, akımlarının çeşitliliğine ve çalkantılarına karşın dünyevî ve geçici bir mutluluk olan aynı sonu vardır.

Tanrım senden başka kim sulara bir yerde toplanmasını, sana susamış kara toprağının ortaya çıkmasını[90] söyledi? Deniz senin eserindir, onu kendi ellerinle yarattın,[91] kuru toprağı da sen yarattın. İradelerin acılığına değil de suların bir araya gelmesine deniz deniyor. Ruhların, dalgaları kendilerine çarpıp kırılsın diye kötü tutkularına gem vuran ve onlara daha fazla ileri gitmemeleri konusunda[92] sınır koyan sensin. Denizi herşeye egemen olan gücünün düzeniyle bu şekilde yaratıyorsun.

Sana susamış olan ruhlara gelince, onları farklı bir son için, denizin dalgalarından ayırdın, toprak meyve versin diye onları diri, gizemli ve tatlı bir suyla suluyorsun; toprak da meyve veriyor ve Rab Tanrısının buyruğuna uyarak ruhumuz, herkes kendi türüne göre,[93] hayır işleri yapıyor: Hemcinslerini seviyor ve onların maddî ihtiyaçlarını karşılıyor.[94] Ruhumuz bu acıma hissini kendi içinde taşıyor. Herşeyden yoksun olan başkalarının ihtiyaçlarına koşmak, onlara merhamet duymak kendi zayıflığımızı hissetmemizden geliyor. Onlara yardım ediyoruz ki, aynı durumda olursak başkaları da bize yardım etsinler. Burada söz konusu edilen sadece basit bir filizlenme olayı değildir, ama sevginin gücü, enerjisi ve koruyuculuğuyla güçlü bir bitki örtüsü elde edilmesidir. Meyve dolu dallarını uzatarak zayıf kurbanı adaletin korkusuz kanatları altında tutarak güçlünün elinden kurtarmaktır.

Doğrular Yıldızlara Benzetilebilir

Evet, Tanrım, evet; sana yalvarıyorum sevinci ve gücü verdiğin gibi, aynı şekilde gerçek yerden doğsun ve adalet göklerin tepesinden bize bir baksın,[95] gökkubbede meşaleler parlasın![96] Ekmeğimizi aç olanla paylaşalım, başını sokacak bir yeri olmayana evimizi açalım, çıplak olanı giydirelim, bizimle aynı ırktan gelenleri hor görmeyelim. Yeryüzümüzde böyle meyveler çıkmaya başladığında,[97] onlara bak "Bu iyidir" de; ışığımız uygun zamanda kendini göstersin;[98] ne kadar küçük olursa olsun bu hayırlı işlerin hasatı sayesinde, Yaşamın Sözünü tatlı bir şekilde seyrederek

dünyaya Kutsal Kitabında sözü geçen gökkubbeye[99] yerleştirilmiş meşaleler gibi görünebilelim.

Bizimle konuşarak, bize akıllı gerçeklerle duyarlı gerçekler arasındaki farkı,[100] akıllı gerçeklere kendilerini verenlerle, duyarlı gerçeklere kendilerini verenler arasındaki farkı gece ve gündüz arasındaki fark gibi öğretiyorsun. Gökkubbenin yaratılmasından önce olduğu gibi ışık ile karanlıkları ayırt etmek konusunda, ayırt etme gizeminde yalnız değilsin; aynı gökkubbede dizilmiş ruhsal varlıkların da, nurun dünyada tecelli ettiğine göre dünya üzerinde parıldıyorlar, gece ve günü ayırarak zamanı belirtiyorlar.[101] Eski şeyler geçti, şimdi herşey yeni;[102] inanmaya başladığımızdan[103] beri esenliğimiz daha yakındır; önce gece vardı, sonra gün ağardı; başkaları tarafından ekilen[104] hasatı toplamaya işçilerini[105] gönderdiğinde; hasatın ancak dünyanın sonunda yapılacağı yeni ekinler ekmeye yeni işçiler gönderdiğinde yılı ödüllendireceksin.[106]

Bu şekilde doğru insanın dileklerini yerine getiriyorsun ve onun yıllarını kutsuyorsun; ama sen, hep aynı kalıyorsun, sonu olmayan yıllarda[107] deponda bizim geçen yıllarımızı biriktiriyorsun.

Ebedî bir plân gereği istediğin zamanlarda yeryüzüne gökten nur yağdırıyorsun. Kimine Ruh aracılığıyla bilgelik veriyorsun, bunlar gerçeği sevenlere gün ağarması gibi gelen yıldızlardır; kimine aynı Ruh aracılığıyla daha az parlaklıktaki yıldız gibi olan bilimi veriyorsun; kimine, inancı; kimine şifa verme gücünü; kimine mucizeler yaratma gücünü; kimine peygamberlik; kimine iyiyle kötü ruhu ayırt etme yetisini; kimine birçok dilde konuşma yeteneğini[108] veriyorsun. Bütün bu armağanlar, iyiliklerini canı istediği gibi herkesle paylaşan ve herkesin ortak yararına bu yıldızları görünür kılan ve onların ışımasını sağlayan aynı ve tek bir ruhun eseridir.

Bilimin sözü bütün bu gizemleri içeriyor, bu gizemler ayın[109] evreleri gibi değişik evrelerde oluşuyor. Bu ve yıldızlara benzettiğim başka armağanlar bu bilgeliğin gün parlaklığıyla kıyaslandığında alacakaranlığa benzerler. Ama yine de bunlar, yetkin kişi-

lere bilgelik dersi veren[110] senin sadık kulunun ruhsal insanlar olarak değil de sadece maddî insanlar olarak[111] söz edebildiği kişilere gereklidir.

Katı yiyecekleri yiyecek duruma gelinceye kadar meme emen, Mesih'te küçük bir bebeğe benzeyen[112] hayvan insan, güneşin parlaklığına bakabilecek duruma gelinceye dek kendisinin karanlıkta terk edilmiş olduğuna inanmasın ve yıldızların ve ayın ışığıyla yetinmesini öğrensin. Ey çok bilge Tanrım, bizim gökkubbemiz olan Kutsal Kitabınla bizlere öğrettiğin bilgelikler işte bunlardır. Her ne kadar günler, yıllar, zamanlar ve belirtiler[113] altında olsak da, bunlara bakarak herşeyi ayırt edebilecek bir görüşe sahip oluruz.

Mükemmellik Yolu

Kuru toprak görünsün diye önce yıkanın, temizlenin, kötülüğü yüreklerinizden ve benim gözümden kaldırın. Toprak verimli otlar ve iri meyveli ağaçlar versin diye iyilik yapmayı öğrenin, yetime karşı dürüst davranın, dulun hakkını savunun.[114] Ondan sonra gelin konuşalım diyor Rab: Gökkubbede yeryüzünün üstünde parlayacak meşaleler yanacaktır.

İncil'de sözü geçen zengin adam İsa'ya ebedî yaşamı elde etmek için ne yapması gerektiğini soruyordu.[115] Zengin adam İsa'yı sadece bir insan olarak görüyordu, oysa İsa Tanrı olduğu için iyi bir Efendiydi, ona şöyle dedi: "Ebedî yaşama sahip olmak isteyen Tanrı'nın buyruklarını yerine getirsin, ahlâksızca davranışlardan ve kötülüklerden uzak dursun, öldürmesin, zina yapmasın, çalmasın, yalan yere şahitlik yapmasın: Böylece kuru toprak ortaya çıksın ki, orada ana babaya saygı ve insanlara duyulan sevgi yeşersin." Bunun üzerine genç adam, "Bunların hepsini yerine getirdim" dedi. Öyleyse toprak verimliyse onca diken nereden çıkıyor? Git, cimriliğin yabanî çalılıklarını sök; varını yoğunu sat, parasını yoksullara dağıtarak zenginleş, böylece gökte hazinen olacaktır. Mükemmel olmak ve bilgelikle[116] konuştuğu kişilerin

arkadaşlığını istiyorsan İsa'yı izle o gece ile gündüzün ne olduğunu biliyor ve bunu sana öğretecektir, gökkubbede senin için de yıldızlar parlasın; yüreğin buna rıza göstermemişse, bunun gerçekleşmesi imkânsızdır. İyi Efendinin dediği gibi yüreğin nerede ise hazinen de orada olacaktır.[117] Ancak üzüntü çorak toprağa yayıldı[118] ve dikenler sözü boğdular.[119]

Size gelince ey seçilmiş ırk, dünyanın zayıfları,[120] siz ki İsa'yı izlemek için herşeyi terk ettiniz, onu izleyin, böylece güçlüleri utandırın; ışıklı ayaklarınızla[121] onu izleyin, henüz melek olmaktan uzak olan mükemmellerin ışığıyla, henüz bütün umutlarını yitirmemiş küçüklerin karanlıklarını ayırt ederek gökkubbede parıldayın ki gökler onu yüceltsin.[122] Bütün yeryüzünde parlayın! Güneşin ışığıyla aydınlanan bu gün Bilgeliğin Sözünün gününü bildirsin, ay ışığıyla aydınlanan gece de Bilim Sözünün[123] gecesini bildirsin. Ay ve yıldızlar gecede parlarlar ama gece onların ışığını karartmaz, çünkü geceyi olabildiği kadarıyla onlar aydınlatırlar. Sanki Tanrı onlar için, "Gökkubbede yeryüzünü aydınlatacak ışıklar olsun"[124] demiş. Ansızın gökten güçlü bir yelin esişini andıran bir gürültü duyuldu, ateşten dillere benzeyen bir şeylerin dağılıp her birinin üzerine indiğini gördüler[125] ve gökte yaşam sözünü taşıyan ışıklar oluştu.[126] Kutsal ateşler, parıldayan ateşler her yere koşun. Sizler dünyanın ışığısınız, gizli kalamazsınız.[127] Bağlandığınız kişi yüceltildi, o da sizi yüceltti. Koşun ve kendinizi her ülkeye gösterin.

Sürüngenler ve Kuşlar

Deniz de sırası gelmişken senin yapıtlarını kavrasın ve doğursun; sular sürüngen durumunda diri ruhlar meydana getirsin! İğrenç olanla değerli olanı birbirinden ayırdığınız için[128] Tanrı sizi kendi ağzı yaparak sizin aracılığınızla suların, yeryüzünün doğurduğu diri ruhu değil de sürüngen hâlindeki ruhları ve yeryüzünün üzerinde uçan kuşları yarattığını söylemek istiyor. Evet, Tanrım, bu sürüngenler sakrömanlarındır ve azizleri-

nin yaptıkları işler sayesinde dünyanın ayartma dalgalarından kıvrıla kıvrıla geçerek adınla vaftiz ederek halklara ikinci kez hayat verdiler.

Böylece kocaman balinalar[129] benzeri harikalar yaratıldı, kitabının gökkubbesi altında elçilerinin sözleri, onları nereye giderlerse gitsinler uçuşları sırasında koruyacak kitabının yetkesi ile bütün dünyaya yayıldı. Ah! Bunlar işitilmeyecek sözler ve söylevler değildi! Sesleri dünyanın dört bir bucağına, sözleri dünyanın öbür ucuna kadar gitti.[130] Tanrım onları kutsayarak çoğalttın.

Yalan mı söylüyorum? Ya da gökkubbedeki şeylerin açık kavramları ile gökkubbenin altındaki çalkantılı denizde gerçekleşen işleri birbirine karıştırıyor muyum? Hiç de değil. Gerçekte, bu gerçeklerin fikirleri bilgeliğin ve bilimin ışığı gibi sabittir, kendiliğinden tamamlanmışlardır, yeni bir soyun başlangıcı olamazlar. Ama bu şeyler gözle görünür ve çeşitli bir çok maddî işlemin nesnesidir, Tanrım, senin lütfun sayesinde çoğalıyorlar, gelişiyorlar. Tanrım, bu şekilde ölümlü duyularımızın zayıflığını, akıl için basit bir kavram olan bir gerçeği, maddî belirtilerden birden fazla şekil ve ifade çıkarmamıza izin vererek telafi ediyorsun.

İşte, Sözün sayesinde sular neler yarattı. Bütün bunlar ebedî gerçeğine kapalı olan halkların ihtiyaçlarından çıktı ama İncil'in sayesinde, çünkü bu şeyleri bu sular çıkarttı, ancak onların acı durgunluğu, onları Sözünün yaratma nedenidir.

Senin eserlerin güzeldir; ama herşeyi yaratan sen hepsinden daha güzelsin. Adem günaha düşerek senden uzaklaşmasaydı, onun bağrından derin merakıyla, fırtınalı gururuyla, düzensiz dalgalarıyla insanlık denilen tuzlu okyanus çıkmayacaktı. Senin sözünün yayıcıları da yasanın mistik sözlerini ve olaylarını engin denizin ortasında fiziksel ve gözle görünür benzetmelere başvurarak anlatmaya çalışmak gereğini duymayacaklardı. İşte sürüngenleri ve uçan kuşları bu anlamda anlıyorum: İnsanları, insanların tâbi olmak zorunda oldukları sakrömanlarla daha haşır neşir yapmak ve onlara bunları öğretmek. Daha ileri bir yaşam tar-

zıyla bilinçlendirilmemiş ruhlar daha ileri gidemezler, yürekleri ancak ilk basamak sözlerini aldıktan sonra kutsal merdivenin en üst basamağını arzulayabilirler.

Canlı Ruh

Böylece Söz'ün sayesinde denizin derinlikleri değil de, tuzlu denizden ayrılmış karadan canlı ruhlara sahip sürüngenler ve kuşlar değil de canlı ruh çıktı.[131] Bu ruhun, sularla kaplı olduğu zamandaki gibi, kafirlere gerekli olan vaftize ihtiyacı yoktur. Çünkü oraya girme kurallarını koyduktan sonra göklerin ülkesine başka şekilde girilmez. Bu ruh, içinde imanın doğmasını sağlayacak olağanüstü harikalar istemiyor artık. İnanmak için gözle görünür mucizelere ve belirtilere[132] ihtiyacı yoktur. Sadakatsizlik sayesinde tuzlu hâle sokulan deniz sularından ayrılan kara sadık bir karadır: Bilinmeyen dillerde konuşma, imanlılar için değil, imansızlar için bir belirtidir.[133] Suların üzerinde oluşturduğun karanın, Sözün sayesinde suların meydana getirdiği kuşlara ihtiyacı yoktur. Ona elçilerinle Sözünü ilet. Biz sadece onların eserlerini anlatabiliriz ama canlı ruhu yaratsınlar diye onlarda hareket eden sensin.

Toprak onu oluşturuyor, deniz canlı ruhtan yoksun sürüngenlerin ve gökkubbenin altındaki kuşların oluşmasına nasıl neden olduysa elçilerinin onda bu ruhu yaratmalarının nedeni topraktır. Her ne kadar toprak denizin derinliklerinden[134] yakalanan balıklarla inaçlıların gözleri önünde[135] hazırladığın sofrada besleniyorsa da bu varlıklara artık toprağın ihtiyacı yoktur. Çünkü onlar çorak toprağı beslemeleri için denizin derinliklerinden avlandılar. Bu kuşlar istedikleri kadar denizden gelsinler, dünya üzerinde çoğalıyorlar.

İyi haberin ilk bildirimlerinin nedeni insanların inançsızlığıydı ama daha sonraları inananlar her gün her şekilde yüreklendirildiler ve kutsandılar. Canlı ruhun kökü topraktan geliyor, zevk içinde yaşarken ölü durumdaki ruhların hep senin uğruna

yaşamaları bu dünyayı sevinekten[136] vazgeçmekle mümkündür. Tanrım sen temiz bir yüreğin canlı zevkisin.

Elçilerin bu yeryüzünde, sadakatsiz sularda olduğu gibi bilgisizlik ortamında şaşkınlığın anası olan bilinmeyenin korkusunu ayakta tutabilmek için belirtilerle, mucizelerle, gizemli sözlerle değil de başka şekilde çalışsınlar; böylece, seni gözlerinden[137] ırak tuttukları oranda seni unutarak derin uçurumlar hâline gelen Adem oğulları imana gelsinler. Derin uçurumlardan[138] ayrılmış yeni bir toprak üzerinde çalışıyorlarmış gibi çalışsınlar; kendi yaşamlarını ve davranışlarını örnek alacak inançlı kişiler yetiştirsinler.

İnananlar da dinlemekle yetinmeyip dinledikleri şeyleri uygulasınlar. Tanrı'yı arayın, böylece ruhunuz yaşayacaktır; toprağınız canlı bir ruh üretecektir. Çağa ayak uydurmayın, ondan uzak durun,[139] böylece ruhunuz kendisini öldürecek nesnelerden uzak durarak yaşayacaktır.[140] İçinizdeki gururun vahşi kendini beğenmişliğini bastırın, şehvetin verdiği cinsel zevkten uzak durun, yalan bir şekilde bilim adını kullanan herşeyden uzak durun ki, vahşi hayvanlar uysallaşsın, hayvanlar evcilleşsin, yılanların zehirleri alınmış olsun. Çünkü bunlar insan ruhunu yansıtıyorlar. Lüks gururu, zevkler tutkuyu, zehir merakı gösteriyor, bunlar ölü bir ruhun hareketleridir, ne var ki ruh her türlü hareketten yoksun kalacak kadar ölü değildir; hayat kaynağından uzaklaştıkça ölmeye başlar, geçici çağ tarafından tutulur ve kendini ona uydurur.

Ancak Tanrım senin sözlerin ebedî hayat kaynağıdır[141] ve geçmezler. Onun içindir ki, uzaklaşmamız bize yasaklanmıştır: Yaşadığınız çağa ayak uydurmayın; yaşam kaynağıyla sulanan toprak, İncil yazarları tarafından iletilen sözde kendine hakim olacak gücü bulacak, Mesih'ini örnek alanları[142] örnek alarak canlı ruhu oluşturacaktır. "Türlerine göre yarattı"[143] sözlerini böyle anlamak gerekir, çünkü insan arkadaşını örnek alacak şekilde yaratıldı. Havari, "Benim gibi olun, çünkü ben sizin gibiyim"[144] diyor.

Bu şekilde oluşan bir canlı ruhta artık sadece iyi ve tatlılıkla davranan hayvanlar olacaktır. Sen şu buyruğu vermiştin: Ne yaparsanız tatlılıkla yapın, o zaman herkes tarafından sevileceksiniz.[145] Evcil hayvanlar da iyi hayvanlar olacaklardır. Fazla yiyecek karşısında aşırılığa kaçmayacaklar, yiyecek yokluğu[146] da onlar için dert olmayacaktır. Yılanlar da zehirsiz olduklarında kimseye zarar vermeyecekler, ama ısırıklardan kaçınmak için tedbirli olacaklar: Geçici doğayı, yaratılmış şeyler arasından ebediliği seyretmek ve anlamak[147] için gerekli olduğu kadarını tanımaya çalışacaklar. Bu türden hayvanlar, ölüme götüren yollarından ayrılınca akla uyarlar, böylece yaşarlar ve iyi olurlar.

İnsanın Yaradılışının Mistik Anlamı

Rab Tanrım ve Yaradanım, bizi kötü yaşatarak öldüren bağlılıklarımız çağın sevgisinden kurtulunca, ruhumuz iyi yaşayarak canlı bir ruh olmaya başlayacaktır, işte o zaman havarinin ağzıyla söylediklerin gerçekleşecektir: "Yaşadığınız çağa ayak uydurmayın"[148] hemen buna eklediğin buyruğun da gerçekleşecektir: "Yüreğinizi yenileyerek kendinizi reforme edin." Hayvanlardan söz ederken belirtildiği gibi "Türüne göre" demedin, sanki bizden önce gelenleri örnek almamız ya da bizden iyi bir insanın davranışlarına göre yaşamamız gerekiyormuş gibi. "İnsan kendi türüne göre olsun" demedin ama senin ne istediğini kesin olarak anlayabilmemiz için "İnsanı bizim suretimizde ve benzerimizde yaratalım"[149] dedin. İşte bu nedenle, İncil'e uygun insanlar yaratan senin gizlerinin yayıcısı, o insanlara küçük bebekler[150] gibi hep meme emziren[151] dadı gibi bakmak istemedi ve şöyle dedi: "İyi, hoş ve kusursuz olan Tanrı iradesini tanımak için yüreğinizi yenileyerek[152] kendinizi reforme edin."[153] Aynı zamanda bu nedenle, "insan yaratılsın" demedin, ama "insanı yaratalım" dedin; onu kendi türüne göre demedin, ama "bizim suretimizde ve benzerimizde" yaratalım dedin. Zira yüreği yenilenmiş ve senin gerçeğini bilen ve anlayan kişinin, kendi türün-

den birini örnek almasına ve bunu bir başkasından öğrenmesine ihtiyaç yoktur. Senin sözlerini izleyerek senin isteğinin ne olduğunu, sana neyin hoş geldiğini neyin iyi ve kusursuz olduğunu kesin olarak anlar. Seni anlayacak duruma gelince de ona Birliğin Üçlüğünü ve Üçlüğün Birliğini öğretirsin. İşte bunun içindir ki, Kutsal Kitap'ta çoğul olarak "insanı yaratalım" dendikten sonra tekil olarak "Bizim suretimizde" sonra da "Tanrı'nın suretinde" deniliyor. Böylece insan Tanrı'yı tanımak konusunda, kendisini yaratanın suretine[154] göre yenileniyor. Ruhsal olduğundan herşeyi, yargılanması gereken herşeyi yargılayabiliyor ve kendisi hiç kimse tarafından yargılanmıyor.[155]

Ruhsal İnsan Neyi Yargılayabilir?

"İnsan herşeyi yargılar" demek, insanın denizdeki balıklar, gökteki kuşlar, vahşi ve evcil hayvanlar üzerinde, tüm yeryüzü üstünde ve toprak yüzeyindeki tüm sürüngenler[156] üzerinde yetke sahibidir demektir. Bunu da Tanrı Ruhu'ndan[157] gelen şeyleri anlayan aklıyla yapar. Bu kadar yüksek bir onura yükseltilen insan bunun değerini bilmedi; akılsız hayvanlar gibi yaşadı ve onlara benzer oldu.[158]

Mademki Tanrım bizler senin eserleriniz[159] ve bizleri iyi işler için yarattın, öyleyse bu yargılama ayrıcalığı Kilisende sadece başkaları üzerinde ruhsal bir yetkeye sahip olanlarda değil ama onlara ruhsal olarak tâbi olanlarda da bulunuyor demektir. Çünkü insanı dişi ve erkek olarak yarattın; nurunla yarattıklarında ise cinsiyet açısından ne erkek[160] ne dişi vardır; ne Yahudi ne Yunan vardır, ne özgür insan[161] ne köle vardır. Bu ruhsal insanlar ister buyursunlar, ister itaat etsinler ruhsal olarak yargılarlar. Buna karşın güçleri gökkubbede ışıldayan ruhsal düşüncelere kadar çıkmaz; kısacası Tanrı Ruhunun armağanları konusunda, böylesi yüce bir yetkenin ne olacağı konusu insanları ilgilendirmez. Kutsal Kitaplarında bazı karanlık noktalara rastlasalar bile onları yargılamamaları gerekir, tersine aklımızı onun hizmetine koyma-

mız ve orada aklımızın almadığı gerçeklere kesin olarak bakmamız gerekir. Böylece Tanrı konusunda yenilenen ve ruhsal duruma getirilen ve onun suretinde yaratılan[162] insan Yasayı yerine getirmeli ama onu yargılamamalı.[163]

Ruhsal insan, insanların yaptıkları işleri bilmiyorsa ve onları ancak meyvelerinden tanıyabiliyorsa[164] insanlar arasında ruhsal insanlar ve maddî insanlar diye bir ayrım da yapmaz. Ama sen Tanrım, onları tanıyorsun, onları gökkubbeyi yaratmadan önce kendi düşüncenin gizeminde çağırdın, ayırdın bile. Ruhsal insan bu çağın çalkantıları içinde halkları da yargılamaz. Kilisenin dışındakileri neden yargılayacakmış ki, çünkü günün birinde aralarından kimin senin lütfunu tadacağını, kimin dinsizliğin ebedî acılığında kalacağını bilmiyor ki.[165]

Şu hâlde "suretinde yarattığın" insan ne gökteki yıldızlar üstünde ne de bu gök üstünde, ne de göğü yaratmadan önce var ettiğin gece ve gündüz üstünde, ne de "toplanmış sular" denilen deniz üzerinde güç sahibidir. Ama insan denizdeki balıklar, gökteki kuşlar, yeryüzündeki tüm hayvanlar ve toprak üstünde sürünen herşey üzerinde güç sahibi kılınmıştır.

Böylece iyi bildiği şeyleri yargılar ve onaylar, kötü bulduğu şeyleri de mahkum ederek atar; sakröman âyininde sunulan, senin inayetinin gerek çağın ve sadakatsizliğin acı sularından çekip çıkardığı, gerek derinliklerden çıkarılan ve yeryüzünü doyurmaya yarayan bu mistik ve kutsal balık, gerek Kutsal Kitabına dayanan sözler ve vaazlar, sesli işaretler olarak ağızdan çıkan yorumlar, tartışmalar, açıklamalar, itirazlar, hayır dualar, yakarışlar gökkubbenin altında kuşlar gibi uçuşurlar. Halk da buna amin der. Bütün bu sözlerin sesli olarak söylenmesinin ve seslerin kulağa çarpması gerektiğinin nedeni çağın içinde bulunduğu derin karanlıklar, aklımızın ölümlü beden içindeyken düşüncelere nüfuz edememesinden dolayı körelmiş olmasıdır. Senin gerçeğini bildirmek için kullanılan sözler, yani kuşlar yeryüzünde çoğalıyorlar; bununla birlikte kökenlerini sulardan almaya devam ediyorlar.

Ruhsal insan, inanan insanların dünyanın meyveleri sayılan sadakalarında, yaşam tarzlarında ve yaptıkları işlerde kötü bulduklarını kınayarak, iyi bulduklarını da onaylayarak yargılar; aynı zamanda canlı ruhu hakim olduğu tutkularında, iffetinde, perhizinde,[166] dindarca düşüncelerinde, bu şeylerin bedensel duyularla algılanabilirliği oranında yargılar. Kısacası ruhsal insan düzeltebileceği herşeyi yargılar.

Verimli Olun, Çoğalın

Bu ne demektir? Bu giz ne anlama geliyor? Tanrım, verimli olup çoğalarak[167] yeryüzünü doldurmaları için insanları kutsuyorsun. Bununla bize birşeyler mi anlatmak istiyorsun? Neden "gün" dediğin ışığı, gökteki yıldızları, gezegenleri, yeryüzünü, denizi aynı şekilde kutsamadın? Bizi kendi suretinde yaratan Tanrım, kutsama iyiliğini özellikle insanlara gösterdiğini söyleyeceğim. Verimli olsunlar, çoğalsınlar ve suları doldursunlar diye irili ufaklı balıkları ve yeryüzünde çoğalsınlar diye uçan kuşları kutsamadın. Bu kutsamanı ağaçlarda, bitkilerde ve yeryüzü hayvanlarında görebilseydim kuşaklar boyunca soylarını devam ettirebilen bütün canlılara yayıldığını söyleyebilirdim. Ancak ne bitkilere, ne ağaçlara, ne sürüngenlere "verimli olun ve çoğalın" denmedi, bununla birlikte bütün bu varlıklar, balıklar, kuşlar insanlar gibi üreme yoluyla çoğalıyorlar ve türlerini muhafaza ediyorlar.

Peki öyleyse, ey Gerçek, ey Işığım bunu nasıl açıklamalı? Bunlar anlamsız boş lâflar mı? Hayır, hayır, hiç de değil, ey sonsuz merhametli Baba. Böyle bir düşünce senin Sözünün kulundan uzak dursun! Ben bu cümlenin anlamını anlayamıyorsam, benden daha iyi olanlar, yani benden daha akıllı olanlar, onlara verdiğin bilgelik oranında her biri ayrı ayrı bunu daha iyi anlayabilirler.

En azından sana, senin huzurunda[168] bunları boşuna söylemediğine kesin inandığımı belirtmek istiyorum. Bu metnin bana

esinlenmiş olduğu düşünceleri dile getirmeden edemeyeceğim. Bu düşünceler gerçektir; Kutsal Kitabının mecaz anlamlı yerlerini bu şekilde anlamama engel olacak kimsenin çıkacağını sanmıyorum. Biliyorum ki, bir tek akılsal bilgiden birçok maddî betimleme çıkabilir, aynı şekilde bir tek maddî betimlemeden de birçok akılsal bilgi çıkartılabilir. Tanrı ve insan sevgisi basit bir kavramdır; bundan sayısız simgeler, sayısız diller ve her dilde de sayısız görünümler çıkarılabilir. Sularda oluşan herşey işte bu şekilde çoğalıyor. Beni okuyan herkesin şuna dikkat etmesini istiyorum. Kutsal Kitap'ta bir tek biçimde ifade edilen bir cümle bulunuyor: "Başlangıçta Tanrı yeri ve göğü yarattı."[169] Bu cümle hepsi de doğru olmak üzere değişik yorumlarla değişik anlamlarda anlaşılamaz mı (Hata ve aldatma varsayımlarını bir kenara itiyorum) İnsan soyu işte bu şekilde verimli oluyor ve çoğalıyor.

Bu cümleyi kelimesi kelimesine alacak olursak, o zaman "verimli olun ve çoğalın" cümlesi bir tohumdan doğan her canlıya uygun düşer. Ama mecaz anlamını ele alırsak, bana göre burada Kutsal Kitap daha çok bu şekilde anlamamızı istiyor, bu kutsama boşu boşuna sadece balıklara ve insanlara özgü değildir; bunun sayısız örneğini, dünyevî ve ruhsal varlıklarda, yerde olduğu gibi gökte; doğru olanlarda ve olmayanlarda; ışıkta ve karanlıklarda; Yasa'yı bize bildiren kutsal yazarlarda, sular ve sular arasında kurulmuş gökkubbede; deniz gibi acı olan halklar arasındaki acı toplumlarda; kuru bir toprak gibi olan dindar ruhların coşkularında; bir tohumdan çıkan bitkilerdeki ve meyve ağaçlarındaki gibi gerçekleştirilen hayır işlerinde; gökteki meşaleler gibi bizlerin iyiliği için dağıtılan tinsel armağanlarda; canlı ruhta olduğu gibi itidalle düzenlenmiş tutkularda buluyoruz.

Bütün bunlarda çokluk, üretkenlik ve gelişme görüyoruz. Bu çoğalma ve gelişme bize -ifadede maddî işaretler varsa ve nesnelerde akılsal görüşler varsa- bir tek düşüncenin değişik biçimlerde ifade edilebileceğini ve bir tek ifadenin de değişik şekillerde anlaşılacağını gösteriyor. İfadadeki gözle görünebilir işaretler körlüğümüzün derinliğinden dolayı bize gerekli kılındı, bana gö-

re mecazi anlamda sulardan geldiğini gösteriyor; aklımızın ürettiği nesnelerin akılsal gerçekleri ise, bana göre mecazi anlamda insanın soyunun çoğalmasını gösteriyor. İşte bu nedenle Tanrım, sulara ve insanlara: "Verimli olun ve çoğalın" dedin. Bu kutsamada, bir tek düşünceyi birçok bakımdan ifade edebilme ve bir tek ama karanlık ifadeyi de değişik biçimlerde anlama olanağını verdin. "Denizdeki sular" işte bu şekilde canlı varlıklarla doluyor ve dalgalar da sözlerin alabileceği değişik yorumları simgeliyorlar.

Sevgiyle sulardan ayrılan ve aklın hakim olduğu[170] yeryüzü de aynı şekilde çoğalan insanlar tarafından doluyor.

Yeryüzü Meyveleri

Rab Tanrım, Kutsal Kitabında daha sonraki cümlelerden ne anladığımı da anlatmak istiyorum. Korkusuzca düşündüklerimi, gerçeği söyleyeceğim. Söylemek istediklerini bana esinleyen sen değil misin? Bana esinlenmemiş olsaydın, doğru söyleyeceğimden o kadar emin olmazdım, sen gerçeğin ta kendisisin ve her insan yalancıdır.[171] Bu nedenledir ki, yalan söyleyen kendi hesabına konuşandır.[172] Ancak sana dayanarak doğru konuşabilirim.

Yeryüzünü kaplayan ve tohumu olan bütün bitkileri ve tohum şeklindeki meyve verebilen[173] bütün ağaçları bize yiyecek olarak verdin. Bütün bunları sadece bizlere değil ama gökteki bütün kuşlara, yeryüzündeki bütün hayvanlara ve sürüngenlere verdin, ancak balıklara ve denizdeki balinalara vermedin.

Bu yeryüzü meyvelerine, mecazi anlamda ele alırsak, verimli topraktan, yaşamın sürebilmesi için gerekli olan ihtiyaçların çıktığı merhametinin eserleridir diyoruz. Onesiferos'un[174] merhametini esirgemediğin evi de böyleydi, kendisini ziyafete gelen kulun Paulus'a yemek ikram etti ve zincirlerinden utanmadı. Makedonya'dan[175] gelen kardeşler de havarinin ihtiyaçlarını giderirken de aynı meyvelerin oluşmasına neden oldular. Havari kendisine verilmesi gereken meyveyi vermeyen ağaçlardan dert yakınıyor ve bunu şu sözlerle ifade ediyor: "İlk savunmamda

benden yana çıkan olmadı, hepsi beni terk etti. Bunun hesabı onlardan sorulmasın!"[176] Çünkü bu "meyveleri" Tanrısal gizleri anlatmaya çalışırken mantıklı bir doktrin ortaya koyanlara borçluyuz. İnsan olarak onlara borçluyuz; bizlere her türlü erdem örneği gösteren "canlı ruhlar" olarak onlara borçluyuz; aynı zamanda gökteki kuşlar gibi yeryüzüne bolca hayır dualar yaydıkları için borçluyuz, çünkü onların sesleri yeryüzünün her tarafından duyuldu.[177]

Armağanlar ve Meyveler

Oysa, bu meyveler bunlardan kutsal bir sevinç duyanlar için bir besin kaynağıdır, tanrısı mideleri olanlar[178] onlarda sevinçlerini bulamazlar. Sadaka verenlerde, sadakanın kendisi değil, ancak sadaka verme niyeti meyvedir. Bu yüzden, midesi için değil de Tanrısı için yaşayan bu yüce havarinin sevincini çok iyi anlıyorum ve bu sevincini paylaşıyorum. Filipililerin Apafrodit'le[179] gönderdikleri armağanları yeni almış bulunuyordu. Neden sevindiğini çok iyi görüyorum. Kendisini sevindiren şeyle besleniyor, çünkü gerçekten şöyle diyor: "Bana olan ilginizi sonunda tazelemiş olmanızdan dolayı Rab'de çok sevindim, aslında bana ilgi duyuyordunuz ama bunu göstermeye fırsatınız olmadı."[180] Filipililer bitkinlik ve isteksizlik içindeydiler; bu nedenle hayırlı işlerin meyvelerini oluşturamıyorlardı; Paulus'un sevinci ihtiyacı olduğu zaman yardımına koştukları için değil, onlar içindi, çünkü şunları ekliyor: "Bunları, herhangi bir ihtiyacım olduğu için söylemiyorum. Çünkü ben bulunduğum her durumda elimde ne varsa onunla yetinmeyi öğrendim. Yoksulluk çekmeyi de bilirim, bollukta yaşamayı da. İster tok ister aç olayım, ister bolluk içinde ister ihtiyaç içinde olayım her durumda ve her koşulda yaşamanın sırrını öğrendim. Beni güçlendirenin aracılığıyla herşeyi yapabilirim."[181]

Ey büyük Paulus, nasıl oluyor da herşeyden mutluluk duyuyorsun? Tanrı'yı tanımak üzere, Yaradanın suretinde yenile-

nen ey insan, bu gizleri bildiren kanatlanmış dil, kendine böylesine hakim bir ruh, bu mutluluğu nereden alıyorsun, neyle besleniyorsun? Bu besin özellikle böyle canlı ruhlar içindir. Bu besleyici yiyecek nedir? Sevinç. Sonrasını dinleyelim: "Ama sıkıntılarımı benimle paylaşmakla iyi ettiniz."[182] Mutluluğunun kaynağı, beslendiği şey budur: Ona iyilik ettikleri, onu sıkıntılarından kurtardıkları için sevinmiyor. "Sıkıntılar içindeyken yüreğimi ferahlatan sensin."[183] Çünkü o, kendisine güç veren sende, bolluk içinde de, yokluk içinde de yaşamasını biliyor. "Siz de bilirsiniz, ey Filipililer, İncil'i yaymaya başladığım ilk zamanlarda, Makedonya'dan ayrıldığımda sizden başka hiçbir cemaat karşılıklı yardımlaşma konusunda benimle işbirliği yapmadı. Ben Selanik'te iken bile ihtiyacım üzerine iki kez bana yardımda bulundunuz."[184] Hayır işleri görmeye yeniden başladıkları için ve verimliliğine yeniden kavuşan tarla gibi çiçek açmalarına seviniyor.

"Bana ihtiyaçlarımı karşılayacak şeyler gönderdiniz." Kendi çıkarlarının düşüncesinden mi böyle konuşuyordu? Sevincinin nedeni bu muydu? Hiç de değil. Bunu nereden mi biliyoruz. Çünkü daha sonra şunları söylüyor: "Armağan peşinde değilim, peşinde olduğum sizin ruhsal kazancınız."[185] Tanrım, senden armağan ile onun sağladığı kazancı ayırt etmesini öğrendim. Armağan ihtiyaç içinde olana verilen şeydir, örneğin bu para, yiyecek, içecek, giyecek, sığınacak bir yer, yardımlar olabilir. Bunun sağladığı kazanç da verenin dürüstlüğü ve iyi niyetidir. İyi efendimiz şöyle buyuruyor: "Bir peygamberi kabul eden.." demiyor ama "peygamber olarak kabul eden" diyor. Ekliyor "bir doğru adamı kabul eden" demiyor ama "doğru adam olarak kabul eden" diyor. Çünkü ancak bu şekilde biri peygamber ödülü öteki de doğru adam ödülü alacaktır. Sadece en küçük havarilerimden birine bir bardak soğuk su veren demiyor, ama "havarim olarak" sözlerini de ekliyor. Armağan, bir peygamberi, bir doğru adamı kabul etmek ve bir havariye soğuk su vermek demektir; bunun meyvesi de bütün bunları onların, peygamber, doğru

adam, havari olduklarını göz önünde bulundurarak yapmaktır.[186] İlyas peygamber dul kadın tarafından işte bu tür meyvelerle beslenmişti. Dul kadın Tanrı adamını doyurduğunu biliyordu, onu bu yüzden besliyordu. Karganın kendisine getirdiği yiyeceklere gelince, bu sadece bir armağandı, İlyas[187] bu yiyecekle içsel olarak değil sadece maddî olarak besleniyordu, ayrıca bu yiyecek olmasaydı ölebilirdi.

Balıklar ve Balinalar

Tanrım, senin önünde gerçekleri dile getirmeye devam edeceğim. Cahil ve inançsız insanların[188] sana kazandırılmaları için, bana göre "balıklar" ve "balinalar"la simgelenmiş, sakrömanlara ve mucizelere ihtiyaçları vardır; evlâtlarının maddî ihtiyaçlarını gidermek ya da yaşamlarının herhangi bir durumunda onlara yardımcı olmak üzere onları bir araya toplarken; neden ve hangi ruhla böyle davranmak zorunda olduklarını bilmediklerinden, bunlar onları gerçek anlamda besleyemez ve bunlar da onlar tarafından beslenemezler. Çünkü bu insanlar bu hayır işlerini iyi ve kutsal bir niyetle yapmazlar ve evlâtların da henüz meyvelerini göremedikleri armağanlarından dolayı sevinemezler. Gerçekte ruh, kendisine sevinç veren şeyden mutluluk duyar. Bunun içindir ki, balıklar ve balinalar, deniz dalgalarının acılığından ayrılmış ve arıtılmış olan toprağın verdiği yiyeceklerle beslenmiyorlar.

Tanrı Yarattıklarına Baktı ve Herşeyin Çok İyi Olduğunu Gördü

Ey Tanrım, bütün yarattıklarına baktın ve herşeyin çok iyi olduğunu gördün.[189] Bizler de onlara baktık ve bize çok iyi göründüler. Yaratılan her tür varlık için "olsun!" dedin ve onların iyi olduğunu gördün. Kutsal Kitap'ta saydım, tam yedi kez eserlerinin iyi olduğunu gördüğün yazılı; sekizinci kez ise bütün yarattığın evrene bakıp sadece iyi olduğunu değil ama şahane oldu-

ğunu söyledin. Ayrı ayrı bakıldığında eserlerin iyidir; ancak bütünü ele alındığında iyi olmakla birlikte şahanedir de. Algılanabilir her nesne sözlerinin doğru olduğuna tanıklık ediyor. Bir nesne bütün ögelerinin uyum içindeki güzelliğinde, bu ögelerinin her birinin güzelliğinden daha güzeldir, bu ögeler tek başlarına da kendilerine özgün bir güzelliğe sahiptirler.

Tanrı Eserlerinin İyi Olduğunu Zamanda Görmedi

Eserlerinin iyi olduğunu yedi kez mi yoksa sekiz kez mi gördüğünü dikkatle inceledim. Tanrısal görüşünle, zamana tâbi olmadan eserlerine birçok kez nasıl baktığını anlayamadım. O zaman şöyle dedim: "Tanrım Kutsal Kitap'taki gerçeğin ve dürüstlüğün kendisi olan sen tarafından esinlenen bu sözler gerçek değil mi?[190] Peki öyleyse neden bana görüşlerinde zaman olmadığını söylerken, Kutsal Kitap her gün eserlerinin iyi olduğunu gördüğünü yazıyor? Ne kadar sayıda gördüğünü hesapladım."

Sen benim Tanrımsın. Ayrıca kulunun gönül kulağına[191] güçlü bir sesle konuşarak cevap verdin. Sağırlığımdan beni kurtarmak için bana bağırdın: "Ey insanoğlu, Kutsal Kitab'ın yazdığını ben söylüyorum. Ne var ki Kutsal Kitap zaman içinde konuşuyor, benim Sözüm ise zaman dışındadır, Sözüm benimle birlikte, benim gibi ebedîdir. Şu hâlde, Ruhum aracılığıyla gördüğünüzü ben görüyorum, Ruhum söylediğinizi ben söylüyorum. Ne var ki sizler bu şeyleri zamanda görüyorsunuz, ben ise onları zamanda görmüyorum; aynı şekilde sizler zamanda söylüyorsunuz, beni ise zamanda söylemiyorum.

Manicilerin Yanılgısı

Rab Tanrım, seni dinledim ve gerçeğinden akan bir damlayı yüreğimde topladım. Eserlerinden hoşlanmayan insanların var olduğunu anladım. Eserlerinin çoğunu ihtiyaçtan yarattığını söylüyorlar, örneğin, takım yıldızların ve göklerin yapısını sana ait

bir maddeden değil de, önceden yaratılmış ve başka bir kaynaktan gelen bir maddeden biçimlendirdin, düşmanlarının yenilgisinden sonra onları senden uzak tutması ve yeniden senin gücüne karşı ayaklanmamaları amacıyla kendi ellerinle bu maddeyi toplayarak, sertleştirerek, düzenleyerek dünyanın koruyucu kalkanlarını oluşturdun.

Bu insanlar başka şeyleri de, örneğin, etten varlıkların, böceklerin, toprağa kökleriyle bağlı varlıkların varlıklarını, bileşimlerini sana borçlu olmadıklarını iddia ediyorlar, bunları senin yaratmamış olduğun akıllı, seninle mücadele eden kötücül bir doğası bulunan bir düşman bir gücün, dünyanın en aşağı seviyelerindeki bütün bu varlıkları onun eserleri olarak görüyorlar. Çılgınlar! Böyle konuşmalarının nedeni Ruhunla eserlerini görememeleridir ve onlarda seni tanımamalarıdır.

Tanrı'nın Hoşuna Giden Eserleri Onaylamak

Eserlerini Ruhunun aracılığıyla görenlere gelince, aslında onlarda gören sensin. Eserlerinin iyi olduğunu gördüklerinde onlara iyi olarak bakan sensin; senin yüzünden hoşa giden herşeyde, aslında onlarda hoşa giden herşey bizde senin hoşuna gider. "İnsanın düşüncelerini, insanın içinde olan kendi ruhundan başka kim bilir? Bunun gibi, Tanrı'nın düşüncelerini Tanrı'nın Ruhundan başkası bilemez. Tanrı'nın bize lütfettiklerini bilelim diye, bu dünyanın ruhunu değil, Tanrı'dan gelen Ruhu aldık."[192]

Bu sözler bize şunu öğretiyor: Kuşkusuz kimse Tanrı'nın Ruhundan başka Tanrı'da ne olduğunu bilemez. Peki öyleyse Tanrı tarafından bize verilen şeyleri nasıl biliyoruz? Bu soruya şu yanıtı aldım: "Tanrı'nın Ruhu aracılığıyla bildiğimiz şeylerde bile, Ruhtan başka hiç kimse birşey bilmiyor." Tanrı Ruhuyla esinlenmiş kişilerden söz ederken haklı olarak şöyle deniyor: Konuşan siz değilsiniz;[193] bilgilerini Tanrı'nın Ruhundan alanlar için de: Bilen siz değilsiniz. Ruh aracılığıyla görenler için de: Gören siz

değilsiniz, deniyor. Şu hâlde Tanrı'nın Ruhu aracılığıyla iyi gördüğümüz herşeyde gören biz değil Tanrı'dır.

Şu hâlde, demin sözünü ettiğimiz kişiler[194] gibi iyi olan birşeyi kötü olarak düşünmek ayrı şeydir; insanın iyi şeyi görmesi ve bunu öyle kabul etmesi başka şeydir: Örneğin birçok kimse yarattığın evreni iyi bulduklarından severler, ama seni onda sevmezler; mutluluklarını sende değil de onda aramayı tercih ederler. Üçüncü bir durum daha vardır: Bir insan birşeyin iyi olduğunu görür, ancak Tanrı o adamda o şeyin iyi olduğunu görür ve Tanrı yarattığı evrende sevilir. Tanrı sevgisi bize verilen Kutsal Ruh tarafından yüreklerimize serpilmiş olduğundan[195] ve onun aracılığıyla belirli bir ölçüde bir varlığa sahip olan herşeyin iyi olduğunu görüyoruz, çünkü bu varlık belirli bir şekilde var olan değil de varlığın kendisi olan varlıktan[196] geliyor.

Evrenin Yaradılışı

Tanrım sana şükürler olsun![197] Yeri ve göğü, yani maddî dünyanın alt ve üst bölümünü ya da ruhsal evrenle maddî evreni görüyoruz. Gerek dünyanın genel kütlesini, gerek bütün evrenin tamamını, bu iki bölümü süsleyen yaratılmış karanlıklardan ayrılmış ışığı görüyoruz. Gerek üstteki ruhsal sular ile alttaki maddî sular arasında kalan ilk maddî dünya olsun, ya da buharın yükseldiği sular ile serin gecelerde çiy olarak yayılan ve daha ağır olanların yağmur olarak yağdığı toprak arasında kuşların uçuştuğu gök dediğimiz hava tabakası olsun, gökkubbeyi görüyoruz.

Deniz ovalarında birikmiş suların, kimi zaman çıplak, kimi zaman düzenli ve görünür bir biçim almış bitkilerin ve ağaçların anası olmuş kuru toprağın güzelliğini görüyoruz. Üzerimizde parıldayan meşaleleri, güne kafi gelen güneşi, geceyi avutan ayı ve yıldızları ve zamanı belirleyen ve gösteren tüm gezegenleri görüyoruz. Her yerde balıkların, canavarların, kanatlı hayvanların hızla üreyip çoğalmasını sağlayan rutubetli ortamı görüyoruz.

Kuşların uçmasına olanak sağlayan hava yoğunluğunun suların buharlaşmasından oluştuğunu görüyoruz. Yeryüzünün dünya hayvanlarıyla, özellikle akıl ve zekâ bakımından senin suretinde ve benzerinde olduğundan akıldan yoksun bütün hayvanların efendisi olan senin suretinde ve benzerinde yaratılmış insanla süslenmiş olduğunu görüyoruz. İnsan ruhunda düşünceyle buyuran bir bölümün ayrı ve ona tâbi olan ve boyun eğen bir bölümün ayrı birşey olduğunu görüyoruz, aynı şekilde kadının da fiziksel olarak erkek için yaratıldığını, kuşkusuz kadının da erkeğin gibi bir aklı ve bir zekâsı olduğunu, bununla birlikte cinsiyeti nedeniyle erkek cinsiyetine bağlı olduğunu görüyoruz, aynı şekilde eyleme dönüşecek hevesin de sanat olabilmesi için akla bağlı olması gerektiğini görüyoruz. İşte gördükerimiz bunlardır ve bütün bu şeyler ayrı ayrı ele alındıklarında iyidirler, hepsi birlikte ele alındıklarında daha iyidirler.

Madde ve Dünyanın Biçimi

Bizler seni sevelim diye eserlerin seni yüceltsin;[198] ve eserlerin seni yüceltsin diye seni sevmemizi sağla! Eserlerinin kendi başlangıçları var ve zamanda kendi sonları olacaktır, kendi doğuşları ve batışları, kendi ilerlemeleri ve kendi çöküşleri, kendi güzellikleri ve kendi hataları olacaktır. Şu hâlde ard arda kendi sabahları ve kendi akşamları olacaktır, kimisi gizemli kimisi daha açık.

Onlar senin tarafından hiçten yaratıldılar, senin cevherinden değil, sana yabancı ya da daha önce var olan bir cevherle değil, ama bir maddeyle yaratıldılar, yani aynı anda senin tarafından yaratıldılar. Çünkü belirli bir biçimi olmayan bu maddeye hiçbir zaman aralığı bırakmadan biçim vererek yarattın. Kuşkusuz yerin ve göğün maddesi başka şey, biçimleri başka şeydir; maddeyi sen hiçten yarattın, biçimi ise belirli bir biçimi olmayan maddeden çıkardın. Bununla birlikte her birini aynı zamanda yarattın, öyle ki madde ile biçim arasında en küçük bir zaman aralığı olmadı.

Yaradılışın Mistik Anlamı

Yaradılışın gerçekleşme düzeninin mecazi anlamı ve bunun Kutsal Kitab'ında hangi düzende yazıldığı üzerinde düşündük. Gördük ki, eserlerin ayrı ayrı ele alındıklarında iyidirler, bütünüyle ele alındıklarında ise şahanedirler; Söz'ünde, biricik Oğlunda, ne gecenin ne de sabahın olduğu bütün zamanlardan önce var olan yeri ve göğü, Kilisenin vücudunu ve liderini gördük. Sırlarını açmak, üzerimize çöken ve bizleri senden uzak karanlıklar uçurumuma sürükleyen kötülük kaosuna bir düzen vermek için ebediyetindeki kavramları zamanda gerçekleştirmeye başladın, Ruhun belirli zamanlarda yardımımıza gelmek üzere üzerimizde asılı duruyordu. İnançları, Kitapları olmayan insanları akladın;[199] onları günahkârlardan ayırdın. Sonra yukarıdaki eğiteceğin insanlar ile onlara tâbi olacak aşağıdaki insanlar arasında Kitabının otoritesini sağlam bir şekilde yerleştirdin. Cennetin nimetlerini elde etmek amacıyla yeryüzü nimetlerini yoksullara dağıtarak hayır işlerinde üretken olan inanç sahibi insanların şevki ortaya çıksın diye, inançsız cemaatleri bir tek toplulukta öbekledin.

Gökkubbendeki meşaleleri yaktın, kısacası yaşam sözüne sahip, ruhsal yetenekleri nedeniyle yüce bir otoriteyle parlayan azizlerini harekete geçirdin. Tanrıtanımaz ulusları dine döndürmek için somut sakrömanlarınla gözle görünür mucizeler yaptın, Kutsal Kitab'ının ototritesine ters düşmeyen kutsal sözlerle çağrılarda bulundun, bunlar sayesinde inananlar da kutsanmış oldular. Daha sonra tutkuların disiplin altına alınmasıyla ve iffetin gücüyle inananlarda canlı bir ruh yarattın. Sonra da sadece sana tâbi olan, örnek alabileceği hiçbir insan otoritesine ihtiyacı olmayan bu ruhu senin suretinde ve benzerinde yeniledin; kadını erkeğe tâbi kıldığın gibi akıllı bir eylemi, yöneten akla tâbi kıldın. Bu yaşamda inananların ilerleme kaydetmesi için senin elçilerine ihtiyaçları olduğu gibi, aynı şekilde bu inanan insanlar herkese

maddî ihtiyaçlarında yardım etsinler, meyvelerini sonradan alacakları hayır işleri yapsınlar istedin. Bütün bu şeyleri görüyoruz ve bunlar çok iyidir, çünkü onları bizde görüyorsun, Ruhun aracılığıyla bunları görebilelim ve onlarda seni sevelim diye bizlere Ruhunu verdin.

Huzur Dilemek

Bize herşeyi veren Rab Tanrım, bize dinlenme huzurunu,[200] dinlenme günü huzurunu, akşamı olmayan huzuru ver. Çünkü bu şahane şeylerin harika düzeni amacına ulaştığında geçecek. Sabahı nasıl varsa akşamı da olacaktır.

Yedinci Günün Akşamı Yoktur

Oysa yedinci günün akşamı yoktur, günbatımı yoktur, çünkü sen o günü ebediyyen sürsün diye yüce kıldın. Harika eserlerini yarattıktan sonra, onları dinlenmenden çıkmadan yaratmış olmana karşın, yedinci günü dinlenerek geçirdiğinden bize söz eden Kutsal Kitab'ının bize bildirdiğine göre, harika işleri gerçekleştirme gücünü bize verdiğinden, onları gerçekleştirdikten sonra, ebedî yaşamın dinlenme gününde sende huzuru bulacağız.

Tanrı Bizde Nasıl Dinleniyor?

Bugün bizde nasıl hareket ediyorsan, bizde de öyle dinleneceksin; yaptığımız işler nasıl senin işlerinse, tadına varacağımız dinlenme de senin dinlenmen olacak. Ama sen Tanrım, hep hareket hâlinde ve hep dinlenme hâlindesin. Sen zamanda hareket etmiyorsun, sen zamanda görmüyorsun, sen zamanda dinlenmiyorsun. Bununla birlikte, zamanda görmemizi sen sağlıyorsun, zamanı yaratan dinlenmeyi de zamandan sonra yaratan sensin.

Tanrı Bilgisi ile İnsan Bilgisi Arasındaki Fark

Yarattığın şeyleri var oldukları için görüyoruz; ama senin için onlar, onları gördüğün için varlar. Kendi dışımızda bakarken onların var olduklarını görüyoruz; düşünerek onların iyi olduklarını görüyoruz. Ama sen, onları yapılacak şeylerde yapılmış olarak gördün.

Şimdi yüreğimiz Kutsal Ruh tarafından uyarıldıktan sonra iyiyi yapmaya eğilimli olduk; eskiden seni terk ettiğimizden kötülüğe eğilimliydik. Ama sen, biricik iyilik olan Tanrım, hiç iyilik yapmayı aksatmadın. Senin nurunun etkisiyle bazı işlerimiz iyidir, ama sonsuz değildir. Onları gerçekleştirdikten sonra senin yüceliğinde huzur tadacağımızı umuyoruz. Ama sen, başka hiçbir iyiliğe ihtiyacı olmayan iyiliksin, sen kendinin huzuru olduğundan ebedî huzuru tadıyorsun.

Kim bu gerçeği başkasına açıklayabilir? Hangi melek bu gerçeği başka bir meleğe açıklayabilir? Hangi melek bu gerçeği bir insana açıklayabilir? Bunun açıklamasını senden dilemek gerekir, bunu sende aramak gerekir, bunu senin kapını çalarak bulmak gerekir. Bu gerçek ancak bu şekilde bulunabilir, alınabilir ve kapınız bu şekilde açılabilir.[201]

Dipnotlar

Birinci Bölüm

1 Mez.144,3.
2 Mez.146,5
3 Yak.4,6; 1Pet.5,5.
4 Rom.10,14.
5 Mez.21,7.
6 Mat.7,7.
7 Büyük olasılıkla aziz Ambrosius söz konusu.
8 Yaratılış, 1,1.
9 Mez.138,8.
10 Rom.11,36.
11 Yeremya,23,24.
12 Mez.17,32.
13 Eyüp,9,5.
14 Mat.25,27.
15 Mez.31,14.
16 Mez.18,14.
17 Mez.115,I.
18 Mez. 31,5.
19 Mez. 26,12.
20 Mez. 129,3.
21 Yaratılış,18,27.
22 Mez.93,19; 68,17.
23 Mat.11,25.
24 Mal.3,6.
25 Mez.101,28.
26 Mez.101,28.
27 Çıkış,16,15; Vaız,39,17.
28 Eyüp. 14,5.
29 Peccatorum meritis et remissione 1,35,66. Burada Augustinus uzunca çocukların kötülükleri üzerinde takılıp kalıyor.
30 Mez.91,2.
31 Mez.50,7.
32 Yaratılış,3,16; Vaız,40,1; Yeremya, 32,19.
33 Mez.93,22.
34 Mez.21,3.
35 Yaratılış,28,15; Eyüp,7,20.
36 Bu bölümün anlamı 13, Kitabın 12. bölümünde anlaşılacaktır.
37 Yaratılış,1,27.
38 Mat.10,30.
39 Mez.77,39.
40 Bir dinsiz yazarın eserinden söz ederken takınılan hor görücü

ifade ilk çağlardaki Hristiyanlarda alışılmıştı.

41 Yuh.6,35;48;59.

42 Aeneas,6,457.

43 Yeremya,18,2

44 Aeneas,2,772.

45 Mez.60,2.

46 Mez.17,30; 1Kor.1,8.

47 Mez.5,3.

48 Çiçeron,Tuscul.1,26.

49 Terence,Hadım,585,589.

50 Enneas,1,38.

51 Quintilien'in okul alıştırmaları üzerine.

52 Mez.102,8; 85,15.

53 Mez.41,3; 15,11.

54 Mez.85,13.

55 Mez.26,8.

56 Mez.30,23.

57 Mat.19,14.

58 2 Kor.2,14.

İkinci Bölüm

1 Dan.10,8.

2 Yaratılış'taki 3,18 ve Matta'daki 22,30 âyetlerine anıştırmada bulunuyor.

3 1 Kor.7,28.

4 1 Kor.7,1.

5 1 Kor.7,32-33.

6 Mat.19,12.

7 Mez.43,20.

8 Tes.32,39.

9 Bugünkü Nidauruş.Tagaste ise Suk-Ahras'tır.

10 Mez.129,1

11 Hab.2,4; Rom.1,7; İbra.10,38.

12 1 Kor.3,9.

13 Augustinus disertus...desertus gibi kelime oyunları yapmayı seviyor.

14 Rom.1,25.

15 Yeremya,2,27.

16 Mez.115,16.

17 Şar.4,14.

18 Mez.55,3.

19 Yeremya,51,6.

20 Mez.72,7.

21 Mez.63,11.

22 Salluste 11. ile IV. yüzyıl arasında Afrika'da en çok sevilen yazarlardan biridir.

23 Salluste,Cat.16.

24 Mez.115,12.

25 Mez.53,8.

26 Rom.6,21.

27 Vaiz,2,10.

28 Eyüp,10,15.

29 Mez.18.13.

30 Mat.25,21.

31 Luka,15,14.

Üçüncü Bölüm

1 Eyüp,2,7-8.
2 Dan.3,52.
3 2 Kor.2,16
4 Luka,15,4.
5 Tes.32,17.
6 Rom.7,5.
7 Bu diyalog bize ancak parçalar halinde ulaştı.
8 Luka,15,18-20.
9 Eyüp,12,13.
10 Kol.2,8.
11 Mez.24,7.
12 1 Tim.3,7; 6,9; 2 Tim.2,26.
13 Maniciler üstatları Manes'i İncil'de İsa tarafından gönderileceği bildirilen Paraclitos olarak görüyorlardı(Yuh.14,16.)
14 Yak.1,17.
15 Luka,15,16.
16 Sül.Mes.9,17.
17 Yaratılış,1,27.
18 1 Kor.4,3.
19 Mar.12,30; Mat.22,37-39.
20 1 Yuh.2,16.
21 Mez.143,9.
22 Mez.26,12.
23 Rom.1,26.
24 Hav.İş.9,5.
25 Mez.77,88; 78,9; 101,21.
26 Mez.74,5-6.
27 Manici Kilise dinleyiciler ve onları idare edenler diye ayrılmıştı. İdare edenler başta bir başkan, on iki magistri ve 72 episkopos, papazlar ve diyakonlardan oluşmuştu.
28 Mez.143,7.
29 Mez.85,13.
30 Mez.68,3.
31 Mez.87,3.

Dördüncü Bölüm

1 Mez.105,47.
2 Mez.49,14.
3 Yuh.6,27.
4 Mez.73,21.
5 Mat.12,20.
6 Mez.4,3.
7 Mez.72,26.
8 Mez.72,27.
9 Os.12,2.
10 Mez.91,2.
11 Mez.40,5.
12 Yuh.5,14.
13 Mat.16,27; Rom.2,6.
14 Mez.50,19.

15 1.Valentinien zamanında Vindicianus adlı ünlü bir doktordan söz ediliyor.
16 1 Pet.5,5; Yak.4,6.
17 Rom.5,5.
18 Mez.93,1.
19 Mez.105,2.
20 Mez.35,5.
21 Yer.Me.5,17.
22 Mez.41,6; 42,5.
23 Mez.138,2.
24 Eyüp,3,20.
25 Mez.24,15.
26 Horace,Odes,1,3,8.
27 Mez.24,1.
28 Yolculuk masraflarını Romanianus karşılıyor.
29 Mez.40,9.
30 2 Tim,4,3.
31 Tob.13,18.
32 Yaratılış,1,1; 2,1.
33 Mez.118,142; Yuh.14,16.
34 Mez.79,4.
35 Mez.145,2.
36 Aziz Ambrosius,Ilahiler.
37 Mez.102,3.
38 Mez.101,13; 27.
39 Hav.lş. 17,27.
40 Işaya,46,8.
41 Bil.5,7.
42 Yuh.6,33; 41.
43 Mez.18,6.
44 Işaya,46,8.
45 Mat.24,23.
46 Yuh.1,10.
47 Tim.1,15.
48 Mez.40,5.
49 Mez.4,3.
50 Mez.72,9.
51 Mez.83,7.
52 Mez.68,6.
53 Mat.10,30.
54 Efes.4,14.
55 Mez.61,18.
56 Manes'in doktrini radikal bir dualiteye dayanıyor:dünya ikisi de ebedi olan iyilik ile kötülük kaynaklarının eseridir. Buna göre iki doğa,iki cevher vardır.
57 Mez.17,29.
58 Yuh.1,16.
59 Yuh.1,19.
60 Yak.1,17.
61 Mat.16,28; Mar.8,39; Yuh.8,52.
62 1 Pet.5,5.
63 Mez.77,39.
64 Augustinus'un bu kitabı elimizde yok.
65 Yuh.3,29.
66 Mez.50,10.
67 Victorinus tarafından Lâtinceye çevrilen bu Yunanca metin Ba-

tıda mantık öğretisinin temelini oluşturdu.

68 Yaratılış,3,18.

69 Mez.68,6.

70 Mez.58,10.

71 Luka,15,13.

72 Mez.106,8.

73 Mez.83,4.

74 Mez.16,8; 62,8.

75 Işaya,46,4.

Beşinci Bölüm

1 Mez.53,8; Mez.6,3.

2 Mez.34,10.

3 Mez.18,7.

4 Mez.118,175; 145,2; 106,8.

5 Mez.138,7.

6 Bil.11,25.

7 Bil.5,7.

8 Vah.7,17; 21,4.

9 Augustinus Faustus'a karşı otuz üç kitaplık bir diyalog yazdı.

10 Bil.13,9.

11 Mez.137,6.

12 Mez.33,19.

13 Mez.8,8.

14 Tes.4,24; İbra.12,29.

15 Yuh.14,6.

16 Mez.146,5.

17 1 Kor.1,30.

18 Rom.1,21-25.

19 Mez.30,6.

20 Rom.1,21.

21 2 Kor.6,10.

22 Bil.11,20; Eyüp,28,28.

23 11. yüzyılda Frigyalı bir rahip olan Montanus da kendini Paraclitus sandı.

24 2 Makabe,1,24.

25 Efes.4,13.

26 Sayılar,10,9.

27 Mez.49,21.

28 Mez.78,37; Hav.İş.8,21.

29 Mez.17,6.

30 Yoel,2,26.

31 Mez.36,23.

32 Mez.141,6.

33 Mez.39,3.

34 Kartaca Episkoposu, 258'de din şehidi olmuştur.

35 Yaratılış,3,16.

36 1 Kor.15,22.

37 Eyüp,7,9.

38 Efes.2,16.

39 Mat. 25,41.

40 İki kez: yani hem vücudumda, hem ruhumda.

41 Gal.4,19.

42 Mez.50,19.

43 Mez.117,1; 137,8.

44 Mez.115,16.
45 Mez.40,5.
46 Yaratılış,17,1
47 Mez.140,3.
48 Burada bir kelime oyunu var.
49 Çiçeron'un Akademyasını okuduktan sonra Yeni Akademyacılar hakkında bir fikir sahibi olur.
50 Yaratılış,24,3.
51 Kol.1,16.
52 Onun hakkında hiçbir bilgi yok.
53 Mez.138,22.
54 Mez.72,27.
55 Mez.80,17; 147,14.
56 Mez.46,8.
57 Kral.1,9.
58 Mez.118,155.
59 2 Kor.3,6.

Altıncı Bölüm

1 Mez.70,5.
2 Mez.10,1.
3 Mez.34,6.
4 Mez.72,26.
5 Mez.67,23.
6 Luka,7,14.
7 Mez.7.2; 17,29.
8 Yuh.4,14.
9 Gal.4,14.
10 Parentalia bayramı 13 Şubat'ta başlıyor, 21'ine kadar sürüyordu.
11 Mez.68,21.
12 Rom.12,11.
13 Mez.15,11; Sül.Mes.6,23.
14 IV. yüzyılda episkoposun görevleri hayli yoğundu. Bir fikir edinmek için Chateaubriend'ın Etudes historiques kitabına bkz.
15 2 Tim.2,15.
16 Yaratılış,9,6.
17 Kol.1,18,24.
18 2 Kor.3,6.
19 Metinde assensione ile ascensio kelimeleri arasında oyun söz konusu.
20 Mez.116,2.
21 Augustinus görüşlerini de Fide rerum quae non videntur'dan almış.
22 Rom.5,6,
23 Vaiz,19,4.
24 Mat.7,14.
25 Mat.7,13.
26 Rom.9,5.
27 Mez.41,11.
28 Alypius da Augustinus gibi ondan biraz önce episkopos oldu.Tagaste episkoposu.
29 Mez.68,6.
30 Sül.Mes.9,8.
31 Hez.1,13.

32 Yudit,6,15.
33 Luka,16,10-12.
34 Mez.144,15.
35 Vaiz,5,8.
36 Yaratılış,3,14.
37 Augustinus gerek *İtiraflar*'da gerekse başka yazılarında birçok kez düşüncesini belirtti.
38 Isaya,28,18; Bil.1,16.
39 Vaiz,3,27.
40 Mat. 7,13.
41 Sül.Mes.19,21; Mez.32,11.
42 Mez.144,15-16.
43 Vaiz,23,3.
44 Mez.39,3.
45 Isaya,3,9
46 Mez.31,8.
47 Işaya,46,4.

Yedinci Bölüm

1 Yuh.17,3.
2 1 Kor.15,52.
3 Mat.13,15; Hav.lş.28,27.
4 Mez.17,29.
5 2 Tim.3,13.
6 Rom.1,29.
7 İbran.1,15.
8 Mez.6,6.
9 Mez.22,5; 49,8.
10 2 Pet.2,20.
11 İmparatorlukta astrolojinin artık önemli bir rolü kalmamıştı.
12 Mez.35,7.
13 Vaiz,39,26.
14 Mez.37,9-11.
15 Eyüp,15,26.
16 Mez.88,2.
17 Mez.32,2.
18 Mez.84,6.
19 Mez.48,21.
20 Yak.4,6; 1 Pet.5,5.
21 Yuh.1,14.
22 Bu kitaplar büyük olasılıkla Plotinos'un, Porphyres'in,Iambilikos'un kitaplarıdır. Neo-Platoncuların Augustinus'un düşüncesi üzerinde inanılmaz bir etkisi olmuştur
23 Yuh.1,1-12.
24 Yuh.1,13.
25 Filip.2,6-11.
26 Yuh. 1,16.
27 Rom.5,6; 8,32.
28 Mat.11,28.
29 Mez.24,9.
30 Mez.24,8.
31 Mat. 11,29.
32 Rom.1,21.
33 Rom.1,23.
34 Hav.lş.7,39.

35 Mez.105,20.
36 Rom.9,13.
37 Hav.lş.17,28.
38 Rom.1,25.
39 Mez.29,11.
40 Mez.1,2.
41 Mez.38,12.
42 Çıkış,3,14.
43 Rom.1,20.
44 Mez.72,28.
45 Bil.7,27; Mez.15,2.
46 Yaratılış,1,31.
47 Mez.148,7-12.
48 Mez.148,1-5.
49 Mez.37,4,8.
50 Mez.118,37.
51 Vaiz,10,9.
52 Bil.9,15.
53 Rom.1,20.
54 Rom. 1,20.
55 Yuh. 14,6.
56 1 Tim. 2,5.
57 Rom. 9,5.
58 Yuh.1,14.
59 Yaratılış,3,21.
60 Yuh.1,14.
61 Augustinus henüz Tanrı'nın insan olma dogmasına gerektiği anlamı vermiyor. Isa'yı esinlenmiş biri olarak görüyor.
62 1 Kor.11,19.
63 Rom.1,20.
64 Tit.1,4.
65 1 Kor.8,1.
66 1 Kor.3,11.
67 Mez.2,11.
68 1 Kor.4,7.
69 1 Kor.4,7.
70 Rom.7,22.
71 Dan.3,27.
72 Yuh.8,44.
73 Sül.Mes.8,22.
74 Rom.7,24.
75 Yuh.14,30.
76 Luka,23,15.
77 Kol.2,14.
78. Mez.50,19.
79 Vah.21,2.
80 2 Kor.5,5.
81 Mez.61,2-3.
82 Mat.11,28.
83 Mat.11,25.
84 Mez.90,13.
85 1 Kor.15,9.

Sekizinci Bölüm

1 Mez.34,10.
2 Mez.115,16.
3 Mez.75,2.

4 1 Kor.13,12.
5 1 Kor.5,7.
6 Mez.22,5,49-8.
7 Mez.127,1.
8 Mez.25,8.
9 1 Kor.7,27.
10 Mat.19,12.
11 Bil.13,1.
12 Rom.1,21.
13 Mez.17,36.
14 Eyüp,28,28.
15 Rom.1,22.
16 Mat.13,45.
17 Ambrosius'tan sonra Milano episkoposluğuna Simplicianus geçti.
18 Victorinus Hristiyan olmadan önce çok ateşli bir Neo-Platoncuydu.
19 Kol.2,8.
20 Mat.11,25.
21 Eneid.8,698.
22 Gal.5,2.
23 Mez.143,5.
24 Mez.28,5.
25 Vah.17,5.
26 Luka,12,9; Mar.8,38.
27 Hristiyan olmaya hazır katekümenlerin adı Perhiz'in başında yazılıyor sonra da Paskalya gecesi vaftiz ediliyorlardı.
28 Mez.111,10.
29 Mez.39,5.
30 Luka,15,7.
31 Luka,15,32.
32 At...Dido...pallida morte futura..."Enneas,4,644."
33 Luka,15,32.
34 Mat.24,31.
35 Mez.112,4.
36 Yuh.1,19; 12,36.
37 1 Kor.1,27.
38 1 Kor.15,9.
39 Hav.lş.13,7-12.
40 2 Tim.2,21.
41 İmparator Julianus, J,Bidez.
42 Bil.10,21.
43 Gal.5,17.
44 2 Tim.2,4.
45 Burada metindeki yarın uyaklara ve antitezlere dikkat edin.
46 Efes.5,14.
47 Rom.7,22-25.
48 Mez.53,8; 18,15.
49 Efes.2,2.
50 Aziz Athanasius, 357'de Antonius'un Yaşam'ını yazdı. 388'de Antakyalı Evagrius bu kitabı Yunancadan Lâtinceye çevirdi.
51 Mez.144,5.
52 Mat.5,3.
53 Mat.6,18.
54 Luka,14,28.

55 Mez.35,3.
56 Vaiz,2,16.
57 Tamamen Manicilerin tarafını tutmadığını tek bu metinle belirtmiyor. Bkz: De Vita beata,1,4; De Utilitate credenti,1,2.
58 Vaiz,5,8.
59 Burada belki Platoncu bir mite anıştırma yapıyor. Bkz: Phedra.
60 Mat.11,12.
61 Hez.16,8.
62 Tit.1,10.
63 Mez.67,8.
64 Efes.5,8.
65 Yuh.1,9.
66 Mez.33,6.
67 Yeremya,30,9.
68 Rom.7,17.
69 Augustinus burada da Manicilere yükleniyor.
70 Yuh.3,33.
71 Vaiz,1,2.
72 Mez.112,9.
73 Mez.118,85.
74 Mez.22,5.
75 Mez.50,19.
76 Mez.6,4.
77 Mez.78,8.
78 Bu bölüm Pers mısralarından alınmış gibi. Sat.5,66-69.
79 Mat.19,21.
80 Biraz ileride Augustinus bu taklitçileri kınayacaktır.
81 Rom.13,13.
82 Rom.14,1.
83 Efes.3,20.
84 Mez.29,12.

Dokuzuncu Bölüm

1 Mez.115,16-17.
2 Mez.34,10.
3 Mez.34,3.
4 Mez.18,15.
5 Mat.11,30.
6 Yaratılış,30,27.
7 Mez.118,70.
8 Mez.130,4.
9 Mez.119,1; 120,1.
10 Mez.83,6.
11 Hez.36,23.
12 Rom.14,16.
13 Mez.45,11.
14 Luka,14,14.
15 Mez.67,16.
16 Luka,16,22.
17 Mez.26,8.
18 Işaya,40,4; Luka,3,4.
19 2 Pet.3,18.
20 Mez.28,5.

21 Mez.18,7.
22 Tıbbî istiareye dikkat edin. Bu türden istiareler ilk Hristiyanlarca sık kullanılırdı.
23 Mez.4,2.
24 Mez.30,8.
25 Mez.4,3.
26 Mez.4,4.
27 Efes.1,20.
28 Yuh.14,16.
29 Yuh.7,39.
30 Mez.4,3.
31 Rom.8,34.
32 Mez.4,5.
33 Rom.2,5.
34 Mez.4,6.
35 Yuh.1,19.
36 Efes.5,8.
37 Mez.4,5.
38 Mez.4,5.
39 Mez.4,7.
40 Mez.4,8.
41 Mez.4,9.
42 1 Kor.15.
43 Mez.4,9.
44 Mez.137,21.
45 Yeremya,32,35; 1 Kor.2,9.
46 Yuh,20,28.
47 Mez.115,15.
48 Luka,18,11.
49 Şar.1,3.
50 Işaya,40,6.
51 Mez.47,7.
52 Mez.5,8.
53 Vaiz,19,1.
54 Yudit,21.
55 Mez.58,18.
56 1 Tim.5,9,4,10.
57 Gal.4,19.
58 Fil.3,13.
59 1 Kor.2,9.
60 Mez.35,10.
61 Hez.34,14; Mez.87,71.
62 Rom.8,23.
63 Bil.7,27.
64 Burada Plotinos'un kesin anımsaması söz konusu.(Enneades,5,2.)
65 Mez.99,3,5; Vaiz,18,1.
66 1 Kor.13,12.
67 Mat.25,21.
68 1 Kor.15,51.
69 Kol.1,15.
70 Kol.1,3.
71 1 Tim.1,5.
72 Mez.100,13.
73 Mez.67,6.
74 "Deus,creator omnium" aziz Ambrosius'tan alınma.
75 J.-P.Migne,Patrol.lat.16,409.
76 Mez.118,169.
77 1 Kor.10,17.
78 Mat.5,22.

79 2 Kor.10,17.
80 Mez.117,14; 72,26.
81 Rom.8,34.
82 Mez.67,14.
83 Mat.6,12.
84 Mez.142,2.
85 Yak.2,13.
86 Mat.5,7.
87 Rom.9,15; Çıkış,33,19.
88 Mez.118,108.
89 Kol.2,14; Vah.12,10.
90 Mez.90,13.
91 1 Tim.5,9.
92 Luka,8,15.
93 Pet.3,1.

Onuncu Bölüm

1 1 Kor.13,12.
2 Efes.5,27.
3 Mez.50,8.
4 Yuh.3,21.
5 İbr.4,13; Vaiz,42,18,20.
6 Mez.5,13.
7 Rom.4,5.
8 Mez.95,6.
9 Mez.102,3.
10 Kor.2,11.
11 1 Kor.13,7.
12 2 Kor.12,10.
13 2 Kor.1,11.
14 Mez.143,7.
15 Vah.8,3.
16 Fil.1,6.
17 Mez.2,11.
18 1 Kor.4,3.
19 1 Kor.2,11.
20 Eyüp. 42,6, Tanrı'nın Devleti,22,29, üzerine bir yorumlama.
21 1 Kor.13,12.
22 2 Kor.5,6.
23 1 Kor.10,13.
24 İsaya,57,10.
25 Rom.1,20.
26 Rom. 9,15.
27 Yaratılış. 1,20.
28 Anaximenos, VI. yüzyılda yaşamış lyonyalı bir filozof.Nesnelerin kaynağını hava olarak görüyordu.
29 Mez.99,3.
30 Rom.1,20.
31 Metin burada belirsiz.
32 Mez.31,9.
33 Augustinus bellek konusu birçok kez işledi. Ep.7 ve De Trinitate,11,11-18; 14,13-16; 15,39-40; de Musica,6,4-6; de Quantitate animi,5,8.
34 Platon'a göre Aristo'nun *Metafizik* adlı kitabında duyarlı sayılar üzerinde yaptığı fark.

35 Ennius, Çiçeron tarafından De Divin,2,30.da belirtiliyor.
36 Luka,15,8.
37 1 Kor.15,22.
38 Bu konuda Augustinus antik filozoflarla aynı fikirde. Ancak mutlu yaşam nedir? Bunu tartışıyorlar. Hâlâ da tartışılıyor.
39 İsaya,48,22.
40 Gal.5,17.
41 Yuh.14,6; Mez.26,1; 41,12.
42 Yuh.12,35.
43 "Kibar olmak arkadaş sağlar, gerçek ise nefret doğurur." Terence.
44 Yuh.8,40.
45 Yuh.5,35; 3,20.
46 Mez.30,10.
47 Eyüp,7,1.
48 Eyüp,7,1.
49 Bil.8,21.
50 1 Kor.7,38.
51 Efes.3,20.
52 Mez.2,11.
53 1 Kor.15,54.
54 Mat.6,34.
55 1 Kor.6,13.
56 1 Kor.15,53.
57 1 Kor.9,27.
58 Luka,21.34.
59 Hristiyan yazarlarda "crapula" yemek konusunda aşırılığı, Klasik yazarlarda ise içki konusundaki ölçüsüzlüğü belirtiyor.
60 Bil.8,21.
61 Vaiz,18,30.
62 1 Kor.8,9.
63 Fil.4,11.
64 İstiarenin askeri karakterine bkz.
65 Mez.102,14; Yaratılış,3,19; Luka,15,24-32.
66 1 Kor.1,3.
67 Vaiz,23,6.
68 2 Tit.1,15; Rom.14,20; 1 Tim.4,4; 1 Kor.8,8; Kol.2,16; Rom.14,3.
69 3 Kral.17,6.
70 Mat.3,4.
71 Yaratılış,25,30-34; 2 Kral.23,15-17.
72 Mat.4,3.
73 Sayılar,11,4.
74 Soliloques,1,9.
75 Luka,5,8.
76 Roma.8,34.
77 Yuh.16,33; Mez.138,16.
78 Eyüp,7,1.
79 Mez.12,3; 6,3.
80 2 Kor.5,2.
81 Yaratılış,1,31.
82 Tob.4,2.
83 Yaratılış,48-49.
84 Ambrosius,Ilahiler.1.
85 Mez.24,15.
86 Mez.120,4.

87 Mez.115,17.
88 Mez.58,10.
89 Mez.25,3.
90 1 Yuh.2,16.
91 Mez.17,47.
92 Mez.85,13.
93 Mez.102,3.
94 Mat.11,30.
95 Isaya,37,20.
96 1 Pet.5; Yak.4,6.
97 Mez.17,14.
98 Luka,12,32.
99 Mez.9,24.
100 Sül.Mes.27,21.
101 Mez.37,9.
102 Mez.18,13; Mez.89,8.
103 Mat.22,37.
104 Mez.140,5.
105 Mez.108,22.
106 1 Yuh.1,4; Yak.1,17.
107 Mez.30,23.
108 Efes.2,2.
109 2 Kor.11,14.
110 Tanrı Kenti,bl.23,9, ve 10. kitap,bl.26.
111 1 Tim.2,5.
112 1 Tim.2,5.
113 Gal.5,4.
114 Tanrı'nın Devleti, 9.kitap,bl.15.
115 Rom.8,32.
116 Fil.2,6.
117 Yuh.10,18.
118 Mat.4,23; Rom.8,34.
119 Yuh.1,14.
120 2 Kor.5,15.
121 Mez.54,23; 118,18.
122 Mez.6,3.
123 Kol.2,3.
124 Mez.21,27.

Onbirinci Bölüm

1 Mez.95,4.
2 Mat.6,8.
3 Mez.32,22.
4 Mat.5,3-9.
5 Mez.117,1.
6 Mez.60,2.
7 Mez.10,17.
8 Mez.65,15; 85,1.
9 Rom.10,12.
10 Çıkış,6,12.
11 Mez.129,1.
12 Mez.73,16.
13 Mez.28,9.
14 Mez.25,7.
15 Mez.118,18.
16 Mez.26,7.
17 Mat.6,33.
18 Mez.118,85.
19 Mez.17,7.
20 Mez.79,18.

21 Gal.4,5.
22 Rom.8,34.
23 Kol.2,3.
24 Yuh. 5,46.
25 Yaratılış,1,1.
26 Eyüp,14,16.
27 Mez.32,9.
28 Mat.3,17; 17,5.
29 İsaya,40,8.
30 1 Kor.1,4.
31 Yuh.8,25.
32 Mat.19,6; 23,8.
33 Yuh.3,29.
34 Mez.30,11.
35 Mez.102,3-5.
36 Rom.8,24.
37 Mez.103,24.
38 Tanrı'nın Devleti,kitap12,bl.12.
39 Efes.3,10.
40 Mez.5,10.
41 Yaratılış,31,29.
42 Yaratılış,2,3.
43 Mez.101,28.
44 2 Pet.3,8.
45 Mez.2,7; İbr.5,5.
46 Zaman üstüne Duhem'in "*Dünyanın sistemi*" adlı kitaptan yararlanılabilir.
47 Mik.8,8; 1 Yuh.1,5.
48 Mez.22,1; 27,9.
49 Mez.70,5.
50 Mez.37,11.
51 Mez.138,6.
52 Mat.7,11.
53 Mez.72,16.
54 Mez.115,1.
55 Mez.26,4.
56 Mez.38,6.
57 Yaratılış,1,14.
58 Yos,10,12.
59 Mez.9,2.
60 Mez.17,29.
61 Mez.61,9; 99,3.
62 Yine bir virjilien anıştırma.
63 Ambrosius,J.-P.Patrol. lat.16,409.
64 Mez.30,20.
65 Mez.42,4.
66 Mez.17,36; 42,9.
67 Fil.3,12-14; Mez.25,7; 26,4.
68 Mez.30,11.
69 Mez.143,8.
70 Fil.3,13.
71 Yaratılış,1,1.
72 İşaya,57,15.
73 Mez.145,8.

Onikinci Bölüm

1 Rom.8,31.
2 Yuh.16,24; Mat.7,7-8.
3 Mez.113,16.
4 Yaratılış,1,2.

[5] Mez.70,17.

[6] Onu tanıyarak bilmemek. Augustinus böyle sözcük antitezleri kullanmayı seviyordu.

[7] İşaya,6,3.

[8] Mez.113,16.

[9] Yaratılış,1,2.

[10] Augustinus'un düşüncesinde melekler.

[11] Mez.118,176; Yon.2,8.

[12] İşaya,30,21.

[13] 1 Tim.6,16.

[14] Mez.78,11.

[15] Mez.113,16.

[16] Burada "Tanrı Devleti" kitabının kavramının çıktığı bir nokta görülüyor.

[17] Mez.41,34.

[18] Mez.26,4.

[19] Mez.101,28.

[20] Yaratılış,1,1.

[21] 1 Kor.13,12.

[22] Yaratılış,1,7.

[23] Mez.149,6; Vaiz,21,4.

[24] Mez.47,15.

[25] Yaratılış,28,17.

[26] Mez.148,6.

[27] Vaiz,1,4.

[28] 2 Kor.5,21.

[29] Gal.4,26.

[30] Mez.148,4.

[31] Mez.148,4.

[32] Mez.25,8.

[33] Yeryüzünde gurbette fikri bir Hristiyan fikri olarak ortaya çıkıyor.

[34] Mez.118,176.

[35] Luka,15,4.

[36] 2 Kor.5,1.

[37] Mez.72,28.

[38] Mez.25,7.

[39] Mez.17,7.

[40] Mez.27,1; 11,3.

[41] Mat.6,6.

[42] Gal.4,26.

[43] Mez.58,18. Değişik, aynı zamanda doğru çeşitli yorumları olabilir.

[44] Yaratılış,1,1.

[45] Kutsal Kitaptan.

[46] 2 Tim.2,14.

[47] 1 Tim.1,5.

[48] Mat.22,40.

[49] Mez.37,11.

[50] Mez.103,24.

[51] 1 Kor.8,6.

[52] Yuh.14,17.

[53] Mez.113,16.

[54] Yaratılış,1,31.

[55] Kol.1,16.

[56] İşaya,6,2; 37,16.

[57] Yaratılış,1,2.

[58] Yaratılış,1,9.

[59] İbr.3,5.

60 Mez.115,16.
61 Mez.21,26.
62 Yuh.8,44.
63 Yeremya,18,19.
64 1 Tim.1,8.
65 1 Kor.4,6.
66 Mat.22,37,39.
67 Yuh.1,10; 5,10.
68 Rom.9,21.
69 Mez.8,5.
70 Mez.50,3.
71 Eyüp,39,15.
72 2 Makabe,15,23; Mat.11,10.
73 Yuh.8,25,
74 1 Tim.1,8,5.
75 Mat.22,37,39.
76 Mez.142,10.

Onüçüncü Bölüm

1 Mez.58,18.
2 Mez.58,11.
3 Kelime oyununa dikkat edin: neque ut sic te colam quasi terram, ut sis incultus, si non te colam.
4 Yaratılış,1,1.
5 Mez.103,24.
6 Mez.82,88.
7 Efes.5,8.
8 Mez.35,7.
9 2 Kor.5,21.
10 Yaratılış,1,3.
11 Platon'un *Timee* adlı kitabı.
12 Yaratılış,1,2.
13 Mez.35,10.
14 1 Kor.13,12.
15 Mez.113,16.
16 Rom.5,5.
17 Efes.3,14,19.
18 1 Kor.12,1,31.
19 Mez.123,5.
20 Efes.5,8.
21 Mez.17,29.
22 Mez.138,12.
23 Mez.30,21.
24 Hav. İş.2,38.
25 Mez.9,15.
26 Luka,2,14.
27 Mez.83,6; 119,1.
28 Mez.122,6,1.
29 Mez.60,8.
30 Yaratılış,1,3.
31 Efes,5,8.
32 Yuh.1,9.
33 Yer.Mer.1,12.
34 İşaya,6,3.
35 Mat.28,19.
36 Mez.38,12.
37 Mez.35,7.
38 Yaratılış,1,3; Mat.3.2.

39 Mez.51,7.
40 Efes.5,8.
41 2 Kor.5,7.
42 Rom.8,24.
43 Bu ifadenin anlamını anlayabilmek için Augustinus'un 41. Mezmur'u açıklayan Enarratio'suna bkz.
44 Mez.41,8.
45 1 Kor.3,1.
46 Fil.3,13.
47 2 Kor.5,4.
48 Mez.41,3,4.
49 2 Kor.5,2.
50 Rom.12,2.
51 1 Kor.14,20.
52 Gal.3,1.
53 Bil.9,17.
54 Mez. 67,19; Yaratılış, 7,11; Mal. 3,10; Mez.45,5.
55 Rom.8,23.
56 Yuh.3,29.
57 2 Kor.11,3.
58 1 Yuh.3,2.
59 Mez.41,4.
60 Mez.41,5.
61 Eyüp,32,20.
62 Mez.41,6.
63 Mez.118,105.
64 Mez.41,6.
65 Efes.2,3.
66 Şar.2,17; Mez.100,5.
67 Rom.8,11.
68 Mez.42,5.
69 Efes.5,8.
70 Yaratılış,1,5.
71 1 Kor.4,7.
72 Rom.9,21.
73 Işaya,39,4; Mez.103,2.
74 Enarratio'da Augustinus 103. Mezmur'u yorumlarken, günah işledikten sonra Tanrı'nın Adem ile Havva'ya giydirdiği giysi, günahın bir sonucu olan ölümlülüğü simgeliyor.
75 Mez.8,4.
76 Mez.18,8.
77 Mez.8,3.
78 Mez.11,7.
79 Mat.18,10.
80 Mez.35,6.
81 Mat.24,35.
82 1 Kor.13,12.
83 Işaya,40,8.
84 Şar.2,7,8; 1Yuh.3,2.
85 Şar.1,3.
86 1 Yuh.3,2.
87 Mez.142,6.
88 Mez.35,10.
89 64.Mezmur üstüne yorum.
90 Yaratılış,1,9.
91 Mez.94,5.
92 Eyüp,38,10-11.

93 Yaratılış,1,11.
94 66. Mezmur üstüne yorum.
95 Mez.84,12.
96 Yaratılış,1,14.
97 İşaya,63,7-8.
98 İsaya,58,8.
99 Fil.2,16.
100 İşaya,1,18.
101 Yaratılış,1,14.
102 2 Kor.5,17.
103 Rom.13,11-12.
104 Yuh.4,38.
105 Mat.9,38.
106 Mez.64,12.
107 Mez.101,28.
108 1 Kor.12,7-11.
109 73. mezmur üstüne yorum: Eski Ahit ile Yeni Ahit arasındaki fark, biri Kurtarıcının geleceğini vaat ediyor, öteki ise bize esenlik getiriyor.
110 1 Kor.2,6.
111 1 Kor.3,1.
112 1 Kor.2,14; 3,1-2.
113 Yaratılış,1,14.
114 İşaya,1,16-18.
115 Mat.19,16-22; Mar.10,17-22; Luka,18,18-22.
116 1 Kor.2,6.
117 Mat.6,21.
118 Luka,18,23.
119 Mat.13,7.
120 1 Kor.1,27.
121 Rom.10,15.
122 Mez.18,2.
123 Mez.18,3.
124 Yaratılış,1,14.
125 Hav.İş.2,24.
126 Fil.2,15-16.
127 Mat.5,13.
128 Yeremya,15,19.
129 Yaratılış,1,21.
130 Mez.18,4-5.
131 Yaratılış,1,24.
132 Yuh.4,48.
133 1 Kor.14,22.
134 İlk zamanlardaki Kilisede balık simgesinin önemini herkes biliyor.
135 Mez.22,5.
136 1 Tim.5,6.
137 Yaratılış,3,8.
138 1 Sel.1,7.
139 Mez.68,63.
140 Rom.12,2.
141 Yuh.4,14.
142 1 Kor.11,1.
143 Yaratılış,1,21.
144 Gal.4,12.
145 Vaiz,3,19.
146 1 Kor.7,8.
147 Rom.1,20.
148 Rom.12,2.
149 Yaratılış,1,26.

150 1 Kor.4,15,
151 1 Kor.3,2.
152 1 Sel.2,7.
153 Rom.12,2.
154 Kol.3,10.
155 1 Kor.2,15.
156 Yaratılış,1,26.
157 1 Kor.2,14.
158 Mez.48,21.
159 Efes.2,10.
160 Yaratılış,1,27.
161 Kol.3,11.
162 Kol.3,10.
163 Yak.4,11.
164 Mat.7,20.
165 1 Kor.5,12.
166 2 Kor.6,5.
167 Yaratılış,1,28.
168 Mez.78,10.
169 Yaratılış,1,1.
170 Augustinus'a göre Kutsal Kitaplardaki karanlık noktaların varlığı, onların derin anlamı olduğunun işaretiydi.
171 Yuh.14,6; Rom.3,4.
172 Yuh.8,44.
173 Yaratılış,1,29.
174 2 Tim.1,16.
175 2 Kor.11,9.
176 2 Tim.4,16.
177 Mez.18,19.
178 Fil.3,19.
179 Fil.4,18.
180 Fil.4,10. Augustinus buradaki metni kendine göre yorumluyor, tartışılabilir.
181 Fil.4,11,12.
182 Fil. 4,14.
183 Mez.4,2.
184 Fil.4,15.
185 Fil.4,17.
186 Mat.10,41-42.
187 3 Kral.17,6-16.
188 1 Kor.14,23.
189 Yaratılış,1,31.
190 Yuh.3,33; 14,6.
191 Mez.49,7.
192 1 Kor.2,11-12.
193 Mat.10,20.
194 Elbette Maniciler.
195 Rom.5,5.
196 Çıkış,3,14.
197 Vah.11,17.
198 Sül.Mes.31,31.
199 Sül.Mes.17,15.
200 2 Sel.3,16.
201 Mat.7,8.